

23 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 23 maj fm.

	Sid.
Svar på fråga av fröken Wetterström ang. viss instruktion för civilförsvarsstyrelsen.....	3
Svar på interpellationer av:	
herr Björkman ang. upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm.....	5
herr Wedén ang. tillämpningen av 13 § tulltaxeförordningen.....	8
herr Berglund ang. avgiftsberäkningen för kombinerade järnvägs- och biltransporter.....	12
Utredning ang. införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.....	14
Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda.....	16
Redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.....	26
Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.....	33
Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena.....	54
Ytterligare åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis.....	79

Tisdagen den 23 maj em.

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.....	81
Granskning av statsverket m. m.:	
Iakttagelser vid ungdomsanstalten Roxtuna m. m.....	102
Statliga myndigheters anlitande av bankinrättningar m. m.....	103
Handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg.....	105
Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen.....	107
Handräckning vid taxeringsrevision	114
Inrättande av ungdomsdomstolar.....	138

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 23 maj fm.

	Sid:
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 137, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Bidrag till vissa internatläroverk och Främjande av lärlingsutbildning hos hantverksmästare m. m.	14
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 30, om utredning ang. införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.	14
— nr 33, om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda.	16
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 46, ang. ändrad lydelse av 7 § lagen om socialregister.	26
— nr 47, ang. lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m. .	26
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 112, ang. lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m., såvitt avser anslag till Bidrag till pensionskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt	32
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 24, ang. ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m.	33
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 26, ang. upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdssområdena.	54
— nr 29, ang. vissa ytterligare åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis.	79

Tisdagen den 23 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 113, ang. förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.	81
— nr 114, ang. bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.	102
— nr 116, i anledning av riksdagens revisorers berättelse ang. granskning av statsverket m. m.	102
— nr 117, ang. anslag till vissa högskolor.	105
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 56, om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen.	107
— nr 61, ang. ändring i förordningen om provianteringsfrilager, m. m.	114
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. tillhörigheten till de s. k. nationella församlingarna.	114
— nr 36, om handräckning vid taxeringsrevision.	114
— nr 37, om inrättande av ungdomsdomstolar.	138
— nr 38, ang. rätt till resning vid konflikt mellan svensk och internationell domstols avgöranden.	140
— memorial nr 39, föranlett av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. vissa anslag ur kyrkofonden m. m.	140

Tisdagen den 23 maj

Kl. 11.00

§ 1

Justerades protokollet för den 16 innevarande maj.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Dahlgren och fru Sjövall, vilka vid kammarens sammanträden den 9 respektive den 10 innevarande maj med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrade att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sina platser i kammaren.

§ 3

Svar på fråga ang. viss instruktion för civilförsvarsstyrelsen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare fröken Wetterström har frågat om jag har för avsikt att lämna civilförsvarsstyrelsen instruktion avseende den ställning och de uppgifter, som bör ges åt civilförsvarsstyrelsens kvinnoutskott och kvinnornas civilförsvarskommittéer i länen och — om så är fallet — när sådan instruktion är att vänta.

Med anledning härav får jag anföra följande.

I propositionen till 1959 års riksdag angående ny organisation för civilförsvaret berördes inte kvinnoutskottets ställning. Några förslag härom framfördes heller inte under riksdagsbehandlingen av propositionen, men under debatten i andra kammaren fick jag anledning att något beröra frågan om kvinnoutskottets ställning. Jag nämnde då att kvinnoutskottets ställning och

funktion sammanhänge med de spörsmål, som finge lösas i samband med utarbetandet av instruktionen för civilförsvarsstyrelsen men att jag inte räknade med att den nya instruktionen skulle medföra några större förändringar, när det gällde de frivilliga organisationerna, av vilka kvinnoutskottet ju är ett utflöde, och i fråga om deras kontakt med civilförsvarsstyrelsen. Sedan riksdagen antagit principerna för den nya civilförsvarsorganisationen har arbetet kontinuerligt fortgått med revision av alla till civilförsvaret anknutna följdförfattningar. Såvitt avser civilförsvarsstyrelsens instruktion, som är i behov av en fullständig revidering och anpassning till allmänna verksstadgan, vidtogs 1959 endast sådana smärre ändringar, som omedelbart nödvändiggjordes av riksdagens beslut. Kvinnoutskottets ställning berördes icke av dessa ändringar, eftersom något riksdagsbeslut härvidlag icke förelåg. För några månader sedan avgav civilförsvarsstyrelsen ett förslag till helt ny instruktion för styrelsen och detta förslag bearbetas nu inom inrikesdepartementet. Frågan om kvinnoutskottets ställning har härmed aktualiserats och torde komma att få sin lösning i den nya instruktionen. Enligt vad jag erfarit är det av särskild betydelse för utskottet att få hjälp med skrivarbete m. m. Jag förutsätter att bistånd härutinnan skall kunna lämnas av civilförsvarsstyrelsen.

Åtskilliga författningar på civilförsvarets område återstår ännu att revidera. Vid detta arbete måste av beredskapsskäl förtur naturligen ges åt sådana författningar som reglerar den materiella civilförsvarsverksamheten, uppbyggnaden av organisationen och ut-

Svar på fråga ang. viss instruktion för civilförsvarsstyrelsen

bildningen. Jag kan därför inte ange någon bestämd tidpunkt då den nya instruktionen för civilförsvarsstyrelsen kommer att träda i kraft men det torde kunna ske under hösten. Intill dess är kvinnoutskottets ställning densamma som tidigare och jag vill gärna understryka utskottets — liksom länskommittéernas — stora betydelse som kontaktorgan med våra kvinnoorganisationer till gagn för hela civilförsvaret.

Vidare anförde

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra ett tack för det i stort sett positiva svar som jag fått på min fråga. Jag är glad över att sent omsider kvinnoutskottets och kvinnokommittéernas ställning, såvitt jag kan utläsa av svaret, genom den instruktion för civilförsvarsstyrelsen, som är att vänta, kommer att bli mera officiellt reglerad.

Det må vara förklarligt att jag ställt denna fråga, eftersom två år förflutit sedan statsrådet — den 8 maj 1959 — sade att utarbetandet av instruktionen omedelbart skulle påbörjas inom departementet. Samtidigt betonade statsrådet att det i den då framlagda propositionen — och det framgår också av dagens svar — givits uttryck för statsmakternas uppskattning av kvinnoorganisationernas arbete. Mot denna bakgrund har det för mig tett sig egenomligt att, förutom att instruktionen uteblivit, det arvode som tidigare beviljats för avlönande av en sekreterare inom kvinnoutskottet drogs in i samband med omorganisationen utan att någon befattning inrättades. När civilförsvarsstyrelsen sedermera gjorde en framställning om att arvode till sekreterare måtte få utgå från sakkunniganslaget, blev denna framställning avslagen av departementet.

Under samma debatt 1959 sade statsrådet vidare att kvinnoorganisationerna har en speciell ställning »på grund av sina möjligheter till en annan kontakt med civilförsvarsstyrelsen än en del av de övriga frivilliga organisationerna kanske har». Det är visserligen betydelsefullt med en sådan kontakt nedifrån och upp, men jag anser det vara än mer väsentligt att civilförsvarsstyrelsen genom att den ges klara instruktioner och även genom att den ges resurser har möjlighet att så att säga från toppen kunna förmedla riktlinjer och ge impulser för kvinnokommittéernas arbete. När därför statsrådet i sitt svar säger att det skulle vara av särskild betydelse för utskottet att få hjälp med skrivarbete, betvivlar jag att detta skulle vara till fyllest. Det skulle behövas ett, om än blygsamt, kansli eller att åtminstone en enda person var direkt placerad på detta arbete. När det gäller länskommittéerna skulle det också vara befogat att ett blygsamt belopp anslogs, så att de åtminstone kunde administrativt fungera. Jag vet, herr statsråd, att det finns möjligheter att bestrida ledamöternas resekostnader av länsstyrelsernas anslag, men när det gäller att t. ex. skaffa föredragshållare måste kvinnokommittéerna ofta vända sig till civilförsvarsförbunden inom länen för att be om hjälp och pengar — och dessa har det ofta ganska besvärligt med sin egen ekonomi.

Under debatten 1959 yttrade inrikesministern vidare att kvinnoorganisationernas arbete inom civilförsvaret kommer att behövas även i framtiden och då kanske kommer att få ännu större omfattning än tidigare. Jag tycker att kvinnokommittéerna nu, kanske för första gången, står inför verkligt konkreta uppgifter, nämligen att vara en inkörsport till kvinnorna i de anslutna organisationerna och därmed att vara behjälpliga med rekryteringen av kvinnor till de kurser i självskydd, som anordnas av frivilligorganisationerna.

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm

En annan viktig angelägenhet, där kvinnornas insatser förefaller mig vara väsentliga, är allt som hör samman med utrymningsplanläggningen. Jag tänker på hjälpplatser, utrymningsstationer och rastplatser vid vägarna — här behövs särskilt kvinnorna i mycket hög grad.

Herr statsråd! Jag kan försäkra — det har jag visst sagt tidigare när vi har dryftat dessa frågor — att kvinnorna är intresserade och *vill* medverka till att vårt civilförsvaret blir så väl förberett och så effektivt som möjligt. Men härför behövs först och främst de klara anvisningar som jag efterlyst. Därför hälsar jag med stor tillfredsställelse att en instruktion är att vänta — och jag vill hoppas snart. Dessutom behövs de blygsamma ekonomiska resurser som jag förut nämnt och som jag hoppas att statsrådet vill ställa till förfogande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Björkman har frågat mig om jag anser att upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm den 23 april i år varit utformad på ett sådant sätt, att allmänheten fått klart för sig det angelägna i att deltagandet fick största möjliga omfattning.

Som svar vill jag anföra följande.

Syftet med utrymningsövningen var att för en begränsad del av Stockholms utrymningsområde pröva upprättade planer för snabbutrymning. Härvid skulle främst eftersträvas att öva och pröva den planlagda organisationen —

särskilt i vad avsåg utrymning med kollektiva transportmedel — och att ge allmänheten en effektiv upplysning om utrymningsplanen. Vidare syftade övningen till att ge en del av allmänheten inom Stockholms utrymningsområde en praktisk tillämpning av de kunskaper om snabbutrymning, som allmänheten inhämtat genom den föregående upplysningen om utrymningen. Man syftade också till att genom övningen skapa förtroende för civilförsvaret och dess utrymningsplanläggning även inom de delar av utrymningsområdet, som inte skulle övningsutrymmas. Från beredskapssynpunkt viktigast av de olika syften, som skulle nås med övningen, var givetvis att pröva organisationens funktionsduglighet och att få ett underlag för en bedömning, huruvida utrymningsplanerna i deras nuvarande utformning är realistiska. De i övrigt uppsatta målen med övningen torde få anses som andrahandssyften, som skulle kunna tillgodoses såsom en biprodukt av övningen.

En förutsättning för att såväl huvudsyftet som de övriga målen med övningen skulle kunna vinnas var självfallet att allmänheten medverkade i åtminstone den utsträckning, som motsvarade insatsen av civilförsvarsenheter i utrymningsorganisationen. Man måste tyvärr konstatera att deltagandet betydligt understeg vad övningsapparatens dimensionerats för. På den väsentligaste punkten, nämligen i fråga om principerna för uppbyggnaden av utrymningsorganisationen, gav övningen likväl ett utslag av största betydelse. Genom övningen har det kunnat praktiskt konstateras — och detta är givetvis värdefullt — att de tillämpade principerna för ledningen av en utrymning är riktiga. Vad man däremot inte fått besked om är huruvida dimensioneringen av utrymningsorganisationen är rätt avvägd. Endast under ett kort skede av övningen var strömmen av utrym-

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm

mande tillräcklig för att ge civilförsvarspersonalen full sysselsättning, men någon verklig belastning, vid vilken organisationen ställdes inför sådana svår-
bemästrade problem som kan förutses i verkligheten, blev det tyvärr aldrig fråga om. Man blir därför i fråga om dimensioneringen av organisationen alltjämt hänvisad till beräkningar och antaganden. Ur övriga synpunkter måste tyvärr övningen anses ha blivit av begränsat värde.

När man söker orsakerna till det alltför ringa deltagandet rör man sig självfallet på osäker grund. Det kan bara bli fråga om antaganden. Den i och för sig tämligen omfattande propaganda- och upplysningsverksamhet, som föregick övningen, uppehöll sig, såsom efteråt påpekats från flera håll, huvudsakligen vid de lustbetonade inslagen i övningen. Däremot kom den allvarliga bakgrunden, nämligen utrymningsens betydelse som skydd vid ett befarat hänsynslöst angrepp mot civilbefolkningen, att undanskymmas. Det är givet att såsom söndagssysselsättning en utrymningsövning knappast kan hävda sig i konkurrens med alla de privata fritidsintressen som stockholmarna har en vacker vårsöndag, allra minst i vad det gäller utrymning med kollektiva transportmedel, där man kunde förutse stockningar, trängsel och väntan. Det torde därför stå utom tvivel att man måste ge allmänheten helt andra bevekelsegrunder för deltagande än de lustbetonade. Det är då givet att dessa bevekelsegrunder måste bli de allvarliga, de som anknyter till den bistra verkligheten. Jag anser det sålunda berättigat att antaga att deltagandet skulle ha blivit väsentligt större om övningens allvarliga bakgrund hade ägnats större uppmärksamhet i den information, som lämnades allmänheten före övningen. Däremot anser jag inte att man får underlåta att göra fullt klart för allmänheten att deltagandet är frivilligt, om

så är fallet. Det är givetvis inte försvarligt och kan ingalunda vara ägnat att stärka förtroendet för civilförsvaret att öka deltagandet på bekostnad av uppriktigheten i upplysningarna om en övning. Ett framhävande av frivilligheten utöver vad som erfordras för att ge besked om övningsföresättningar är däremot naturligtvis av ondo, då det ju lätt ger intrycket av att myndigheterna vill dämpa anslutningen. Det är möjligt att frivilligmomentet vid stockholmsövningen fick en sådan överbetoning, men härom står ju ingen viss-
het att få.

De för allmänheten avsedda upplysningarna om stockholmsövningen spreds på två vägar, dels direkt genom en broschyr, som utgavs av civilförsvarsstyrelsen och utdelades till alla hushåll i stockholmsområdet, dels indirekt genom information av press, radio och TV för vidare befordran genom massmedia till allmänheten. Broschyren, som behandlade såväl den verkliga utrymningen som — kortfattat — övningen hade ett sakligt upplysande innehåll och upptog en vädjan till allmänheten inom övningsområdet att delta i övningen. Det framhölls i anslutning till denna vädjan att ett stort antal deltagare var en förutsättning för att utrymningsorganisationen skulle få den övning och de erfarenheter som behövdes. Långt viktigare för deltagandet än broschyren torde dock pressens, radions och televisionens behandling av övningen ha varit. Det må här framhållas att de konferenser med press- och radiofolk, som hölls i god tid före övningen för att ge dem material för sin behandling av denna, också hade en helt saklig och allvarlig uppläggning, där utrymningsövningens betydelse från beredskapssynpunkt belystes. Några direktiv för hur materialet skulle bearbetas och sedan presenteras allmänheten gavs självfallet inte; något utrymme för direktiv av myndigheter-

Svar på interpellation ang. upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen i Stockholm

na gentemot press och radio finns ju inte. Det är emellertid möjligt att man i framtiden — om utrymningsövningar skall äga rum i hittillsvarande former — bör överväga även andra metoder att informera allmänheten och stimulera till ökat intresse och deltagande.

Avslutningsvis vill jag tillägga, att det är beklagligt att allmänhetens intresse för dessa ytterst angelägna frågor visat sig vara så begränsat. I ett allvarligt läge kan utrymningen bli av avgörande betydelse för den enskilda människans liv och för vårt lands framtid.

Vidare anförde

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag tackar för det svar statsrådet har givit. Det är med tillfredsställelse jag konstaterar, att statsrådet delar den uppfattning som kom till uttryck i min interpellation att upplysningsverksamheten kring utrymningsövningen icke i alla delar fyllde de anspråk man måste ställa på den.

Det är möjligt att övningen kan ha givit besked om att principerna för uppbyggnaden av utrymningsorganisationen är riktiga. Det allvarliga är att man icke har fått besked om organisationens hållfasthet vid verkliga påfrestningar. Därtill var antalet deltagare alltför ringa. Av de cirka 250 000 personer i Stockholm som berördes av övningen räknade ledningen med att 70 000 skulle delta. Antalet stannade vid knappt 30 000.

Övningen gällde snabbutrymning, den allvarligaste och svåraste vid krigshot. I detta avseende torde övningen den 23 april mycket väsentligt ha skilt sig från de förhållanden som skulle råda i verkligheten. En stor del av den manliga — och även den kvinnliga — befolkningen blir eller är redan mobiliserad för andra uppgifter och kan icke

stå till tjänst vid utrymningen. Det stora antalet privatbilar står icke till förfogande i den utsträckning som nu var fallet.

Av de vägar som står till buds för att sprida kännedom om övningen nämner statsrådet den broschyr som civilförsvarsstyrelsen utgivit och som delats ut till alla hushåll i stockholmsområdet. Mot den har inga invändningar riktats. Men, herr statsråd, vi som sysslar med politisk information gör oss säkert inga överdrivna föreställningar om att alla de tryckalster, som droppar ned i brevlådorna, blir lästa i någon större omfattning.

Vad jag och många med mig främst reagerade mot var radions sätt att under de tidiga morgontimmarna — och vid den tiden hade radion huvuduppgiften i upplysningen — med olika lustbetonade inslag söka locka lyssnarna ut på vårutflykt.

Självfallet skall man inte skapa skräck och panik. Det är just det som med alla medel måste undvikas i en sådan situation. Men den allvarliga bakgrunden får inte, som nu skedde, skjutas så långt bort att den försvinner. Upplysningen inriktade sig i alltför hög grad på människornas leklynne och vädjade mindre till deras ansvar och medborgarsinne. Det utrikespolitiska läget är inte sådant att det inbjuder till den bekymmerslösa attityd till dessa övningar som var så framträdande denna vackra vårsöndag.

Erfarenheterna av övningen var i det avseende jag tagit upp i min interpellation huvudsakligen av negativ art. Även sådana är av värde. Enligt uppgift skall en ny övning äga rum i Malmö nästa år och då kan man dra nytta av den lärdom man nu fått om hur man icke bör göra.

Särskilt tar jag fasta på statsrådets uttalande i svaret om att man i framtiden bör överväga även andra metoder att informera allmänheten och stimule-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 13 § tulltaxeförordningen

ra till ökat deltagande. För min del vill jag understryka att det sätt på vilket upplysningar ges är väsentligare än många olika metoder. I statsrådets beklagande av att intresset för dessa ytterst angelägna frågor visat sig så begränsat instämmer jag helt, och jag uttalar en förhoppning om att herr statsrådets allvarliga slutord skall ha positiv verkan.

Jag tackar än en gång för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på interpellation ang. tillämpningen av 13 § tulltaxeförordningen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Wedén frågat mig om regeringen är beredd att vid tillämpningen av 13 § i den nya tulltaxeförordningen ge verkstadsindustrien och andra industrigrenar samma behandling som t. ex. textilindustrien. Härigenom skulle man enligt herr Wedén medverka till att den svenska industrien kom i samma läge som konkurrerande industri i andra länder, vilka tillämpar en motsvarande tullbefrielse.

Jag vill svara följande.

13 § tulltaxeförordningen gäller i fråga om varuslag, som inte eller endast i ringa omfattning är föremål för tillverkning inom landet. Kungl. Maj:t kan, om så prövas lämpligt, förordna att tull inte skall utgå för sådana varuslag. Förordnande skall avse högst två år i sänder.

Bestämmelsen tillkom i samband med 1960 års nya tulltaxeförordning. I propositionen uttalades att praktiska svårigheter var förenade med tillämpningen av en sådan bestämmelse och att detta och andra skäl talade för en restriktiv tillämpning. Enbart den omständigheten att ett varuslag inte var

föremål för tillverkning inom landet kunde inte anses utgöra något avgörande argument för att medgiva tullfrihet för detsamma. Innebörden av bestämmelsen fick sålunda närmast anses vara att i de fall, då Kungl. Maj:t fann att tillräckliga skäl för tullbefrielse förelåg, ägde Kungl. Maj:t att genomföra denna åtgärd utan att frågan förelades riksdagen.

I sitt av riksdagen godkända betänkande över propositionen förklarade bevillningsutskottet uttryckligen att det inte hade något att invända mot vad som anförts i propositionen rörande bestämmelsens tillämpning.

Bedömningen av gjorda ansökningar om tullfrihet enligt 13 § tulltaxeförordningen har skett och kommer att ske i överensstämmelse med de av riksdagen sålunda godtagna riktlinjerna. Ställningstagandet till frågan om tullfrihet är emellertid olika för skilda branscher. Att förhållandena inom textilbranschen härvidlag i mycket är andra än inom exempelvis verkstadsindustrien är allmänt känt. Den tullfrihet som medgivits för textilmaskiner och som även tillgodosett från riksdagen uttalade önskemål kan därför inte anföras som exempel för andra industrigrenar. Förhållandena får som torde framgå av det sagda bedömas från fall till fall.

Med detta, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde:

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för hans vänlighet att så snabbt besvara min interpellation, men jag vill tillägga att jag inte kan finna svaret tillfredsställande eller tillräckligt klart.

Att finansministern i propositionen till förra årets riksdag uttalade att skäl finns för en restriktiv tillämpning av den bestämmelse om tullfrihet varom är fråga är naturligtvis väl bekant för

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 13 § tulltaxeförordningen

mig. Jag kan tillägga, för att något fullständiga finansministerns knappa redogörelse, att det i propositionen också uttalades att ehuru någon formell begränsning till särskilda varuområden inte skett, skulle behov av tullfrihet i huvudsak föreligga när det gäller maskiner och kemikalier. Slutligen framhölls det också i propositionen att möjligheten att lämna tullfrihet för textil- och konfektionsmaskiner var speciellt betydelsefull. Att riksdagen godkände dessa riktlinjer är alltså klart. I den mån man vill ändra på dem får man alltså gå en annan väg än interpellationens. Men även inom ramen för dessa riktlinjer är det en viktig fråga, hur den praktiska tolkningen och tillämpningen sker i finansdepartementet. Det är i det avseendet som jag tycker att finansministerns besked inte är tillräckligt klart.

Finansministern säger att bedömningen av ansökningar har skett och kommer att ske i överensstämmelse med av riksdagen angivna riktlinjer. Det är kanske främst denna sammankoppling av vad som har skett med vad som kommer att ske som jag finner betänklig. Ty vad som har skett är såvitt jag känner till saken — om jag är felunderrättad får finansministern vara vänlig att korrigera mig — att tullfrihet endast beviljats för maskiner på textilområdet. Jag måste därför ställa en kompletterande fråga till finansministern: Det kan väl ändå inte vara finansministerns mening att en sådan begränsning till ett enda område skall gälla också för framtiden? Något sådant torde man ingalunda kunna intolka i de av riksdagen godkända riktlinjerna. När riksdagen godkände finansministerns uttalande om textil- och konfektionsmaskiner som speciellt betydelsefulla, har riksdagen såvitt jag förstår därmed ingalunda sagt att maskiner avsedda för andra områden inte är betydelsefulla. Jag kan svårligen tänka mig att riksdagen, när den god-

kände ett uttalande om restriktiv tillämpning, hade avsikten att bestämmelsen skulle inskränkas till att gälla enbart maskiner till en enda bransch.

Nu säger finansministern, att det är allmänt känt att förhållandena inom textilindustrin är annorlunda än inom verkstadsindustrin och att därför den tullfrihet, som medgivits för textilmaskiner, inte kan anföras som exempel för andra industrigrenar. Jag har svårt att få ett riktigt grepp om vad finansministern här velat säga. Men i kombination med uttalandet, att tillämpningen av tullfrihetsinstitutet kommer att ske efter oförändrade riktlinjer, är finansministerns formuleringar oroväckande. Visst är det allmänt bekant, att textilindustrin i varje fall i stor utsträckning har passerat igenom och delvis passerar igenom en ganska svår anpassningskris med påfrestningar inte minst för de anställda. Men den fråga, som uppställer sig på grund av formuleringen av finansministerns svar, är om finansministern verkligen menar, att sådana ganska besvärande — i en del fall mycket besvärande — förhållanden, som det här gäller, skall behöva uppstå inom en industrigen, för att tullfrihetsinstitutet för maskiner skall kunna tillämpas. I så fall är det att göra metoden att handla för sent till ett rättesnöre. Jag trodde för min del att meningen var att använda tullfrihetsinstitutet som en metod bland många andra för att hjälpa till att förebygga, att de internationella konkurrensmöjligheterna för någon svensk industrigen alltför starkt skulle försämrast. Jag vet inte om finansministern har någon annan mening på den punkten.

Jag antar att finansministern är medveten om att tullfrihet för maskiner, som inte tillverkas inom landet, i betydande utsträckning tillämpas i alla EFTA-länder inklusive Finland, med undantag för Schweiz — och kanske även för Portugal, men det har mindre

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 13 § tulltaxeförordningen

betydelse. Jag antar, att finansministern också är medveten om att t. ex. den svenska verkstadsindustrien i högre grad än låt mig säga den brittiska eller tyska är beroende av import för sin maskinutrustning etc. och att därför tullen på maskiner innebär en högre belastning för oss än för dessa länder.

Jag har fattat det så, att det är bedömningar av denna karaktär, som har föranlett kommerskollegium att tillstyrka tullfrihet när det gäller en viss del av de ansökningar, som kommit in från verkstadsindustrien och från dess leverantörer av maskiner. Kommerskollegium har lagt ned avsevärd möda på att få till stånd en del riktlinjer för tullfrihetsinstitutet, som skulle kunna leda till en välkommen kostnadsbesparande effekt inom industrien, och då inte bara inom textilindustrien, utan att tillämpningen skulle bli så flytande och vidsträckt, att tulltekniska svårigheter av större omfattning skulle uppstå. Det är på grund av att finansministern har gått emot kommerskollegii uppfattning i betydelsefulla avseenden, som jag har framställt interpellationen.

Mot den bakgrund jag angivit tycker jag att det inte alls är tillfredsställande att finansministern säger, att man nu skall bedöma förhållandena från fall till fall, ty det yttrandet kommer efter finansministerns andra formuleringar, formuleringar som kan ge vid handen, att detta bedömande från fall till fall skulle bli konsekvent negativt för t. ex. verkstadsindustrien. Då har man enligt min mening infört en skadlig princip. Jag måste därför be finansministern att lämna ett svar på min kompletterande fråga om hans uttalande i interpellationssvaret verkligen skall betyda att verkstadsindustrien för överskådlig tid inte kan påräkna någon delaktighet i tullfrihetsinstitutet. Jag har svårt att tänka mig att finansministern har avsett att säga något sådant, men formulering-

en av hans svar gör det nödvändigt för mig att ställa frågan.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**:

Herr talman! Som jag har erinrat om i interpellationssvaret och som också har understrukits av den ärade interpellanten, så var det avsikten att medgivandena om tullfrihet enligt 13 § tulltaxeförordningen skulle tillämpas med stor restriktivitet. Den synpunkten har också understrukits i bevillningsutskottets betänkande. Interpellanten är överens med mig om att tillämpningen skall vara restriktiv. Vill man ha en annan tillämpning, får man göra om uttalandena i form av en proposition till riksdagen med förhoppning om att riksdagen skall dela uppfattningen om en liberalare tolkning.

Nu har vi emellertid att rätta oss efter denna restriktiva linje. Då kommer interpellanten över på den praktiska tolkningen, varvid han förmenar att finansdepartementet har varit alltför restriktivt i sin tolkning av restriktiviteten, och ställer frågan: »Betyder detta att man för all framtid inte kan räkna med att verkstadsindustrien behandlas ungefär på samma sätt som textilindustrien — inom parentes sagt även plastindustrien — har behandlats?» Man har där lämnat medgivanden enligt 13 §.

Jag ber att få erinra om att det inte var så länge sedan vi hade en omfattande textilkris här i landet. Den föranledde en kraftig nedbantning av textilindustriens omfattning, stora friställanden av arbetskraft och omläggningar till annan verksamhet. Norrköpings stad är ett exempel på den utvecklingen. Vid det tillfället hade vi åtskilliga bekymmer för att krisen skulle gå fram för snabbt och för hårt över textilindustrien. Det tillsattes en statlig utredning med speciella direktiv att undersöka vilka möjligheter till stödengagemang för textilindustrien som kunde anses vara lämpliga. Utredningen ansåg så-

Svar på interpellation ang. tillämpningen av 13 § tulltaxeförordningen

dana vara nödvändiga. Ett av de förslag som utredningen presterade var bl. a. denna tullfrihet för textilmaskiner som icke produceras inom landet. Det var ganska naturligt, att man i den praktiska tillämpningen lämnade denna tullfrihet, när man hade att göra med en industri som klart och tydligt arbetade under — jag skulle vilja använda uttrycket — krisartade förhållanden.

Så är ju inte situationen i dag vad beträffar den svenska verkstadsindustrien. Den svenska verkstadsindustrien tillsammans med byggnadsindustrien är de två avsnitt inom det svenska näringslivet som är alldeles särskilt expansiva just nu. De lägger i dagen en expansivitet som ställer till åtskilliga bekymmer för regering och riksdag, vilka har ansvaret för att den ekonomiska balansen bibehålles i vårt land. Expansiviteten inom verkstadsindustrien gäller, trots nackdelen av att man betalar tull för vissa verktygs- och verkstadsmaskiner som icke tillverkas inom landet. Det finns således inte i något avseende någon liknande situation för verkstadsindustrien i dag som för textilindustrien, när medgivandet för densamma gjordes. Vi lever ju dessutom i en tid av gradvisa tullsänkningar, och därför blir detta problem mindre och mindre för varje år — hoppas vi.

Jag skulle således kunna ge herr Wedén det svaret på hans direkta fråga, att om man kommer tillbaka och interpellerar och situationen är sådan, att verkstadsindustrien lever under ungefär likartade förhållanden som textilindustrien levde under, när den fick stöd, då är självfallet finansministern — och jag förutsätter även regeringen — beredd att behandla verkstadsindustrien på samma sätt som man behandlade textilindustrien i dess prekära läge.

Detta är följaktligen mitt svar. Jag tror inte herr Wedén är nöjd med det. Det är dock på det sättet, att vi kanske bedömer denna fråga från något skiljaktiga utgångspunkter.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Först bara en formell sak! Finansministern sade att detta tullfrihetsinstitut skulle tillämpas med stor restriktivitet. Det var en felsägning. Både finansministern i propositionen och utskottet har nöjt sig med att bara använda ordet restriktiv. Som jag har fattat saken så har en väsentlig anledning till att man använt den formuleringen varit att man inte ville råka in i tulltekniskt komplicerade förhållanden, vilket utan tvivel kunde bli fallet vid en mycket vidsträckt tillämpning.

När det nu gäller riktlinjerna för tillämpningen av institutet så är det emellertid ett faktum att kommerskollegium har tolkat den på ett annat sätt än finansdepartementet. Såvitt jag känner till så har tullstyrelsen inte riktat någon invändning mot kommerskollegii tolkning med den motiveringen att den skulle skapa tulltekniska besvär.

Finansministern sade att det var med anledning av den utredning på textilområdet han omnämnde som tullfrihetsinstitutet kommit till stånd och tillämpats. Jag vill i historieskrivningens intresse erinra om att verkstadsindustrien och dess organisationer har drivit denna sak under mycket lång tid. Jag kan mycket väl förstå, om man där finner finansministerns inskränkningar märkliga, just mot bakgrunden av vad som har tilldragit sig under många år förut. Hela tiden har betydelsen av att få ett sådant institut framhävt från verkstadsindustriens sida. Men nu finner den sig alltså, vilket jag är ledsen att behöva konstatera, av finansministern undantagen från tillämpningsområdet, ett undantagande som tydligen också kommer att bli bestående under den tid vi nu kan över-skåda. Jag talar inte om all framtid.

Det som jag tycker är mest betänkligt är att finansministern återkommer till och för mycket hårt det resonemang som han antyder i interpellationssvaret. Han säger att man först om och när

Svar på interpellation ang. avgiftsberäkningen för kombinerade järnvägs- och biltransporter

verkstadsindustrien eller andra industrigrenar råkar in i samma svårartade kris som textilindustrien kan man tillämpa institutet för dem. Jag vill bara upprepa, herr talman, att jag anser att följden av detta resonemang kan bli att man handlar för sent. Man kommer inte att sätta in åtgärderna i tid. Det finns sannoligen faktorer, herr talman, bl.a. kostnadsutvecklingen och dess inverkan som mycket bestämt pekar i den riktningen att den allmänna räntabiliteten inom den svenska verkstadsindustrien, trots vad finansministern ville göra gällande, undergår en försämring som kan försvaga den internationella konkurrenskraften.

När finansministern tar fram expansionen nu och under förra året som ett skäl emot detta, så tycker jag emellertid framför allt att det är att lägga ett alltför allmänt betraktelsesätt till grund för hur man skall handla i speciella fall. Finansministern har ju talat om behandling från fall till fall. Här gäller det verkligen i stor utsträckning sådana maskiner som för de särskilda industrier det är fråga om avsevärt kan bidra till att höja den internationella konkurrenskraften, samtidigt som den totala volymen, herr finansminister, på den maskinimport som skulle ske tullfritt sannoligen inte är av den storleksordningen att den kan påverka resonemang av den typen som finansministern förde när han talade om den allmänna expansionsgraden.

Jag beklagar att jag nödgas konstatera att det är omöjligt efter finansministerns kompletterande anförande att dra någon annan slutsats än att han verkligen menar att tullfrihetsinstitutet under nuvarande förhållanden inte kan tillämpas på verkstadsindustrien. Därav får man väl då också dra den slutsatsen att det kan vara nödvändigt att komplettera detta tullfrihetsinstitut med riktlinjer av något annan karaktär än de

som finansministern och hans departement nu tolkar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. avgiftsberäkningen för kombinerade järnvägs- och biltransporter**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Berglund frågat mig, om jag kommer att vidta åtgärder för införandet av enhetligt system med genomgående avgiftsberäkning enligt järnvägstaxan för kombinerade järnvägs- och biltransporter, så att de enligt interpellantens uppfattning nu förefintliga orättvisorna elimineras.

Med anledning härav får jag meddela följande.

Frågan om statens järnvägars taxerätt för samtrafik mellan järnväg och billinje har tidigare varit föremål för behandling av bl. a. 1948 års järnvägstaxekommitté. En mera uttömmande utredning rörande taxemässig samtrafik mellan järnväg och billinje kommer emellertid, enligt vad jag erfarit, att redovisas i det betänkande rörande den statliga trafikpolitiken, som 1953 års trafikutredning kommer att avlämna om några veckor. Innan betänkandet avlämnats och remissbehandlats, är jag inte beredd att ta ställning till den mycket omfattande taxemöjlighet, som herr Berglund gjort sig till talesman för.

Vidare anförde:

Herr **BERGLUND** (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få uttala mitt tack för svaret på min interpellation. Svaret inne-

Svar på interpellation ang. avgiftsberäkningen för kombinerade järnvägs- och biltransporter

bär ju endast ett meddelande om att statsrådet inte vill föregripa den utredning om taxemässig samtrafik mellan järnväg och billinje som 1953 års trafikutredning enligt vad statsrådet upplyser om inom kort kommer att redovisa i ett betänkande rörande den statliga trafikpolitiken. För min del skall jag givetvis inte heller innan jag tagit del av detta betänkande närmare ingå på frågan utan nöjer mig med att upprepa vad jag framhöll i interpellationen. Då de bygder som förlorat sin järnväg därigenom blivit svårt handikappade, kan det inte vara riktigt att de ytterligare skall missgynnas genom oförmåligare taxor än andra ur kommunikationssynpunkt bättre tillgodosedda bygder. Att taxedifferenserna inte är obetydliga kan jag belysa genom följande exempel från min egen bygd, som kan vara tillämpliga även på andra platser. Sedan den befintliga järnvägen lagts ned och koncessionen upphört, har genom underhandlingar trafiken övertagits av SJ både beträffande person- och godstrafiken, vilket givetvis har hälsats med tillfredsställelse. En sak som emellertid har bekymrat godstrafikanterna är de på grund av den brutna taxans tillämpning betydligt höjda fraktagifterna. Ett fraktstyckegods som förr kostade kronor 4:50 taxeras nu till 5:50, ett som förr kostade 5:50 taxeras nu till 8:— och ett som förr kostade 11:50 taxeras nu till 15:—. Andra exempel skulle kunna anföras. Då den i allt snabbare takt tilltagande järnvägsdöden gör många delar av vårt land järnvägslösa, är det inte ett lokalt begränsat intresse jag här söker bevaka, utan det är en riksangelägenhet att rättvisare taxeförhållanden åvägbringas.

Om jag emellertid inte är fel under rättad, har SJ utan Kungl. Maj:ts eller riksdagens hörande att bestämma över de taxor som skall tillämpas på dotterföretaget SLAB, och då är det givetvis

viktigt att dessa inte blir högre än som motsvarar de taxor som den privata lastbilstrafiken tillämpar. En talesman för SJ har ju också poängterat att SJ vill konkurrera med sina medtävlare på transportmarknaden på möjligast lika villkor, att i detta avseende väsentligt större möjligheter finnes än tidigare och att dessa möjligheter i fortsättningen skall bli ännu större.

I 1948 års järnvägstaxekommittés betänkande, avlämnat 1953, säges att i fråga om de trafiksvaga bandelarna, som utgör en stor ekonomisk belastning för SJ, synes en förändrad driftform med övergång, helt eller delvis, till biltrafik kunna medföra mycket betydande besparingar. Under sådana förhållanden synes det mig viktigt att fästa kommunikationsministerns uppmärksamhet på dessa ting så att inte, genom de nu för höga lastbilstaxorna, SJ:s konkurrensmöjligheter omintetgöres. En taxerevision här bör skyndsammast göras — strukturförändringen beträffande transportmedlens användande går snabbt. Det är alltså att hoppas att 1953 års trafikutredning kommer med nya synpunkter på dessa ting till hjälp både för SJ och vårt näringsliv, som under nuvarande hårda konkurrensförhållanden är beroende av snabba och billiga transporter.

Som sagt, vi får väl återkomma när 1953 års trafikutredning kommer med sitt betänkande.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Med anledning av det som herr Berglund hade att säga finner jag det påkallat att komplettera interpellationssvaret på ett par punkter, en komplettering som jag tror är värdefull i detta sammanhang.

Låt mig först betona att när en järnvägslinje nedläggs kan det med gällande snittaxor medföra ökade avgifter för mera långväga styckegodstransporter.

Utredning ang. införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande

Denna fördyring kompenseras ofta genom lägre fraktavgifter för sändningar i lokal trafik på billinjer men kan på sina håll bli kännbar för vissa företag. I avvaktan på en definitiv lösning av dessa taxefrågor är det givetvis angeläget att man inte genom plötsligt genomförda, kraftiga höjningar av fraktavgifterna försvårar verksamheten för företag på de orter, som berörs av den pågående koncentrationen av SJ:s verksamhet. Järnvägsstyrelsen har nyligen framlagt vissa delresultat av en på mitt uppdrag verkställd undersökning om taxemässig samtrafik mellan järnväg och billinjer, som ersätter nedlagda järnvägslinjer, och har därvid anmält sin avsikt att temporärt införa viss reduktion av gällande snittaxor. SJ brukar också regelmässigt förhandla om fraktavtal med befraktare som mera regelbundet utnyttjar järnvägens transportmöjligheter. Man är sålunda inställd på att underlätta en successiv anpassning till de inträdda nya förhållandena och i fortsättningen skall SJ:s transportkon-sulenter — enligt beslut av järnvägsstyrelsen — besöka också de mindre företagen inom de berörda bygderna för att diskutera formerna för en smidig övergång till det genom järnvägs-nedläggningen förändrade taxesystemet.

Jag har velat lämna dessa kompletterande uppgifter till det svar som jag nyss lämnade.

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att till kommunikationsministern få uttala ett särskilt hjärtligt tack för vad han senast meddelade. Jag vill också verifiera det. Jag har nämligen personligen medverkat till att sådana rabatter utverkats för större befraktare. Men det var egentligen de mindre befraktarnas talan jag skulle föra här. Det gäller dem som inte har så stora transporter och som hittills inte kunnat erhålla några rabatter. Jag tänker närmast på småhantverkare, de-

taljstföretag o. s. v.

Kommunikationsministern säger att man från SJ:s sida skall ta ytterligare kontakt med de mindre företagen och försöka ordna med tillämpning av rabattsatser även för dem. Jag vill uttala min stora tillfredsställelse härmed och hoppas att vi på detta sätt, i varje fall för tillfället, kunnat lugna de godstrafikanter det här gäller.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Föredrogs statsutskottets memorial nr 137, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag för budgetåret 1961/62 till Bidrag till vissa internatläroverk och Främjande av läringsutbildning hos hantverksmästare m. m.

De i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes.

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att gemensamma omröstningar avseende frågorna i de nu godkända voteringspropositionerna kommer att anställas vid början av kamrarnas sammanträden i morgon, onsdagen den 24 maj.

Jag får samtidigt meddela, att gemensam omröstning i det i jordbruksutskottets memorial nr 34 avsedda ärendet angående särskilt stöd åt det mindre jordbruket kommer att anställas vid början av kamrarnas sammanträden fredagen den 26 maj.

§ 8

Utredning ang. införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckta motioner om utredning angående införan-

Utredning ang. införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande

de i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.

Första lagutskottet hade behandlat två inom riksdagen väckta motioner, nr 362 i första kammaren av herrar *Gezelius* och *Kaijser* samt nr 432 i andra kammaren av herrar *Fröding* och *Munktell*. I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära, att en utredning skyndsamt tillsattes för att allsidigt och förutsättningslöst utreda frågan om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 362 och II: 432, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Gezelius* och *Fröding*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 362 och II: 432 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att en utredning skyndsamt tillsattes för att allsidigt och förutsättningslöst utreda frågan om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **FRÖDING** (h):

Herr talman! Från högerhåll har vi i år återkommit med vårt motionsyrkande från 1960, att en utredning skyndsamt måtte tillsättas för att förutsättningslöst utreda frågan om införande i det svenska reaktionssystemet av kortvarigt frihetsberövande. Jag har i år jämte herr Munktell framburit motionen i denna kammare, även om jag — bl. a. med hänsyn till utgången förra året — inte hyst några större förhoppningar om att motionsyrkandet skulle bifallas denna gång heller. Att jag ändå varit med om att återigen framföra motionen, trots vad jag så-

lunda anat och trots att jag inte är så förtjust i alltför ofta återkommande motioner i samma ämne, beror på min starka övertygelse att ett kortvarigt straff i många fall skulle kunna innebära ett mycket tjänligt reaktionsmedel såväl ur individualpreventiv som ur allmänpreventiv synpunkt, särskilt vad gäller ungdomen. Den offentliga debatten kring denna fråga synes böra hållas vid liv.

Första lagutskottets majoritet, d. v. s. alla utskottets ledamöter utom de två högerrepresentanterna, har i motiveringen av sitt avslagsyrkande bl. a. anfört:

»Sedan 1960 års motioner behandlades, har till lagrådet remitterats ett förslag till brottsbalk, vari behandlas det straffrättsliga påföljdssystemet. Det kan förutses, att proposition i ämnet kommer att framläggas för riksdagen år 1962. Den i årets motioner åter upptagna frågan om kortvarigt frihetsberövande har sålunda blivit föremål för fortsatt beredning, och riksdagen kommer alltså att i en nära framtid behandla förslag i ärendet från Kungl. Maj:t. Vid sådant förhållande anser utskottet någon utredning i enlighet med motionsyrkandet icke vara påkallad.»

Granskar man nu det till lagrådet remitterade brottsbalksförslaget finner man emellertid, att detta inte upptar några som helst regler om verkligt kortvariga frihetsberövanden. Den föreslagna straffformen fängelse, vilken ersätter de nuvarande straffarbets- och fängelsestraffen, kan sålunda inte utdömas för kortare tid än en månad. Den ytterligare form av frihetsberövande, som enligt förslaget kan åläggas i samband med s. k. skyddstillsyn eller intagande i s. k. tillsynsanstalt, har bestämts till två månader. Vad som närmast föresvävat motionärerna är däremot ett verkligt korttidsstraff såsom i form av några dagars arrest eller eventuellt en eller ett par vecko-

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

slutsarrester. Ett dylikt verkligt kortvarigt frihetsberövande, gärna i kombination med villkorlig dom, skulle såvitt jag förstår ofta vara ägnat att dels ge vederbörande själv en nyttig tankeställare samt dels hans »gång» ett mera påtagligt bevis på att ett brott, även om det råkar vara förstagångsbrott, kan medföra tråkigare påföljder än t. ex. vad som innefattas i en villkorlig dom eller i en sådan dom i kombination med böter. Vad beträffar böter är det f. ö. ofta så beträffande ungdomar att de går ut över de ungas föräldrar.

Jag har i min egen domarutövning gång efter annan tyckt mig kunna märka, att det kortvariga frihetsberövande som ett par dagars häktning innebär ganska påtagligt tycks ha givit vederbörande en hälsosam tankeställare.

Herr talman! Med dessa få ord — dagens föredragningslista är desto mera omfattande — ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Som herr Fröding nyss nämnade var dessa motioner så sent som förra året föremål för riksdagens prövning och behandlades då av andra lagutskottet i samband med barnavårdslagen. Riksdagen avlog motionerna med hänvisning till att strafflagberedningens förslag till skyddslag var under omprövning.

Sedan dess har förslaget till brottsbalk remitterats till lagrådet, och frågan har alltså avancerat. Vi behöver kanske inte här i detalj diskutera vad förslaget innehåller utan kan nöja oss med att konstatera att möjligheterna att omhänderta det unga kriminella klientelet för korttidsbehandling i tillsynsanstalt kommer upp till debatt i samband med hela spørsmålet om brottspåföljder för unga lagöverträdare. Riksdagen får alltså inom en nära

framtid — förmodligen redan nästa år — ta ställning till problemet, och utskottet kan därför inte finna att det är påkallat med en särskild utredning i år.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fröding begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar Gezelius och Fröding.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda.

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

Första lagutskottet hade till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 47 i första kammaren av herr *Schött m. fl.* och nr 63 i andra kammaren av herr *Fröding m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hemställes, att riksdagen måtte för sin del och med ikraftträdande från och med den 1 juli 1961 besluta om sådan ändring i lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom att sista

stycket i § 14 a utginge. Det stadgande, vars upphävande föreslogs, innehölle att domstol i fråga om villkorligt dömd som vore under aderton år icke finge besluta om omhändertagande på sätt som vore medgivet beträffande äldre villkorligt dömda.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 47 och II: 63, måtte för sin del antaga följande förslag till

LAG

angående ändrad lydelse av 14 a § lagen den 22 juni 1939 (nr 314) om villkorlig dom.

Härigenom förordnas, att 14 a § lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

14 a §.

Uppkommer sedan — — — — — vidare förordnande.

Den som — — — — — ej kvarhållas.

Omhändertagande enligt denna paragraf må ej beslutas i fråga om den som är under aderton år.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1962.

Reservation hade avgivits av herrar *Branting* och *Nyström*, fröken *Mattson*, fru *Johansson*, fru *Löfqvist*, herr *Martinsson* och fröken *Andersson* i Strängnäs, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner, I: 47 och II: 63, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Från högerhåll har väckts två motioner om sådan ändring i lagen den 22 juni 1939 om villkorlig dom att sista stycket i § 14 a utgår. Paragraf 12 i samma lag ger domstolen möjligheter att för en villkorligt dömd bestämma om övervakning, meddela särskilda föreskrifter för hans uppförande, förlänga provotiden eller besluta om vissa åtgärder med avseende

på honom, då han gjort sig skyldig till vad jag skulle vilja kalla allmän misskötsamhet men inte till brott.

För närvarande gäller enligt § 14 a att man kan omhänderta den villkorligt dömd under en kortare tid, vanligen en vecka eller möjligen fjorton dagar, medan man överväger vad man skall göra med honom. Omhändertagande enligt denna paragraf må emellertid ej beslutas i fråga om den som är under 18 år. Motionärerna yrkar nu att även yngre lagöverträdare skall kunna omhändertas.

Denna fråga behandlades så sent som vid 1959 års riksdag. Då anförde departementschefen i proposition nr 146 till riksdagen: »Då emellertid ett omhändertagande i polisarrest synes böra undvikas i fråga om de yngsta lagöverträdarna, vill jag förordna att den föreslagna bestämmelsen icke göres tillämplig å den som är under 18 år.»

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

Vidare yttrade departementschefen efter lagrådsbehandlingen i denna fråga: »Innan det närmare överväges att införa möjlighet till sådant omhändertagande även beträffande det yngre klientelet, torde i varje fall erfarenheterna av den utav mig förordade bestämmelsens tillämpning böra avvägas.»

Motionerna har nu varit ute på remissbehandling och avstyrkts av de flesta instanser med den motiveringen att man inte nu bör ta ställning i frågan utan avvakta behandlingen av det brottsbalksförslag, som är remitterat till lagrådet. Det finns dock några tillstyrkanden. Bl. a. tillstyrker Föreningen Sveriges häradshövdingar något halvhjärtat denna förändring och anför: »Föreningen har icke heller från häradsrätterna någon nämnvärd erfarenhet av paragrafens tillämpning. Därest det emellertid framkommer, att bestämmelsen i praktiken visat sig fylla ett behov, har föreningen icke något att erinra mot att sista stycket i 14 a § lagen om villkorlig dom nu upphäves.»

Från andra håll påpekas emellertid att detta är ett spörsmål av ganska liten betydelse och att det klientel som skulle komma i fråga för ett sådant omhändertagande är mycket ringa. Detta framgår även av det yttrande som barnavårdsnämnden i Stockholm har avgivit. Enligt vad som där redovisas uppgick i Stockholm den 20 februari 1961 hela antalet ungdomar under 18 år som har villkorlig dom med övervakning till 50. Vederbörande skyddskonsulent, som har tillfrågats, har anfört, att efter tillkomsten av denna paragraf har det icke vid något tillfälle i det praktiska arbetet förelegat sådana omständigheter, att behov förefunnits av att kunna på sätt som i motionerna föreslås tillfälligt omhänderta ungdomar under 18 års ålder.

Majoriteten i första lagutskottet har nu tillstyrkt motionerna. Att döma av

skrivningen har emellertid majoriteten i någon mån hesiterat inför det förhållandet, att frågan därigenom skulle ryckas ut från den kommande behandlingen av det stora förslaget till brottsbalk. Man säger dock: »Enligt utskottets mening råder ej tvekan om att tillfälligt omhändertagande skulle utgöra ett värdefullt medel för kriminalvården även i vad gäller det yngre klientelet i åldern 15—17 år. Vid denna bedömning beaktar utskottet särskilt, att vetenskapen om att ett omhändertagande kan äga rum måste antagas utöva en gynnsam psykologisk effekt på den dömda, exempelvis då han frestas att undandra sig övervakning.»

Av detta utskottets uttalande framgår att det väsentliga värde, som man har tillmätt ifrågavarande möjlighet, sammanhänger med dess rent avskräckande inverkan. Det är alltså den gamla beprövade allmänpreventiva synpunkten, som åter kommer till synes. Jag har fattat den tidigare behandlingen av det här lagrummet så, att bestämmelsen har tillkommit i syfte att skydda ungdomar under 18 års ålder dels från att begå ytterligare brott, dels ock från att över huvud taget hamna i asocialitet av ett eller annat slag. Men utskottsmajoriteten har uppenbarligen ansett att det viktigaste och värdefullaste i detta sammanhang är den avskräckande effekt som bestämmelsen skulle kunna ha.

Utskottet hänvisar till den möjlighet till omhändertagande för utredning som nu finns i barnavårdslagen och säger vidare: »Härtill kommer, att en motsvarande inställning ligger till grund för vissa bestämmelser rörande skyddstillsyn i det till lagrådet remitterade förslaget till brottsbalk.» Det är alldeles riktigt, att departementschefen vid lagrådsremissen av brottsbalksförslaget gjorde det uttalandet, att ett sådant här tillfälligt omhändertagande skulle kunna ske beträffande dem, som

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

är under 18 år och som blir dömda till skyddstillsyn. Det bör emellertid understrykas att skyddstillsyn inte är det samma som den nuvarande villkorliga domen och kommer att användas endast i de fall då den är lämpligare än ett omhändertagande jämlikt bestämmelserna i barnavårdslagen. I princip har man alltså uttalat sig för att omhändertagandet skall ske enligt barnavårdslagen, och därför är det ett ytterst ringa klientel som kan bli föremål för den föreslagna behandlingen. Detta framgår bland annat av barnavårdsnämndens i Stockholm utlåtande.

Jag är personligen mycket tveksam inför dessa propåer om ett omhändertagande ens rent tillfälligt av dem som dömts till skyddstillsyn. I varje fall är det synnerligen olyckligt om handläggningen av denna fråga skulle ryckas ut från behandlingen av förslaget till brottsbalk, som väl kommer att föreläggas vid nästa riksdag.

För reservanterna har också en annan synpunkt varit vägledande. Här i landet dras vi fortfarande med ganska stora brister, då det gäller polisarresterna. Det föreslagna omhändertagandet skulle förmodligen vanligast få formen av att vederbörande placeras i en polisarrest. Utskottet har sagt, att omhändertagandet medför skyldighet för domstolen att i varje särskilt fall tillse att en tillfredsställande placering av den omhändertagne erhålles. Det är naturligtvis tacknämligt, att domstolen i det hänseendet tar sin uppgift på allvar och undersöker alla möjligheter att åstadkomma bästa möjliga placering av vederbörande, men domstolen kan dock inte göra någonting åt de möjligheter, som finns till placering på exempelvis ungdomsanstalter.

Jag har också haft svårt att förstå hur man skulle kunna lösa denna fråga rent lokalt. Om man räknar med ett mycket kort omhändertagande, exempelvis en vecka, kan det inte vara rim-

ligt att vederbörande, om man lyckas få en plats för honom på en ungdomsanstalt, fraktas dit för att vistas där under denna korta tid. Jag utgår också från att svårigheterna är ganska stora, när det gäller att i varje stad lokalt omhänderta vederbörande. Man skall naturligtvis inte dra alltför långtgående slutsatser med utgångspunkt från sin egen lilla erfarenhetssfär, men jag kan ändå erinra om att på den ort där jag är verksam finns det dock tre underätter, så att man skulle kunna tänka sig att sådana här fall kunde förekomma där. Inom vår barnavård har vi dock bara ett upptagningshem, som utan vidare kan sägas vara helt olämpligt för detta klientel. Någon ungdomsanstalt av annan karaktär finns inte annat än på mycket stort avstånd från denna min hemort.

Med hänsyn till att riksdagen så sent tagit ställning till denna fråga, med hänsyn till olämpligheten av att bryta ut en enda detalj ur brottsbalksförslaget och med hänsyn till de betänkligheter, som vi måste ha inför att beröva unga människor friheten under förhållanden i vilka de kan taga allvarlig skada, vill jag med dessa ord, herr talman, yrka bifall till reservationen av herr Branting m. fl.

Fru GARDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Såväl reservanterna som utskottets majoritet är ense om att åtgärder måste kunna vidtagas för att taga hand om unga lagöverträdare. År 1959 beslöt riksdagen en lag enligt vilken villkorligt dömd, när fråga kommit upp om den villkorliga domens förverkande, kan omhändertagas genom domstolens förordnande. Då den lagen trädde i kraft den 1 januari 1960, fanns som regel inga möjligheter att förvara dessa omhändertagna annat än i polisarrest. Ett sådant förvaringssätt ansågs böra undvikas i fråga om ungdomar under 18 år. Sedan första lagutskottet stan-

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

nat vid olika meningar angående möjligheten att omhändertaga dessa yngsta lagöverträdare, beslöt riksdagen att undantaga dessa från lagens tillämpning. Detta beslut motiverades helt med att omhändertagande av villkorligt dömda i åldern 15—17 år icke borde få ske i polisarrest.

Sedan detta hände har nya barnavårdslagen trätt i kraft den 1 januari 1961. Därigenom har skapats möjligheter att tillfälligt omhändertaga även personer under 18 år på motsvarande sätt som enligt lagen om villkorlig dom. Nya institutioner har skapats inom barnavården för att ta hand om dessa ungdomar. I barnavårdslagen har förutom åt barnavårdsnämnden inrymmts möjlighet för polismyndighet att taga underårig i förvar, då dennes uppträdande eller levnadssätt innebär fara för allmän ordning eller säkerhet. I sådana fall, d. v. s. i allmänhet då det föreligger akut risk för återfall i brott eller annan misskötsamhet från den villkorligt dömdes sida, sker omhändertagandet framför allt för att förebygga en fortsatt brottslighet. Då omhändertagandet sker genom polismyndighets försorg skall givetvis placering i första hand ske på någon av barnavårdsnämndens anstalter, men om detta inte är möjligt har polismyndigheten inte annat att göra än att sätta vederbörande i polisarrest.

Detta kan alltså ske redan enligt barnavårdslagen och samma tanke har upptagits i departementsförslaget om ny brottsbalk. Departementschefen säger i det till lagrådet remitterade förslaget att, eftersom möjlighet genom den nya barnavårdslagen har öppnats att begära polismyndighets medverkan för omhändertagande under kort tid även av den som är under 18 år, synes betänkligheter knappast böra möta mot att den ifrågavarande begränsningen i lagen om villkorlig dom slopas. Detta gäller dem som dömts till skyddstill-

syn. Det är riktigt som herr Martinsson säger, att skyddstillsyn får förekomma endast om den är lämpligare än åtgärd enligt barnavårdslagen.

Departementschefen tillägger, att i de sällsynta fall, då beslut om omhändertagande kommer att avse någon som är under 18 år bör möjligheterna att placera den unge i barnavårdsanstalt tillvaratas och kvarhållande i polisarrest utöver någon eller några dagar endast förekomma undantagsvis.

Med hänsyn till detta nya läge synes det orimligt att längre bibehålla hindret för domstol att i samband med prövning av förverkandet av en villkorlig dom förordna om omhändertagande av även den som är under 18 år.

Jag vill understryka att i stadgandet uttryckligen sägs att domstolen skall i varje särskilt fall tillse att en tillfredsställande placering sker av den omhändertagne. I första hand kommer därvid en placering på barnavårdens institutioner givetvis i fråga, i varje fall för dem som är i mindre grad kriminaliserade. Det förutsättes ett samarbete mellan domstol och barnavårdsnämnden på orten. Barnavårdens institutioner för dessa ändamål utbyggs ju successivt, och det är därför berättigat att anta att detta klientel endast undantagsvis skall behöva placeras i polisarrest. Även dessa arrestlokaler förbättras dock efter hand, och innan placering sker i en sådan skall domstolen alltid bedöma om lokalen är lämplig för placering av den omhändertagne. För min del anser jag naturligtvis inte polisarrester, med det klientel som i övrigt där finns, i och för sig lämpliga för dessa ungdomar, men jag kan inte inse att det finns någon större risk att sådana placeringar kommer att ske i högre grad än vad som redan gäller genom att domstol får behörighet att förordna om omhändertagande av kriminella ungdomar även under 18 år. Jag kan hänvisa till remissvaret från Föreningen Sveriges stads-

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

domare, som bl. a. anför: »Risken för att ett omhändertagande genom beslut av domstol skulle komma att ske, där-
est vederbörande därigenom skulle bli placerad i för ändamålet helt olämpliga polisarrester, torde vara på det hela taget obefintlig.»

Som herr Martinsson sade är problemet också av tämligen ringa omfattning. Enligt barnavårdsnämndens i Stockholm uppgifter är hela antalet ungdomar i åldern under 18 år som står under övervakning enligt lagen om villkorlig dom mycket ringa. I februari 1961 uppgick i Stockholm hela antalet sådana ungdomar till femtio.

Visserligen kommer riksdagen att få taga ställning till brottsbalksförslaget inom en nära framtid, men då tidpunkten när en ny brottsbalk kan träda i kraft måste sättas ganska många år framåt i tiden, har utskottet ansett, att man redan nu skulle kunna vidtaga den lagändring som här är i fråga. Ändringen är enligt utskottets mening föranledd av en önskan att samordna den nya barnavårdslagen med reglerna för omhändertagande av unga lagöverträdare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det där argumentet, att man nu bör låta domstolarna få samma möjlighet som barnavården redan har att tillfälligt omhändertaga vederbörande ungdomar, kan låta bestickande. Jag vill emellertid gentemot detta citera ett yttrande från Sveriges Advokatsamfund, vilken sammanslutning såväl utskottets ordförande som jag har en viss anknytning till. Advokatsamfundet har anförts att det icke är nödvändigt att ge domstolarna befogenhet att förordna om omhändertagande, eftersom barnavårdslagen redan ger möjlighet till detta. Det är alltså, tycker jag, ett argument för

den ståndpunkt som reservanterna företräder.

Det har vidare sagts att denna reform mycket väl skulle kunna genomföras nu. Gentemot detta vill jag åberopa vad utskottets ärade ordförande sade vid behandlingen av det närmast föregående ärendet. Där uttalade han klart och tydligt att det inte finns någon anledning att göra den begärda ändringen i det då aktuella hänseendet förrän hela brottsbalken tas upp till behandling. Detta står klart angivet i utskottets skrivning i första lagutskottets utlåtande nr 30 1961.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Till vad som anförts av första lagutskottets ärade ordförande ber jag att få foga några kompletterande upplysningar och tillägg.

Lagrådet hade i sitt yttrande över det departementsförslag, vilket sedermera resulterade i 1959 års proposition om ändring i lagen om villkorlig dom, hemställt att sista stycket i § 14 a måtte utgå, och därvid bl. a. anförts följande: »Det huvudsakliga syftet med att möjliggöra ett tillfälligt omhändertagande av en villkorligt dömd är att övervakningsorganen genom ett sådant ingripande skola bli i tillfälle att, när akut risk föreligger för återfall i brott eller för annan misskötsamhet från den dömdes sida, söka förebygga en utveckling mot fortsatt brottslighet. Genom dylika ingripanden kommer säkerligen i många fall ett förverkande av villkorligt anstånd att kunna undvikas. Det synes lagrådet uppenbart att åtgärder av nu omförmäld art kunna vara särskilt påkallade i fråga om villkorligt dömda i åldern 15—17 år, låt vara att dessas antal lär vara ganska ringa. Det torde föreligga påtagligt stor risk för att dessa yngre lagöverträdare skola komma på avvägar, när de undandragit sig övervakning.»

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

Den motion till 1959 års riksdag, som gick ut på att ifrågavarande undantag från lagen om villkorlig dom skulle utgå, tillstyrktes även den av första lagutskottets majoritet, bestående av samtliga utskottets borgerliga ledamöter och en socialdemokrat, nämligen herr Östrand. I år står likaledes samtliga borgerliga ledamöter och en socialdemokrat, herr Olofsson i första kammaren, som utskottets majoritet. Trots att utskottsutlåtandet 1959 gick ut på en ändring av en kungl. proposition — något sådant brukar ju inte vara så lätt att ernå — samlade utskottets förslag i denna kammare 107 röster mot 101 för reservationen. Sedan 1959 har emellertid, som fru Gärde Widemar påpekade, åtskilliga omständigheter tillkommit. Barnavårdslagen har givit såväl barnavårdsnämnd som polismyndighet rätt att för utredning tillfälligt omhänderta asociala eller kriminella ungdomar. Vidare har den nuvarande departementschefen i sitt till lagrådet remitterade förslag till brottsbalk frångått 1959 års begränsning. Jag tillåter mig ordagrant citera vad justitieministern därvid anförde: »Skyddstillsyn skall enligt departementsförslaget icke tillämpas beträffande 15—17-åringar annat än om denna påföljd finnes lämpligare än vård enligt barnavårdslagen. Genom den nya barnavårdslagen har möjlighet öppnats för barnavårdsnämnd att begära polismyndighets medverkan för omhändertagande under kort tid även av den, som är under 18 år. Med hänsyn härtill synes betänkligheter knappast böra möta mot att den ifrågavarande begränsningen i lagen om villkorlig dom icke får någon motsvarighet beträffande dem, som döms till skyddstillsyn. Jag förutsätter härvid, att i de sällsynta fall beslut om omhändertagande kommer att avse någon till skyddstillsyn dömd, som är under 18 år, föreliggande möjligheter att placera den unge i barnavårdsanstalt tillvaratages och

att kvarhållande i polisarrest utöver någon eller några dagar skall behöva förekomma endast undantagsvis.»

Vid nu uppgivna förhållanden borde enligt min mening rimligen utskottsmajoriteten i år kunna påräkna ett starkare stöd i denna kammare än 1959. Jag tror mig också kunna säga att justitieministern inte skulle ha någonting emot att denna lagändring gjordes redan nu.

Vad motionärerna åsyftat är i första hand att skänka övervakningsmyndigheterna möjlighet att ge en villkorligt dömd, som bryter mot eller nonchalerar de föreskrifter som fogats vid den villkorliga domen, en påtaglig tankeställare, innan man kanske måste gå till en så radikal reaktion som att förklara den villkorliga domen förverkad. Redan ett påpekande från övervakningsmyndigheternas sida att denna möjlighet föreligger torde i de allra flesta fall vara tillräckligt för att återföra vederbörande syndare till ordningen.

Till vad herr Martinsson sade vill jag göra några kortfattade kommentarer: Motionen var inte en högermotion — det var en borgerlig trepartimotion. Detta bör dock inte påverka utgången av behandlingen i kammaren när det gäller en sådan här fråga. Skyddstillsynen i den nya lagen är därtill i princip att jämställa med den nuvarande kvalificerade villkorliga domen, d. v. s. en villkorlig dom med övervakning och föreskrifter. Redan nu söker man i de flesta fall få dessa ungdomar under barnavårdsnämndens hägn. Även om brottsbalksförslaget skall behandlas av 1962 års riksdag lär det inte kunna träda i kraft förrän efter ytterligare några år, då vissa följdförfattningar måste utfärdas. De lokala svårigheterna kan ju inte gärna bli större än vid ett omhändertagande enligt barnavårdslagen. Vidare torde barnavårdslagen inte alltid ge möjlighet till ingripande mot en villkorligt dömd, därför att han missköter

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

den villkorliga domen. Han kan ha underlåtit att efterkomma föreskrifterna om vistelseort, inbetalning av skadestånd o. s. v. — något som ju knappast i och för sig kan ge barnavårdsnämnden anledning till ingripande.

Även jag, herr talman, yrkar bifall till utskottets förslag.

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! Det har ett par gånger under denna debatt framförts såsom ett skäl för bifall till utskottets förslag, att vi antagligen nästa år har att vänta en proposition med förslag till lagändring av samma innebörd som den nu motionsledes förordade. Jag tycker i och för sig att vi inte bör ta ställning till en fråga, om vilken det vid förra behandlingen förelåg så delade meningar, året innan vi kan förvänta förslaget till ny brottsbalk. När detta förslag kommer får vi ju tillfälle att pröva frågan i ett större sammanhang och se verkningarna ur alla tänkbara aspekter.

Principiellt tycker jag det är ganska olustigt att tänka sig, att man skall spärra in barn mellan 15 och 17 år i ensam cell för att få in dem på rätta vägar, men denna fråga får vi väl ta ställning till när brottsbalksförslaget kommer. Vad man kan utläsa ur de flesta remissutlåtandena — både från de håll där man tillstyrker lagändringen och från de håll där man är motståndare till den — är en stark olust inför tanken att spärra in dessa barnungar i polisarrester. Detta förvånar sannernigen inte den som sett några av de arrester som nu finns.

Visserligen säger man att polisarrester inte torde behöva användas utan att det i samråd med barnavårdsnämnderna bör gå att ordna saken på annat sätt, och man framhåller också att polisaresterna inom en snar framtid torde komma att befinna sig i bättre skick. Men ingen kan garantera att polisaresterna snart kommer att vara i bättre

skick, och ingen kan heller garantera att vi skall kunna undvika att sätta in ungdomar i arresterna.

Fru Gärde Widemar har talat lugnande ord om hur stora försiktighetsmått som vidtagits och dessutom påpekat att det rör sig om ett mycket litet antal ungdomar. Det skulle inte alls vara någon större risk förenad med denna lagändring, menade fru Gärde Widemar.

Det förhållandet att det rör sig om ett mycket litet antal ungdomar är ett starkt skäl för att vi inte skall förhastat oss. Som herr Martinsson påpekade har man i Stockholm från skyddskonsulentens sida sagt, att man hittills inte haft några problem då det gällt att omhänderta ungdomarna. Det har alltid gått att ordna i samverkan med barnavårdsmyndigheterna. Under sådana förhållanden har jag svårt att inse, att man nu skall handla i panik och införa en ny befogenhet för våra domstolar. Det förefaller ibland nästan som om detta skulle vara det huvudsakliga motivet, att när nu barnavårdsnämnderna har fått möjligheter och befogenheter att förordna om omhändertagande av ungdom i detta hänseende, skulle domstolarna också ha det. Det viktiga är att man kan vidta åtgärder mot de ungdomar det är fråga om, så att de får en effektiv behandling — det viktiga är alltså inte vilken instans som skall ha möjlighet att förordna härom. Det främsta argumentet mot dessa motioner är, som jag ser det, att vi inom så kort tid får möjlighet att ta ställning till frågan i större sammanhang. Jag tycker alltså att det argument som har föranlett första lagutskottet att avstyrka motionerna i dess utlåtande nr 30 kan gälla också här. När vi nu har att vänta ett stort lagförslag nästa år, låt oss då vänta med ställningstagande i denna och andra principiellt viktiga frågor rörande behandlingen av ungdomsbrottslingar.

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

Jag ber att få ansluta mig till de argument som har framförts av reservanterna.

I detta anförande instämde herr *Wiklund* i Stockholm (fp).

Herr **JOHANSSON** i Dockered (cp):

Herr talman! Det är som herr Fröding sade en trepartimotion som ligger bakom detta förslag. Men detta har välingen som helst betydelse i detta sammanhang. Att jag har skrivit på den motionen, beror uteslutande på att vi ville få tillfälle att tillvarata de möjligheter som genom detta förslag skulle beredas oss att återföra vilsekomna ungdomar till samhället och ett normalt liv.

Vad lagrådet har sagt är refererat i utskottets förslag på sid. 2. Detta har också herr Fröding läst upp i kammaren. Jag ber att få erinra om att lagrådet säger, att det synes lagrådet uppenbart att åtgärder av denna art kan vara särskilt påkallade i fråga om villkorligt dömda i åldern 15—17 år, låt vara att deras antal är ringa.

Det föreligger alltså en önskan att få möjligheter att stärka övervakningsdomstolens och övervakarens ställning. Det har vi också åsyftat med vårt förslag. Även om det gäller ett fåtal fall kan det vara så, att den yngling, som har ålagts dessa föreskrifter, i domstolen kan vara aldrig så ångerfull men i gänget återtar sin tuffa attityd. Då blir han inte bara själv ytterligare kriminaliserad, utan han kan också kriminalisera hela det gäng som han har inflytande över. Det är möjligheterna att stärka övervakarens ställning, så att han kan återföra dessa vilsekomna ungdomar till ett normalt liv som har varit vägledande, när vi skrivit denna motion. Att den är en trepartimotion har i det sammanhanget inte den minsta betydelse.

Fröken Bergegren har här sagt, att det inte är så angeläget att bryta ut

denna enskildhet ur ett stort sammanhang, när det gäller en kommande behandling av brottsbalken. Detta har även varit fröken Bergegrens uppfattning vid tidigare debatter i detta ärende.

Det är klart att vi kan se litet olika på denna fråga. Polisarresterna är givetvis inte sådana som vi önskar att de skall vara. Det är meningen att domstolen skall få rätt att på lämpligt sätt omhänderta vilsekomna ungdomar. Det måste ju vara relativt effektlöst, om en domare i sitt förmaningstal till den villkorligt dömda lägger ned allt vad han kan av ord i uppfostrande syfte, men sedan meddelar en övervakare att denne inte har möjlighet att avbryta en kanske påbörjad kriminell gärning genom att till domstolen anmäla att det ligger fara å färde och att det bör ske ett omhändertagande. Det innebär givetvis inte samma snabba möjligheter att åstadkomma ett effektivt ingripande om man vänder sig till barnavårdsnämnden.

Som här har refererats finns det även andra möjligheter till ingripande. Även dessa innebär att man har samma polisarrest, om nu detta skall vara den springande punkten. Möjligheterna till snabbt ingripande är givetvis större om man tillämpar det i motionens yrkande angivna sättet. Barnavårdsnämnderna har ju även den möjligheten att de kan be polisen att omhänderta en sådan här vilsekommen yngling. Jag håller gärna med herr Martinsson om att detta bara är en detalj av frågan. Det är emellertid en viktig detalj för de ungdomar det gäller. Det är för att få öka de möjligheter för den som har påtagit sig ansvaret att söka återföra dessa ungdomar till ett normalt liv som vi har väckt motionen.

Det är mot den bakgrunden som jag väddar till kammaren att stödja utskottets förslag, till vilket jag vill yrka bifall.

Upphävande av viss inskränkning i domstols rätt att förordna om omhändertagande av villkorligt dömda

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag tror att vi alla ledamöter i denna kammare känner samma olust som fröken Bergegren inför tanken att spärra in dessa ungdomar i polisarrest. Men det är ju inte det saken gäller nu. Vi skall inte utöka användningen av polisarrest, utan här gäller det vem som skall besluta om ungdomarnas omhändertagande i samband med att fråga uppkommer om förverkande av villkorlig dom på grund av att de antingen misskött sig eller begått nya brott. Det förefaller mig ganska praktiskt att domstolen skulle ha möjlighet att förordna om sådant omhändertagande i stället för att domstolen skall gå via barnavårdsnämnd eller eventuell via polismyndighet. Att ungdomarna blir omhändertagna i så lämplig lokal som möjligt, vare sig det sker genom barnavårdsnämnd, polismyndighet eller domstol, tror jag vi har goda garantier för.

Det verkar nästan som om en hel del av dem som yttrat sig i detta ärende, i varje fall remissinstanserna, förbisett att redan nu kan omhändertagande i värsta fall ske i polisarrest genom polismyndighets försorg.

Advokatsamfundet har i sitt yttrande, som herr Martinsson hänvisade till, uttalat att man anser det klart olämpligt att ungdomar i åldern 15—17 år omhändertas i polisarrest. Det tycker vi alla, men jag anser att den formulering lagen fått, att ungdomarna skall omhändertas »på lämpligt sätt», innebär garantier för att de inte blir satta i några olämpliga arrestlokaler. Jag tror inte man kan komma längre i fråga om sådana garantier.

Vidare sägs i Advokatsamfundets yttrande, att man bör avvakta barnavårdslagens tillämpning innan man härvidtar någon ändring. Det är klart att man kan göra det, men återigen, om man är på det klara med att man önskar en förändring, är det lika bra att

besluta om den nu. Det är en onödig omgång att domstolen skall behöva gå till barnavårdsnämnden och begära omhändertagande, då domstolen lika bra kan meddela samma förordnande själv. Det drar ju bara ut på tiden och försinkar i onödan både domstolens och barnavårdsnämndens arbete.

Herr Martinsson frågade varför jag i det förra ärendet yrkade på uppskov till dess att den nya brottsbalken blir föremål för prövning. Det var ett helt annat ärende. Där var det fråga om att införa en ny reaktionsform, ett kortvarigt frihetsberövande, som inte tidigare finns i vårt reaktionssystem. Den frågan kommer upp i hela sin principiella vidd nästa år, då skyddsbalken kommer att behandlas. I detta fall gäller det bara vilken myndighet som skall utfärda ett förordnande, vilket jag tycker är en formsak. Man skall välja den lösning som är mest praktisk, och det mest praktiska tycker jag är att man inrymmer möjlighet för domstolen att göra ett sådant förordnande.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING:**

Herr talman! Jag hade ursprungligen inte för avsikt att delta i debatten i denna fråga. Men då mina uttalanden i det förslag till brottsbalk, som nu behandlas av lagrådet, återopats i olika sammanhang, och då även i övrigt min uppfattning har återopats, skall jag försöka att i största korthet säga hur jag ser på saken.

I och för sig har jag naturligtvis ingenting att invända mot att domstol får samma befogenhet i detta hänseende som barnavårdsnämnd redan har. Den ståndpunkten har jag ju också intagit i brottsbalksförslaget.

En annan fråga är om man redan nu skall genomföra en ändring. Därvidlag vill jag erinra om att en av orsakerna till att man införde denna undantagsbestämmelse 1959 var det till-

Redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.

stånd, i vilket polisarresterna i allmänhet befinner sig. Därtill kommer att, som framgår av de yttranden som är återgivna i utskottsutlåtandet, något större praktiskt behov av en ändring inte har påvisats.

Skyddskonsulenten i Stockholm, som har de största erfarenheterna i frågan, säger att situationen har kunnat bemästras i nära samarbete med vederbörande barnavårdsnämnd. Jag anser därför att saken inte är av den bråds-kande art, att vi behöver föregripa den prövning i ett större sammanhang, som riksdagen nästa år kommer att få tillfälle till. Även om det därefter skulle dröja några år innan brottsbalken kan träda i kraft, har riksdagen redan nästa år möjlighet att ta ställning till frågan om under mellantiden en ändring bör genomföras i lagen om villkorlig dom.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Martinsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Branting m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkänna-

gav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 93 ja och 112 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Branting m. fl.

§ 10

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister, dels ock i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11**Redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.**

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m., dels ock i ämnet väckt motion, i vad propositionen och motionen hänvisats till lagutskott.

Genom en den 10 mars 1961 dagtecknad proposition, nr 80, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogat förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering,

dels ock bifalla de förslag i övrigt om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade, såvitt anginge anslag till Bidrag till pensioneringskostnaderna för handelsflottans pensionsanstalt, hänvisats till statsutskottet. I övrigt hade propositionen hänvisats till

Redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.

lagutskott och behandlats av andra lagutskottet.

I förslaget till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering var 2 § så lydande:

»2 §.

Redareavgift erlägges för sjöman tillhörande manskapet och utgår med två och åtta tiondels procent av sjömannens lön för tid, under vilken han varit för utrikes fart påmönstrad svenskt handelsfartyg. Med lön förstås kontant lön för ordinarie arbetstid utan annat tillägg än tjänsteårstillägg.»

I samband med propositionen hade utskottet behandlat den i anledning av densamma väckta motionen nr 630 i första kammaren av herrar *Gorthon* och *Schmidt*. I motionen hemställdes att statsbidrag skulle utgå med oförändrat belopp, 1 600 000 kronor, till pensionskostnaderna inom handelsflottans pensionsanstalt samt att redareavgiften skulle fastställas till 1,5 procent av sjömannens lön.

Utskottet hemställde, att riksdagen — såvitt anginge de delar av förevarande proposition, nr 80, och motion, I: 630, som hänvisats till lagutskott — måtte med avslag å motionen bifalla propositionen.

Reservation hade avgivits av herr *Kaijser*, vilken ansett att utskottet med bifall till motionen I: 630 i den del densamma behandlats av lagutskott bort hemställa, att 2 § måtte erhålla följande lydelse:

»2 §.

Redareavgift erlägges för sjöman tillhörande manskapet och utgår med en och fem tiondels procent av sjömannens lön för tid, under vilken han varit för utrikes fart påmönstrad svenskt handelsfartyg. Med lön förstås kontant lön för ordinarie arbetstid utan annat tillägg än tjänsteårstillägg.»

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Frågan om särskild redareavgift för sjömanspensioneringen har remitterats till både andra lagutskottet och statsutskottet, och jag förutsätter, att debatten om de olika utlåtandena blir gemensam. Jag har tillsammans med några andra högerledamöter reserverat mig mot statsutskottets hemställan, och eftersom det utlåtandet är att betrakta som en konsekvens av den ståndpunkt som andra lagutskottet har intagit, har jag ansett mig böra redan nu utveckla mina synpunkter.

Får jag då, herr talman, först stryka under att frågan ekonomiskt sett inte är stor. Den rör ett successivt indraget statsbidrag på 1,6 miljoner kronor, och mot bakgrunden av de siffror vi annars är vana att röra oss med här i kammaren är det inte något stort belopp. Men principiellt har ärendet ändå stor betydelse. Frågan rör nämligen om staten som part i ett, i varje fall underförstått, avtalsförhållande bör utan övertygande skäl kunna dra sig ut spelet och häva gjorda utfästelser.

Jag skall inte fördjupa mig i det historiska händelseförloppet och gå tillbaka till 1600- och 1700-talen, vilket man i och för sig skulle kunna göra. Det må räcka med att konstatera att staten en gång gentemot sjöfolket utfäst sig att som en kompensation för vissa indragna förmåner ge sjöfolket en speciell pensionsrätt. Sjömännens särskilda ställning och deras värdefulla arbete för landet ansågs motivera, att de fick en särställning i det hänseendet. Situationen utvecklades så småningom till ett trepartsförhållande, i vilket kostnaden för sjöfolkets pensionering bestreds av, förutom sjöfolket självt, redarna och staten. Sjöfolket avsatte en viss del av sin lön till handelsflottans pensionsanstalt. Redarna hade likaså att avsätta en viss procent av utbetalda löner, och därtill har kommit ett statsbidrag som sedan 1953 har utgått med 1,6 miljoner kronor. Under förberedelserna till det förslag

Redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.

rörande redareavgiften, som vi nu diskuterar, har samtliga parter inklusive sjöfolket uppenbarligen utgått ifrån att statsbidraget skulle bibehållas. Den utredning, som tillsattes av handelsministern, den s. k. Skogsbergsska utredningen, vilken för bara ett år sedan lade fram sitt betänkande, och de ytterligare utredningar som verkställts inom handelsdepartementet har också grundats på ett bibehållet statsbidrag. Vid remissbehandlingen har även remissinstanserna haft anledning förutsätta att sådant bidrag alltså skulle utgå. Först i den nu aktuella propositionen har departementschefen — delvis med åberopande av kritik från statskontoret, pensionsstyrelsen och riksräkenskapsverket men utan att ange några egentliga sakargument — ansett sig »icke böra biträda förslaget att statsbidrag i fortsättningen skall utgå».

Den kollektiva redareavgift som föreslagits utgöra ett väsentligt bidrag till den speciella sjöfolkspensioneringen har på grund av detta räknats upp från de 1,5 procent av lönerna, som tidigare föreslagits, till 2,8 procent. Jag kanske för tydlighetens skull bör skjuta in att det här är fråga om en särskild avgift utöver den allmänna ATP-avgiften.

Enligt min och de andra reservanternas mening är en sådan övervältring av statens en gång gjorda pensionsåtaganden gentemot sjöfolket inte sakligt motiverad. Det har inte inträffat någon ting som kan föranleda staten att nu utträda ur det tidigare partsförhållandet och klippa av sina tidigare gjorda utfästelser gentemot sjömännen.

För att redan nu möta de invändningar som troligen kommer att göras mot mitt resonemang, vill jag gärna medge, att statsmakterna — regering och riksdag — givetvis är suveräna att inom grundlagens ramar fatta vilka beslut som helst. Men skall statens verksamhet präglas av kontinuitet och följdriktighet — och det bör den ju — då får man enligt vår mening inte gå till

väga på det sätt som här skett. Det är framför allt sådana principiella aspekter som gjort, att vi inte har kunnat acceptera Kungl. Maj:ts förslag utan i likhet med motionärerna herrar Gorthon och Schmidt anser, att statens bidrag på 1,6 milj. kronor även i fortsättningen bör utgå och att redareavgiften bör anpassas därefter.

I det här sammanhanget vill jag också erinra om ett riksdagsbeslut så sent som förra året. Den fråga vi då behandlade rörde förordningen om registrering och mönstring av sjömän, den s. k. mönstringsförordningen. Det var närmast sjömanshusorganisationen som då låg i stöpsleven, och riksdagen beslöt som bekant, att staten skulle helt övertaga det ekonomiska ansvaret för sjömanshusens administration. Sjömanshusen hade ju ursprungligen varit halvenskilda institutioner och finansierats bl. a. av redarnas s. k. tonavgifter, avgifter som ursprungligen tillkommit som bidrag till sjöfolkets pensionering. Ju fler administrativa uppgifter staten lade på sjömanshusen, desto mer minskade emellertid tonavgiftens andel till pensioneringen. Men en icke oväsentlig del därav utgick trots allt hela tiden till detta ändamål och täckte en del av statens utgifter till statens pensioneringsbidrag. I samband med att staten nu övertog ansvaret för sjömanshusorganisationen, ansågs tonavgiften böra dras in till staten. Motivet härför uppgavs uttryckligen vara, att det allmänna »övertagit huvudansvaret för sjömannens sociala välfärd». Genom att sjömanshusen förstärktes och staten svarade för kostnaderna härför skulle motiv saknas för ett fortsatt uttagande av tonavgift för såvitt icke denna avsåg bidrag till sjöfolkets pensionering. Men så är ju uppenbarligen fallet.

I propositionen konstaterades också, att den förslagna omorganisationen och den omständigheten, att utgifterna numera redovisades över riksstaten, inte i och för sig utgjorde motiv för en änd-

Redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.

rad kostnadsfördelning. Bortfallet av tonavgiften borde därför ersättas, förklarade departementschefen, av en motsvarande höjning av den utgående fyr- och båkavgiften. En sådan höjning genomfördes också vid förra årets riksdag, vilket medförde, att rederinäringens utgifter för berörda ändamål kom att ligga kvar på oförändrad nivå.

Då dessa ändringar genomfördes ifrågasattes icke från något håll, att statens då som tidigare utgående bidrag till sjöfolkets pensionering 1,6 miljoner skulle reduceras eller slopas. Att ett sådant statligt bidrag till sjöfolkspensioneringen alltför skulle utgå betraktades tvärtom som en förutsättning för höjningen av fyr- och båkavgiften.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande fogade reservationen av herr Kaijser.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr CARLSSON i Göteborg (s):

Herr talman! Det är egendomligt att redarna och deras talesmän alltid måste gå till 1500-, 1600- och 1700-talen för att kunna motivera sitt sociala bakåsträveri. Vi hör dessa tongångar i alla möjliga situationer. Det ger oss faktiskt anledning att fråga, om man i redarkretsar totalt saknar socialt ansvarsmedvetande.

Det är ganska intressant att se, att redareföreningen i slutet av sitt yttrande över departementspromemorian säger: »Det är ställt utom allt tvivel att pensionsavgifterna till handelsflottans pensionsanstalt under en följd av år utgått med belopp som varit alldeles för höga i förhållande till de pensionsförpliktelser som anstalten har att svara för.» Jag delar denna uppfattning, och detta var en av anledningarna till att vi började diskutera de avgifter som tidigare betalats. Sjöfolket har betalat 6 procent, redarna har betalat 3,5 pro-

cent och statskassan har lagt till 1,6 miljoner kronor. Vad har sjöfolket fått ut av detta ganska goda underlag för en pensionering? Ser man på dessa pensioners storlek, inräknat tilläggspensionen, så blir man klar över att avgifterna har varit för höga i förhållande till de förmåner som utgått. Det hade naturligtvis inte annars varit möjligt att åstadkomma en så fantastisk fondbildning.

Motionärerna anför att det finns två typer av pensionering, dels en som uppstår på grund av avgifter, dels en tilläggspensionering. De säger att det fattas en förfärlig massa pengar, i runt tal 20 miljoner kronor. Jag vet inte varifrån motionärerna har fått uppgiften, att pensionsanstalten efter den 30/6 1961 skulle betala ett belopp av 80 miljoner kronor i tilläggspensioner. Den siffran är säkerligen gripen ur luften, ty det finns ingen som har någon klar uppfattning om hur stora pensionsförpliktelser anstalten egentligen har. Det enda vi har kunnat upptäcka är att pensionerna har varit mycket små i förhållande till anstaltens inkomster.

I slutet av sin motion säger motionärerna vidare: »Därest propositionen i denna del vinner riksdagens bifall, kommer staten icke endast att för framtiden undandraga sjöfolkspensioneringen sitt tidigare utlovade ekonomiska stöd utan även att svika sina utfästelser i fråga om pensionering på grund av redan fullgjord tjänstetid.» Med hänsyn därtill yrkar motionärerna att dessa 1,6 miljoner även i fortsättningen skall utgå och att redareavgiften skall sättas till 1,5 procent. Denna skrivning är ganska vilseledande, eftersom det inte finns några möjligheter att ta ett enda öre från det pensionssystem som skall skapas efter den 1/7 1961 och ge åt dem som pensioneras efter det gamla systemet. Det innebär alltså strängt taget, att dessa 1,6 miljoner endast skall bli en subvention till redarna, så att de skall slippa undan med lägre avgif-

Redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.

ter vid övergången till det nya pensionssystemet. Om det inte förhåller sig på det sättet, så borde motionärerna öppet och ärligt ha sagt, att de 1,6 miljonerna skall utgå så länge staten iklätt sig vissa förpliktelser enligt det gamla pensionssystemet, och de skulle inte ha blandat in det nya.

Under kriget hade jag en gång tillfälle att på Dramaten se en ganska intressant pjäs som skildrade något av sjöfolkets förhållanden under krig. I en scen fick jag se en livbåt som besättningen för brinnande livet höll på att länsa. Man skrek: »Ös! Ös!» Så vändes vridscenen, och jag fick se en bankett-hall, där man också skrek: »Ös!» Men där öste man ur punschbålar, och det var en helt annan sak. Nu vill man ösa ur statens kassa för att slippa undan med lägre avgifter. Vi bör ärligt göra klart för oss, att det inte på något sätt är fråga om någon vilja att förbättra pensionerna.

Det nya pensionssystemet kan inte betraktas som tillfredsställande för sjöfolket. Vi har koncentrerat oss på att i första hand skapa pensioner åt långtidsseglarna. Därför får man räkna med att de som har varit kortare tid till sjöss inte får några pensioner alls. Men efter det att man kommit överens om övergångsbestämmelser för anpassning av de olika pensionssystemen till ATP, så har man ju rent principiellt slagit fast, att pensionsavgifterna undan för undan skall börja betalas av arbetsgivarna. Skulle vi nu införa det systemet, att avgifterna till sjöfolkets pensionering skall betalas dels av arbetsgivarna och dels av staten, så skulle vi hamna i en fullständigt orimlig situation. Skulle farhågorna visa sig berättigade, att tilläggs-pensioneringens fonder inte räcker för att fullgöra förpliktelserna mot sjömännen, så kan reservanterna vara övehtygade om att staten kommer att bli påmind om nödvändigheten av att hjälpa till med bidrag. Där- emot kan det såvitt jag förstår inte bli

tal om att staten utan vidare skall satsa 1,6 miljoner kronor för att sänka pensionsavgifterna för den svenska rederinäringen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påminna herr Carlsson i Göteborg om att den s. k. Skogsbergiska utredningen, som handelsministern tillsatte och som lade fram sitt betänkande för ett år sedan, föreslog att redarna skulle betala 1 procent till tilläggs-pensioneringen, sjöfolket 2,5 procent och att statsbidraget fortfarande skulle vara 1,6 miljoner kronor. Herr Carlsson var själv med i den utredningen, och det skulle vara intressant att veta, vad det är som har gjort att herr Carlsson nu ändrat ståndpunkt så definitivt som tydligen skett.

I den särskilda departementspromemoria som därefter utarbetades föreslogs, att sjöfolkets egna bidrag skulle slopas och att redarnas bidrag skulle höjas till 1,5 procent. Men man räknade fortfarande med ett statsbidrag på 1,6 miljoner. För det nya fördelningssystem man nu önskade genomföra för tilläggs-pensioneringen skulle därigenom inflytande belopp räcka. För närvarande betalar rederinäringen 3,5 procent och avgiften beräknas på ungefär 60 miljoner kronor i utbetalda löner. Det blir alltså 2,1 miljoner om året. Enligt propositionen skall procentsatsen sänkas till 2,8, men samtidigt stiger lönesumman till följd av att de utländska sjömännen nu skall räknas med till i runt tal 100 miljoner kronor. Det innebär att rederinäringen förorsakas en merkostnad på omkring 700 000 kronor om året trots att enligt herr Carlsson pensioneringen skulle bli billigare.

Beträffande de nu föreslagna redaravgifterna skall man inte glömma bort, att ATP belastar rederinäringen liksom andra näringar. Men det bör uppmärksammas, att rederinäringen i motsats

Redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.

till andra näringsgrenar genom förslaget till redareavgifter får en motsvarighet till ITP-pensioneringen. Men i olikhet med denna är den här pensionen reglerad i lag. Det är inte fråga om fria avtalsförhandlingar utan om en av staten tvångsvis genomförd tilläggspensionering. Samtidigt som staten med tvång genomför den tar staten tillbaka de utfästelser den tidigare gjort om att vara en av bidragsgivarna till sjöfolkets pensionering. Av vilken anledning man inte längre vill vara med och bidra framgår inte. Det kan väl inte vara så, att det i dag inte föreligger samma skäl att stödja sjöfolket som år 1953 och åren därefter?

Herr CARLSSON i Göteborg (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att jag var med i den Skogsbergsska utredningen och att den lade fram ett förslag av ungefär den karaktär som herr Bohman här har relaterat. Men jag vill erinra om att vid den tidpunkt då vi diskuterade denna sak inom utredningen var det inte på något sätt klarlagt, hur pensionsfrågorna skulle komma att lösas för övriga grupper, vilka tidigare hade haft pensionsutfästelser. Det är ganska betecknande, att redarna hade så oerhört bråttom med att få denna utredning klar och att få ärendet inför riksdagen, att det inte blev tid att över huvud taget ta hänsyn till sådana eventuella synpunkter som senare kunde komma fram. Det är ganska naturligt att vi reagerade när vi fick del av befälsorganisationernas överenskommelse med redarna, enligt vilken redarna dels åtar sig att betala de 8 procent som befälet tidigare erlagt i pensionsavgift, dels därutöver höjer lönerna med 7 procent, under det att manskapet inte på något sätt kommer i paritet med övriga grupper i samhället när det gäller pensionsförmåner.

Vad gäller merkostnaderna kan sägas, att det angivna beloppet 500 000

kronor säkerligen är beräknat en liten smula i överkant. Redareavgiften föreslås i fortsättningen bli 2,8 procent och skall utgå för alla de ombordanställda av manskapsgrad i den svenska handelsflottan mot att tidigare ha varit 3,5 procent och då ha gällt enbart svenska medborgare. Det är nämligen på det sättet, att det ojämförligt största antalet utlänningar i den svenska handelsflottan seglar i befattningar med mycket låga löner, exempelvis som mässmän, jungmän, motorelever o. s. v., under det att svenskarna i regel innehar nyckelpositioner som matroser, motormän och båtsmän. Att dessa sistnämnda har en högre betalning bör man ha i minnet i detta sammanhang. Man skall alltså inte tro, att utlänningarna i genomsnitt har så hög lön som det svenska manskapet. På grund av att ett så stort antal utlänningar är anställda inom denna näringsgren är ATP-avgifterna för rederinäringens vidkommande lägre än för några andra arbetsgivare i detta land, vilket bör ihåggas.

När det gäller denna typ av försäkring finns det ingen anledning att gå in på någon lång diskussion om olika synpunkter, eftersom vi i så fall skulle kunna hålla på i flera timmar. Vi diskuterade såvitt jag kan förstå saken ganska grundligt i utskottet, där vi var eniga med undantag av en enda representant, som i detta sammanhang naturligtvis får svara för sin egen uppfattning.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag tolka herr Carlssons i Göteborg svar så, att det är den omständigheten, att rederinäringen har träffat en särskild överenskommelse med sjöbefälets pensionskassa med visst innehåll, som föranleder herr Carlsson att nu överge en bara ett år gammal ståndpunkt och föreslå statsbidragets slopande samt en motsvarande höjning av rederinäringens procentsats?

Redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m.

Herr CARLSSON i Göteborg (s) kort genmåle:

Herr talman! Nej, herr Bohman bör tolka mitt svar på det sättet, att i alla de uppgörelser, som tidigare har träffats i pensionsfrågan, har man i princip slagit fast en enda sak, nämligen att arbetstagarna dels skall ha kompensation för inbetalda avgifter före den 1 januari 1960, dels att företagen i fortsättningen skall erlägga hela pensionsavgiften.

Vad gäller Sjöbefälets pensionskassa anförde jag bara den som ett exempel.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I andra lagutskottets utlåtande nr 47 finns på sid. 11 en formulering, som möjligen kan ge anledning till missförstånd, vilket gett mig anledning att begära ordet. Utskottet skriver:

»Vid remissbehandlingen av det förslag, som legat till grund för propositionen, har icke gjorts någon erinran mot att grunda avgiftsfinansieringen helt på kollektiva redareavgifter. Utskottet ansluter sig också till en sådan omläggning. I motionen I: 630 hemställas däremot, att statsbidraget även i fortsättningen skall utgå» o. s. v.

Man får härav, herr talman, intrycket att motionen föreslår något helt annat än det som är föreslaget i den promemoria, som ligger till grund för denna proposition. I själva verket är förhållandet det, att departementschefen vid sista behandlingen av ärendet på denna punkt har frångått promemorian. Därför innebär ett bifall till motionen, och därmed också till reservationen, ett beslut i enlighet med det förslag, som lades fram i departementspromemorian och som sedan skickades på remiss.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till ut-

skottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 47, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till reservationen av herr Kaijser.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 162 ja och 36 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om redareavgift för sjöfolks pensionering, m. m., såvitt propositionen avser anslag till Bidrag till pensioneringskostnader för handelsflottans pensionsanstalt, jämte i ämnet väckt motion.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet

av samma lag, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 23 mars 1961 dagtecknad proposition, nr 128, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

1) Lag

angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag

Härigenom förordnas, dels att 26 § lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att samma lag, vilken enligt lag den 15 maj 1959 (nr 158) gäller till och med den 31 december 1961, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1963.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 §.

Vad i — — — — — myndighets tillstånd.

Stadgandena i 2—6 §§ skola icke äga tillämpning på upplåtelse av lägenhet i hyresvärden tillhörigt hus, för vilket utgått sådant statligt lån, som är förenat med villkor om begränsning av rätten att uttaga hyra och slutligt beviljats efter den 31 december 1956 samt icke uppsagts till betalning. Stadgandena skola ej heller tillämpas på upplåtelse i första hand av lägenhet i sådant av kommun eller av kommunalt eller därmed jämställt bostadsföretag förvaltadt hus, som Konungen bestämmer.

Stadgandena i 2—6 §§ skola icke äga tillämpning på upplåtelse av lägenhet i hyresvärden tillhörigt hus, för vilket utgått sådant statligt lån, som är förenat med villkor om begränsning av rätten att uttaga hyra och slutligt beviljats efter den 31 december 1956 samt icke uppsagts till betalning. Stadgandena skola ej heller tillämpas på upplåtelse i första hand av lägenhet i sådant av kommun eller av kommunalt eller därmed jämställt bostadsföretag förvaltadt hus, som Konungen bestämmer, *eller på statlig myndighets upplåtelse av lägenhet, som är avsedd att helt eller till väsentlig del nyttjas till bostad.*

Denna lag träder i kraft, såvitt avser förordnandet om fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering m. m., den 1 juli 1961 och i övrigt den 1 januari 1962.

Har hyresvärd, utan att hyresrätten är förverkad, före den 1 juli 1961 uppsagt hyresavtal till upphörande efter den 31 december 1961, må framställning som i 7 § sägs göras senast den 14 juli 1961 eller, om hyresvärden icke före den 1 i sistnämnda månad tydligt meddelat, att han ej önskar låta hyresgästen kvarbo, inom fjorton dagar efter det hyresvärden lämnat hyresgästen sådant meddelande.

Har hyresvärd före den 1 juli 1961 lämnat meddelande som i 8 a § femte stycket sägs om att hyresförhållande skall upphöra efter den 31 december 1961, må framställning enligt samma paragraf göras senast den 14 juli 1961.

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.**2) Lag**

angående fortsatt giltighet av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 19 juni 1942 om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., vilken enligt lag den 15 maj 1959 (nr 159) gäller till och med den 31 december 1961, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1963.

3) Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1956 (nr 568) om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal

Härigenom förordnas, att lagen den 7 december 1956 om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal, vilken enligt lag den 15 maj 1959 (nr 160) gäller till och med den 31 december 1961, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1963.

4) Lag

angående fortsatt giltighet av lagen den 15 maj 1959 (nr 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad

Härigenom förordnas, att lagen den 15 maj 1959 med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad, vilken gäller till och med den 31 december 1961, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1963.

Om propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

I propositionen föreslås, att lagstiftningen om hyresreglering och vad därmed sammanhänger förlänges till och med utgången av år 1963. Vidare föreslås att hyresregleringslagens bestämmelser om hyreskontroll inte skall tillämpas på statlig myndighets upplåtelse av lägenhet, som är avsedd att helt eller till väsentlig del nyttjas till bostad.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat tre i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1. de likalydande motionerna nr 658 i första kamaren av herr *Yngve Nilsson m. fl.* och nr 784 i andra kammaren av herr *Bohman m. fl.*; samt

2. motionen nr 783 i andra kammaren av herr *Svenning m. fl.*

I *motionerna I: 658* och *II: 784* yrkades, att giltighetstiden för hyresregleringslagen m. fl. här förut angivna lagar måtte förlängas endast t. o. m. den 31 december 1962, att bostadsrättslägenheter måtte undantagas från regleringen samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att Kungl. Maj:t måtte med tillämpning från och med den 1 januari 1962 dels upphäva 3—5 §§ hyresregleringslagen vad angående fall där hyresvärd vidtagit väsentlig standardförbättrande åtgärd i lägenhet, dock med rätt för hyresgäst att påkalla hyresnämnds medverkan därest enighet om hyran icke kunde uppnås, dels ock förordna om upphävande av hyresregleringslagen för lägenhet som vore eller bleve upplåten för annat ändamål än bostad ävensom för lägenhet i flerfamiljshus, vilket färdigställts tidigast den 1 januari 1962 och uppförts utan stöd av statliga lån.

Till förstnämnda två yrkanden anslöte sig den i motionerna gjorda hemställan att riksdagen måtte

1) antaga förslaget till Lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag med den ändring att ingressen erhöles följande lydelse:

Härigenom förordnas, dels att 26 § lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges, dels ock att samma lag, vilken enligt lag den 15 maj 1959 (nr 158) gäller till och med den 31 december 1961, skall äga fort-

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

satt giltighet till och med den 31 december 1962.

2) antaga i motionerna intaget förslag till lag angående ändring av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag,

3) antaga förslaget till Lag angående fortsatt giltighet av lagen den 7 december 1956 (nr 568) om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal med den ändring att ingressen erhöles följande lydelse:

Härigenom förordnas, att lagen den 7 december 1956 om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal, vilken enligt lag den 15 maj 1959 (nr 160) gäller till och med den 31 december 1961, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1962.

4) antaga förslaget till Lag angående fortsatt giltighet av lagen den 15 maj 1959 (nr 157) med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad med den ändring att ingressen erhöles följande lydelse:

Härigenom förordnas, att lagen den 15 maj 1959 med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad, vilken gäller till och med den 31 december 1961, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1962.

I *motionen II:783* hemställdes, att riksdagen »måtte besluta att upplåtelse av statsverket tillhörig lägenhet icke må ske med s. k. avflyttningsklausul i annat fall än där fråga är om lägenhet upplåten under tjänstebostadsvång».

Utskottet hemställde

A. att de i motionerna I:658 och II:784 framställda yrkandena om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om upphävande av 3—5 §§ hyresregleringslagen för vissa fall och om avveckling av hyresregleringen, såvitt avsåge flerfamiljshus, vilka uppförts utan stöd av statliga lån, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

B. att riksdagen, med avslag å det i motionerna I:658 och II:784 fram-

ställda yrkandet om en endast ettårig förlängning av hyresregleringslagen, måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 26 § samma lag, så ock om fortsatt giltighet av lagen;

C. att riksdagen, med avslag å följande i motionerna I:658 och II:784 framställda yrkanden angående bostadsrättskontrollagen, nämligen

1) yrkandet om upphävande av lagens bestämmelser om kontroll över överlåtelser av bostadsrätt och

2) yrkandet om en endast ettårig förlängning av lagens giltighetstid

måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående fortsatt giltighet av samma lag;

D. att riksdagen, med avslag å det i motionerna I:658 och II:784 framställda yrkandet om en endast ettårig förlängning av lagen om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal, måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående fortsatt giltighet av samma lag;

E. att riksdagen, med avslag å det i motionerna I:658 och II:784 framställda yrkandet om en endast ettårig förlängning av lagen med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad, måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående fortsatt giltighet av samma lag;

F. att det i motionerna I:658 och II:784 framställda yrkandet angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en avveckling av hyresregleringen beträffande lägenhet, som vore eller bleve upplåten för annat ändamål än bostad, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

G. att motionen II:783 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

I. beträffande punkterna B—F i utskottets hemställan

1. av herrar *Schött* och *Bengtsson* i

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

Göteborg, vilka ansett att utskottet i förevarande del bort hemställa:

under punkt B:

— i anledning av yrkanden i motionerna I: 658 och II: 784 —

a) att 26 § andra stycket hyresregleringslagen måtte erhålla följande lydelse:

Stadgandena i 2—6 §§ skola icke äga tillämpning på upplåtelse av lägenhet i hyresvärdens tillhörigt hus, för vilket utgått sådant statligt lån, som är förordat med villkor om begränsning av rätten att uttaga hyra och slutligt beviljats efter den 31 december 1956 samt icke uppsagts till betalning. Stadgandena skola ej heller tillämpas på upplåtelse i första hand av lägenhet i sådant av kommun eller av kommunalt eller därmed jämställt bostadsföretag förvaltadt hus, som Konungen bestämmer eller på statlig myndighets upplåtelse av lägenhet, som är avsedd att helt eller till väsentlig del nyttjas till bostad, eller på upplåtelse av lägenhet i flerfamiljshus, vilket färdigställts efter den 31 december 1961 och uppförts utan stöd av statliga lån.

b) att till 26 § hyresregleringslagen måtte såsom tredje stycke fogas följande:

Bestämmelserna i 3—5 §§ skola icke äga tillämpning, då fråga är om avtal rörande hyresökning på grund av att hyresvärd vidtagit väsentlig standardförbättrande åtgärd i lägenhet, dock att part må påkalla hyresnämnds medverkan, därest enighet om hyresökningens storlek icke uppnås.

c) att i ingressen till förslaget till lag angående ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag årtalet 1963 måtte utbytas mot 1962;

under punkt C:

— med bifall till motionerna I: 658 och II: 784 —

a) att bostadsrättskontrollagens bestämmelser om kontroll av överlåtelse av bostadsrätt måtte upphävas; och

b) att förlängningen av giltighetstiden för bostadsrättskontrollagen måtte begränsas att avse ett år

allt i enlighet med följande lagförslag:

Lag

angående ändring av lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m. så ock om fortsatt giltighet av samma lag.

Häriigenom förordnas, dels att 11 och 16 §§ samt rubriken till 11 § lagen den 19 juni 1942 (nr 430) om kontroll av upplåtelse och överlåtelse av bostadsrätt m. m. skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels att 5—10 §§ jämte rubriken till 5 § samma lag skola upphöra att gälla, dels ock att samma lag, vilken enligt lag den 15 maj 1959 (nr 159) gäller till och med den 31 december 1961, skall äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1962.

Om upplåtelse av annan andelsrätt än bostadsrätt.

11 §.

Föreningen, som — — — lägenheten upplåtits.

Vad i 4 § första stycket stadgas om bostadsrätt skall äga motsvarande tillämpning med avseende å annan andelsrätt i förening eller aktiebolag, varmed följer rätt att besitta eller hyra lägenhet.

16 §.

Den som — — — eller fängelse.

Till enahanda straff dömes den som bryter mot 4 § första eller andra stycket, 11 § andra stycket i vad det hänför sig till 4 § första stycket, eller mot 12 §. Vad i — — — där sägs.

Den som underlåter att lämna uppgift, varom föreskrift meddelats enligt 4 § i tredje stycket, eller mot bättre vetande lämnar oriktig sådan uppgift, straffes ock med dagsböter eller fängelse.

Denna lag — — — Svensk författningssamling.

Bestämmelserna i 4, 11 och 12 §§

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

skola ej gälla, om avtal träffats eller anvisning å lägenhet skett före lagens ikraftträdande i orten.

Lagen äger — — — 30 september 1943.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1961.

under punkt D:

— med bifall till motionerna I: 658 och II: 784 —

att i förslaget till lag om rätt i vissa fall för hyresgäst till nytt hyresavtal årtalet 1963 måtte utbytas mot 1962;

under punkt E:

— med bifall till motionerna I: 658 och II: 784 —

att i förslaget till lag med särskilda bestämmelser om makars gemensamma bostad årtalet 1963 måtte utbytas mot 1962;

under punkt F:

att riksdagen i anledning av motionerna I: 658 och II: 784 måtte

i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte med tillämpning från och med den 1 januari 1962 förordna om upphävande av hyresregleringslagen för lägenhet som vore eller bleve upplåten för annat ändamål än bostad.

2. av herr *Nyberg*, utan angivet yrkande;

II. beträffande punkt G i utskottets hemställan

av herr *Svenning*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BENGTTSSON i Göteborg (h):

Herr talman! I denna fråga, som gäller förlängning av hyresregleringslagen, är reservanterna och utskottet överens på en punkt, nämligen att denna lag bör avvecklas så snabbt som möjligt. Det är också mot den bakgrunden, som reservanterna har uttalat sig för en förlängning av lagen på endast ett år i

stället för två, som har föreslagits av Kungl. Maj:t och av utskottsmajoriteten.

Vi reservanter anser att giltighetstiden för denna krislagstiftning, som nu har gällt i snart 20 år, inte bör förlängas med mer än ett år i sänder och att den årligen bör göras till föremål för riksdagens prövning — detta inte minst mot bakgrunden av att den avveckling, som pågår regionalt och kategorimässigt, hittills har visat mycket goda resultat. Vi styrks ytterligare i vår uppfattning att en ettårig förlängningstid är den lämpligaste av att en utredning, som väntas framlägga sitt resultat under innevarande år, har i uppdrag att föreslå regler för stärkt besittningsskydd.

I årets reservation har vi från vårt håll också tagit med ett yrkande om att 3—5 §§ i hyresregleringslagen borde sättas ur kraft. Detta yrkande har följande bakgrund. Vi anser att när en hyresvärd gör en klar förbättring av en lägenhet och han och hyresgästen är överens om vad denna förbättring bör värderas till i hyresavseende, bör de kunna träffa en överenskommelse utan att frågan underställes hyresnämnden.

Mot detta har man från utskottsmajoritetens sida gjort fyra invändningar, vilka enligt vår uppfattning samtliga måste betecknas som svaga. Man säger att ett genomförande av förslaget skulle medföra stora olägenheter och att hyresgästens ställning skulle bli mera utsatt än den är för närvarande. Vidare skulle svårigheter uppkomma att verkställa gränsdragning mellan väsentligt standardförbättrande åtgärd och reparationer hänförliga till normalt underhåll. Det skulle även bli svårt att fastställa grundhyra i fortsättningen. Inte heller skulle man åstadkomma någon särskild förenkling av ärendena, eftersom handläggning av dessa frågor inte i nämnvärd utsträckning besväras vare sig parterna eller hyresnämnderna.

Vi anser för vår del, att dessa argu-

Andrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

ment är svaga. Jag tror inte att man får underskatta parternas i ett hyresförhållande förmåga att själva reglera en så enkel fråga som att avgöra vad som är normalt underhåll eller en förbättring och att fastställa vad som är grundhyra eller inte. Jag tror det är ett uttryck för ett utpräglat ombudsmannatänkande att tro, att människorna inte själva skulle kunna reglera ens så enkla förhållanden i tillvaron.

Vi återkommer i vår reservation i år också till vårt krav på att kommersiella lokaler skall tagas bort från de hyresobjekt som är reglerade genom hyresregleringslagen. Vi anser att hyresregleringslagen i detta sammanhang innebär ett främmande element i det ekonomiska livet. Vi framhåller att hyresregleringens makt över affärslokalerna i många fall åstadkommit icke önskvärda förhållanden med utomordentligt höga s. k. »goodwill»-värden m. m. — en företeelse som vi väl inte på något sätt har anledning att slå vakt om.

Till den från tidigare behandlingar här i riksdagen välkända frågan om borttagande av flerfamiljshus, som byggts utan medverkan av statliga lån från hyresregleringslagen och till bostadsrättslagens bestämmelser om överlåtelse av bostadsrätt återkommer vi även denna gång. Jag skall inte ta upp tiden med argumentering på denna punkt. Dessa frågor har redan tidigare i år varit uppe till behandling i denna kammare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna av herr Schött och mig i dessa hänseenden.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Till detta utlåtande har jag fogat en blank reservation och jag bör kanske tala om vad som föranlett mig till det. I stort sett är jag överens med utskottsmajoriteten men har något större sympatier för reservationen än som framkommer av utskottsutlåtandet. Jag har emellertid inte funnit

tillräckligt starka skäl föreligga för att avge en motiverad reservation med annat yrkande än utskottets.

Jag vill fästa uppmärksamheten på vad utskottet inledningsvis skrivit, nämligen att strävandena mot en avveckling av hyresregleringen bör bedrivas med all kraft. Om detta önskemål är samtliga i utskottet representerade partier, vilket också herr Bengtsson i Göteborg påpekade, eniga. En fråga som här inställer sig är den, om de möjligheter att regionalt avveckla hyresregleringen som redan föreligger utnyttjats i tillräcklig omfattning. Hittills har regleringen slopats i ett 75-tal kommuner, och erfarenheterna rapporteras vara i stort sett goda. Vad man däremot icke har någon säker uppgift om är, huruvida bostadsbristen är helt övervunnen på samtliga dessa orter eller om man vågat sig på försöket att slopa hyresregleringen även på någon eller några platser där en viss bostadsbrist dröjer kvar. För att få tillräckliga erfarenheter av den regionala avvecklingen vore det värdefullt, om man kunde få fram någon ort, där man slopat regleringen, trots att en viss bostadsbrist föreligger. En sådan erfarenhet kanske man på något sätt kan skaffa sig till ett kommande år.

När man, som utskottet enhälligt gör, talar om »att målet bör vara att avskaffa regleringen» kan man naturligtvis också ställa sig frågan om hur pass avlägset det målet egentligen kan vara. När det gällde byggnadsregleringen — som ju betraktats som någon sorts parhäst till hyresregleringen — kunde vi komma överens om att sträva efter en avveckling efter två år. Skulle detta vara möjligt även med hyresregleringen? För min del tror jag inte det. Det avgörande här är ju, att bostadsbristen bör vara helt — eller åtminstone i det närmaste helt — övervunnen innan hyresregleringslagen och därmed sammanhängande lagar helt kan slopas. I det läget kommer vi säkerligen icke om

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

två år, kanske icke om tre eller fyra. Min uppfattning är alltså den, att vi även sedan de båda år har gått som förlängningen nu avser får besluta en ytterligare förlängning. Vad man får inrikta sig på är de regionala och kategorimässiga avvecklingar som lagen redan nu medger. Vidare har man ju att avvakta nya förslag från hyresrådet och hyreslagskommittén, som ju väntas framlägga sitt betänkande redan innevarande år.

När man nu inte kan säga något bestämt om hur länge lagen måste bli kvar tycker jag liksom herr Bengtsson, att man kunde nöja sig med en förlängning med ett år i taget. Fram till år 1957 följde vi också denna princip. Sedan dess har lagen förlängts i perioder om två år. För min del deltog jag icke i frågans behandling 1957 — jag tillhörde icke riksdagen då — men 1959 hade jag en reservation för ettårig förlängning.

För denna ståndpunkt talar först och främst principiella skäl. En krislagstiftning bör, som herr Bengtsson också sagt, ej förlängas med mer än ett år i taget. Men det skulle vidare rent praktiskt vara till fördel med ettåriga förlängningar. Det har visat sig att vid flera tillfällen när lagen förlängts har samtidigt vissa ändringar beslutats. Detta var fallet 1953, 1956, 1957 och 1959; det blir fallet även i år. Det skulle vara av värde att riksdagen varje år fick pröva denna lagstiftning, vilket skulle ge möjlighet att snabbt åstadkomma erforderliga lagändringar. Även om riksdagen är hårt arbetsbelastad — en sak som vi fick särskilt klart för oss under en interpellationsdebatt här-omdagen — skulle vi nog hinna behandla även denna fråga varje år.

Det kan — och det skedde även i utskottet — invändas, att om någon riksdagsman önskar ändringar i lagen, så kan han motionera därom, men man vet ju hur det i regel går med motioner. I allmänhet blir det ju avslag,

kanske med välvillig skrivning, och i något fall skickar man kanske en skrivelse till regeringen.

Ett exempel på hur det kan gå i en hyresregleringsfråga har vi i en motion som väcktes 1958, då några ledamöter av båda kamrarna yrkade, att tidigare beslutade höjningar av vatten- och avloppsavgiften skulle resultera i att man också fick ta ut höjda hyror. Riksdagen avtog 1958 denna motion och beslöt skrivelse till regeringen, men året efteråt, då förlängning av lagen på nytt föreslogs, infördes i denna det tillägg som man påyrkat 1958. Det kanske hade kunnat ske en något snabbare behandling av detta ärende, om man hade fortsatt med att förlänga lagen ett år i sänder i stället för två år.

Mig synes sålunda, att även praktiska skäl talar för en ettårig förlängning. Vad jag fäster största vikten vid är dock den principiella sidan av saken. Denna princip är emellertid bruten genom beslutet 1957 och det beslut som fattades 1959, då lagen förlängdes i två år. Det är av denna anledning som jag kunnat gå med på att man även denna gång förlänger lagen med två år, alltså fram till den 31 december 1963.

Jag vill emellertid framhålla att jag icke är nöjd med utskottets skrivning på denna punkt, och det är anledningen till min blanka reservation. Utskottet finner att motionen om ettårig förlängning bör avslås, eftersom det ej finns »grundad anledning antaga att förhållandena skall undergå en sådan ändring under det närmaste året att förlängningen därför bör begränsas att avse allenast ett år». Med en dylik formulering kan man ju också avstyrka en förlängning på två år, eftersom det väl icke heller finns grundad anledning tro, att vi efter den tidsperioden kan helt slopa regleringen.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Samtliga remissinstan-

Andrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

ser har yrkat bifall till propositionen om förlängning av hyresregleringslagen på två år, fastighetsägareförbundet dock med viss tvekan. Detta visar väl, att parterna inom hyresmarknaden är på det klara med att det inte finns någon möjlighet att i närvarande stund avveckla hyresregleringslagen. Jag tror att man klart kan konstatera detta. För närvarande pågår en successiv avveckling av hyresregleringen på olika orter, och i arbete är också en hyreslagskommitté som väntas bli färdig med sitt arbete 1961.

När herr Nyberg jämför hyresregleringen med byggnadsregleringen måste jag konstatera, att orsaken till att ett slutdatum kunde sättas för byggnadsregleringen är att man beträffande denna hade ett annat instrument som hade prövats och visat sig bra. Det har man inte i detta fall. Det är nog klokt att i avvecklingsfrågan skyn-da långsamt.

Enligt utskottets uppfattning bör tidsförlängningen av hyresregleringslagen grundas på bedömningen av utvecklingen på bostadsmarknaden. Man måste nog räkna med att på speciella bristorter och i de större städerna en förlängning av lagen kommer att bli aktuell även efter 1963. På den punkten delar jag herr Nybergs inställning.

Det förslag, som motionsvägen lagts fram om en avveckling av hyresregleringen såvitt den avser kommersiella lokaler har med anledning av den alltmer aktuella saneringen av cityområdena stött på hårt motstånd av rörelseidkare. Dessa har den bestämda uppfattningen, att en avveckling just nu av hyresregleringen för kommersiella lokaler skulle vara olycklig och ekonomiskt mycket kännbar för rörelseidkarna. För två år sedan hade representanter för folkpartiet en annan uppfattning. Man hade då den uppfattningen, att det utan svårighet kunde ske en kategorimässig avveckling, framför allt beträffande kommersiella loka-

ler. Nu har man ändrat uppfattning — troligen efter kontakt med näringslivet — och det är alldeles riktigt handlat.

Jag kan för dagen meddela, att vårt förbund skall göra en noggrann kontroll på olika orter. Det har nämligen visat sig, att på de platser där hyresregleringen avvecklats för andra lokaler än sådana som upplåtits för bostadsändamål har uppsägningar förekommit i syfte att kunna uppta högre hyror. Vi håller nu på med denna utredning, och jag är övertygad om att vi till nästa gång denna lag skall diskuteras har ett utredningsmaterial som visar vad som skett på dessa orter.

Utskottet har inte funnit anledning att tillstyrka bifall till yrkandena i denna riktning. Inte heller framställningen i motionerna om undantag för lägenheter i privatfinansierade hus kan utskottet tillstyrka. Fastighetsägarorganisationen har i sitt remissyttrande inte gjort någon framställning om ett sådant undantag från hyresregleringslagen. Övriga i motionerna upptagna förslag om begränsningar eller avveckling har utskottet inte heller kunnat tillstyrka. Det anser därför att motionerna nr 658 i första kammaren och 784 i andra kammaren icke bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

I en motion nr 783 i andra kammaren har jag jämte några riksdagskolleger begärt att statlig myndighets upplåtelse av lägenhet, som är avsedd att helt eller delvis utnyttjas som bostad, icke må ske med s. k. avflyttningsklausul i annat fall än då tjänstebostadstvång föreligger. Vi motionärer anser att när full marknadshyra upptas av tjänstemännen är det synnerligen obilligt att införa kontraktsbestämmelser med avflyttningsklausul. Tjänstemannaorganisationerna, som i övrigt godkänt överenskommelsen om tjänstebostadstvång m. m., har också uttalat starka betänkligheter mot lämpligheten av

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

en avflyttningsklausul i hyreskontrakten, men departementschefen hävdar att 1956 års principbeslut om tjänstebostadstvång m. m. innebär att avflyttningsklausulen godtas av parterna. Utskottet framhåller att goda skäl talar för den hållning som statsmakterna intagit i denna angelägenhet.

Jag vill erinra om att riksdagen år 1953 i frågan om de s. k. industribostäderna — för vilka statsbidrag hade begärts — uttalade att, om statsbidrag skulle ges, skulle det inte finnas någon avflyttningsklausul. Det är värt att minnas i sammanhanget. Om man slopar tjänstetvånget för bostäder bör inte heller klausulen om avflyttning vara kvar.

Jag har i denna fråga lämnat en blank reservation och nöjer mig för närvarande med att hemställa till departementschefen, att han tar frågan om avflyttningsklausulen till förnyad prövning.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svenning har förut i olika sammanhang förklarat sin fasta tro på hyresregleringslagens betydelse. Jag tror emellertid att han överskattar dess möjligheter. Tvivel börjar väl också insmyga sig i de egna leden. Jag har här en tidning som heter *Libertas*, utgiven av Sveriges socialdemokratiska studentförbund. Den har tagit upp den socialdemokratiska bostadspolitikens till diskussion i en ledare. Jag skall läsa upp ett par formuleringar. På ett ställe står det: »Den nuvarande hyresregleringen och -kontrollen är inte bara onödig — den har också en rad allvarliga skadeverkningar. Om en bostadskö skall ha någon mening måste fördelningen av bostäder vara bättre än i en fri marknad.» Det ifrågasätter man tydligen. Längre ned säger man: »Den kanske viktigaste invändningen mot den nuvarande hyresregleringen som ett underlag för fördelning av bostäder är den sned-

vidna prisstrukturen, orsakad av dåligt förutseende, bristande kunskap och några portioner inflation.» Slutligen säger man: »Det bör i dag vara en primär uppgift för socialdemokratin att skapa en funktionsduglig bostadsmarknad. Detta fordrar ett snabbt slopande av hyresreglering och hyreskontroll.»

Det skall inte tas som en absolut självklar sak, att vi skall behålla denna reglering år ut och år in. Vi bör snabbt försöka oss på en del nya vägar på detta område och inte konservera det rådande förhållandet in på det tredje decenniet.

Herr Svenning uttryckte vidare förvåning över att dessa frågor tas upp här, trots att flera organisationer i olika sammanhang inte har rest några krav på förändringar. Organisationerna företräder ju särskilda partintressen, har speciella motiv och går inte utanför de egna medlemmarnas intresseområden. Här i riksdagen har vi att om möjligt försöka se ut över ett större område — över samhället som helhet — och det är alldeles givet, att vi inte utan vidare och i alla lägen kan godta organisationernas synpunkter, hur värdefulla de än är. De skall givetvis ut sättas för samma granskning som andra remissuttalanden. Det har vi reserverat gjort, och vi har från den utgångspunkten funnit, att vi bör ta en annan ställning än organisationerna har gjort.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Den som haft tillfälle att i praktiskt arbete se hur hyresregleringslagen fungerar — inte minst med hänsyn tagen till den bostadsbrist som råder — kan konstatera, att om hyresregleringslagen slopades i dag — som man på visst håll önskar — skulle det utan vidare uppstå kaos på marknaden. Vi kan vara så mycket säkrare på det, eftersom vi genom våra förbindelser känner till också de internatio-

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

nella förhållandena. Jag har på mitt bord en rad exempel på hur hyresregleringens slopande har verkat i Danmark och Finland och vilka risker England för närvarande har att räkna med. Där har en treårig uppskovstid nu börjat träda i kraft och hyrorna stegras med 75—100 procent. Detta gör att vi är förvissade om att man måste skyn-da försiktigt och ta hänsyn till de förhållanden som råder här i landet.

När herr Bengtsson i Göteborg vidare säger, att man inte skall ta hänsyn till organisationerna, är han nog inne på fel väg. Det är synnerligen nödvändigt att i detta fall göra det, och både fastighetsägarförbundet och hyresgästorganisationen har ju uttryckligen sagt ifrån, att de inte vill vara med om förhållanden som kan skapa kaos och förvirring.

Herr NYBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga några ord till herr Svenning med anledning av hans påstående, att folkpartiet sedan 1959 skulle ha ändrat mening beträffande hyresregleringen för kommersiella lokaler. Detta är inte riktigt. Om herr Svenning studerar tredje lagutskottets utlåtande år 1959 i denna fråga, skall han finna att de partier, som herr Svenning och jag representerar, även då hade samma mening beträffande dessa lokaler.

Jag har ansett det vara av vikt att göra denna korrigering.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte, herr Svenning, sagt att man inte skall ta hänsyn till organisationerna på arbetsmarknaden och hyresmarknaden och inom det ekonomiska livet i övrigt. Givetvis skall organisationernas yttranden tillmätas stor betydelse, men de får inte vara enbart avgörande. Vad jag framhöll var, att riksdagen har

skyldighet att sätta in frågorna i ett vidare perspektiv. En organisation företräder i sin verksamhet och sina yttranden huvudsakligen sina medlemmars och intressenters synpunkter, men riksdagen måste skaffa sig en överblick över ett vidare område. Mot denna bakgrund bör vi granska de yttranden, som har avgivits av hyresmarknadens organisationer, lika kritiskt som andra yttranden och inte bara saklöst acceptera vad som än kommer från det hållet.

Vidare vill jag erinra herr Svenning om att det inte från något håll har ifrågasatts, att hyresregleringen omedelbart skulle avskaffas. För vår del har vi i fråga om hyresregleringslagen med »bilagar» föreslagit, att det i första hand skulle ske en förlängning på endast ett år i motsats till propositionens och utskottets två år.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara erinra herr Bengtsson i Göteborg om att inte bara hyresmarknadens parter utan samtliga remissinstanser har tillstyrkt en förlängning av lagen på två år, och det måste väl sägas att man därigenom har fått en överblick över hela fältet.

Herr Bengtsson säger att motionärerna bara föreslår en förlängning på ett år. Det är riktigt i så måtto, att man beträffande lagen i dess helhet föreslår en sådan förlängning, men man vill göra vissa kategorimässiga undantag. Detta bör påpekas, i synnerhet som det ju förefaller som om hyresregleringen för kommersiella lokaler på sina håll har avskaffats för tidigt.

Till herr Nyberg vill jag säga, att det är möjligt att en del folkpartister har haft samma uppfattning som vi för vår del, men i varje fall under debatterna här i kammaren har man från det hållet framhållit möjligheten av att släppa hyresregleringen för kommersiella lokaler.

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Det verkar kanske underligt, om jag säger att det inom utskottet har i stort sett rått enighet, när det till utskottets betänkande är fogat tre reservationer och när vi har fått lyssna till det replikskifte som här nyss förekommit. Men inom utskottet har vi varit eniga om att fortsätta på den väg som man år 1957 slog in på, nämligen att börja med en viss avveckling av hyresregleringslagen. Vi har också varit eniga om — det är enligt min mening viktigt att understryka detta — att avvecklingen måste ske på ett sådant sätt, att den inte medför några olägenheter på hyresmarknaden.

I propositionen betonar departementschefen, att vid en avveckling av hyresregleringen hänsyn måste tas även till de lokala förhållandena. Om man närmare studerar dessa förhållanden, blir man nog en aning betänksam mot en alltför hastig avveckling av hyresregleringslagen. Det har skett en viss regional avveckling av hyresregleringen, och enligt departementschefens och utskottets mening har denna avveckling i stort sett gått bra. Det skulle emellertid vara ganska orealistiskt att med utgångspunkt därifrån fastslå, att lagen nu kan förlängas med endast ett år. Jag tror att det är mer realistiskt att se saken som herr Nyberg gör, nämligen att lagen nog inte ens kan avskaffas efter två år. Jag kan hålla med herr Nyberg om att det kanske är en oklok formulering när det i utskottets utlåtande talas om att det »under det närmaste året» skall kunna ske en avveckling. Det hade kanske varit lättare att skriva »under de närmaste åren». På den punkten kan alltså herr Nyberg och jag vara överens.

Jag vill något beröra frågan om riskerna vid en regional avveckling med utgångspunkt från förhållandena i min hemstad Västerås. Om de kommunala myndigheterna i Västerås för två år sedan skulle ha tillfrågats om möjlig-

heterna att avskaffa hyresregleringen, skulle det säkert ha blivit en diskussion där man från vissa håll hade sagt: »Ja, men nu är ju läget sådant, att vi bör kunna gå med på en avveckling.» År 1959 hade nämligen byggts 1 481 nya lägenheter i Västerås. Skulle man i dag ta upp samma diskussion, skulle alla oavsett partitillhörighet slå ifrån sig med bäge händer och säga, att det vore vansinnigt att tänka sig avskaffa hyresregleringen. Förra året byggdes det nämligen i Västerås 766 nya lägenheter, och i år ser produktionen ut att omfatta 900 lägenheter.

Det är alltså vissa risker förenade med att bedöma denna fråga utifrån den aktuella situationen. Även om man är inställd på att bostadsbyggandet icke skall vara ett led i konjunkturpolitiken, måste man vid bostadsbyggandet ta en viss hänsyn till konjunkturerna. Och även om man kan upprätthålla ett högt bostadsbyggande kan ändock variationer inträffa på olika orter och då kan svårartade situationer uppstå. Därför är jag mycket betänksam inför att riksdagen utan vidare slår fast att den regionala avvecklingen skall fortsätta. I stället bör man pröva olika möjligheter i samråd med de lokala myndigheterna. Beträffande frågan huruvida lagen skall förlängas ett eller två år måste man i viss mån också ta hänsyn till de stora barnkullarna från början av 40-talet, som nu kommit upp i giftasvuxen ålder och som pressar på bostadsmarknaden, ytterligare en anledning till att förlänga lagen med två år.

Vad sedan gäller kravet på att slopa regleringen för de kommersiella lokalerna tror jag inte att motionärerna i detta fall är ute i affärsmännens ärenden. Jag tror att affärsmännen, om man skulle göra en förfrågan hos dem, till den övervägande delen skulle svara att de vill ha hyresregleringen kvar. När utskottsmajoriteten slagit vakt om hyresregleringen för de kommersiella

Andrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

lokalerna, har detta skett i medvetande om den olägenhet, som uppstår genom hyresregleringen och som motionärerna också påpekat, nämligen att man kan ta ut rätt stora good-will-värden vid försäljning av affärsrörelser, om de är belägna i lokaler med låg hyra. När utskottsmajoriteten ändå varit betänksam inför ett avskaffande av hyresregleringen på detta område, är det inte för att på något sätt slå vakt om dessa good-will-värden. Jag tror att man härvidlag måste söka sig fram efter andra vägar för att komma till rätta med de problem, som sammanhänger härmed.

Vi kan ta ett exempel med en ny fastighet som ligger på ena sidan av en gata och en gammal, som ligger på den andra sidan. Affärsläget är ungefär likvärdigt för bägge lokalerna. Den som hyr den nya byggnaden kanske betalar 210 kronor per kvadratmeter i hyra, medan den som hyr den gamla fastigheten får betala 80 kronor per kvadratmeter. Det är alldeles givet att den senare, om han vill sälja sin affärsrörelse, med hänsyn till den låga hyran kan ta ut ett mycket högre good-will-värde på sin lägenhet, det tror jag alla är medvetna om.

Man kan då fråga sig om man löser detta problem genom att avskaffa hyresregleringen. Vad skulle i så fall ske? Det troliga är att den som fått betala 210 kronor nu får betala 225 kronor per kvadratmeter och den som betalat 80 kronor får betala, om inte 225 så dock kanske omkring 150 kronor. Med andra ord slipper den nytillträdande affärsmannen, som övertar rörelsen i den gamla fastigheten, att betala det högre good-will-värdet — och det kan vara en fördel att slippa skaffa ett stort kapital på en gång. Han får dock å andra sidan dras med en hög hyra under en längre tid. Det är sådana avväganden som jag tror legat bakom, när utskottsmajoriteten inte velat gå med på för-

slaget att avskaffa hyresregleringen för de kommersiella lokalerna.

Motionärerna säger att de nya lägenheter, som producerats utan statliga lån, skall tillföras nytt riskvilligt kapital, om man slipper ifrån den fria hyresregleringen. Det är två invändningar jag skulle vilja göra på denna punkt.

Varifrån skall för det första det riskvilliga kapitalet tas? Det måste tas ifrån våra samlade kapitaltillgångar. Framför allt i dagens läge med en mycket begränsad tillgång på kapital måste man vara medveten om att man i dessa fall får göra beskrningar på annat håll.

Den andra och kanske tyngst vägande invändningen mot att avskaffa hyresregleringen för dessa hus gäller påståendet, att åtgärden skall kunna ge ett tillskott av nytt riskvilligt kapital. Varför är man intresserad av att skjuta till nytt kapital? Jo, för att få högre avkastning på detta kapital? Man kan tjäna mera pengar på att placera det just i dessa fastigheter. Vad innebär det? Jo, det innebär att man tar ut höga hyror! Vi har sedan 1953 haft en klar tendens att försöka undvika kategoribyggelse i vårt land, men om man skulle slå in på denna väg, skulle vi få en ny kategoribyggelse: hus med höga hyror avsedda endast för personer med stora inkomster.

Beträffande frågan om upphävande av regleringen vad gäller sådana fall där en väsentlig standardförbättring skett i samband med reparation, så har utskottet ansett att nuvarande bestämmelser ger möjlighet till kompensation för hyresvärden.

När jag gör mig till talesman för utskottet även på denna punkt är det inte, herr Bengtsson, med hänsyn till mitt tidigare yrke som ombudsman — det är inte något slags ombudsmannatänkande som slår igenom — utan det är för att jag tror att hyresgästerna hellre tar olägenheten att nödgas gå till hyresnämnden än att försätta sig i det otryg-

Andrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

ga läge de skulle hamna i, om de inte hade denna möjlighet.

Till slut några ord om herr Svennings motion. Jag tror att det finns vissa sympatier för tanken att införa ett förbud för avflytningsklausul beträffande statens lägenheter. Utskottet fann sig dock bundet vid 1956 års principbeslut på denna punkt. Det skulle väl också uppstå stora praktiska olägenheter om man införde ett förbud. Personligen vill jag uttrycka min stora sympati för tanken att så långt det är möjligt söka förhindra att avflytningsklausuler införs i hyreskontraktet. Jag tillåter mig dock om så skulle ske, uttrycka den förhoppningen att avflytningsklausulens olägenheter för befattningshavare kompenseras genom bestämmelser om lägre hyra, såsom man gjort vid lands-
ting.

Med dessa ord ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Herr JANSSON i Benestad (cp):

Herr talman! Man kan ju fråga sig om vi har tid att diskutera denna sak så länge i riksdagens slutskede, då utskottet ändå varit ganska enigt. Jag skall nöja mig med att deklarerat den ståndpunkt som centerpartiet har intagit i frågan både nu och tidigare.

Man kan nog säga att alla partierna är ense om att vi i princip inte bör ha någon lagstiftning som reglerar hyresmarknaden när vi har balans på hyresmarknaden, d. v. s. när det råder jämvikt mellan tillgång och efterfrågan. Något sådant tillstånd har vi emellertid inte, i varje fall kan det inte sägas råda över hela landet och ingen kan uttala sig om när ett sådant normaltillstånd kan påräknas.

Som tidigare här har påpekats håller dock lagstiftningen regionalt på att avvecklas, i vissa fall med de kommunala myndigheternas hjälp. I propositionen påpekas också att endast goda erfarenheter finns av denna lokala av-

veckling och att takten i densamma icke kommer att bromsas.

Det i år framlagda förslaget innebär att lagen förlänges på två år. Utskottet har med undantag av högerledamöterna och herr Nyberg som avlämnat en blank reservation, bifallit denna statsrådets hemställan. Jag kan inte förstå annat än att det finns goda skäl att stanna för en förlängning på två år. Ingen kan på allvar tänka sig att vi redan nästa år skall ha sådan tillgång på bostäder att riksdagen då kan besluta att generellt avskaffa hela hyresregleringen. Det medför då ingenting annat än onödigt administrativt krångel om vi nu inte beslutar utsträcka lagens giltighetstid två år. Vi har därför från vår sida stannat för bifall till propositionen på denna punkt.

Bland de frågor som har berörts i högermotionen märks frågan om de s. k. kommersiella lokalerna. Det framförs krav på att dessa skall undantas från hyresregleringen. Jag har vid de kontakter jag har haft med köpmannavärlden fått den uppfattningen att regleringens avskaffande i många — men långt ifrån alla — fall skulle betyda förhöjd hyra för affärsinnehavarna. Många gånger ligger affärslokaler i fastigheter som inrymmer bostäder i övervåningen och affärer i den undre våningen. I sådana fall kan faktiskt affärsmannen komma att få betala högre hyra för sin affärslägenhet därigenom att hyresvärden höjer hyran där som kompensation för att han inte kan ta ut högre hyra för bostadslägenheten som ligger över affärslokalen. Detta gör att jag, liksom man gjort på folkparti-håll, har kommit till uppfattningen att om man skall slopa hyresregleringen, så skall man göra det över hela fältet och inte göra någon kategoriklyvning av detta slag.

Ett annat krav som framförts i motioner är att privatfinansierade flerfamiljshus skulle ställas utanför hyresregleringslagens tillämpningsområde.

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

När vi började behandla detta ärende hade jag sympatier för den tanken. Om någon av egna medel ville satsa pengar på bostadsproduktion, borde han också få ta ut den hyra som kunde avtalas med hyresgästen. Men det framgår att endast 4—5 procent av bostadsbyggnaderna privatfinansieras och därtill att de som tar dessa initiativ och deras organisationer faktiskt rent av önskar att lagstiftningen skall gälla även för dessa fastigheter. Då finner jag ingen anledning att biträda yrkandet om undantag för dessa fastigheter.

Herr Svenning har i en motion begärt att regleringen avskaffas då det gäller hyreskontrakt i samband med tjänstebostadstvång. Det ligger en viss logik i hans resonemang, men man måste ändå ha klart för sig att en sådan ändring kan ha verkningar på det kommunala planet och för landstingen och på en rad andra områden. Detta gör att utskottet beslutat avstyrka motionen. Jag vill bara lämna upplysningen att herr Svenning är ensam om sin reservation så att icke av misstag hans partikamrater röstar för hans förslag.

Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Jag begärde ordet därför att herr Svenning så starkt underströk att man måste skynda långsamt och därför att herr Hammarberg talade om den stora försiktighet vi måste iaktta när vi upphäver hyresregleringen. Vi är alla ense om att regleringen skall upphävas, men då det gäller att gå från ord till handling är återhållsamheten stor. Det förefaller ibland av diskussionen att döma som om man hade glömt alla de snedvridningar som regleringen förorsakat. Tänker man inte längre på vilken värdeförstöring, vilka kostnader, vilket administrativt godtycke och vilken arbetsbelastning som hyresregleringen skapat för myn-

digheter, fastighetsägare och hyresgäster?

Vår standard stiger, vi har en fri hög konsumtion som aldrig förut. En stor del av svenska folket — större än i något annat europeiskt land — har bil, man har sommarstugor, båt, TV och andra varaktiga konsumtionsvaror, som underlättar arbetet i hemmet och ger förströelse och avkoppling. Men då det gäller bostadsområdet har den fria marknadshushållningen helt satts ur spel. Där har vi fortfarande en statlig kontroll och ett statligt förmynderskap som hindrar eljest myndiga parter att träffa fria avtal med varandra. Vi har på detta område en reglering som för 20 år sedan infördes på grund av kriget. Vilket samband råder mellan de krigsförhållanden som då motiverade regleringens införande och förhållandena i dag? Trots ändrade förhållanden har det inte gjorts något försök att skapa garantier för rättssäkerheten. Fortfarande har bestämmelserna samma provisoriska karaktär som de hade i början av 40-talet. Vad kostar egentligen hela denna reglering? Hur mycket folk arbetar med den?

Herr Svenning sade att han sysslat med dessa frågor i praktiskt arbete och visste hur regleringen fungerar. Jag har också sysslat med dessa frågor i Stockholms fastighetsförvaltning och i näringslivet och har vissa erfarenheter på detta område som ger mig rätt att yttra mig.

När man i propositionen säger, att avsevärda hyreshöjningar kan befaras äga rum i de större städernas centrala delar, om man släpper regleringen för kommersiella lokaler, skulle jag vilja fråga om det inte är bekant att efterfrågan på centralt belägna lokaler och ytor i stadskärnan alltid i sista hand måste bestämma hyran. Det kommer alltid att vara större efterfrågan på sådana lokaler än vad som motsvarar tillgången, och detta tar sig i längden alltid uttryck i hyran eller i de ersätt-

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

ningsbelopp som på ett eller annat sätt betalas. Efterfrågan bestämmer alltså situationen. Jag tror inte att det är obekant här i kammaren att de butikshyror, som vi i Stockholm i dag tar ut i nya fastigheter i centrum, ligger omkring 500 kronor per kvadratmeter — till och med högre för de mest efter sökta ytorna. I näraliggande äldre fastigheter kan hyrorna däremot ligga på 80—90 kronor för ungefär lika fullvärdiga lägenheter. Och det är väl inte obekant att i själva verket hyrorna just därför har blivit betydligt högre genom de s. k. good-will-ersättningar, som tidigare hyresgäster tar ut — inte fastighetsägaren — och som de nya hyresgästerna måste amortera och förränta i sin rörelse. Herr Hammarberg uttryckte sig nyanserat på den punkten. Det är alldeles riktigt som han säger att sådana »good-will-värden» i dag är en del av hyran för lokalerna i centrum.

Är det verkligen rimligt och riktigt att rättsordningen skall skydda de transaktioner som det här är fråga om. De innebär t. ex. att ett företag i Stockholm för några år sedan fick betala 700 000 kronor i s. k. goodwillersättning för en lokal i centrum till ett företag, som i den lokalen hade gått omkull. Det finns färskta exempel på att det betalas belopp på 200 000, 300 000 och 400 000 kronor, och dessa ersättningar utgår ofta — inte alltid — till företag som inte kunnat bedriva fortsatt verksamhet i lokalerna. Det är alltså inte fråga om verklig goodwill-ersättning, utan om köp av hyresrätt.

Jag är övertygad om att det runtom i våra svenska städer i dag betalas ut miljontals kronor om året till företag, även till sådana som är konkursmässiga eller av andra orsaker inte har förutsättningar att fortsätta sin verksamhet i de gamla lokalerna, därför att vi måste komma över fastigheterna för att genomföra önskvärda moderniserings- eller saneringsarbeten i våra stadscentra. I Stockholm har man t. ex.

en bestämd taxa. Här betalar vi fem gånger årshyran och i vissa fall mera för att komma över nya lokaler, oavsett om vederbörande affärsföretags verksamhet går ihop eller inte, enbart för att förvärva hyresrätten till lokalerna.

Medan detta pågår driver hyresregleringen fram en nybebyggelse, även där en modernisering eller en upprustning av de äldre fastigheterna skulle ha varit riktigare både ur ekonomisk synpunkt och med hänsyn till stadsmiljöns bevarande.

Avigsidorna ur näringslivets synpunkt av detta är att alla företagare, framför allt de unga, som vill bli sina egna, starta ny verksamhet eller utvidga sin tidigare, först måste skaffa ett kapital, för vilket de vid sidan av hyran skall köpa hyresrätten till sina affärslokaler. Detta kapital, som ju är mycket svårt att få låna i dag, måste dessutom, som jag nyss sade, förräntas och amorteras i rörelsen och måste alltså belasta rörelsen.

Trots dessa fakta, som är alldeles obestridda och som ingen som följt förhållandena kan sväva i tvivelsmål om, säger man att man vill behålla regleringen för att undvika hyreshöjningar i centrala stadsdelar. Såvitt jag förstår kan detta inte vara någonting annat än den obotfärdiges förhinder.

Den dolda hyreshöjning, som nu sker, skulle man kunna i varje fall följa om man släppte marknaden fri. Då funnes det möjlighet att enligt den provisoriska besittningsrättslagen få den hyra, som vederbörande hyresvärd betingar sig, prövad. Domstol kan alltså i sådana fall konstatera om den begärda hyran är för hög i jämförelse med hyresläget för likvärdiga lokaler. En sådan möjlighet finns inte i dag.

Herr Svenning talade om erfarenheterna från Finland, Danmark och England. Som bekant är dessa erfarenheter inte entydiga, och det beror väl på att var och en bedömer dem från

Andrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

sina egna utgångspunkter. Jag är inte övertygad om att man ordentligt studerat det material som finns. Om vi ser på England — jag har den officiella rapporten här i min hand — tycker jag ändå att erfarenheterna är förvånansvärt goda. De visar att hyrorna i de bostäder, som släppts fria från regleringen, inte stigit avsevärt mer än hyrorna för de lokaler som fortfarande ligger kvar under regleringen. En allmän höjning av hyrorna har alltså skett, men den är inte nämnvärt större för de fastigheter som är fria än för dem som alltså är reglerade.

Herr talman! Jag vill sluta med att upprepa herr Bengtssons citat ur den socialdemokratiska studenttidningen Libertas: »Det bör i dag vara en primär uppgift för socialdemokratien att skapa en funktionsduglig bostadsmarknad. Detta fordrar ett snabbt slopande av hyresreglering och hyreskontroll.» Det är så sant som det är sagt.

Herr HAMMARBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! För att börja där herr Bohman slutade skulle jag vilja säga, att jag tror att det finns anledning att lita mera på de experter som avgivit sina yttranden i remissvaren än på skribenten i Libertas.

Herr Bohman säger inledningsvis, att det blir ett administrativt godtycke genom hyresregleringen. Ja, visst är det kanske ett administrativt krångel, men jag vill inte hålla med om att det är godtycke. Jag tror att godtycket för hyresgästernas vidkommande är större om de utan skydd av hyresregleringen lämnas ut åt hyresvärden.

Vad beträffar regleringen som sådan är det en krisreglering, säger herr Bohman, och det kan vara riktigt. Men jag vill erinra om att detta är en reglering som skyddar priset på en vara, som inte är vilken vara som helst. Jag tror vi skall komma ihåg att bakom inrätandet av hyresregleringen och bakom det långa bibehållandet av densamma

ligger just den uppfattningen, att bostaden inte får vara jämställd med vilken annan vara som helst. Därför tror jag att vi skall vara på det klara med att vi måste bibehålla denna reglering så länge det föreligger en brist-situation.

Jag ber ännu en gång att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JANSSON i Benestad (cp) kort genmäle:

Herr talman! När herr Bohman tillmäter hyresregleringslagen så stor betydelse, vill jag erinra om att man i kommuner av en viss storleksordning ju har rätt att bestämma huruvida lagen skall gälla eller inte. Och i det fallet kan vi lita på de kommunala instanserna. I kommunalfullmäktige eller kommunalnämnden känner man mycket bra till bostadsmarknaden inom kommunen och kan därför bedöma den saken fullständigt riktigt. När man i så många kommuner är rädd för att avskaffa denna lagstiftning, sammanhänger det just med att man vet att en sådan åtgärd skulle resultera i höjda hyror och stora bekymmer på bostadsmarknaden.

Sedan talade herr Bohman om goodwill-värdet på vissa lokaler och sökte där tackning för sitt resonemang i den s k. provisoriska besittningsskyddslagen. Men herrarna skriver ju själva i reservationen att den lagen bara skyddar mot icke alltför stora hyreshöjningar — och det är ju ett mycket svävande begrepp. Alla tycks emellertid vara på det klara med att ett slopande av lagen skulle betyda hyreshöjningar för många affärsmän. Och jag vill gå så långt att jag säger, att i vissa samhällen med mördande konkurrens för köpmän och handels folk skulle dessa hyreshöjningar betyda att vederbörande i många fall fick gå ifrån sina rörelser, om den linjen fick drivas hur långt som helst.

Det är sålunda ett småföretagarin-

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

tresse att lagen avskaffas generellt, om den nu skall tas bort. Det får inte uppstå någon kategoriklyvning i det sammanhanget.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill erinra herr Bohman om att den nu arbetande hyreslagskommitténs förslag har till uppgift att komplettera den allmänna hyreslagen. Det är det instrumentet man väntar på. Sedan skall man ta ställning till hyresregleringslagen. Det är av betydelse att konstatera den saken.

Lika viktigt är att konstatera sambandet mellan bostadsbrist och hyresreglering. Hur skulle det sett ut, om vi inte hade denna hyresregleringslag? I stora städer och tätorter skulle förhållandena vara orimliga, om det inte fanns en lag som styrde utvecklingen på detta område.

Vad sedan gäller centralt belägna lokaler har man här inte tagit med det momentet att det är fastighetsägaren som bestämmer vem som skall bli hyresgäst. Goodwill-värdet skall alltså vägas mot detta fastighetsägareintresse, men så har sällan skett vid de bedömningar jag varit med om i hyresnämnden.

Låt oss se på vad som hänt i England, där 1957 års hyreslag nu har upphört efter ett treårigt moratorium. Där har 4 miljoner hyreskontrakt i hela landet sagts upp. Detta betyder att hyresgästerna under vräkningshot har blivit ålagda en hyreshöjning på mellan 75 och 100 procent.

Är det en utveckling att sträva efter, herr Bohman?

Herr NYBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! När jag hade ordet förra gången, tänkte jag rikta en fråga till justitieministern, men eftersom han inte var närvarande i kammaren då avstod jag därifrån. Jag passar på att framställa min fråga nu i stället och hoppas på ett svar.

På framställning av de kommunala myndigheterna och efter beslut av Kungl. Maj:t har hyresregleringen nu avvecklats på cirka 75 orter i landet. Departementschefen säger nu i sitt yttrande att sådana regionala avvecklingar kan ske även mot de kommunala myndigheternas vilja, om detta anses motiverat. Jag vill då fråga om man på någon av dessa orter där man slopat regleringen har haft någon kvarstående bostadsbrist och vilka erfarenheter man i så fall har gjort härav. Dessa erfarenheter skulle vara värdefulla att ta del av för den fortsatta handläggningen av detta ärende, även med hänsyn tagen till de utredningar som pågår.

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt ta till orda i denna debatt, men några uttalanden av herr Bohman gjorde att jag ändå ansåg mig böra göra det.

Först vill jag då i likhet med det enhälliga utskottet konstatera att målet är att avskaffa hyresregleringen fortast möjligt. Det är bara det att så länge nuvarande bristsituation finns går det icke på alla orter.

Beträffande herr Bohmans konstaterande rörande de kommersiella lokalerna skall ju, som herr Svenning redan påpekat, alla lokalöverlåtelse godkännas av fastighetsägaren. Jag tror inte att vi genom att slopa hyresregleringen kommer ifrån dessa ersättningar, utan problemet måste lösas på annat vis. Om de affärsidkare, hantverkare och småindustriföretagare som nu i stor utsträckning tillgodogör sig goodwill-ersättningar, inte kan göra det i fortsättningen, kan dessa — med nuvarande efterfrågan på lokaler av detta slag, såväl inom centrumbildningar som i andra delar av våra större städer — i stället komma fastighetsägarna till godo, antingen i form av betydligt högre hyror eller direkta ersättningar. Jag tror därför, som sagt, inte att vi kan kom-

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

ma ifrån dessa ersättningar genom att släppa hyresregleringen.

Den egentliga anledningen till att jag begärde ordet var herr Bohmans uttalande att de kommersiella lokalerna bör undantagas från hyresregleringen. Inom detaljhandeln såväl som inom hantverket och småindustrien är man enig om att den kategorimässiga avvecklingen icke bör ske på det sättet att hyresregleringen slopas beträffande de kommersiella lokalerna. En dylik kategorimässig avveckling skedde när de allmännyttiga företagen fick förmånen av fri hyressättning. Vi har redan sett många exempel på hur hyreshöjningar till betydande del har lagts på de kommersiella lokalerna, varigenom bostäderna subventionerats. Vi köpmän är alltså ängsliga för att, därest hyresregleringen slopas beträffande lokalerna, fastighetsägare vars fastigheter innehåller både bostäder och affärs-, hantverks- eller andra kommersiella lokaler, kommer att för dessa lokaler ta ut betydligt högre hyror för att subventionera bostäderna. På det sättet kommer de att kunna tillgodogöra sig högre hyresintäkt än de annars skulle ha möjlighet till.

Jag vill i stället tillråda en regional avveckling av hyresregleringslagen, varvid alla kategorier får följas åt.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det råder väl inga delade meningar om att den vara som man vill skydda genom hyresregleringen är en viktig och betydelsefull vara — det är väl den viktigaste vara som konsumenterna efterfrågar. Men att jag anser att hyresregleringen bör tagas bort så snart som möjligt beror på att jag är övertygad om att man åstadkommer ett för bostadskonsumenterna sämre resultat, en sämre effekt med denna stelbenta reglering än man skulle göra med en fri marknadshushållning.

Det är riktigt att hyreslagskommittén kommer att framlägga sitt betänkande

i höst. Just därför kommer en ettårig förlängning av hyresregleringen att räkna till för att vi skall kunna diskutera de lagändringar som kan påfordras med anledning av kommitténs betänkande. Men det är riktigt att vi först när betänkandet har lagts fram kommer att ha ett klart underlag för ett definitivt ståndpunktstagande till prisregleringen på bostadsmarknaden.

Att jag tycker att det nuvarande systemet beträffande kommersiella lokaler är så befängt, herr Hammarberg, beror på att det innebär en dubbel prissättning, en dold prissättning i form av s. k. good-will och liknande ersättningar samt en öppen prissättning i form av reell hyra. Ett sådant system är långt sämre än en vanlig fri prissättning på kommersiella lokaler.

Herr C. W. Carlsson! Affärslokalerna i en kommersiell centrumbildning — det må vara utanför eller inne i stadskärnan — upptar i regel en viss given yta. Är det en attraktiv centrumbildning kommer det alltid att finnas efterfrågan på dess lokaler. Och hur skall den efterfrågan kunna regleras, när det gäller kommersiell verksamhet, på annat sätt än genom en fri marknadsprissättning? Det går inte att rättvist bestämma hyrorna på något annat sätt.

Nu är herr Carlsson liksom många andra köpmän rädd för — och det har de naturligtvis rätt att vara — att ett frisläppande av hyrorna för enbart kommersiella lokaler skulle leda till att fastighetsägarna kommer att subventionera bostäderna genom att ta ut höga hyror på kommersiella lokaler för att därigenom kunna hålla låga hyror på bostäderna. Personligen tror jag inte att problemet är så enkelt. Jag tror inte att man kan ta ut högre hyror på kommersiella lokaler än vad som motsvarar marknadsläget, och därför är det ingen risk för att det skulle bli ett subventioneringssystem. Men jag vet som sagt att många av herr Carlssons kolleger inom köpmannavärlden hyser farhå-

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

gor i den vägen. Personligen är jag dock inte rädd för att släppa hyres-sättningen för de kommersiella lokalerna fri.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! I anslutning till vad herr Bohman sagt vill jag relatera ett konkret exempel som jag kom i kontakt med häromdagen.

Det var ett företag som av fastighetsägaren på sin tid flyttades till en ny lokal, därför att fastighetsägaren skulle riva det hus där företaget var inhytt. Företaget fick denna nya lägenhet utan att ge ut något extra vederlag. Han använde den ett par år, men företaget gick sedan omkull och företagsägaren utbjuder nu lägenheten med ett tillägg av en större summa pengar — jag tror det var 50 000 kronor, som sålunda skulle vara priset för att kontraktet överlåtes.

Det kan ju inte vara tal om någon som helst sorts good-will-ersättning i detta fall, och jag tycker det hela är någonting ganska osnyggt som inte bör få fortsätta.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten med att gå in på de skäl som ligger till grund för det framlagda förslaget — de är utförligt redovisade i propositionen och har ytterligare utvecklats av utskottets talesmän. Jag vill bara lämna svar på den direkta fråga som ställdes till mig av herr Nyberg. Svaret är, att i stort sett torde regional avveckling inte ha skett på någon ort, där bostadsbrist utan tvivel kunnat konstateras.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att propositioner först komme att framställas beträffande utskottets hemställan under punkterna A och B, som avsåge hyresregleringslagen, varvid till

en början upptoges varje stadgande, i fråga om vilket under överläggningen framställtts annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Därefter komme propositioner att givas beträffande utskottets hemställan i övrigt under punkterna A och B samt i fråga om utskottets hemställan under punkterna C—G.

Punkterna A och B**26 § andra stycket hyresregleringslagen**

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten B) i utskottets utlåtande nr 24, såvitt avser 26 § andra stycket hyresregleringslagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herrar Schött och Bengtsson i Göteborg.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bengtsson begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 169 ja och 38

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

26 § tredje stycket hyresregleringslagen

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten B) i utskottets utlåtande nr 24, såvitt avser ingressen till lagen angående ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt lagrummet i den lydelse, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herrar Schött och Bengtsson i Göteborg.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 170 ja och 40 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ingressen till lagen angående ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m., så ock om fortsatt giltighet av samma lag

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten B) i utskottets utlåtande nr 24, såvitt avser ingressen till lagen angående ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt stadgandet i den lydelse, som föreslagits i den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herrar Schött och Bengtsson i Göteborg.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 170 ja och 38 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Ändrad lydelse av 26 § lagen om hyresreglering m. m.

Utskottets hemställan under punkterna A och B i övrigt

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten C

Upphävande av bostadsrättskontrollagens bestämmelser om kontroll av överlåtelse av bostadsrätt

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten C) i utskottets utlåtande nr 24, såvitt avser upphävande av bostadsrättskontrollagens bestämmelser om kontroll av överlåtelse av bostadsrätt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtagandet fogade reservationen 1) av herrar Schött och Bengtsson i Göteborg i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Förlängningen av giltighetstiden för bostadsrättskontrollagen

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen 1)

av herrar Schött och Bengtsson i Göteborg i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten D

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen 1) av herrar Schött och Bengtsson i Göteborg i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten E

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen 1) av herrar Schött och Bengtsson i Göteborg i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten F

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtagandet fogade reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i punkten F) i utskottets utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtagandet fogade reservationen 1) av herrar Schött och Bengtsson i Göteborg i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bengtsson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 169 ja och 37 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten G

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under nionde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1961/62 beräkna *dels* (p. 46—52) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Avlöningar 7 675 000 kronor, Omkostnader 1 000 000 kronor, Materiel 620 000 kronor, Nyanskaffning och underhåll av utrustning 258 000 kronor, Bokinköp och bokbindning 100 000 kronor, Lokal och fast försöksverksamhet 1 100 000 kronor samt Jordbruksdriften vid statens försöksgårdar 1 000 kronor, *dels* (p. 53—59) till Alnärps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Avlöningar 2 093 000 kronor, Omkostnader 830 000 kronor, Materiel 48 000 kronor, Nyanskaffning och un-

derhåll av utrustning 100 000 kronor, Bokinköp och bokbindning 17 000 kronor, Trädgårdsekonomisk byrå 18 000 kronor samt Lokal och fast försöksverksamhet 45 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 10 mars 1961 avlåten proposition, nr 69, vilken hänskjutits till jordbruksutskottet, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen, att 1) godkänna de i propositionen framlagda förslagen angående omorganisation och upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena; 2) godkänna de i propositionen förordade riktlinjerna för agronom- och hortonomutbildningens uppläggning och inre organisation; 3) godkänna att lantbrukshögskolan i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen anförts försåges med tjänster till det antal och i de lönegrader som i propositionen förordats; 4) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda av förslagen under 1)—3) föranledda författningsföreskrifter och övriga erforderliga bestämmelser; 5) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som i övrigt erfordrades för att förbereda förslagens genomförande; 6) bemyndiga Kungl. Maj:t att företaga de ändringar i personalförteckningen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök från och med budgetåret 1961/62, som angivits i propositionen; 7) fastställa viss angiven avlöningsstat för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62; 8) å riksdagen för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Avlöningar ett förslagsanslag av 7 705 000 kronor, Omkostnader ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor, Materiel ett reservationsanslag av 620 000

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

kronor, Nyanskaffning och underhåll av utrustning ett reservationsanslag av 258 000 kronor, Bokinköp och bokbindning ett reservationsanslag av 100 000 kronor, Lokal och fast försöksverksamhet ett reservationsanslag av 1 100 000 kronor samt Jordbruksdriften vid statens försöksgårdar ett förslagsanslag av 1 000 kronor; 9) fastställa viss angiven avlöningsstat för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62; 10) å riksstaten för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln anvisa till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 095 000 kronor, Omkostnader ett förslagsanslag av 830 000 kronor, Materiel ett reservationsanslag av 48 000 kronor, Nyanskaffning och underhåll av utrustning ett reservationsanslag av 100 000 kronor, Bokinköp och bokbindning ett reservationsanslag av 17 000 kronor, Trädgårdsekonomisk byrå ett förslagsanslag av 18 000 kronor samt Lokal och fast försöksverksamhet ett reservationsanslag av 45 000 kronor.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat härefter angivna till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 87 av herr *Sundin* och herr *Larsson, Thorsten*, likalydande med II: 109 av herr *Grebäck m. fl.*;

2) I: 584 av herr *Hedström m. fl.*, likalydande med II: 686 av herr *Wiklund* i Öjebyn *m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta, att husdjurs- och trädgårdsförsöken avseende norrlandslänen i likhet med vad tidigare varit fallet förlades till Öjebyn;

3) I: 605 av herr *Andersson, Axel Emanuel*, och herr *Gustafsson, Nils-Eric*, likalydande med II: 699 av herr *Grebäck m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte *dels* medge att utöver vad som föreslagits i propo-

sition nr 69 följande befattningar inrättades: en professur i nationalekonomi med tillhörande institution, en laboratorsbefattning vid vardera av institutionerna för lantbrukets marknadslära, lantbrukets företagsekonomi, husdjurens näringsfysiologi samt husdjursfysiologi och en befattning för högskoleutbildad ställföreträdare vid varje försöksstation, *dels* hos Kungl. Maj:t anhålla om fastställande av institutionsbenämningen markfysik och jordbearbetning i enlighet med vad som anförts i motionen, *dels* medge att ett centralt informationsorgan inrättas vid lantbrukshögskolan i enlighet med vad i motionen anförts, *dels* beakta även vad i motionen i övrigt anförts;

4) I: 606 av herr *Elowsson, Nils, m. fl.*, likalydande med II: 703 av herr *Larsson* i Borrby *m. fl.*;

5) I: 607 av herr *Jonsson m. fl.*, likalydande med II: 695 av herr *Grebäck m. fl.*;

6) I: 608 av herr *Nilsson, Ferdinand*, likalydande med II: 698 av herr *Grebäck m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte medge att vid lantbrukshögskolan inrättades en avdelning för landsbygdssociologi med speciell inriktning på forskning avseende metoderna för upplysningsverksamhet på jordbrukets och dithörande områden i enlighet med vad i motionen anförts samt att till denna avdelning måtte anknytas även det av jordbrukssupplysningskommittén föreslagna informationskontoret;

7) I: 609 av herr *Nilsson, Ferdinand*, likalydande med II: 697 av herr *Grebäck m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte medge att Ultuna lantbruksskola tills vidare, dock under en tid av minst fem år, finge fortsätta sin verksamhet samt hemställa att frågan om tidpunkten för skolans definitiva avveckling gjordes till föremål för ny prövning;

8) I: 610 av herr *Näsström m. fl.*,

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

likalydande med II: 701 av herr *Kärlander m. fl.*;

9) I: 611 av herr *Olsson, Ernst*, och herr *Svanström*, likalydande med II: 702 av herrar *Börjesson* i Glömminge och *Larsson* i Borrby, i vilka motioner hemställts *dels* att riksdagen måtte medge att trädgårdssektionen vid Alnarp inrättas den 1 juli 1962, att en tjänst som sekreterare i Ae 23 inrättas vid Alnarpinstitutet den 1 juli 1961 samt att vederbörande utskott utarbetade förslag till härför erforderlig medelsanvisning, *dels* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam prövning av a) frågan om inrättande av självständiga institutioner för köksväxtodling och prydnadsväxtodling, b) frågan om egna försöksväxthus för prydnadsväxtodlingen, c) frågan om förläggning av undervisningen i fältmässig köksväxtodling i hudsak till Alnarp, allt i enlighet med vad i motionen anförts;

10) I: 612 av herr *Osvald*, likalydande med II: 696 av herr *Carlsson* i Huskvarna, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta, *att* utöver den av departementschefen föreslagna personalstaten för lantbrukshögskolans bibliotek inrättades två nya biträdestjänster, *att* undervisningen i geologi för agronomie studerande redan från och med den 1 juli 1961 förlades till Uppsala universitet, *att* det vid universitetets mineralogisk-geologiska institution inrättades en laboratur i geologi motsvarande den nuvarande laboraturen i marklära vid lantbrukshögskolan, *att* den nuvarande benämningen av lantbrukshögskolans institution för växtodlingslära bibehölles, *att* utöver den av departementschefen föreslagna personalstaten för institutionen för växtodling inrättades en laboratur, *att* utöver den av departementschefen föreslagna personalstaten för institutionen för växtpatologi inrättades en professur i entomologi i stället för en labora-

tur i samma ämne, en laboratur i nematologi och en forskarassistenttjänst i nematologi, *att* namnet på den nuvarande institutionen för växtsjukdomslära ändrades till institutionen för växtpatologi och entomologi samt *att* anslå för de föreslagna nya befattningarna erforderliga medel;

11) I: 613 av herr *Pettersson, Harald*, *m. fl.*, likalydande med II: 704 av herr *Eliasson* i Moholm *m. fl.*, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta *att* landet, vad beträffade trädgårdsförsökens fältorganisation, indelades enligt jordbrukshögskoleutredningens förslag i fyra försöksdistrikt, sammanfallande med distrikten för jordbruksförsök, med Rånna försöksgård såsom försöksstation i det västsvenska distriktet, *att* landet, vad beträffade husdjursförsöksverksamhetens fältorganisation, indelades i fyra försöksdistrikt, sammanfallande med distrikten för jordbruksförsöken, *samt att* vederbörande utskott utarbetade förslag till härför erforderlig medelsanvisning på avlönings-, omkostnads- och materielanslagen;

12) II: 700 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att försöksverksamhet i fortsättningen måtte bedrivas vid Öjebyns försöksgård i Norrbottens län i enlighet med jordbrukshögskoleutredningens förslag.

Utskottet hemställde,
att riksdagen måtte

1. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 607 och II: 695, godkänna det förslag till enhetlig ledning av den lantbruksvetenskapliga verksamheten, som i utskottets utlåtande förordats;

2. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 612 och II: 696, såvitt de avsåge ämnet geologi, godkänna att undervisningen för lantbrukshögskolans stude-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

rande i detta ämne anordnades i enlighet med vad i utlåtandet angivits;

3. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 605 och II: 699, såvitt de anginge ämnet nationalekonomi, godkänna att undervisningen för lantbrukshögskolans studerande i detta ämne anordnades i enlighet med vad i utlåtandet angivits;

4. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 608 och II: 698, såvitt de anginge ämnet sociologi, godkänna att undervisningen för lantbrukshögskolans studerande i detta ämne anordnades i enlighet med vad i utlåtandet angivits;

5. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, lämna utan åtgärd de i motionerna I: 605 och II: 699 samt I: 612 och II: 696 gjorda yrkandena beträffande benämningen av institutionerna för växtodling, växtpatologi samt växt-näringslära och jordbearbetning;

6. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning, finna motionerna I: 611 och II: 702, såvitt de avsåge prövningen av vissa organisatoriska frågor rörande lantbrukshögskolans trädgårdssektion i Alnarp, besvarade med vad utskottet anfört i ämnet;

7. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 612 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, besluta att vid lantbrukshögskolan skulle per den 1 juli 1962 inrättas en befattning som laborator i ämnet växtodling;

8. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 605 och II: 699, såvitt nu vore i fråga, besluta att vid lantbrukshögskolan skulle per den 1 juli 1962 inrättas en befattning som laborator i ämnet marknadslära;

9. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motio-

nera I: 605 och II: 699, såvitt nu vore i fråga, besluta att vid lantbrukshögskolan skulle per den 1 juli 1962 inrättas ytterligare en befattning som laborator i ämnet företagsekonomi;

10. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, lämna utan avseende motionerna I: 605 och II: 699, såvitt däri yrkats att vid lantbrukshögskolan skulle per den 1 juli 1962 inrättas befattningar som laborator i ämnena husdjurens näringsfysiologi respektive husdjursfysiologi;

11. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, lämna utan åtgärd de i motionerna I: 612 och II: 696 gjorda yrkandena rörande ombildning av en laboratorstjänst i ämnet entomologi till en befattning som professor i samma ämne samt inrättande av befattningar såsom laborator och forskarassistent i ämnet nematologi;

12. lämna utan åtgärd motionerna I: 87 och II: 109 om inrättande av en personlig laboratur i strålskyddsforskning för agronomie licentiaten L. Fredriksson;

13. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, godkänna de övriga riktlinjer för agronom- och hortonomutbildningens uppläggning och inre organisation som angivits i utlåtandet;

14. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 611 och II: 702 samt I: 606 och II: 703, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta att en sekreterartjänst i lönegrad A 23 ej skulle inrättas vid institutionerna i Alnarp per den 1 juli 1961;

15. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 612 och II: 696, såvitt nu vore i fråga, besluta inrätta en biblioteksbiträdestjänst i lönegrad Ae 7 vid lantbrukshögskolans bibliotek i Uppsala per den 1 juli 1961;

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

16. lämna utan åtgärd i motionerna I: 608 och II: 698 samt I: 605 och II: 699 gjorda yrkanden rörande till lantbruks-högskolan knutet informationsorgan;
17. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, godkänna att fyra jordbruks-försöksdistrikt skulle ingå i fältförsöksorganisationen;
18. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 613 och II: 704, såvitt nu vore i fråga, godkänna att tre husdjursförsöksdistrikt skulle ingå i fältförsöksorganisationen;
19. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 613 och II: 704, såvitt nu vore i fråga, godkänna att tre trädgårdsförsöksdistrikt skulle ingå i fältförsöksorganisationen;
20. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 584 och II: 686 samt II: 700, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om ytterligare prövning av frågan om förläggningen av trädgårds- och husdjursförsöksstationerna i norra försöksdistriktet samt om i anledning därav föranlett förslag till 1962 års riksdag;
21. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, lämna utan åtgärd det i motionerna I: 605 och II: 699 gjorda yrkandet om en högskoleutbildad ställföreträdare vid varje försöksstation;
22. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, lämna utan åtgärd de i motionerna I: 610 och II: 701 gjorda yrkandena rörande Offers försöksgård;
23. i anledning av Kungl. Maj:ts framställning och motionerna I: 609 och II: 697, godkänna vad utskottet anfört rörande avvecklingen av Ultuna lantbruksskola;
24. avslå i motionerna I: 611 och II: 792 gjorda yrkanden rörande särskilda försöksväxthus för prydnadsväxtodling;
25. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, godkänna de förslag till samorganisation av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena, som förordats av utskottet;
26. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, godkänna, att omorganisationen av ifrågavarande forskning, försök och undervisning beträffande jordbruks- och husdjursområdena skulle, såvitt ej annat framginge av det föregående, genomföras per den 1 juli 1962;
27. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 606 och II: 703 samt I: 611 och II: 702, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna att omorganisationen av ifrågavarande forskning, försök och undervisning beträffande trädgårdsområdet skulle, såvitt ej annat framginge av vad utskottet anfört och under föregående punkter hemställt, genomföras med början den 1 juli 1963;
28. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, godkänna av utskottet ej särskilt berörda förslag i propositionen såvitt de rörde upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena;
29. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda av det föregående föranledda författningsföreskrifter och övriga erforderliga bestämmelser;
30. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder som erfordrades för att förbereda förslagens genomförande;
31. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 87 och II: 109, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att företaga de ändringar i personalförteckningen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök från och med budgetåret 1961/62, som angivits av utskottet;
32. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt i anledning av motioner-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

na I: 612 och II: 696 ävensom med avslag å motionerna I: 87 och II: 109, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

33. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt i anledning av motionerna I: 612 och II: 696 samt med avslag å motionerna I: 87 och II: 109, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln anvisa till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Avlöningar ett förslagsanslag av 7 716 000 kronor;

34. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning å riksstaten för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln, anvisa

a) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor;

b) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Materiel ett reservationsanslag av 620 000 kronor;

c) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Nyanskaffning och underhåll av utrustning ett reservationsanslag av 258 000 kronor;

d) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Bokinköp och bokbindning ett reservationsanslag av 100 000 kronor;

e) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Lokal och fast försöksverksamhet ett reservationsanslag av 1 100 000 kronor;

f) till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Jordbruksdriften vid statens försöksgårdar ett förslagsanslag av 1 000 kronor;

35. avslå motionerna I: 606 och II: 703 samt I: 611 och II: 702 såvitt de rörde personalförteckningen för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut;

36. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 606 och II: 703 samt I: 611 och II: 702, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, fastställa i utskottets hemställan intagen avlöningsstat för Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62;

37. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 606 och II: 703 samt I: 611 och II: 702, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, å riksstaten för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln anvisa till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Avlöningar ett förslagsanslag av 2 095 000 kronor;

38. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning å riksstaten för nionde huvudtiteln, för budgetåret 1961/62 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Omkostnader ett förslagsanslag av 830 000 kronor;

b) till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Materiel ett reservationsanslag av 48 000 kronor;

c) till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Nyanskaffning och underhåll av utrustning ett reservationsanslag av 100 000 kronor;

d) till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Bokinköp och bokbindning ett reservationsanslag av 17 000 kronor;

e) till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Trädgårdsekonomisk byrå ett förslagsanslag av 18 000 kronor;

f) till Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut: Lokal och fast försöksverksamhet ett reservationsanslag av 45 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Hermansson, Jonasson* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett att utskottet under 4) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 608 och II: 698, såvitt nu vore i fråga, besluta att vid lantbrukshögskolan skulle inrättas en avdelning för landsbygdssociologi i enlighet med vad reservanterna föreslagit;

2) av herrar *Nord, Hermansson, Jonasson* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett att utskottet under 18) bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 613 och II: 704, såvitt däri yrkats inrättande av fyra husdjursförsöksdistrikt, godkänna att fältförsöksorganisationen skulle uppbyggas på sätt i reservationen föreslagits;

3) av herrar *Nord, Hermansson, Carl Eskilsson, Jonasson, Hæggbloom* och *Hansson* i Skegrie, vilka ansett att utskottet under 19) bort hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning samt med bifall till motionerna I: 613 och II: 704, såvitt däri yrkats inrättande av fyra trädgårdsförsöksdistrikt med Rånna såsom försöksstation i västra distriktet, godkänna att fältförsöksorganisationen skulle uppbyggas på sätt reservanterna föreslagit;

4) av herr *Hjalmar Nilsson*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Vi står här inför en upprustning av forskningen och undervisningen på jordbrukets område, som vi väl alla vill notera med den största tillfredsställelse. Här föreslås inte bara en förstärkning genom inrättande av ett antal nya tjänster för undervisning och forskning, utan det föreslås också en hel rad åtgärder på det organisatoriska området, vilka även de torde innebära väsentliga förbättringar jämfört med nu rådande förhållanden.

Bland dessa åtgärder på det organisatoriska området vill jag peka på den förkortade studietiden för agronomexamen, vilken torde komma att medföra att denna utbildning skall kunna hävda sig bättre gentemot likartade utbildningsvägar. En annan sådan åtgärd är den föreslagna ändrade inskrivningen vid högskolan. Jag vill också notera att det enligt förslaget kommer att lämnas möjligheter till en högre utbildning också på trädgårdsområdet i vårt land. Det har här tidigare rått en brist, som nu tas bort, vilket också är värt att notera med tacksamhet.

Även de föreslagna ändringarna på försöksverksamhetens område torde medföra ökad effektivitet och framför allt modernitet. Jag beklagar emellertid att det inte varit möjligt att inrätta ett fjärde försöksdistrikt på husdjurs- och trädgårdsområdena. Det hade enligt vår mening funnits starka skäl för detta.

Jag skall inte fördjupa mig i vad forskning och försöksverksamhet betyder för det moderna jordbruket; ett resonemang därom skulle kunna föra hur långt som helst. Jag inskränker mig till att säga, att det svenska jordbruket genom den upprustning som här föreslås får ett välkommet stöd i sin strävan att bibehålla sin rangplats som ett av världens förnämsta.

Innan jag går in på den reservation beträffande sociologien, som vi fogat till utlåtandet, vill jag ta detta tillfälle i akt att uttala några önskemål för framtiden.

Vi har i vårt land två institutioner för den högre vetenskapliga utbildningen på jordbrukets område, Ultuna och Alnarp. De upprustningar som nu föreslås är emellertid i huvudsak knutna till Ultuna, och det kan för all del ha sina naturliga förklaringar. Men ett beslut om en upprustning av den ena institutionen får inte betyda att vi alltför länge skjuter på en välbehövlig upp-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

rustning av även den andra institutionen. Att det på denna punkt inte har väckts någon motion och inte heller fogats någon reservation till utlåtandet beror egentligen på att frågan om Alnarps upprustning är så omfattande, att det knappast varit möjligt att knyta något förslag härom till det sparsamma förslag som propositionen i det avsnittet innehåller. Jag vill emellertid uttala den förhoppningen att jordbruksministern ett annat år tar verkliga krafttag för att ge även Alnarp den upprustning som är i hög grad välbehövlig. Det är beklagligt att en i den intensivaste jordbruksbygden i vårt land belägen institution på jordbruksundervisningens, mejeriundervisningens och trädgårdsundervisningens område på vissa områden skall ha en standard som man nästan skäms för att visa.

Om två—tre år skall den högre undervisningen på trädgårdsområdet enligt det föreliggande förslaget påbörjas vid Alnarp. Om det skall vara möjligt att till dess skaffa något så när representativa och mot undervisningens standard svarande undervisningslokaler, materiel etc., måste det, såvitt jag förstår, till snabba och effektiva åtgärder. De laboratorieutrymmen t. ex., som nu finns på Alnarp, är lindrigt sagt provisoriska för att inte säga direkt undermåliga. Den personal som finns gör emellertid sitt bästa för att trots bristfälligheterna försöka lösa sina arbetsuppgifter så gott det går, men den saknar möjlighet att kunna genomföra moderna undersökningar såsom sker på andra motsvarande områden.

Skollokalerna i den gamla institutionsbyggnaden gör ett mycket torftigt intryck. Skolmöblerna är av den gamla typen med långa bord. Läsrum och kårlokaler är inte bättre. Möblerna lär ha funnits där för trettio år sedan och var, som det heter, re'n gamla då.

I sammanhanget vill jag också peka på de åtgärder som är nödvändiga be-

träffande biblioteket på Alnarp. Där finns dock vårt lands främsta litteratur på mejeri- och trädgårdsområdet. Detta bibliotek utnyttjas mycket flitigt för forskningsuppgifter såväl i vårt land som i grannländerna. I varje fall vet jag att Veterinär- og Landbohøjskolen i Köpenhamn är en ganska betydande låntagare.

Det finns så mycket att peka på beträffande denna institution, men jag skall inte fortsätta därmed utan det får räcka med vad jag har sagt. Jag vill emellertid säga att det inte är rekommenderande för den svenska staten att låta ett institut på den högre undervisningens område se ut som det gör, särskilt om man jämför med hur andra länder håller en standard på detta område som är väsentligt högre än vår. Jag vill, som sagt, uttala en förhoppning att departementet så snart som möjligt fortsätter upprustningen av denna vår andra institution.

Herr talman! Jag skall även säga några ord om den reservation som vi har fogat till detta utlåtande och som gäller den sociologiska forskningen. På jordbrukets liksom på andra områden bör man försöka få ut det mesta möjliga av de produktionsbetingelser som finns eller som kan skapas. Ser man den nu ifrågavarande upprustningen ur dessa mera materialistiska betraktelsesätt, torde utskottets förslag med dess förstärkningar vara väl motiverade. Tyvärr finns det dock enligt vår mening en allvarlig brist i denna upprustning av forskning och undervisning på det vetenskapliga planet angående jordbruket. Genom att jordbruket för landsbygden spelar ungefär samma roll som industrien för tätorterna, nämligen att vara den dominerande inkomstkällan, kan en hel rad problem inom samhället direkt eller indirekt ledas tillbaka till jordbruksförhållandena. Jag beklagar därför att varken utredningen eller propositionen har givit tillräckligt utrym-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

me för forskningen och omvårdnaden om det människomaterial som mer eller mindre påverkas av förändringarna i den produktion och den produktionsapparat som jordbruket utgör. Jag avser då, som jag tidigare har påpekat, de sociologiska problem som finns här likaså inom andra delar av vårt samhälle.

Förändringarna inom näringslivet sker ju snabbt och särskilt är detta fallet inom jordbruket och inom landsbygdsens övriga näringsliv. Detta åstadkommer en mängd nya problem för såväl de människor som bor och är sysselsatta därstädes, liksom det innebär en rad följdverkningar inom samhället i övrigt. För de människor som av utvecklingens gång tvingas in i en ny miljö och andra levnadsförhållanden skapar det en påverkan av levnadsbetingelserna som borde ägnas en bättre uppmärksamhet.

Denna omdaningsprocess griper in i en mängd förhållanden. Den förändrar t. ex. utbildningsmöjligheterna — boendeförhållandena, försörjnings- och beredskapssituationen m. m. Den skapar problem för ungdom och för äldre. Den kommer att märkbart påverka ungdomens psykologiska tänkande inför yrkesval och familjebildning. Varje förändring leder till störningar i samhällsapparaten. Många av dessa störningar skulle kunna undvikas genom större insikter om särskilt människans anpassning till förändringarna på det tekniska området. Sociologiskt forskningsarbete och de resultat man kan komma fram till ger goda instrument för ett konstruktivt »förbättringsarbete», d. v. s. djupare insikter om samspelsprocessen mellan människor och mellan människor och modern teknik. Den gamla uppfattningen att tätorternas yrken var till för tätorternas folk, tätorternas ungdom etc., den uppfattningen har radikalt måst förändras. De hittillsvarande förhållandena och tänkesättet att de s. k. manschettyrkena i huvudsak skul-

le rekryteras ur dessa samhällsgrupper blir sannolikt inte konserverat för framtiden. I stället skulle jag tro att landsbygdsungdomen kommer att bjuda en hårdare konkurrens inom dessa andra yrken liksom jag tror att stadsungdomen och tätorternas ungdom över huvud taget i större utsträckning kommer att söka sig till jordbruket och landsbygdssyrkena.

Nå ja, nu kan man säga: Låt det gå på det sättet, det ordnar sig väl av sig självt! Det är klart att det alltid ordnar sig på något sätt, men nog bör samhället ha intresse av att träda till som hjälpande och rådgivande instans i en sådan omställningsprocess. De sociologiska och psykologiska problem, som vi här möter, vet vi för närvarande ganska litet om. Visst är det bra att en nybliven agronom kan undervisa i hur man skall kunna pressa mesta möjliga avkastning av en ko eller av ett hektar åker, men det är en oförsvarlig brist i denna vetenskapligt utbildade jordbrukares vetande, om han inte förstår, att det inte endast är pengar, som skapar trivsel. Det finns också andra faktorer, som måste beaktas, för att hans vetenskapliga utbildning och förkunnselse skall leda till realistiska resultat.

Det är sådana synpunkter, som har lett till att vi ifrån centerpartiets sida har begärt en avdelning i landsbygdssociologi vid lantbrukshögskolan. I samband med den stora upprustning av vetenskap och forskning, som skall ske därstädes, är den sociologiska forskningen en liten glimt av ideologi vid sidan av de rent materiellt syftande forskningsuppgifterna. Och nog har vi råd till att kosta på oss detta. I andra länder inser man vikten av undervisning i landsbygdssociologi vid vederbörande länders motsvarande högskolor. Jag kan peka på det relativt lilla landet Holland, där man vid sin lantbrukshögskola har en sådan av-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

delning i landsbygdssociologi som vi begär, och i Förenta staterna har man många lärostolar i detta ämne vid sina högre lantbruksundervisningsanstalter.

Den benämning vi har givit detta ämne, landsbygdssociologi, anger ju att det i första hand gäller problem, som är knutna till landsbygden och dess folk. Men i vårt nutida samhälle sker också en betydande omställningsprocess inom industrien och tätorterna, och dessa problem flätas in i varandra. Det måste vara en tillgång för en blivande lärare vid våra lantbruksundervisningsanstalter att kunna ha inblick i och förstå sambandet mellan den industriella och den jordbruksbetonade utvecklingsprocessen, inte minst därför att allt fler ungdomar från tätortsbetonade yrken söker sig till lantbruksundervisningsanstalterna. Såsom jag förut har framhållit, kommer sannolikt landsbygdssundomen framöver att betydligt mer än nu konkurrera inom de s.k. tätortsyrkana. I likhet med vad jag också tidigare har påpekat, torde även i framtiden jordbruket bli ett yrkesområde, till vilket folk med ursprungliga rötter i tätorterna komma att söka sig. Departementschefen bör därför, som vi ser saken, ta upp till förnyad prövning, huruvida inte forskning kring den mänskliga faktorn i detta sammanhang framöver förtjänar ett bättre tillgodoseende än vad som hittills varit fallet.

Herr talman! Med det anförda har jag velat motivera framför allt den reservation nr 1, som vi har fogat till detta utskottsutlåtande. Jag ber emellertid att få yrka bifall till, förutom reservation nr 1, även reservationerna nr 2 och 3 vid detta utlåtande.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Det är med verklig

glädje man kan konstatera den positiva anda, som präglar jordbruksutskottets utlåtande beträffande den planerade upprustningen av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena. Den kännetecknas genomgående av en stor förståelse för forskningens och försöksverksamhetens betydelse för utvecklingen på lantbrukets och trädgårdsnäringsens områden.

Vidare kan man helt och fullt instämma i utskottets uttalande, att utskottet är »medvetet om att vissa fortsatta utbyggnadsetapper erfordras för att de stegrade anspråken på resultat av berörda verksamheter skall kunna tillgodoses». Jag hoppas, att man kan ta detta uttalande som ett Brage-löfte, avsett att infrias inom en inte alltför avlägsen framtid.

Jag och några medmotionärer har avgivit några motioner, som berör upprustningen vid lantbrukshögskolan. På en del väsentliga punkter har våra önskemål i det föreliggande utskottsutlåtandet blivit tillgodosedda, på en del andra punkter har de varit föremål för en välvillig skrivning och det tycker jag naturligtvis är bra, men på ett par andra enligt min mening mycket viktiga områden har utskottet avslagit motionsyrkandena och om detta förfarande skulle jag vilja säga några ord.

I motionerna I: 87 och II: 109 har jag och några medmotionärer föreslagit, att en personlig laboratur i strålskyddsforskning skulle inrättas för agronomie licentiaten Lars Fredriksson, men det har utskottet inte velat gå med på, trots att utskottet uppger sig vara »starkt medvetet om strålskyddsforskningens betydelse inom jordbrukets och angränsande områden». Nu kan naturligtvis utskottet säga, att det behöver ju inte innebära, att licentiat Fredriksson skall tilldelas en laboratur för den sakens skull. Jag har under hand hört sägas, att riks-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

dagen inte tycker om beställningar av personliga tjänster och den uppfattningen kan väl i de flesta fall vara riktig, men ingen regel utan undantag.

Här gäller det forskning på ett helt nytt, förut outforskat område av utomordentlig — för att inte säga avgörande — betydelse för ett någorlunda riskfritt utnyttjande i en nära framtid i praktisk skala av atomenergien. Vi har i vårt land — och helt naturligt för resten — ett mycket begränsat antal forskare, som har ägnat sig åt detta område. Det är därför angeläget, att vi tar väl reda på de personella resurser vi har och försäkrar oss om dessa med tanke på framtiden. Licentiat Fredriksson har sedan de radiobiologiska undersökningarna startade 1956 med sitt forskarteam utfört ett arbete, som ådragit sig internationell uppmärksamhet och som betecknas som banbrytande på detta område. Sålunda har försöksberättelserna översatts till flera språk bl. a. ryska och engelska.

Jag skall i detta sammanhang något nämna om de pågående radiobiologiska undersökningarna vid Ultuna. Undersökningarna startades år 1956, då kärlförsök för studier av kulturväxternas upptagning av olika radioaktiva klyvningsprodukter påbörjades. Ledisotoper hade tidigare använts sedan år 1949. År 1957 utvidgades undersökningarna att på fem olika platser i landet omfatta även fältstudier av samma ämnens transport i markprofilen. Åren 1958—1959 utvidgades undersökningarna ytterligare. Jord för kärlförsök insamlades från ett par hundra olika platser inom landet samtidigt som fältstationer för studier under fältbetingelser av anrikning av radioaktiva ämnen i olika som foder- och livsmedel viktiga skördeprodukter startades, samt olika jordbearbetnings-, gödslings- och kalkningsåtgärders inverkan därpå började studeras.

I år har ytterligare två fältförsök

startats samt dessutom en stor lysimeteranläggning byggts för noggranna kvantitativa undersökningar över radioaktiva ämnens upptagning av kulturväxterna samt för deras transport i markprofilen och utlakning med dräneringsvattnet. Forskningsprogrammet är således för närvarande mycket omfattande.

Vidare kan nämnas, att licentiat Fredriksson deltagit som rådgivare åt de svenska ombuden i FN:s vetenskapliga kommitté vid dess sammanträden i Genève hösten 1960 och mars 1961 rörande verkningarna av radioaktiv strålning. Han har av kommittén även blivit ombedd att vid dess nästa sammanträde i New York i augusti i år redogöra för resultaten av våra fältundersökningar.

Arbetena på detta forskningsområde finansieras genom anslag från statens råd för atomforskning, försvarets forskningsanstalt och jordbrukets forskningsråd. Tre agronomer och två tekniker är för närvarande anställda som medhjälpare. Därtill kommer tillfälligt anställd arbetskraft. Licentiat Fredrikssons tjänsteställning är — lägg märke till detta — förste assistent vid statens jordbruksförsök. Ingen av högskolans forskare torde för närvarande ha en mera omfattande forskningsverksamhet i gång. Det är denna tjänsteställning, som vi motionärer finner helt orimlig med hänsyn både till licentiat Fredrikssons utomordentliga duglighet som forskare men också som ledare av forskarlagets arbete. Det kan nämnas, att två av licentiat Fredrikssons medhjälpare har slutat i vår och att risken finns, att även licentiat Fredriksson övergår till annan tjänst. Det är för att hindra en sådan utveckling, som vi motionärer föreslagit att en personlig laboratur inrättas vid lantbrukshögskolan för licentiat Fredriksson.

När jag trots allt inte kommer att yrka bifall till vår motion i denna fråga, är

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

det därför att jag hoppas, att efter jordbruksutskottets starkt positiva skrivning i fråga om strålskyddsforskningens betydelse, jordbruksministern skall finna sig oförhindrad att vidtaga de åtgärder, som kan befinnas erforderliga för att det arbete som licentiat Fredriksson och hans medhjälpare med stor skicklighet påbörjat skall kunna fortsättas under hans ledning.

Då utskottet i anledning av motionerna I: 605 och II: 699 säger, att utskottet är av den uppfattningen, att den ekonomiska forskningen ofördröjligen bör förstärkas och därför förordar att två laboraturer ofördröjligen inrättas på detta område, men att en laboratur inom vardera husdjurens näringsfysiologi och husdjursfysiologi tills vidare får anstå, så accepterar jag denna uppfattning under förutsättning att detta också endast är tills vidare.

Jag skulle även vilja säga några ord om utskottets hemställan att lämna utan åtgärd våra i motionerna gjorda yrkanden, att till lantbrukshögskolan skulle knytas ett informationsorgan. Utskottet säger i utlåtandet: »Utskottet vill emellertid betona angelägenheten av, att nära förbindelser skapas mellan forsknings- och försöksverksamheten å ena sidan samt rådgivningsverksamheten och det praktiska jordbruket å den andra sidan samt att möjligheten prövas, att ytterligare förstärka dessa förbindelser.»

I vår motion har vi pekat på hur dessa nära förbindelser bör skapas och hur dessa enligt vår uppfattning bör förstärkas. Så mycket är väl klart, att inte skapas dessa nära förbindelser genom att som föreslagits i den Ytterbornska utredningen förlägga ett informationskontor till lantbruksstyrelsen. Det bör naturligtvis förläggas så att säga i händelsernas centrum, som i detta fall väl blir — får man hoppas — lantbrukshögskolan.

Enligt min mening behövs på informationsområdet inte bara upplysningsverksamhet utan även forskningsverk-

samhet och det är mot denna bakgrund man bör se vårt yrkande om att vid lantbrukshögskolan även borde inrättas en avdelning för sociologi. Men vid detta yrkande skall jag inte uppehålla mig, utan hänvisar till reservationen och till vad herr Hansson i Skegrie sagt på denna punkt. Vad motionen om inrättande av ett informationskontor vid lantbrukshögskolan beträffar skall jag inte framställa något yrkande härom, då jag hoppas, att jordbruksutskottets uttalande om önskvärdheten av att möjligheterna prövas — nämligen att ytterligare förstärka förbindelserna mellan forsknings- och försöksverksamheten å ena sidan och rådgivningsverksamheten och det praktiska jordbruket å den andra sidan — skall leda till att det planerade informationsorganet förlägges till lantbrukshögskolan.

Vad beträffar motionerna I: 609 och II: 697, i vilka vi påyrkat, att Ultuna lantbruksskola skulle få en nådatid av minst fem år, innan skolan skulle helt avvecklas, har utskottet utöver propositionsförslaget om avveckling hösten 1962 inte velat motsätta sig, att denna avveckling kan få anstå till 1 juli 1963. Jag vidhåller fortfarande att såväl Kungl. Maj:t som utskottet förfarit onödigt bryskt mot denna gamla traditionsrika skola och mot dess personal och borde gått med på en generösare tillmätt avvecklingstid, men då jag förstår, att det är utsiktslöst att mot ett enigt utskott få en ändring till stånd, avstår jag från att yrka bifall till motionen.

I motion 607 i första kammaren av herr Jonsson i Fjäle m. fl. och 695 i denna kammare av undertecknad m. fl. har vi hemställt, att riksdagen i enlighet med jordbrukshögskoleutredningens förslag skulle besluta, att en tjänst som försöksdirektör skulle inrättas vid lantbrukshögskolan. I propositionen har utredningens förslag frångåtts och utskottet förklarar sig dela departementschefens uppfattning om att försöksverksam-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

heten bör ledas av högskolans rektor med biträde av en försöksintendent. Framtiden får väl utvisa, om denna lösning motsvarar kraven på en energisk och effektiv ledning av försöksverksamheten, och gör den inte det, blir det väl anledning att återkomma i ärendet. Jag har därför inte heller på denna punkt något yrkande.

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Hanssons i Skegrie yrkande om bifall till de till jordbruksutskottets utlåtande nr 26 fogade reservationerna 1), 2) och 3).

Herr BRANDT i Sätla (cp):

Herr talman! Jag vill i likhet med herr Hansson i Skegrie och herr Grebäck uttala min tillfredsställelse över den framlagda propositionen och de förutsättningar som den avser att skapa för framtida forskning och högre undervisning inom jordbruket. En del detaljer i propositionen kan emellertid väcka debatt och har även gjort det. Det är en sådan detalj som jag nu skulle vilja beröra, nämligen antalet husdjursförsöksdistrikt.

I propositionen föreslås att antalet husdjursförsöksdistrikt skall bli tre, medan jordbruksförsöksdistrikten blir fyra. Trädgårdsförsöksdistrikten blir också tre. Reduktionen av husdjursförsöksdistrikten till tre åstadkommes genom att man gör ett gemensamt mellan-svenskt distrikt till skillnad från jordbruksförsöksdistrikten, som för detta område har två skilda distrikt.

I debatten härom i utskottet frågades givetvis efter anledningen till denna reduktion av husdjursförsöksdistrikten. Det svar som då lämnades kan näppeligen accepteras. Eftersom vi har tre nötkreatursraser i landet behövs heller inte — menade man — mer än tre distrikt. Det är uppenbart att detta är en alltför bräcklig grund att bygga denna debatt på. En sådan argumentering kan inte godtas.

Motiveringen för antalet husdjursförsöksdistrikt måste vara en helt annan. Jag skulle vilja bringa i erinran en del förhållanden som talar för att husdjursförsökssidan är alltför knapphändig uppmärksammas. Det kanske är bekant för flertalet i denna kammare att 80 procent av det totala avsaluvärdet för jordbruket i vårt land består av animalieprodukter liksom att ungefär 80 procent av all den gröda som växer på svensk åker förvandlas till säljbar vara via husdjuren, förutom inte oväsentliga kvantiteter importerade fodermedel. Dessa siffror måste med all önskvärd tydlighet säga vilken ekonomisk roll animalieproduktionen och djurhållningen spelar i ett svenskt jordbruk.

Under hänsynstagande till bl. a. detta är det ytterst svårt att förstå varför försöksverksamheten inom djurhållningen skulle ha ett mindre underlag än vad som gäller för växtodlingen. Själv är jag böjd att tro att traditionen här har fällt utslaget. Vi har inte riktigt anpassat oss till det totala ekonomiska sammanhang som vi enligt mitt förmenande måste respektera.

Det finns också andra skäl att andraga för att antalet husdjursförsöksdistrikt bör bli fler än tre. Husdjursförsök måste alltid omfatta förhållandevis lång tid. Man kan inte heller arbeta med tillnärmelsevis så stora serier som inom växtodlingen. Man får alltså med mindre material hålla på längre tid för att nå några säkra försöksresultat. Det är då ytterst angeläget att dessa kan erhållas i flera försöksdistrikt inom olikartade klimatregioner och givetvis också med skilda djurmaterial, antingen man håller sig till rena raser eller till korsningar.

Var skulle då en fjärde station för husdjursförsöksdistrikten placeras? Det är rimligt att det bör vara i ett område där husdjursskötseln — åtminstone på grundval av vad vi nu vet — kommer att bestå såsom ett dominerande inslag i jordbruksdriften. Ett sådant mellan-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

svenskt område har vi i sydvästra Sverige. Om jag får använda ett sådant uttryck som kotäthet, är det ingen tvekan om att sydsvenska högländet har den största kotätheten i vårt land och inte heller råder någon tvekan om att denna företeelse kommer att bestå. Jordarts-, klimat- och väderleksförhållanden gör det knappast möjligt att i nämnvärd omfattning ägna sig åt annan växtodling än foderväxtodling. Sydsvenska högländet är dessutom ett utpräglat småbruksdistrikt, och inom småbruket dominerar animalieproduktionen och så förblir det lång tid framåt.

Inom sydvästra Sverige skapar klimatet och väderlekstypen alldeles speciella betingelser också för foderväxtodlingen. Resultatet blir specifika kvalitetstyper på foderväxterna. Ingenting är då naturligare — om man tror på den gamla satsen att djuret är en produkt av torvan — än att man inom detta område, där djurhållningen så starkt förhärskar, förlägger ett av de distrikt för husdjursförsök som planeras.

Så är enligt propositionen inte fallet, utan husdjursförsöksdistriktet för det mellansvenska området skall förläggas till Ultuna. Det är i högsta grad motiverat att man här inte prutar på förutsättningarna för en framtida försöksverksamhet. Ultunadistriktet bör alltså vid sidan om sig i det mellansvenska området ha ett fjärde försöksdistrikt i sydvästra Sverige.

Jag vill göra en liten sammanfattning. Framför allt talar ekonomiska fakta för att vi inte bör reducera försöksdistriktens antal när det gäller husdjursförsöken. Det är dessutom uppenbart att ett fjärde husdjursförsöksdistrikt bör förläggas till det område, där husdjurshållningen otvivelaktigt kommer att för lång tid framåt få stor omfattning och dominerande ekonomisk betydelse. Detta område är sydvästra Sverige, och mycket talar för att det jordbruksförsöksdistrikt, som där är planerat, bör

samordnas med ett husdjursförsöksdistrikt.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till reservation nr 2.

Därutöver vill jag säga några ord om trädgårdsförsöksdistriktet. Högskoleutredningen föreslog på sin tid fyra sådana distrikt. I propositionen är antalet distrikt reducerat till tre. Ett av de tidigare i diskussionen aktuella distrikten är beläget i sydvästra Sverige med försöksstationen förlagd till Rånna. Det råder inte något tvivel om att på Rånna specialiserade trädgårdsförsök framför allt i fråga om plommon har drivits upp till en så hög nivå att man kan tala om en försöksverksamhet av internationell betydelse. De alldeles speciella förutsättningar för dessa försök inom plommonodlingen, som är för handen på Rånna, kan knappast erhållas på annat håll.

Under sådana förhållanden förefaller det rätt naturligt, särskilt som Rånna har underlag för en utökad avancerad växtförädling och försöksverksamhet, att Rånna får utökade möjligheter därvidlag och kan utgöra centrum för ett ordinarie försöksdistrikt för trädgårdsnäringen. Om detta kommer emellertid sannolikt en senare talare att orda, och jag ber nu endast att få yrka bifall till reservation nr 3 som berör detta projekt.

Herr JONSSON i Strömsund (s):

Herr talman! Till att börja med vill jag instämma i vad samtliga talare här sagt om betydelsen av att vi i dag med anledning av den framlagda propositionen kan besluta en upprustning av forskningen och försöksverksamheten på jordbrukets och trädgårdsodlingens områden och att dessa verksamheter kan samordnas och förläggas till gemensamma institutioner, varigenom man på ett helt annat sätt kan utnyttja de resurser som ställs till förfogande för forskning och försök.

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

Vi är alla övertygade om att en sådan upprustning är välmotiverad. Den lantbruksvetenskapliga verksamheten har under hela 1950-talet måst ställas åt sidan vid den upprustning av forskningen och den högre undervisningen som företagits för universitetens och högskolornas del. För att den lantbruksvetenskapliga verksamheten skall kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt är det emellertid nödvändigt att den får ökade resurser. I detta sammanhang ber jag att personligen få uttala en förhoppning om att vi vid årets riksdag också skall kunna fatta beslut om en välbehörlig upprustning när det gäller den skogliga forskningen och högre undervisningen.

Dessa ökade resurser är välmotiverade även med hänsyn till den allt större betydelse som den lantbruksvetenskapliga verksamheten har fått för den praktiska jordbruksdriften. Var och en som har försökt litet närmare följa utvecklingen på jordbruksområdet har inte kunnat undgå att lägga märke till den allt större roll som forskning och försök där har kommit att spela. Det framåtskridande och de framsteg, som sålunda möjliggjorts, har resulterat i en säkrare och större produktion på var och en som är sysselsatt inom jordbruket. En utveckling av detta slag är den enda väg som leder till en högre levnadsstandard. Utan den rationalisering som har ägt rum skulle våra livsmedel i dag ha varit ojämförligt mycket dyrare, om inte jordbruksbefolkningens levnadsvillkor skulle ha försämrats.

Inom det svenska samhället har vi ju åtagit oss vissa särskilda förpliktelser gentemot jordbruket, bl. a. att söka genomföra en viss inkomstlikställighet. Det innebär att om jordbrukets konkurrensläge gentemot utlandet försämrats under en viss nivå, får samhället träda hjälpende emellan. Bör man då inte, i valet mellan att satsa på ökat utvecklingsarbete, forskning, försök

m. m. å ena sidan och ekonomiskt stöd i form av kontantbidrag eller ökat gränsskydd å andra sidan, föredra att satsa på det förra? De belopp som går till forsknings- och försöksverksamhet är ju relativt blygsamma och skulle inte förslå långt om de skulle sättas in som kontantbidrag åt jordbruket. Görda beräkningar tyder dock på att utvecklings- och effektiviseringsverksamheten har en mycket stor betydelse för jordbrukets inkomststandard. Det är en verksamhet som vi alla kan vara överens om att vi skall stödja.

Av de organisatoriska förändringar, som föreslås i propositionen, är det främst samordningen mellan forskning och försök som tilldrar sig intresset. Frågan om forskningen och försöksverksamheten skall ingå i gemensamma institutioner eller vara förlagda till åtskilda arbetsenheter har varit ett kärt tvisteämne sedan lång tid tillbaka. Såväl regering som riksdag har tidigare vid flera tillfällen uttalat att samordning bör eftersträvas. Det har dock inte kommit så mycket mer än till ord. Intill nu har det i huvudsak varit enbart styrelse och kansli som varit gemensamma inom lantbrukshögskolan. I övrigt har man haft skilda institutioner för forskning och för försöksverksamhet inom samma ämnesområde. Allteftersom utvecklingen gått har denna anordning emellertid tett sig allt mindre ändamålsenlig. I den proposition vi i dag tar ställning till förordas en fullständig samorganisation, vilket innebär att såväl forskning och undervisning som försöksverksamhet inom ett ämnesområde ingår i en och samma institution. Detta får anses vara en stor förbättring jämfört med nuvarande förhållanden.

Bland övriga viktigare förslag i propositionen märks omorganisationen av den lokala försöksverksamheten samt tillkomsten av en högskolemässig trädgårdsutbildning. Även dessa båda refor-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

mer är mycket välkomna och torde i hög grad förbättra förutsättningarna för en effektiv insats inom respektive områden.

Jordbruksutskottet har i full enighet ansett sig kunna tillstyrka vad som föreslagits i propositionen på alla väsentliga punkter. De ändringar som skett kan icke tillmätas större betydelse. Endast i några detaljfrågor föreligger reservationer.

Utskottets ärade ordförande talade om försummelserna beträffande Alnarp, men den saken har inte diskuterats inom utskottet. Det föreligger ingen reservation som gäller detta helt enkelt därför att vi där inte hade någon motion att ta ställning till.

Av de tre reservationerna från centerpartihåll gäller den första förslag om att vid lantbrukshögskolan inrätta en avdelning för landsbygdssociologi. Nog kan man ifrågasätta om det är god planering att inrätta en sådan avdelning vid lantbrukshögskolan, när det vid Uppsala universitet finns en särskild institution för sociologi. Beträffande ett flertal andra ämnen inom vilka det finns särskilda institutioner vid Uppsala universitet förordas i propositionen att samundervisning sker för lantbrukshögskolans och Uppsala universitets studenter. En sådan samordning blir långt billigare särskilt i ett sådant ämne som sociologi, där man kan anta att antalet studerande från lantbrukshögskolan blir förhållandevis litet. Kurserna är ju inte heller för närvarande stora. Undervisningen omfattar cirka 20 timmar och antalet elever är 20—30 per år. Det kan inte vara ekonomiskt riktigt att inrätta en särskild professur i ett sådant ämne, när man i alla fall alldeles i närheten har tillgång till en institution med en professur i ämnet. Skillnaden mellan ämnet sociologi vid Uppsala universitet och vad man här kallar landsbygdssociologi får väl andra utreda. Det förefaller mig omöjligt att dra nå-

gon gränslinje. Det lär inte gå att upprätta en särskild storstadssociologi och en småstadssociologi, en landsbygdssociologi och en tätortssociologi, utan ämnet är väl av den karaktären att det mycket väl går att genomföra den samordning av undervisningen och forskningen som utskottet föreslår. Den form av landsbygdssociologi som reservanterna talar så varmt för och som de vill ha utrymme för vid lantbrukshögskolan kan säkert med lika stor fördel bedrivas vid universitetet.

I reservation nr 2 har begärts att antalet husdjursförsöksdistrikt skall ökas till fyra, varvid Västsverige skall utgöra ett särskilt distrikt med försöksstationen förlagd till Skara. Därför att det nu har föreslagits fyra jordbruksförsöksdistrikt skall man väl inte tro att det nödvändigtvis är lämpligt med fyra husdjursförsöksdistrikt. Den lokala försöksverksamheten inom husdjursförsöksområdet är inte särskilt stor. Det beror på att åtskilliga av de problem som behandlas inom detta område av försöksverksamheten med lika stor fördel kan behandlas vid den centrala stationen som vid de lokala försöksstationerna. Det är därför sannolikt inte den bästa fördelningen av ekonomiska och personella resurser att nu tillskapa ytterligare en försöksstation. I stället bör man invänta erfarenheterna från de båda nyttillkomna försöksstationerna i Alnarp och inom norra försöksdistriktet innan man slutgiltigt tar ställning i detta ärende. För Västsverige förefaller det som om det skulle räcka med vissa lokala försök som med fördel borde kunna ledas direkt från Ultuna. Så stora avstånd är det i vart fall inte fråga om.

Den tredje reservationen, för vilken det varslades att det sedermera skulle komma en särskild talesman men till vilken det redan hade yrkats bifall och om vilken herr Brandt senast yttrade några ord, gäller kravet att fyra trädgårdsförsöksdistrikt skall inrättas. Det

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

kan väl inte heller på trädgårdsförsöksområdet vara nödvändigt med uppdelning av landet i fyra distrikt bara därför att det finns fyra jordbruksförsöksdistrikt. Antalet fältförsök inom trädgårdsområdet uppgår bara till en tredjedel av det antal försök som försiggår på jordbruksområdet. Det hänger naturligtvis samman med att trädgårdsnäringen är av så mycket mindre omfattning. Produktionsvärdet i trädgårdsnäringen uppgår till cirka 10 å 15 procent av jordbrukets produktionsvärde. Man skulle därför få felaktiga proportioner om man bygger upp en fältförsöksorganisation på trädgårdsområdet av samma omfattning som på jordbruksområdet. Därtill kommer att cirka hälften av trädgårdsförsöken är förlagda till södra försöksdistriktet. Inom de fyra län som skulle bilda västsvenska försöksdistriktet utfördes år 1959 cirka 12 procent av de lokala försök som då förekom inom trädgårdsområdet. Det verkar därför föga ändamålsenligt att tillskapa ytterligare ett försöksdistrikt och en försöksstation i Västsverige med växtförsöksledare och övrig personal. Det är svårt att tro att detta ger den bästa användningen av våra knappa resurser. Om vi anser att trädgårdsområdet bör förstärkas ytterligare — det kan tänkas — då bör denna förstärkning ske vid Alnarp. Uppgörandet av planerna för försöksverksamheten liksom ledningen och bearbetningen av försöksresultaten förutsättes i huvudsak komma att ske vid Alnarp.

Vad så beträffar Rånna försöksstation så bör den försöksverksamhet som där nu förekommer med bl. a. körsbärsodling mycket väl kunna fortsätta eftersom Rånna förutsättes komma att behållas som substation. Vid Rånna skall även för framtiden en trädgårdsmästare vara placerad som skall sköta försöken, för all del under ledning av distriktsförsöksledaren i Mellansverige,

så förläggningen av försöksverksamheten dit kan inte möta några hinder.

Herr Grebäck verkade relativt belåten med utskottets behandling av de flesta motionsförslagen men var missnöjd med utskottets förslag beträffande motionen med förslag om en personlig tjänst åt licentiat Fredriksson. Utskottet har sagt att den saken får prövas i vanlig ordning, och det må förlåtas oss att vi inte anser oss ha sådan kompetens i dessa rent vetenskapliga frågor att vi på grundval av en motion vill tillstyrka ett förslag till en personlig tjänst i en ny vetenskapsgren. Med detta har vi inte uttalat någon förkastelsedom över motionen utan bara konstaterat att vi inte vill ta ställning i dag.

Med detta, herr talman, har jag velat redogöra något för den stora utskottsmajoritetens inställning till dessa ting, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr BRANDT i Sätilla (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall till att börja med be att få rätta ett fel, som jag råkade säga i mitt förra anförande. Rånna sysslar med körsbär, som herr Jonsson i Strömsund mycket riktigt nämnde. Jag fantiserade visst om plommon.

Med anledning av herr Jonssons i Strömsund anförande skulle jag vilja säga, att den forsknings- och försöksverksamhet som skall bedrivas under planerade former skall ha en ekonomisk målsättning. Det utgår vi ifrån. Min uppfattning är den, att det finns starkare skäl att åberopa för en forskning med ekonomisk målsättning inom husdjursområdet än inom växtodlingsområdet. Av denna anledning finns det inget rimligt skäl för att reducera antalet husdjursförsöksdistrikt i jämförelse med antalet jordbruksförsöksdistrikt. Inte heller anser jag, att det finns något rimligt skäl för att från det om-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

råde, som har den största husdjurstäteten i landet, rycka bort ett husdjursförsöksdistrikt, när man har funnit anledning att dit förlägga ett jordbruksförsöksdistrikt. Då borde också ett husdjursförsöksdistrikt ha legat där.

Vidare skulle jag vilja säga — och att säga detta är förmodligen att slå in öppna dörrar — att utomordentligt snabba och inom räckhåll liggande resultat står att vinna av en rationalisering just inom husdjursområdet. Det är säkert redan nu och för en lång tid framåt vårt betydelsefullaste rationaliseringsområde. I den mån forskningen här kan dra sitt strå till stacken är detta ytterst angeläget. Med fyra husdjursförsöksdistrikt blir det inte fråga om någon lokal forskningsverksamhet, utan försöksverksamheten är det oaktat starkt centraliserad.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Jonsson i Strömsund säger att det inte kan vara god planering att inrätta en avdelning för sociologi vid lantbrukshögskolan, men det beror väl på vilka personliga och andra resurser avdelningen får och hur arbetet där lägges upp. En avdelning som hjälper till med rådgivningsverksamheten och klarar ut, hur och på vilka grunder jordbrukarna över huvud taget reagerar och fattar sina avgöranden, tror jag skulle vara till mycket stor nytta och fylla en väsentlig uppgift.

Det är också uppenbart att en professur vid Uppsala universitet inte kan klara de uppgifterna. Personligen har jag dock ingenting emot, att man till den sociologiska institutionen vid Uppsala universitet knyter en avdelning i detta ämne till lantbrukshögskolan t. ex. genom att inrätta en laboratur därstädes. Det skulle vara till stor fördel för forskningen på detta område. Jag kan nämna att det vid de flesta amerikanska universitet, som sysslar med jord-

bruksundervisning, finns institutioner för sociologi.

Herr Jonsson i Strömsund sade också, att man i utskottet hade ställt sig avvisande till förslaget om inrättande av en personlig laboratoritjänst i strålningskyddsforskning, därför att man i utskottet inte hade känt sig kompetent att avgöra om det var lämpligt att inrätta en sådan tjänst. Men om man i utskottet alltid skulle fatta sina beslut först då man kände sig kompetent, så vet jag inte hur det skulle gå. Men det finns väl alltid sakkunskap att rådfråga. Man kan väl i utskottet höra efter hur de sakkunniga ser på saken.

I likhet med herr Jonsson i Strömsund hoppas jag dock att denna sak ordnas upp i annan ordning. I det fallet sätter jag min lit till jordbruksministern, att han ser till så att det inte blir något avbrott i forskningsarbetet på det viktiga område som strålskyddsforskningen ändå utgör.

Herr JONSSON i Strömsund (s) kort genmäle:

Herr talman! Sådana jämförelser som herr Grebäck här gjorde med förhållandena i Amerika kan man göra på en mångfald områden och därvid komma till samma negativa resultat. Sverige är ju ett litet land med begränsade resurser, och vi kan därför inte tävla med en av världens största stater när det gäller vetenskap, forskning eller försök.

Sedan måste herr Brandt i Sättila ha missuppfattat mig. Jag har inte yttrat mig om vilken gröda eller verksamhet som är av den största ekonomiska betydelsen. Jag är också fullt medveten om vad husdjursskötseln betyder ekonomiskt för jordbrukarna här i landet. Men jag vill ändå göra gällande att den verksamheten inte kan jämföras med jordbruksförsöken, där lokala förhållanden — t. ex. jordart och klimat — i många fall spelar in. Husdjursförsök

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

är en fråga om att ha tillräckligt stora besättningar för att få det nödvändiga urvalet.

Jag anser emellertid att vi inte behöver vara så pessimistiska som herr Brandt och säga att det inte finns några förutsättningar för att göra lokala försök. Även i Västsverige bör behov föreligga av lokala försök, bl. a. på grund av det regniga klimatet och det foder som man på grund därav får. Jag förutsätter också att sådana försök kommer att göras, även om man inte har en egen försöksstation i Västsverige.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om man inte vill jämföra Sverige med Förenta staterna när det gäller den sociologiska forskningen, så kan vi i stället gå till Holland, som väl är ett land mera jämförbart med vårt eget. Och där har man råd att hålla sig med en avdelning i landsbygdssociologi.

Jag har också samma uppfattning som herr Grebäck här givit till känna, nämligen att den kurs vid Uppsala universitet som herr Jonsson i Strömsund hänvisade till — en vanlig allmänsociologisk kurs — sannolikt är alltför kort för att ge tillräckliga perspektiv på det specialområde där agronomutbildningen rör sig. Jag håller dock med herr Jonsson i Strömsund om att det inte är så lätt att skilja på speciell landsbygdssociologi och allmän sociologi. Men benämningen landsbygdssociologi är bara ett arbetsnamn, om jag så får säga. Det är en på specialiserade uppgifter inriktad sociologi, en vetenskap som mer än den allmänna sociologien rör sig med landsbygdens problem.

Som jag förut sagt kan man dock inte på grund av den alltmer tilltagande sammanflätningen av landsbygd- och stadsintressen särskilja det ena från det andra. Det finns emellertid plats för

sociologisk forskning på både jordbruks- och industrisidan. Man har inom industrien observerat de sociologiska problem som följer av mekaniseringen och bortrationaliseringen av arbetskraft samt den förflyttning av människor som därigenom blir ofrånkomlig.

Man har också pekat på att ändrade handelsförhållanden kommer att skapa sociologiska problem i framtiden. Jag läste för någon vecka sedan i en sydsvensk tidning tillhörande regeringspartiet en mycket läsvärd artikel med rubriken Uppgifter för sociologer. I den artikeln byggde man på precis samma problem inom industrisektorn som vi har inom jordbrukssektorn. Och när det rör sig om samma problem för människorna, så förmodar jag att vad som kan röra industrien den ena gången och jordbruket den andra inte talar emot betydelsen av sociologisk forskning.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag har i två punkter en från utskottsmajoriteten avvikande mening. Denna har jag motiverat i motion nr 704 i denna kammare. Även i reservationerna 2 och 3 är min ståndpunkt företrädd. Jag vill bara göra några små erinringar.

Vad gäller jordbruksförsöksdistrikten hade utredningen föreslagit fyra distrikt, och statsrådet följde utredningen. Utredningen hade stannat för tre husdjursförsöksdistrikt, vilket statsrådet också följde. Man kan lägga märke till att remissinstanserna i stor utsträckning haft en annan uppfattning. Man hade sagt att det var lämpligt att inrätta ytterligare ett distrikt i Västsverige, och man hade enligt mitt förmenande en stark motivering, som herr Brandt i Sätla tidigare anförde. Västsverige utgör ett mycket stort jordbruksområde. Det finns där speciella klimatiska förhållanden, som tidigare här berörts, och vi kan dessutom konstatera att utvecklingen på detta område har

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

följt förutsättningarna. Det har blivit en naturlig anpassning, som uppenbarligen pågår ännu i dag, däriigenom att man i den delen av landet får en stegrad andel av Sveriges animalieproduktion.

Det vore nog lämpligt att inrätta ytterligare ett sådant försöksdistrikt, och det vore dessutom lämpligt att som bas för detta ha Skara.

Beträffande trädgårdsförsöken har utredningen stannat för fyra sådana försöksdistrikt, där stationsort i Väst-sverige skulle vara Rånna. Statsrådet vill bara ha tre distrikt, och enligt mitt förmenande är detta en felaktig inställning. Man kan delvis åberopa samma skäl för att här ha ytterligare ett försöksdistrikt, nämligen de speciella klimatiska förhållandena. I fråga om Rånna finns det redan praktiska erfarenheter att åberopa. Man har där under många år sysslat med försök på körsbärsodlingens område och nått mycket goda resultat.

Jag skulle vilja inskjuta, att trädgårdsodlingen har stor betydelse för småbruket i detta land som ett komplement till småbrukarnas försörjning. Vi har erfarenheter från en plats strax norr om Rånna, Finnerödja, där det finns ett stort jordgubbsområde. Sedan verksamheten där startade, har de ekonomiska resurserna i bygden väsentligt förbättrats.

Det finns naturligtvis anledning att ta hänsyn till dessa erfarenheter och bygga ut försöksdistrikten genom att göra grönsaks- och bärödlingsförsök och på så sätt skapa förutsättningar för kompletterande inkomster för småbruket. I så fall skulle nog Rånna vara en lämplig plats. Där har man en 25-årig erfarenhet att åberopa, och Rånna ligger geografiskt mycket väl till.

Jag skulle, herr talman, sammanfattningsvis vilja säga att jag inte delar herr Jonssons i Strömsund uppfattning att man skall centralisera försöksdistrikten på det sätt som här gjorts. Jag tror

att områdena blir för stora och att det är väsentligt att de blir mindre och så belägna att man kan få direkt kontakt med de praktiska odlarna. Har man det önskemålet, tror jag att det bör upprättas ytterligare två försöksdistrikt, ett på husdjursområdet och ett på trädgårdsoodlingens område, förlagda till Skara respektive Rånna.

Herr talman! Jag ber av den anledningen att få yrka bifall till reservationerna nr 2 och 3.

I detta anförande instämde herr Antby (fp).

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Jag är rädd för att det kanske kan föresväva någon som lyssnat på de betänkligheter som anförts, senast av herr Eliasson i Moholm, att exempelvis mitt och utskottsutlåtandets förslag beträffande antalet försöksdistrikt på trädgårdsoodlingens område skulle innebära risk för att den hittills bedrivna, berömvärda försöksverksamheten beträffande bl. a. och speciellt körsbär skulle bringas att upphöra. Det är nu inte meningen, utan meningen är att försöksverksamheten vid Rånna på det område, där Rånna är väl inarbetat och kan åberopa god erfarenhet, givetvis skall fortsätta.

Det är självklart att de betingelser, under vilka denna försöksverksamhet skall fortsätta, kan öva någon inverkan på ståndpunktstagandet. Men själva den verksamhet som bedrivs kan näppeligen förlora på att det bara är ledningen av försöksverksamheten som blir av annan beskaffenhet. Det kommer att finnas den personal som kan fullgöra försöksverksamheten. Det kan också tänkas att man där får andra uppgifter såsom att vara substation i den allmänna försöksverksamhet på trädgårdsoodlingens område, som är anbefalld och kommer att visa sig nödvändig. Förändringen

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

gäller alltså bara ledningen, och att denna i sista hand kommer att utövas av välkvalificerade forskare vid Alnarp kan inte gärna utgöra en anledning att hysa dessa allvarliga farhågor för Rånnas vidkommande. Man kan ju som herr Jonsson i Strömsund göra en jämförelse och försöka så att säga balansera de behov, som tränger fram, och då finna att trädgårdsnäringen är i växande på olika områden. Det är riktigt som herr Eliasson säger, att den också kan få betydelse som ett konstruktivt bidrag till lösandet av småbrukets problem genom specialodlingar o. s. v. Trots denna betydelse kan det väl ligga rimliga proportioner i att lantbruksförsöken har fått fyra jordbruksförsöksdistrikt men att man har dimensionerat trädgårdsförsöken till tre försöksdistrikt — av anledningar som jag kanske inte här skall utveckla vidare. Det är ingen dödsdom över försöksverksamheten vid Rånna — det vill jag betona.

Sedan, herr talman, måste jag också få lov att till de synpunkter som anförts knyta ett par reflexioner, närmast när herr Hansson i Skegrie och herr Brandt i Sätilla talar om betydelsen av ämnet landsbygdssociologi och säger att detta ämne borde införlivas med undervisningen vid lantbrukshögskolan. Jag har den allra största respekt för de, som jag tror, mycket redbara ambitionerna bakom framställningen. Men söker man bedöma saken realistiskt finner man väl att ett genomförande av förslaget näpeliggen skulle tjäna det höga syfte som herrar Hansson i Skegrie och Brandt i Sätilla åberopar. Skulle man upprätta en institution, kunde man ändå aldrig räkna med att denna bleve en fullständig institution i ämnet vid en lantbrukshögskola, som ligger på en kilometers avstånd från Uppsala universitet, där vi har en fullt utbyggd institution för ämnet sociologi.

Och det kan inte hjälpas: ingen har i sin argumentering lyckats påvisa att

det skulle finnas några absolut bestämda gränser, som klassificerar det ena avsnittet av sociologien som tätortssociologi och det andra som landsbygdsociologi. En fullständig utbyggnad av ämnesområdet inom en välutrustad institution kan inte underlåta att beröra de ämnen herrar Hansson i Skegrie och Brandt i Sätilla bl. a. talat om. När man gör jämförelser — detta har redan påpekats av herr Jonsson i Strömsund — och säger att USA kunnat kosta på sig sådana här arrangemang, bör man kanske inte helt bortse från att de amerikanska lantbrukshögskolorna har helt andra dimensioner än de svenska. Det går inte att jämföra vår lantbrukshögskola med de amerikanska, som av naturliga skäl är utbyggda som närmast fullständiga universitet, där det är självfallet att också ämnet landsbygdssociologi ingår i den rikhaltiga differentieringen av ämnena.

Vad Holland beträffar är herr Hanssons i Skegrie redovisning riktig. Men jag tror det är uppenbart att den högre lantbruksundervisning, forskning och försöksverksamhet, som organiserats i detta speciella agrarland, ur många synpunkter också haft till uppgift att utbilda ämbetsmän, instruktörer o. s. v. för de holländska kolonierna, varför undervisningen kunnat läggas upp på ett annat sätt än här i Sverige och även ämnet landsbygdssociologi har kunnat kopplas in.

De gjorda jämförelserna är, tycker jag, sålunda inte helt riktiga.

Det tredje avsnittet, herr talman, som jag dristar mig att med ett par ord beröra, gäller de synpunkter herr Grebäck framförde med anledning av att varken jag eller utskottet tillmötesgått önskemålet om att ge agr. lic. Lars Fredriksson en personlig laboratorstjänst. Jag vill understryka, att licentiaten Fredriksson är en högt kvalificerad vetenskapsman, som befinner sig i toppklass inte bara inom vårt lands grän-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

ser utan även om man ser långt därutöver. Det föreligger inte, herr Grebäck, någon underskattning av licentiaten Fredrikssons insatser på strål-skyddsforskningens nya område. Men det är inte betydelselöst, som herr Jonsson i Strömsund framhåller, att lantbrukshögskolans styrelse och lantbrukshögskolans lärarkollegium finner — med understrykande av licentiaten Fredrikssons utomordentliga förtjänster, vilka jag också gärna vill betyga — att själva tillsättandet bör ske i vanliga former. Det finns alltså ett sakligt belägg för den ståndpunkt som utskottet intagit gentemot herr Grebäcks m. fl. i övrigt berömvärda framställning.

Den fjärde frågan gäller herr Brandts i Sätilla uttalande om husdjursförsöksdistrikten. Jag har en känsla av att kammaren här löper risken att informeras en aning felaktigt. Med nuvarande system går av de totala anslagsmedlen från staten till husdjursförsöksverksamheten ungefär $\frac{3}{4}$ miljon kronor, varav ungefär 10 procent går till direkt lokala försök. Det övriga administreras centralt, och det föreligger alltså inga hinder vid organiserandet av de delar av verksamheten, som i och för sig inte är beroende av den lokala förläggningen av försöken.

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket mera när det gäller dessa detaljfrågor. Ursprungligen var min avsikt egentligen bara att ta till orda för att markera att det enligt min mening är något av ett historiskt datum, när den svenska riksdagen fattar ett beslut som innebär, att vi hinna i kapp den eftersläpning som forskning, försöksverksamhet och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdet fått vidkännas under en lång följd av år, då de flesta av frågorna befunnit sig i utredningarnas stöpslev. Att vi nu är framme vid avgörandet tycker jag är glädjande.

Bortsett från att utskottet har velat

forcera vissa laboratorstjänsters tillsättande — något varom man kan hysa högst olika uppfattning — har det inte rätt delade meningar om att de i sinom tid skall inrättas.

Men det är ett par synpunkter som jag tycker delvis har kommit bort i denna diskussion. Jag förmodar att de har beaktats, ty jordbruksutskottet har visat så stor enighet om att skapa underlag för upprustning av forsknings- och försöksverksamheten och för den högre undervisningen på detta område. Men jag kan inte underlåta att påpeka att en tyvärr alltför bred allmänhet har bibringats den uppfattningen att de åtgärder, som statsmakterna vidtar på jordbruksområdet, i huvudsak bara syftar till extra subventioner åt en speciell men ständigt minskande grupp av näringsidkare. Att, herr talman, den uppfattningen, eller rättare sagt missuppfattningen, beträffande jordbrukets roll i vårt näringsliv kunnat bli så utbredd måste till stor del bero på att diskussionerna — inte minst i detta hus — har varit alldeles särskilt högljudda när det har gällt direkta kortfristiga stödåtgärder till jordbrukets utövare. Jag tror, ärligt talat, att vi som är satta till att bevaka jordbruksfrågorna bör påminna både våra åhörare och oss själva om att samhällets väsentligaste uppgifter och insatser syftar till att skapa underlag för en högre levnadsstandard åt de näringsidkare som här berörs. Men hela frågan stannar inte vid det — och det är detta jag inte vill försumma tillfället att betona. I stunder av uppriktighet är vi väl medvetna om att utbildning, forskning och försöksverksamhet har utgjort underlaget för den omdaning och effektivisering som jordbruket under de senaste årtiondena undergått. Och för att också förta de missuppfattningar som vi själva bidrar till hos den breda allmänheten, är jag angelägen att här understryka, herr talman, att denna rationalise-

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

ringsprocess inom jordbruksnäringen inte bara har givit högre inkomster och högre levnadsstandard åt jordbruksbefolkningen, utan den har även givit bättre och billigare livsmedel åt konsumenterna.

Ett tredje skäl som vi väl också bör fästa avseende vid är att den arbetskraft som friställts — ingalunda enbart till nackdel för jordbrukets eget vidkommande — har kunnat överföras till andra näringar, vilket i betydande grad har bidragit till att underlätta expansionen inom dessa. Rationaliseringsprocessen inom jordbruket har alltså spelat en betydelsefull roll för den standardstegring över huvud taget som ägt rum i vårt land under tiden efter andra världskriget. Jag är angelägen att framhålla vikten av att denna utveckling fortsätter. Det är lantbruksvetenskapens uppgift att ständigt söka finna nya vägar för en effektivare och billigare produktion. Slutsatsen därav kan vi väl vara eniga om, nämligen att i den mån produktiviteten i jordbruket kan hållas på en tillräckligt hög nivå behövs mindre av andra stödåtgärder från det allmänna för att jordbrukarnas inkomststandard skall kunna garanteras. Om däremot samhället inte underlättar utvecklings- och effektiviseringsverksamheten inom jordbruket — detta gäller icke minst det område som nu är föremål för behandling — kan jordbruket göra anspråk på ökat stöd. Jordbrukets utövar drivs av samma ambitioner som de vilka är verksamma på andra områden. Och för att jordbruksnäringens behov av väl utbildad ungdom skall säkras är det angeläget att också dess utbildningsanstalter är väl rustade. Detta kan bl. a. medföra att allmänheten inte — på ofta fullkomligt felaktiga premisser — vill a priori betrakta jordbruket som en stagnerande eller tillbakagående näring.

Beträffande jordbrukets yttre betingelser kan nämnas att i dag 500 000 män-

niskor färre än för tio år sedan producerar lika mycket eller mera. Få områden av vårt näringsliv kan uppvisa en liknande produktivitetsutveckling. Det är med förlov sagt väsentligare att vi diskuterar dessa ting än de kronor och ören — även om de ibland är i miljontal — som dominerar debatterna i riksdagen när det gäller åtgärder för jordbrukets vidkommande. Frågorna om forskning, försöksverksamhet och högre undervisning är inte bara jordbrukets egen angelägenhet. Runtomkring oss pågår många strukturförändringar. Det är fråga om boendeförhållandena och konsumtionsförhållandena, om hur våra konsumtionsvaror skall distribueras. Nya möjligheter till förädling av våra livsmedel har dykt upp. Denna utveckling går med lavinartad hastighet. Särskilt frågorna om förädling och distribution spelar en viktig och framför allt ny roll. Även här har lantbruksvetenskapen kunnat sätta in sina resurser.

Jag är väl medveten om vilken plåga det innebär att förlänga denna debatt ytterligare, men jag upprepar, herr talmän, att frågan är så betydelsefull att jag tillåter mig tillägga ännu ett skäl. Vi får kanske en riktigare föreställning om vad forskningsinsatserna på detta område betyder om vi ser på vår aktuella omvärld. Själva behöver vi inte dagligen kämpa för livets omedelbara nöd torft. Vi har råd att investera för framtiden. Men som så många gånger förut har sagts så är det en bisarr och egendomlig värld vi lever i; samtidigt som vi diskuterar våra överproduktionsproblem så svälter miljoner människor världen runt. Jag tror emellertid inte att det bästa sätt varpå högprisländerna kan bistå utvecklingsländerna är att exportera livsmedel. Naturligtvis kan en export av tillfälliga överskott vara en hjälp, men någon långtidslösning innebär den inte på problemen i de hjälpbehövande områdena, där de naturliga

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

förutsättningarna för livsmedelsproduktion oftast är bättre än här. Det finns i alla fall några saker som vi kan exportera. Dit hör naturligtvis maskiner och redskap. Men jag tror att de välutvecklade och välnärda ländernas förnämsta bistånd till de s. k. utvecklingsländerna är att exportera kunskap, att ställa växtodlingsexpertis, veterinärer, annan jordbruksteknisk och jordbruksekonomisk expertis till förfogande. Där har vi möjligheter att göra en insats om vi kan rusta upp våra institutioner.

Någon kan tycka att detta är överord. Det gäller ju ändå så små summor, ett par miljoner bara. Det brukar vi anse vara belopp som man kan handskas tämligen vårdslöst med många gånger, även om de tiodubblas. Men detta är bara initialskedet. Det gäller en upprustning utöver den rent automatiska. Vi skall inrätta de tjänster som behövs för administrationen av forsknings-, försöks- och undervisningsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens område. Jag är för min del övertygad om att de resultat som detta i sinom tid kommer att ge är väsentligt mycket mera värda än de kontanta bidragen, som endast utgör kortsiktiga biståndsåtgärder. Här behövs en konstruktiv insats, och det är därför jag hälsar med stor och uppriktig tillfredsställelse att förslaget, bortsett från vissa detaljfrågor, har kunnat vinna så stor uppslutning som det gjort.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Jag är inte helt överens med statsrådet Netzen, att vi har råd att exportera expertis; möjligen har vi råd att låna ut den. Jag tror inte, att vi förfogar över högt kvalificerade vetenskapsmän i större utsträckning än att vi måste hushålla med dem till det yttersta. Det är ett faktum, att amerikanerna — för att ta ett exempel — köper upp kvalificerad vetenskaplig arbetskraft. Jag tror därför att vi får

gå ifrån den rutinmässiga bedömning som t. ex. utskottet gör, när det inte anser sig kunna tillstyrka förslaget om en personlig laboratur för licentiaten Lars Fredriksson, eftersom förslaget inte följer de vanliga reglerna för tillsättning av tjänstemän. Jag har den uppfattningen, att det vid utomordentliga tillfällen gäller att handla snabbt, för att vi skall kunna tillförsäkra oss experter av förnämsta tänkbara kvalitet. Avsikten med min motion i fråga om denna personliga laboratur var, att vi inte till utlandet i onödan skulle tappa en förtjänt forskare, som behövs i nuvarande situation — det gäller för övrigt inte bara i fråga om honom utan om hela forskarteamet. Men det är kanske inte för sent att reparera det. Jag tror som sagt, att vi kommit så långt, att vi får gå ifrån rent rutinmässiga metoder, om vi skall kunna vara med i den internationella konkurrensen om de högt kvalificerade vetenskapsmännen. Eljest tappar vi dem till utlandet.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 1) av herr Hermansson m. fl.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 164 ja och 35 nej, varjämte 9 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 18

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Brandt i Sättila begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 18) i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 2) av herr Nord m. fl.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarans ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaran bifallit utskottets hemställan.

Mom. 19

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 19) i utskottets utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen 3) av herr Nord m. fl.

Sedan kammarans ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarans ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Moholm begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 122 ja och 87 nej, varjämte 1 av kammarans ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 20—38

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 15

Ytterligare åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ytterligare åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 23 mars 1961 dagtecknad, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 117, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) antaga inom jordbruksdepartementet utarbetat förslag till förordning med vissa bestämmelser om utsädespotatis; samt

2) godkänna i propositionen angivna förslag till åtgärder för viss upprustning av växtförädlingsverksamheten på potatisområdet.

Utskottet hade i detta sammanhang behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen I: 654 av herr *Oswald* likalydande med II: 780 av herr *Lindström*, i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte till höstsessionen uppskjuta beslutet om behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 117 i vad den avsåge upprustningen av växtförädlingsverksamheten på potatisområdet samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning av möjligheterna att upprätta en nordisk potatisförädlingsanstalt.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning antaga föreliggande inom jordbruksdepartementet utarbetade förslag till förordning med vissa bestämmelser om utsädespotatis; samt

2) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 654 och II: 780 godkänna i utskottets utlåtande angivna förslag till åtgärder

för viss upprustning av växtförädlingsverksamheten på potatisområdet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LINDSTRÖM** (s):

Herr talman! Detta är väl knappast den rätta tiden på vårkanten för missnöjda motionärer att ta till orda. Jag skall därför fatta mig mycket kort. Jag har i denna kammare burit fram en motion, vari det föreslås att behandlingen av frågan om förädlingsverksamheten skall uppskjutas till höstriksdagen.

Det har ju höjts röster från Nordiska rådets sida, att man skulle inleda ett nordiskt samarbete för att komma till snabba resultat. Då har den förstakammarledamot, som är huvudmotionär i denna fråga och som är expert på detta område, ansett att det skulle se egendomligt ut om vi nu rusade åstad och fattade beslut i denna fråga utan att först resonera med våra nordiska grannar.

Potatisodlingen har alltid fått ske under besvärliga förhållanden, och i fråga om förädlingen har man kanske sett alltför kortsiktigt och siktat mera på kvantiteten än på kvaliteten samt inte tagit hänsyn till resistensen mot sjukdomar. Vi har en rad av sorter, som är kvalitativt förnämliga men som har låg avkastning och dålig resistens mot sjukdomar. Ju större bredd ett förädlingsarbete finge, dess snabbare skulle vi kunna förena dessa egenskaper: en hög kvalitet som matpotatis, en hygglig avkastning och resistens mot sjukdomar.

Vi motionärer tror, att det skulle ha varit lyckligt, om man kunde ha åstadkommit detta samarbete. Utskottet har, när det har avstyrkt vår motion, visserligen gjort en liten antydning om att ett sådant samarbete skulle komma till stånd. Men när vi nu rusar åstad utan att fråga våra nordiska grannländer, ser det inte ut som någon vidare artig inbjudan till samarbete.

Herr talman! Det skulle vara en hel del ytterligare att säga i anslutning till

Ytterligare åtgärder för kvalitetsförbättring av matpotatis

detta problem, som är ett mycket viktigt problem — det kan vi inte komma ifrån. Det måste framför allt för husmödrarnas del vara en mindre angenäm uppgift att varje gång, som de har gjort sina livsmedelsinköp, tvingas plocka bort en del av dessa livsmedel.

Jag ber, herr talman, att beträffande punkt 1) få yrka bifall till utskottets förslag, men i fråga om punkt 2) dristar jag mig till att yrka bifall till motion nr II: 780.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Jag vill i all korthet säga att något yrkande om bifall till denna motion inte framställdes vid utskottsbehandlingen. Utskottet i sin helhet var överens om att den inte borde bifallas. Jag kanske kan hålla med herr Lindström om att vad vi gör i denna kammare skall se så trevligt ut som möjligt. Herr Lindström menade att det skulle se trevligare ut, om vi bifölle motionen. Det var egentligen det bärande argumentet för honom. För all del, jag håller med om att vad vi gör skall se trevligt ut. Jag tror emellertid att det är lika viktigt att vi snabbt får fram en potatissort som ser trevlig ut, en sort av god kvalitet som fyller måttet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag är i lika mån som utskottets ärade ordförande angelägen om att snabbt nå fram till ett resultat, men jordbruksutskottets ärade ordförande kan inte påstå att vi under innevarande vegetationsperiod skall hinna göra någonting i detta fall. Om vi fattade ett beslut vid höstriksdagen, skulle vi ändå kunna utnyttja nästa vegetationsperiod, varför det argumentet inte håller.

Får jag sedan, herr talman, säga till jordbruksutskottets ärade ordförande att han får göra samma konstaterande som en Ordets förkunnare gjorde i en

tidningsintervju, där han avslöjade, att det var lättare att omvända tio smålänningar än en jämte.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit de i ämnet väckta motionerna I: 654 och II: 780.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan uppförda ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.53.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 23 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förflyttning av Svea artilleriregemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 123 hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961, föreslagit riksdagen att dels godkänna vad departementschefen i förberörda statsrådsprotokoll föreslagit rörande a) förläggning av vissa arméförband m. m. och b) anordnande av ett skjutfält inom Älvdalens och Särna kommuner, dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till genomförandet av erforderliga personalförändringar vidtaga särskilda övergångsåtgärder enligt vad i samma statsrådsprotokoll angivits.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Einar Persson m. fl.* (I: 651) och den andra inom andra kammaren av herr *Eliasson i Sundborn m. fl.* (II: 777), i vilka hemställts att frågan om en förändring av gränserna för det föreslagna skjutfältet inom Älvdalens och Särna kommuner prövades med beaktande av vad i motionerna närmare anförts samt att behandlingen av frågan om skjutfältets läge eller — om så av formella

skäl befunnas erforderligt — av propositionen nr 123 i dess helhet uppsköttes till höstsessionen vid årets riksdag;

dels en inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* väckt motion (I: 645), vari hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 123,

dels en inom andra kammaren av herr *Bohman* och fru *Kristensson* väckt motion (II: 775);

dels ock en inom andra kammaren av herrar *Johansson* i Stockholm och *Hagberg* väckt motion (II: 776), vari hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening måtte uttala, att vid prövningen av Järvafältets framtida användning som utgångspunkt angäves att de militära förbanden i sin helhet flyttades i syfte att möjliggöra områdets utnyttjande för bostadsbyggande och andra civila ändamål.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 651 och II: 777, i vad de avsåge uppskov till höstsessionen, icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 645, såvitt nu vore fråga, och II: 775, godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961 föreslagits rörande förläggning av vissa arméförband m. m.;

III. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 651 och II: 777 samt I: 645, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961 föreslagits rörande anordnande av ett skjutfält inom Älvdalens och Särna kommuner;

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

IV. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 645, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i anslutning till genomförandet av erforderliga personalförändringar vidtaga särskilda övergångsåtgärder enligt vad i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 10 mars 1961 angivits;

V. att motionen II: 776 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen yttrade utskottet bland annat följande:

Efter att ha tagit närmare del av de verkställda undersökningarna anser utskottet, som vid besök på platsen haft överläggningar med företrädare för kommunala och andra berörda intressen, att Älvdalsområdet är ur både militära, sociala och ekonomiska synpunkter att föredraga framför Lillhärdalsområdet. Med hänsyn härtill och då det icke torde vara att förvänta, att ytterligare utredning i ämnet kan ge nytt material utöver det redan framkomna, finner utskottet sig böra tillstyrka, att det föreliggande behovet av ett artilleriskjutfält tillgodoses genom ianspråktagande av Älvdalsområdet.

Med anledning härav vill utskottet frambålla, att, såsom av propositionen framgår, i främsta rummet de centrala delarna av Älvdalsfältet, vilka till betydande del äro kalområden, komma att, såvitt nu kan bedömas, utnyttjas som målområden vid artilleriskjutningar. Utskottet vill särskilt understryka departementschefens utfalande, att de i områdets östra del belägna, ur naturskydssynpunkt särskilt värdefulla reservaten icke skola utnyttjas som målområden samt att i övrigt största varsamhet i detta hänseende iakttages. Över huvud taget bör enligt utskottets mening eftersträvas, att utnyttjandet av området kring och öster om Rotälven i möjligaste mån begränsas. För handläggning av frågor i samband med Älvdalsområdets utnyttjande som skjutfält räknar depar-

tementschefen med att ett samarbetsorgan med lokal anknytning inrättas. Utskottet förutsätter, att det därvid skall bli möjligt att mellan de militära myndigheterna och företrädarna för ortsbefolkningen få till stånd en överenskommelse, som tillgodoser båda sidosnas berättigade intressen. Samråd bör därvid även tagas med, bland andra, riksantikvarieämbetet och Svenska naturskyddsföreningen.

Under nu angivna förhållanden vill utskottet icke framställa någon erinran mot den föreslagna avgränsningen av skjutfältet.

Reservation hade avgivits av herrar *Einar Persson*, *Eric Carlsson* och *Eliasson* i Sundborn, vilka i fråga om anordnande av ett skjutfält inom Älvdalens och Särna kommuner ansett

dels att ovan intagna avsnitt av utskottets yttrande bort ersättas med text av följande lydelse:

»Efter att ha tagit närmare del av de verkställda undersökningarna anser sig utskottet, som vid besök på platsen haft överläggningar med företrädare för kommunala och andra berörda intressen, böra tillstyrka att det föreliggande behovet av ett artilleriskjutfält tillgodoses genom ianspråktagande av Älvdalsområdet.

Utskottet delar den uppfattning, som framförts såväl i motionerna I: 651 och II: 777 som av företrädare för kommunala och andra berörda intressen vid utskottets besök i Älvdalen, att området kring och öster om Rotälven i nordöstra delen av Älvdalens kommun icke bör ingå i skjutfältet. Härför talar bl. a. att inom ifrågavarande område finnas betydande marker i enskild ägo samt flera viktiga flottleder jämte tillfartsvägar, vilka måste vara tillgängliga varje dag under flottningssäsongen.

Ett förhållande, som även enligt utskottets mening måste tillmätas stor vikt, är att Älvdalsområdet har en sär egen karaktär av lättillgänglig ödemark

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

med stora attraktionsvärden icke minst för vårt lands snabbt ökande tätortsbefolkning. Områdets natur med orörd vildmark och naturformationer av ovanligt slag gör det angeläget att allmänhetens möjligheter att få tillträde till området icke begränsas. Såsom framhållits under remissbehandlingen föreligga också planer på att framdeles göra vildmarksområdet, vartill motsvarighet saknas i Mellansverige, till ett fritids- och semesterområde i högre grad än som nu är fallet. Svenska naturskyddsföreningen har anfört, att under alla omständigheter skjutfältsområdet bör begränsas på så sätt att området kring och öster om Rotälven undantages.

Vidare anser utskottet, i likhet med motionärerna, det icke erforderligt att ta i anspråk enskild mark å Klittens utskog för att bereda I 13 möjlighet till stridsskjutningsövningar. Det bör vara möjligt att för detta ändamål utnyttja skjutfältsområdet väster om Rotälven.

Vid en begränsning av skjutfältet, varigenom området kring och öster om Rotälven undantages, minskas det föreslagna artilleriskjutfältet med ca 17 000 hektar till ca 37 000 hektar. Ehuru även sistnämnda areal väsentligt överstiger vad skjutfältsutredningen ansett utgöra ett minimum i nuvarande läge, vill utskottet — i likhet med motionärerna — framhålla att kompensation för området kring och öster om Rotälven kan erhållas genom att ytterligare utsträcka skjutfältet åt nordväst genom att taga i anspråk ett något större område inom Särna kommun och ett område inom Lillhärads kommun. Ifrågavarande marker ägas inom Särna kommun av Kronan och vissa enskilda jordägare och inom Lillhärads kommun av Stora Kopparbergs Bergslags AB (i stor utsträckning kalmarker). Med fördel böra markbyten kunna ske mellan Kronan och jordägarna resp. bolaget. Utskottet förordar att Kungl. Maj:t får vidtaga åtgärder för förvärv av ifrågavarande område.

För handläggning av frågor i samband med Älvdalsområdets utnyttjande som skjutfält räknar departementschefen med att ett samarbetsorgan med lokal anknytning inrättas. Utskottet förutsätter, att de militära myndigheterna skola eftersträva överenskommelser, som i största möjliga utsträckning tillgodoser ortsbefolkningens intressen. Samråd bör därvid även tagas med bl. a. riksantikvarieämbetet och Svenska naturskyddsföreningen.»

dels ock att utskottet under III) bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 651 och II: 777 samt med avslag å motionen I: 645, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, godkänna vad reservanternas föreslagit rörande anordnande av ett skjutfält inom Älvdalens och Särna kommuner.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag tar till orda, eftersom jag är en av undertecknarna till fyrpartimotionen om gränsdragningen för artilleriskjutfältet i Älvdalen och också är en av reservanternas i statsutskottet.

I proposition nr 123 har försvarsmästern lagt fram förslag om anordnande av ett artilleriskjutfält, förlagt till det s. k. Älvdalsområdet. Förslaget grundar sig på ett betänkande som lämnats av skjutfältsutredningen, i vilket majoriteten gick in för att skjutfältet skulle förläggas till Älvdalsområdet. Enligt förslaget skall 54 000 hektar tas i anspråk, varav inte mindre än 44 000 hektar ligger inom Älvdalens kommun och 10 000 hektar inom Särna kommun. Som främsta motiv för en förläggning av skjutfältet till Älvdalen har anförts, att man där i huvudsak tar i anspråk kronomark. Beträffande diskussionerna om huruvida skjutfältet skulle förläggas till Lillhärads- eller Älvdalsområdet har

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

jag inte känt mig helt övertygad av argumentet, att ett förvärv av Lillhärdalsområdet skulle dra väsentliga kostnader. Om staten genom domänverket lämnar mark på ett håll kan den inte räkna förvärv av mark på annat håll som en utgift.

Det har även anförts, att i Trängslet finns lokaler och bostäder, ägda av Stora Kopparbergs Bergslags AB, som kan tas i anspråk för förläggningsändamål. Inte heller det skälet bör vara avgörande. Även om motionärerna inte har gått på ett yrkande om förläggning av skjutfältet till Lillhärdal vill jag för min personliga del dock säga, att jag tror att man inte oreserverat kan anse, att Älvdalsområdet är särskilt lämpligt. Jag tänker då inte på klimatet, som är ganska hårt, eller på att snödjupet är mycket stort, ty dessa förhållanden skiljer inte Lillhärdals- och Älvdalsområdena åt. Men terrängen i Älvdalsområdet är — det erkänner också försvarsministern och det har kraftigt framhållits av en representant för skjutfältsutredningen, herr Pålsson i Lit — så stembunden, att den måste förorsaka stora slitagekostnader på banddrivna fordon. Jag undrar om inte den vapentekniska utvecklingen får till resultat, att denna fråga kommer igen. Man kanske inte kan undgå den situationen, att det om några år framställs anspråk på en ytterligare utvidgning av området eller på anskaffning av ett nytt område på annat håll.

Vi på dalabänken, som motionerat i denna fråga, har velat framföra en del synpunkter, som har förts fram av representanter för Älvdalens kommun och även av andra berörda intressen. Opinionen i Älvdalen mot en förläggning av artilleriskjutfältet dit var redan på ett tidigt stadium stark. Bland annat har kommunens fullmäktige enhälligt avstyrkt utredningens förslag. Sedan propositionen lagts fram för riksdagen, har man emellertid bedömt saken så, att det vore riktigast att i det nya läget inrikta sig på att i varje fall få en ur många

synpunkter önskvärd ändrad gränsdragning.

Vi har i motionerna framhållit — och det finns skäl att göra det även här i kammaren — att det område, som tages i anspråk för skjutfältet, är av väsentlig betydelse för ortens befolkning. När ett skjutfält skall anordnas uppstår alltid avvägningsproblem. Det gäller redan för områden som är betydligt mera begränsade än det, som det här är fråga om — här gäller det mer än 50 000 hektar. Man har att väga militära och civila synpunkter mot varandra. Jag förstår, att en och annan dragit den slutsatsen, att eftersom det inte finns människor, som är bosatta i detta område året om, bör önskemålen från kommunens och andra berörda parter sida spela en ganska ringa roll vid frågans bedömning. De synpunkter, som vi har anført, är framför allt att man även här tar en inte ringa del enskild mark i anspråk. En förläggning av ett skjutfältsområde till en kommun, som är i så hög grad beroende av sysselsättningsmöjligheterna i skogsbruket, är i och för sig inte önskvärd. Sysselsättningsmöjligheterna i skogsbruket kommer att försvåras genom skjutningarna. Därtill kommer att genom detta område flyter flera viktiga älvar, som utnyttjas som flottleder. Det går inte att stänga av dessa och tillfarten till flottlederna under flottningssäsongen.

Det finns emellertid ett speciellt motiv för ändring av skjutfältsområdet i jämförelse med vad som föreslagits av utredningen och i propositionen, nämligen att här finns det sydligast belägna vildmarksområdet i landet. Man kan tycka att det skulle vara en angelägenhet av stor vikt att inte bara tillgodose ortsbefolkningens intresse av att få vistas inom detta område utan några hinder. Vi måste också besinna, att vi har en mycket snabbt ökande stadsbefolkning, inte minst storstadsbefolkning. Ju mer fritid människorna får, ju mer bilismen breder ut sig, desto fler männi-

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

skor vill söka sig bort från allfarvägar-na och komma till mera orörd natur. Här finns natur som med sina raviner, forsar, vattenfall och urskogsreservat erbjuder något speciellt, något som inte finns någon annanstans inom räckhåll. Dessutom har domänverket planerat att söka förvandla detta till ett semester- och rekreationsområde, som kan utnyttjas för sådant ändamål bättre än för närvarande. Vidare har den mycket liv-aktiga turistföreningen i kommunen gjort mycket för att intressera allmänheten både inom landet och även utomlands för att söka sig dit.

Det är mot den bakgrunden som vi motionärer har föreslagit, att man skulle undanta ett område kring och öster om Rotälven. Den som är intresserad av att studera vad motionen innebär i detta avseende kan se på den karta, som är bifogad propositionen nr 123.

Vi har också framhållit, att man borde kunna bereda I 13, d. v. s. Dalregementet, möjligheter att bedriva strids-skjutningsövningar på ett annat område inom skjutfältet än det föreslagna, vilket omfattar Klittens utskog, alltså enskild skogsmark.

Vi har föreslagit att man som kompensation, därest man anser sig behöva det, för det område som skulle bortfalla enligt vårt förslag skulle utsträcka fältet mera åt norr och nordväst. Det skulle betyda, att man tog i anspråk ytterligare ett område inom Särna kommun, vilket ägs huvudsakligen av kronan. Det finns vissa enskilda markägare, men huvudsakligen är det kronan som är ägare. Därtill kommer att man skulle kunna, ifall man så önskar, ta en bit av Lillhäradsområdet, tillhörande Stora Kopparbergs Bergslags AB. I sistnämnda fall är det i stor utsträckning fråga om kalmarker. Kronan borde kunna tillmötesgå genom ett markbyte på lämpligt sätt.

Det är mot den bakgrunden vi har föreslagit en ändrad gränsdragning för fältet. Vi har önskat att frågan skall

uppskjutas till höstriksdagen vad gäller fastställande av gränser för skjutfältsområdet. Vi har också uttalat önskemålet, att utskottet skulle göra ett besök på platsen innan beslut fattades.

Låt mig säga, att jag inte kan förstå brådskan i detta fall. Jag kan inte finna, att det finns något som helst sakligt motiv för att inte tillmötesgå motionärernas önskan om uppskov. Statsutskottets första avdelning har visserligen varit i Älvdalen, men utskottsavdelningen har inte varit inom det område vi har föreslagit som eventuell kompensation. Om man menar att man av några speciella skäl ändå måste fatta beslut nu, har ju riksdagen full möjlighet att fatta principbeslut om förläggning av skjutfältet till Älvdalen. Det är 37 000 hektar, varom det inte står någon diskussion. Om det skulle erfordras ytterligare mark, kan man låta den definitiva gränsjusteringen anstå till höstriksdagen. Jag måste beklaga att man inte har tillmötesgått motionärerna på den punkten.

Vad beträffar frågan om gränsdragningen, som utskottet anser att man bör ta ställning till redan nu, har utskottet, såsom framgår av s. 4 i utskottsutlåtandet, gjort ett uttalande som i viss mån kan tolkas som ett tillmötesgående av önskemålen i motionerna. Detta uttalande innebär emellertid ingalunda att dessa önskemål helt eller till väsentlig del tillgodoses. Den som läser andra stycket på s. 4 i utskottsutlåtandet kan omedelbart finna, att formuleringen är ytterst tänjbar. Utskottet säger där, att utskottet vill med anledning av motionerna »framhålla, att, såsom av propositionen framgår, i främsta rummet de centrala delarna av Älvdalsfältet, vilka till betydande del äro kalområden, komma att, såvitt nu kan bedömas, utnyttjas som målområden vid artilleriskjutningar. Utskottet vill särskilt understryka departementschefens uttalande, att de i områdets östra del belägna, ur natur-skyddssynpunkt särskilt värdefulla re-

Förflyttning av Srea artilleriregemente m. m.

servaten icke skola utnyttjas som mål-områden samt att i övrigt största var-
samhet i detta hänsende iakttages.» Vi-
dare uttalar utskottet att det förutsätter,
att de »skall bli möjligt att mellan de mi-
litära myndigheterna och företrädarna
för ortsbefolkningen få till stånd en
överenskommelse, som tillgodoser båda
sidornas berättigade intressen».

Den som läser dessa rader uppmärk-
sammar omedelbart reservationerna i re-
sonemanget och ser också att man — vil-
ket jag inte tycker att man bör göra i
ett sådant sammanhang — överlåter all-
deles för stort inflytande åt militärerna.
Det är inte riktigt att låta dem träffa
avgörandet i en sådan mycket väsentlig
fråga. Enligt min mening hade det varit
bättre, om utskottet mera bestämt hade
sagt ifrån var gränserna skall gå. Även
om det uttalande som utskottet gör i och
för sig har sitt värde — det vill jag inte
alls bestrida — borde dock utskottsmajo-
riteten, om den anser det så angeläget att
behandla detta område med största möj-
liga varsamhet, ha tagit konsekvensen
härav och ha gått motionärerna till mö-
tes genom att helt undanta området kring
och öster om Rotälven från skjutfältet.

Vi har i reservationen till detta utlå-
tande framfört de synpunkter som motio-
närerna har anlagt. Jag vill bara knyta
ytterligare ett par synpunkter till denna
reservation. Än en gång vill jag under-
stryka, att naturskyddssynpunkterna i
högre grad borde ha beaktats. Svenska
naturskyddsföreningen är en av de in-
stanser som mycket starkt har betonat,
att detta område kring och öster om Rot-
älven borde undantas.

Av utskottsmajoritetens uttalande skall
man inte dra den slutsatsen, att olägen-
heterna är undanröjda. Om man vill
skaffa ett rekreations- och semesterom-
råde inte bara för befolkningen på orten
utan också för en större allmänhet är
det stor skillnad mellan om man helt har
undantagit området och om man har det
ingående i skjutfältet och måste rätta sig
efter militära dispositioner.

Herr talman! Jag vill också säga ett
par ord om Klittens utskog, som jag be-
rörde nyss. Det hela är rätt märkligt.
Här ligger i områdets östra kant 1 850
hektar enskild mark med växande skog.
Den skall staten lösa in. Motivet är att
området behövs för att ge Dalregemen-
tet tillfälle till stridsskjutningsövningar.
Om man har ett område på över 50 000
hektar, skall det då inte finnas rum för
Dalregementet att under en mycket be-
gränsad del av året bedriva stridsskjut-
ningsövningar utan att ta denna terräng
i anspråk? Så mycket mer förvånande är
saken från den synpunkten, att det här är
fråga om en mycket brant bergsluttning.
Detta område ligger 17—18 mil från Fa-
lun, där I 13 är beläget. Varför hade man
inte kunnat förlägga övningarna exem-
pelvis till södra delen av skjutfältsområ-
det nära Trängslet? Aptiten har sanner-
ligen varit stor. Jag är förvånad över att
varken försvarsministern eller utskotts-
majoriteten har velat undanta detta om-
råde. I varje fall har inte jag blivit över-
tygad om att man inte här skulle ha
kunnat gå motionärerna till mötes utan
att detta skulle medföra någon olägenhet
från militär synpunkt.

Får jag, herr talman, påpeka att om
man gått på motionärernas linje hade det
betytt att östra delen av området — unge-
fär 17 000 hektar — hade undantagits.
Hur mycket hade blivit kvar? 37 000
hektar eller tre gånger mera än arealen
för vårt nu största skjutfält, nämligen
Villingsberg. Hade man velat öka ut
fältet ytterligare för att kompensera
dessa 17 000 hektar, hade det inte varit
någon svårighet att göra det åt norr och
nordväst, där det framför allt är krono-
mark.

Jag framhåller detta mot bakgrunden
av att det har funnits en praktiskt taget
enhällig opinion i Älvdalen mot skjut-
fältet. När allmänheten emellertid nu har
funnit sig i att skjutfältet förläggs dit
under förutsättning att detta känsliga
område undantas, tycker jag att det
borde ha varit starka skäl för utskottets

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

majoritet att gå dessa önskemål till mötes.

Jag skall, herr talman, med dessa ord be att få yrka bifall till reservationen. Jag vädjar till kammaren att stödja den. Det är alldeles uppenbart, att vi inte kan förlägga ett skjutfält till någon plats i landet — det tror jag man utan vidare kan säga — utan att detta kan möta betänkligheter och leda till avvägningsproblem mellan civila och militära krav. Hade man här velat tillmötesgå de synpunkter som vi har framfört och som överensstämmer med Ortsbefolkningens önskemål, kan jag dock inte finna annat än att det skulle ha varit en god lösning som tillgodosett både de civila och de militära intressena.

Herr HAMMAR (fp):

Herr talman! Det är länge sedan ett utskottsutlåtande väckt så mycken oro som det här föreliggande, statsutskottets utlåtande nr 113 som gäller Kungl. Maj:ts proposition nr 123 om bl. a. anordnande av ett skjutfält inom Älvdalens och Särna kommuner. Det är länge sedan, sade jag, ett utlåtande väckt så mycken oro — i varje fall inom den provins jag har äran representera. Om någon i kungl. huvudstaden är tvehågsen härutinnan, bör de många och olika uppvakningarna ha övertygat vederbörande om uppfattningen i gamla Dalom. Om jag därför en stund uppehåller mig vid denna fråga torde jag bli förstådd. Tidens knapphet gör emellertid att jag på åtskilliga punkter nödgas fatta mig mycket kort och förutsätta, att en stor del av vad saken gäller redan är bekant i denna kammare. Herr Eliasson i Sundborn har för övrigt utförligt redogjort för uppfattningen i den motion, som jag också skrivit under.

Propositionen om artilleriskjutfältets förläggning till Älvdalen bygger som bekant på skjutfältsutredningens förslag. Majoriteten av utredningen har därvid stannat för Älvdalsområdet. Det förtjänar dock strykas under, att starka, väl underbyggda betänkligheter mot denna för-

läggning av skjutfältet framförts av ledamöterna Pålsson och Söderberg. Pålsson förklarar i sin reservation, att han är ense med utredningens majoritet, att ett större artilleriskjutfält än det nuvarande verkligen behövs, men samtidigt anser han, att det s. k. Lillhärdaalsprojektet är att föredraga framför Älvdalsförläggningen. Älvdalsförslaget är klart olämpligt för skjutfältsändamål med hänsyn till läge och markbeskaffenhet, framhåller han till sist. Söderberg åter menar, att frågan om ett nytt skjutfält över huvud taget bör anstå. I stället bör redan befintliga skjutfält rationellt utnyttjas.

Det finns mycket, som talar för de båda reservanternas uppfattningar — hur skiljaktiga de sedan än kan vara i sina slutliga yrkanden. Båda hävdar nämligen med stort eftertryck, att Älvdalsfältet är mindre användbart såsom samövningsfält och stort skjutfält för artilleri. Medan Pålsson finner Lillhärdaalsområdet kunna användas för avsett ändamål, förkastar Söderberg helt även den lösningen av skjutfältsförslaget och anser, att ett nytt skjutfält för närvarande icke alls bör anskaffas.

På samma linje som reservanten Pålsson går flera remissinstanser. Riksantikvarieämbetet biträder visserligen Älvdalsalternativet, men framhåller samtidigt att »förläggning av ett skjutfält till Älvdalsområdet medför konsekvenser, som från kulturhistorisk synpunkt är mindre önskvärda». Det skulle inte ha varit ur vägen, om ämbetet litet närmare preciserat dessa mindre »önskvärda konsekvenser». De finns nämligen och är i detta sammanhang värda att ihågkommas.

Domänstyrelsen å sin sida säger klart ifrån, att »innan beslut fattas om förläggning av skjutfältet till Älvdalen möjligheterna att anordna ett skjutfält inom Lillhärdaalsområdet närmare övervägas». Vidare ifrågasätter styrelsen, om det är nödvändigt att taga i anspråk ett så stort område som utredningen föreslagit, näm-

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

ligen 54 000 hektar mot från början såsom erforderligt angivet cirka 30 000 hektar. Med skärpa framhåller styrelsen, att de områden, som kommer att utnyttjas såsom målområden, icke torde kunna bli föremål för skogsbruk i egentlig mening, bl. a. av den anledningen att virket blir inmängt med splitter av projektiler och sten. Dylikt virke låter sig icke avsättas som sågtimmer eller massaved på grund av de risker för skador å förädlingsmaskinerna, som splittret medför.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län ger en utförlig redogörelse för områdets stora betydelse för traktens befolkning och delar i mycket hög grad de betänkligheter, som kommit till uttryck i ortsopinionen. Svenska naturskyddsföreningen framhåller, att det föreslagna området i Älvdalen är ett vildmarksområde, som saknar motstycke i det övriga Mellansverige — bara av den anledningen bör skjutfältet icke förläggas till Älvdalen. Samfundet för hembygdsvård betonar till sist, att förslaget om förläggning av skjutfältet till Lillhärdal bör bli föremål för ytterligare prövning, då det visat sig att det området är mindre ömtåligt än Älvdalsområdet.

Herr talman! Av vad jag här citerat ur remissvaren framgår, att det är en mycket stark opinion och opposition, som gjort sig gällande mot skjutfältets förläggande till Älvdalen. Ingen torde heller kunna sväva i okunnighet om ortsbefolkningens uppfattning. Utförligt och stödd på en mängd, som det syns mig, bärande argument har olika korporationer i Älvdalen enhetligt och med eftertryck framfört sin bestämda uppfattning, att skjutfältet icke bör förläggas till Älvdalen. En sådan opinion kan och får icke negligeras, enligt min mening, och rätteligen borde jag därför yrka blankt avslag på den kungl. propositionen.

Det bästa får dock inte bli en fiende till det goda. Av den anledningen vill jag — om ock med tvekan, ty jag hade önskat en radikalare lösning av hela frågan — ansluta mig till reservanternas hemstäl-

lan i statsutskottets föreliggande utlåtande.

Reservanterna anser sig, såsom herr Eliasson i Sundborn här redogjort för, böra tillstyrka att det föreliggande behovet av ett skjutfält tillgodoses genom ianspråktagande av Älvdalsområdet. I samband med detta medgivande gör de dock en hel del mycket viktiga — som jag menar avgörande — förbehåll. Området kring och öster om Rotälven i nordvästra delen av kommunen bör icke ingå i skjutfältet. Orsakerna härtill är av huvudsakligen ekonomisk art. Här finns utom flera viktiga flottleder jämte tillfartsvägar även betydande marker i enskild ägo. Ett förhållande, som måste tillmätas stor vikt, är vidare att Älvdalsområdet har en säregen karaktär av lätt-tillgänglig ödemark med stort attraktionsvärde, inte minst för vårt lands snabbt växande tätortsbefolkning. Allmänhetens tillträde till detta område får därför icke begränsas. Att ta i anspråk enskild mark å Klittens utskog för att bereda I 13 möjlighet till stridsövningar är icke erforderligt. Artilleriskjutfältet minskas, när området kring och öster om Rotälven på angivet sätt undantages, med cirka 17 000 hektar till cirka 37 000 hektar — arealen överstiger ändock väsentligt vad skjutfältsutredningen ansett utgöra ett minimum i nuvarande läge. För övrigt kan kompensation för detta område lätteligen erhållas genom att utsträcka skjutfältet åt kalmarkerna i nordväst.

Till sist understryker reservanterna nödvändigheten av att ett samarbetsorgan upprättas mellan militären och de lokala myndigheterna, så att ortsbefolkningens intressen i största möjliga utsträckning kan tillgodoses. Där bör samråd ske med bl. a. riksantikvarieämbetet och Svenska naturskyddsföreningen.

Herr talman! Öppet vill jag säga ifrån, att jag helst sett, att det ifrågavarande skjutfältet ej alls förlagts till Älvdalsområdet. Det är så många ekonomiska och andra skäl, som klart och otvetydigt

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

talar mot hela detta projekt. Då jag emellertid inser det lönlösa i att rida spärr mot statsutskottet, när det gäller skjutfältets förläggningssort, ansluter jag mig till reservanternas hemställan. Denna synes mig trots allt, herr talman, ge uttryck för så värdefulla och väsentliga modifikationer av den kungl. propositionen, att jag vill ge den mitt stöd.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Liksom de båda föregående talarna har även jag skrivit på den fyrpartimotion, som föranletts av Kungl. Maj:ts proposition nr 123. Det är uppenbart att anläggandet av ett nytt skjutfält av den storlek det här gäller för med sig irritation och konflikter med både enskilda och mer eller mindre allmänna intressen. I fråga om det till Älvdalen nu planerade artilleriskjutfältet har den lokala opinionen mot fältet varit stark och — såvitt man kan bedöma — mycket enhetlig. Anledningarna härtill är säkerligen väl kända för kammarens ledamöter.

Områdets karaktär av säregen vildmark med inslag av utsökt naturskönhet gör det särskilt attraktivt för turism och rekreation. Också den starka känslomässiga bindning till fädernas gamla boplatser inom det blivande skjutfältet, som ortsbefolkningen känner, har svetsat samman det hårda motstånd bygdens befolkning på olika sätt ådagalagt.

Då nu emellertid ett nytt skjutfält av militära skäl bedömts vara erforderligt och något godtagbart alternativ till Älvdalsförslaget inte anses kunna uppdrivas, är det angeläget att skadeverkningarna av skjutfältet i möjligaste mån begränsas. Utskottet har delvis beaktat detta och bl. a. understrukit departementschefens uttalande »att de i områdets östra del belägna, ur naturskyddssynpunkt särskilt värdefulla reservaten icke skola utnyttjas som målområden». Enligt utskottets mening bör därjämte eftersträvas, »att utnyttjandet av området kring och öster om Rotälven i möj-

ligaste mån begränsas». Man har självfallet efter sådana starka uttalanden all anledning att vänta sig, att det nu genom det samarbetsorgan med lokal anknytning som skall tillskapas skall bli möjligt att tillgodose berättigade civila intressen.

Med hänsyn såväl till de naturskydds- och affektionsskäl, som jag här berört, som till att området öster och omkring Rotälven uppenbarligen bara kommer att bli till mycket begränsad nytta från militär synpunkt är det enligt min mening naturligt och önskvärt, att möjligheterna att helt eller delvis utesluta detta område från skjutfältet ytterligare undersökes. Därvid bör också prövas, om kompensation för denna del av fältet kan erhållas genom att det utvidgas åt nordväst.

Då det uppenbarligen är orealistiskt att sträcka sig längre i sina önskemål i ärendet i det läge det nu befinner sig, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande och vilkens kläm innebär ett hänsynstagande till de synpunkter och önskemål om ytterligare utredning som jag här berört.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Lång tid har förflutit sedan Stora daldansen och dalaupproren under Vasatiden. I dag har vi i alla fall haft en delegation från Älvdalen här nere, en hel busslast som med sin närvaro ville försvara 54 000 hektar av turistlandskapet Dalarnas vackraste nejder, försvara denna bygd mot våra generaler, regeringen och riksdagsmajoriteten. Jag vet inte om bussresenärerna är kvar; de har möjligen efter utgången i första kammaren funnit andra kammaren hopplös, särskilt som Dalarnas riksdagsmän inte har ansett sig kunna försvara mer än 17 000 hektar av denna mark.

Det är inte så litet skjutfält som vi har beslutat i denna kammare de senaste åren. Jag nämner Ravlunda, där

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

man just i dagarna håller på och prickskjuter på älfiskare, Gullbergsfältet och en hel del andra. Vidare har vi ett robotskjutfält vid Vidsel. Nog har vi skjutfält så det räcker. Genom att bara ett landskap i taget protesterar kan militärerna erövra det ena området efter det andra. Våra militärer leker med regeringens hjälp stormakt här i landet.

Det framgår av utredningen, att Sverige har mycket mera omfattande och omfångsrika artilleriskjutfält än exempelvis Västtysklands militärmakt tillsammans med de atlantpaksstyrkor som är förlagda där förfogar över. Av det material som har förelagts finner jag att det neutrala Schweiz — jämfört alltså med enbart Älvdalsfältets 54 000 hektar — nöjer sig med 1 800 hektar övningsskjutfält i hela landet, och då använder flera andra vapengrenar än artilleriet detta område. Belgien nöjer sig med 2 250 hektar och Danmark med 3 596. Det måste bli ett fruktansvärt skjutande här i Sverige när vi behöver flera skjutfält än Västtyskland med dess aggressiva planer. Detta skjutfältsanläggande företar man i en tid när människorna i världen demonstrerar, med långa marscher och på andra sätt, mot upprustning, framför allt mot atombombsupprustning, därför att de inser att upphör icke denna upprustning, denna terrorbalans, så är det vårt släktet och världens förintelse som blir alternativet. Vi vill för vår del ersätta terrorbalansen med en avrustningsbalans, men våra svenska officerare tycks ha en andfådd strävan att för att upprustningen skall kunna fortsätta framtälla läget för människorna så, som om det vore omedelbar fara för överfall, att beredskapen måste hållas i högsta trim och att vi måste skjuta så förskräckligt mycket som denna proposition förutsätter.

Dessa nya skjutfält vill man anlägga i en tid när hela vårt försvarsväsen står under omprövning, när det sägs att artilleriet mer och mer måste få vika för

robotskjutvapen, som man gör prov med på Vidsel, och när en stor del av riksdagens ledamöter undrar varför man har så förtvivlat bråttom när allt ändå måste göras om.

I första kammaren sade herr Gillström, att officerarna till en början var emot förslaget om att lägga skjutfältet till Älvdalen därför att de tyckte att Älvdalen låg för långt ifrån civilisationen, men nu har de gått med på den förläggningen. Militärerna skall emellertid öva sig att uppträda i krig, och vad har krig med civilisation att göra. I varje fall bör inte vår egen militär skjuta sönder en så civiliserad bygd som Älvdalsbygden, som här vältaligt av Dalarnas representanter har framställts som ett av de vackraste turist- och semesterområden vi har och som hellre borde göras till naturreservat än till skjutfält.

Jag skall därefter övergå till ärendets andra del, som det inte har talats om i debatten, nämligen frågan om Järvafältet och Svea artilleriregementes förläggning. Vi har i fråga om Älvdalen inte gått med på att undanta bara 17 000 hektar, utan vi har tagit ståndpunkt mot hela förslaget om detta nya artilleriskjutfält, och vi förenar oss där med herr Söderberg i första kammaren, vilken som reservant i utredningen har påvisat att det inte behövs något skjutfält. Han har detaljerat utrett, att Älvdalen inte kan utnyttjas för en mängd av de uppgifter som man här talar om, att det blir för långa och för dyra transporter för samövningar och att man där endast kan företa vissa större skjutningar. Han har vidare framhållit, att de skjutningar fältet lämpar sig för kan förläggas dels till Gullbergsfältet, dels till Häradsfältet och till Remmenefältet. Detta är, tycker vi, det mest rakryggade förslaget. Svea artilleriregemente kan väl flyttas och kan skjuta på de fält som ligger bra mycket närmare än Älvdalen.

Sedan finns det också det alternativ

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

som herr Pålsson har föreslagit, nämligen Lillhärdalet. Det är att märka att det finns orter här i landet som har erbjudit skjutfältsområde; Lillhärdalet är ett och Vilhelmina är ett annat. Där kan man inte göra större skada. Dessa områden ligger långt från det man kallar civilisationen — långt från läroverken, restaurangerna och societetsumgänget, men säkert är de bättre som skjutfält.

Sedan har vi Järvaområdet. För att understryka vad man i en tidigare utredning har sagt, att detta område icke är nödvändigt för försvaret men mycket lämpligt för bostadsbebyggelse, skall jag ta några siffror om Storstockholm, särskilt dess norra område.

Vi har i Stockholms stad för närvarande 106 900 människor i bostadskön, därav 49 770 som saknar bostad. Vi har 11 576 i bostadskön i Solna. I Sundbyberg har man 4 402, i Järfälla 2 306 och i Sollentuna 2 779 bostadssökande.

Enbart i dessa förorter har köerna ökat med 1 000 under ett år. Bostadsbristen i Storstockholm håller ännu inte på att byggas bort, den stiger. I detta område ligger Sundbyberg, som knappt kan hitta någon mera mark. Det är ju snart färdigbyggt, och det lilla man kan få ligger just på Järvafältet.

Det är inte bara det att dessa stora militära områden ligger i vägen, de hindrar också bostadsbyggelse på annat sätt. Genom övningsområdenas karaktär, genom flygplanens buller o. s. v. blir det ett område däromkring som inte är så behagligt att bo i. Vidare avskärmar dessa 5 500 hektar från fritidsområden, från idrottsområden o. d. De ligger som ett stort hinder i vägen.

Det är inte många år sedan vi flyttade gardesregementena och några andra regementen från det inre av Stockholm, från Gärdet, Östermalm och Kungsholmen. Svea artilleriregemente flyttades 1949. Borde man då inte ha flyttat litet längre på en gång? Man flyttade denna lilla bit ut, och nu måste man börja flytta igen. Våra militärer är även i det

övriga landet mycket stora flyttfåglar, och flyttningarna blir dyra.

Nu vill man i alla fall flytta bort Svea artilleri. Men det är inte någon stor bit som där blir över till bostadsbebyggelse. Kasernområdet skall de militära skolorna ha kvar. Av Järvaområdet på 5 500 hektar, alltså tiondelen av Älvdalsfältet — då förstår vi hur stort detta är — får man kanske på Svea artilleris område ett bostadsutrymme för 20 000 människor.

I ett svar i dag till herr Jansson i Solna förklarade försvarsministern i första kammaren, att kadettskolan, intendenturförrådet och Ulriksdals kapploppsbana delvis skulle kunna användas men att det var mycket stora intressen som bevakade också dessa områden. Svea artilleris mark har tills vidare bara överlämnats till försvarets byggnadsnämnd, och den kommer nog att söka se till att så litet som möjligt går till bostadsbebyggelse, så långt den har något inflytande — och den har ett stort inflytande.

Intendenturförrådet skall visserligen snart flyttas till Filipstad, men statliga företag, SJ och vissa andra styrelser, ligger på lur och vill bygga, så det kanske inte blir så mycket bostäder.

Solna är nu i det predikamentet, att där har byggts en mängd statliga institutioner, som har kostat miljoner kronor, men man kan inte få personal därför att staden inte får mark och möjligheter att bygga bostäder åt personalen. Detta sakförhållande tycker vi är ganska huvudlöst. Skall man verkligen bygga ut staden med de områden som ligger i närheten av centrum, så ligger ju Järvafältet särskilt bra till.

Herr Eliasson i Sundborn sade nyss när det gällde skjutfältet i Älvdalen, att man överläter för mycket åt militärerna. Ja, det kan man säga. När Älvdalsborna protesterade, när Gullbergsborna och Ravlundaborna protesterade var det varje gång bara ett enda landskap som tyckte att det hela var huvudlöst. Men

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

överallt där militärerna kommer med sina stora projekt finns det i denna riksdag hos de s. k. fyra demokratiska partierna ett säkert garde, som alltid låter sig sol-och-våras av militärernas argument, även om de vill bygga större artilleriskjutfält än Västtyskland och 10, 20 eller 30 gånger större än stater i Europa som har ungefär samma storlek som Sverige.

De som skall ändra på dessa förhållanden hoppas jag blir inte bara folket i ett enda landskap utan en stark opinion inte minst inom regeringspartiet men också inom övriga partier, en opinion som säger ifrån, att nu får det vara slut med reträtterna för militären. Det är nämligen en illusion att militära rustningar kan skapa trygghet. Om så sker, får vi snart ett annat avgörande i dessa frågor, så att Älvdalsborna och invånarna på andra orter i våra vackra nejder inte behöver befara att deras hembygd kommer att skjutas sönder.

Herr talman! Jag vill sluta med att beträffande punkt III yrka avslag på förslaget om ett nytt artilleriskjutfält. För att Älvdalsborna skall få se att det utöver de elva i första kammaren kanske också finns några i denna kammare, som står kvar vid sina ursprungliga uppfattningar, kommer jag också att begära votering.

Vidare yrkar jag bifall till motionen II: 776, i vilken vi föreslår att Järvafältets fullständiga utrymning när det gäller militära förband skall vara riktpunkten för regeringens fortsatta handläggning av detta ärende.

Herr STAHL (fp):

Herr talman! Först och främst bör det noteras, att de tre första ärade talarna från dalabänken ingalunda anslöt sig till de yrkanden, som nu senast ställdes från denna talarstol, utan till statsutskottets förslag, med den ändring rörande skjutfältets omfattning som föreslagits i den till utskottets utlåtande foga-

de reservationen — och det är en fråga som man naturligtvis kan diskutera.

Vidare vill jag säga, att förslaget rörande såväl detta som tidigare skjutfält inte kommer från »militären» utan från försvarsministern, som i sin tur fått det av den av honom tillsatta s. k. skjutfältskommittén. Men bakgrunden till förslaget är det avvägningsbeslut rörande vårt försvars omfattning och disposition, som riksdagen själv fattat och enligt vilket artilleriet, som det nu närmast är fråga om, disponerar ett visst utrymme. När vi nu på grund av Stockholms stads tillväxt och behov av mark måste flytta A 1 från Sundbyberg till Linköping och militären därmed mister utrymme på Järvafältet — en utveckling som väl alla är överens om är ofrånkomlig — så måste givetvis ett nytt skjutfält anvisas, eftersom riksdagen själv har givit försvaret dess nuvarande dimensioner.

Härtill kommer emellertid ännu en sak, som jag vill peka på. Ända till för några år sedan har man i alltför stor utsträckning fått nöja sig med artilleriskjutbanor av den storleksordning som finns t. ex. vid Marmafältet, där A 1 har haft sina skjutövningar. Men nu har man på grund av den nya atomtekniken blivit tvungen att sprida ut pjäserna på ett helt annat och mera realistiskt sätt än tidigare. Ävenså måste man på grund av risken för atomvapen kunna göra helt andra förflyttningar i terrängen än tidigare, förflyttningar som den moderna tekniken nu också medger.

Jag skall inte fördjupa mig i detta ämne utan har bara velat antyda dessa två helt nya utgångspunkter, som måste tas med i kalkylerna, när det i dag gäller att anvisa ett nytt skjutfält. Förhållandena är i det fallet helt andra än för 10—15—20 år sedan eller ännu tidigare.

Detta är orsaken till att vi här står inför uppgiften att anskaffa ett skjutfält av betydligt större dimensioner än de tidigare. Eftersom A 1 skall förflyttas från Sundbyberg till Linköping, fick

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

skjutfältskommittén försvarsministerns uppdrag att försöka anskaffa ett användbart skjutfält i södra eller mellersta Sverige. Redan tidigare hade dock möjligheterna här för grundligt inventerats och undersökts av försvarets fastighetsnämnd, och jag kan av egen erfarenhet intyga, hur oerhört svårt det är att i Götaland eller Svealand uppdra ett område av de dimensioner som det här gäller och som även ur andra skäl, inte minst sociala, är användbart och möjligt att utnyttja.

Utöver de projekt som framförts av försvarets fastighetsnämnd har skjutfältskommittén haft olika alternativ att välja mellan. Det har emellertid överallt i södra och mellersta Sverige visat sig, att man i så fall skulle få flytta bort hundratals upp till tusentals människor för att skjutfältet skulle kunna tas i anspråk. Det måste vara begripligt, att man väjer inför så betänkliga sociala konsekvenser som det då blir fråga om.

Till slut stannade skjutfältskommittén inför tre alternativ. Det ena avsåg ett område i Västerbotten, det andra var det s. k. Lillhärdaalternativet och det tredje och nu aktuella var Älvdalsalternativet.

Västerbottensfältet hade ju gått att få praktiskt taget hur stort som helst. Men jag vill betona för kammaren vilka kostnader som skulle ha uppstått, om skjutfältet förlagts dit, på grund av alla de frakter som blivit nödvändiga. Kalkylerna utvisade belopp av en storleksordning, som gjorde att det inte var tänkbart att lägga skjutfältet i Västerbotten. Därtill hade det behövts byggnader i sådan omfattning att alternativet framstod som komplett orealistiskt att lägga fram i första hand i kanslihuset och i andra hand i riksdagshuset. Man måste ta hänsyn till de verkliga förhållandena och avstå från planerna på ett skjutfält i Västerbotten.

Då fanns två alternativ kvar, dels Lillhärdaalternativet i Härjedalen, dels Älvdalsalternativet. Många skäl talade

för att Lillhärdaalternativet måste betraktas som betydligt underlägset, dels på grund av avståndet — som är en inte obetydlig faktor — dels också på grund av två andra faktorer som hör till bilden. Den ena är en projekterad väg som skulle komma att gå genom fältet eller i varje fall i dess omedelbara närhet. Sannolikt skulle antingen vägen eller också skjutfältet inte kunna användas under långa perioder. Den andra faktorn är en projekterad stor dammanläggning, som man fortfarande inte vet hur stor den blir men som kan — i kalkyler av detta slag bör man ju räkna pessimistiskt — få en sådan omfattning, att fältet skulle bli mindre lämpligt för sitt ändamål och kanske över huvud taget inte gå att utnyttja.

Därmed återstod Älvdalsalternativet. Detta område med sin stora ytvidd av 54 000 hektar, varav 51 000 hektar kronopark, har i jämförelse med alla de övriga projekt som letats fram den betydande fördelen, att något ingrepp inte behöver göras i människors liv och gärning, såsom måst ske i betydande utsträckning om de förslag genomförts som avsåg fält i t. ex. Uppland, Gästrikland eller Västmanland. Där hade det, som jag förut framhållit, blivit fråga om bortflyttning av flera hundra människor. Men här aktualiseras som sagt ingen sådan bortflyttning.

Terrängen är kanske inte i allo så lämplig. Det har man emellertid fått bortse från, och man har sagt sig att detta område är ändå av den storleksordningen att det är acceptabelt med hänsyn till de krav som måste ställas. Eftersom det lämnats så många upplysningar om förhållandena ute i Europa vill jag påpeka att det projekterade fältet betydligt överglänses i storlek av ett artilleriskjutfält som våra grannar i öster har till förfogande för sin armé, alltså den finska armén. Fältets storlek är således inte enastående, men skulle vi skära ned fältet finge det en sådan omfattning, att det visserligen vore an-

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

vändbart i dag men med hänsyn till den mycket snabba utveckling som pågår på detta område sannolikt inte skulle vara användbart om några år. Får man hela detta område vet man i varje fall att man har något att bygga på för den nu överblickbara framtiden.

Det rör sig ju i detta fall om ett artilleriskjutfält. Något samövningsfält är det inte fråga om — jag vill påpeka att tanken därpå tills vidare avförts. Reservanten inom kommittén, herr Söderberg, har ansett att fältet inte behövs eftersom det går bra att tränga in motsvarande övningar på Villingsbergs skjutfält. Jag kan härvidlag intyga att inte endast militären utan både skjutfältskommittén och Kungl. Maj:ts kansli kommit till resultatet, att det vore ett oekonomiskt utnyttjande av de resurser vi har vid artilleriet att nöja sig med ett mindre skjutfält, eftersom det då inte blev möjligt att ge den utbildning som erfordras.

Nu kommer jag till den aktuella reservationen. Det frågas: Skulle det inte gå att undanta marken på östra sidan Rotälven? Det är synd att vi inte har en karta, så att kammarledamöterna kan se, hur det ser ut. Både inom skjutfältskommittén och inom statsutskottets första avdelning har vi allvarligt övervägt detta alternativ.

Man har även kommit till tals med älydalsborna och man har tillmätt deras synpunkter lika stort beaktande som kultur- och naturskyddssynpunkterna. Måste man inte medge, herr talman, att den skrivning som utskottsmajoriteten här har formulerat efter sitt samråd med ordsbefolkningen och de natur- och kulturvårdande instanserna innebär ett stort tillmötesgående beträffande de synpunkter som har framförts.

Min ärade vän, herr Eliasson i Sundborn, berörde litet för hastigt den hänsyn som visats den lokala opinionen. På sid. 4, andra stycket av utlåtandet står nämligen följande: »Utskottet vill särskilt understryka departementschefens uttalan-

de, att de i områdets östra del belägna, ur naturskyddssynpunkt särskilt värdefulla reservaten icke skola utnyttjas som målområden — — —».

Detta är ändå ett ganska klart direktiv beträffande utnyttjandet av fältet. Vidare sägs det att området enligt utskottets mening bör utnyttjas på det sättet att användningen av marken kring och öster om Rotälven i möjligaste mån begränsas. Varje skjutfält måste ju vara omgivet av ett ganska stort skyddsområde, ett säkerhetsområde. Skulle man ta bort den del av området som är beläget öster om Rotälven även som säkerhetsområde, blir basen på fältet så smal att möjligheterna att utföra skjutningar blir mycket begränsade. Men om östsidan, det omstridda området, kan användas som skyddsområde får man hela det övriga området att röra sig på. Ty även om det inte utnyttjas vare sig som målområde eller pjäsplatsområde kommer det till nytta som skyddsområde och hela den övriga delen av området kan utnyttjas för skjutövningar.

Samtidigt som man alltså å ena sidan så långt möjligt tillgodoser det utbildningsbehov som finns, har man å andra sidan, herr talman, velat tillmötesgå de lokala intressena ävensom de kulturhistoriska intressena och naturskyddet genom att utgå från att en överenskomelse skall träffas om största möjliga skonsamhet på ifrågavarande område. Det har också klart sagts ifrån att ett samarbetsorgan skall bildas mellan befolkningen i berörda område och de militära myndigheterna. Därvidlag bör vi kunna räkna med lojalitet från båda sidor. Men anledning av motioner och efter den resa som första avdelningen gjorde till den plats det här gäller har utskottet allvarligt övervägt att stödja reservanternas förslag att man skulle avstå från detta område. Men detta skulle medföra att ifrågavarande skjutfält finge förläggas längre norrut och kommit in i kronoparken i Särna kommun och något in på härjedalssidan. Det är inte bara det längre avståndet från de blivande för-

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

läggningarna vid Trängslet som väcker betänkligheter utan även det förhållandet att terrängen blir ännu mer ensartad och ur övningssynpunkt betydligt sämre. Utskottsmajoriteten har stannat för nu föreliggande förslag, som innebär ett rimligt tillmötesgående och hänsynstagande på båda sidor.

Det har talats mycket om både det kulturhistoriska värdet och naturskyddsvärdet hos berörda område, speciellt den del som är belägen öster om Rotälven. Jag är den första att medge att området är mycket tilltalande men, ärade kammarledamöter, här möter inte alls samma svårigheter som uppstod efter beslutet om Gullberg, då flera hundra jrodbrukarfamiljer, som där hade haft sin utkomst under många år, måste flytta. Såvitt jag vet finns inom nu ifrågavarande område icke någon stadigvarande bostad som behöver utrymmas. Det enda det möjligen kan bli fråga om blir en förflyttning av någon kronojägare.

Det är naturligtvis av värde att ifrågavarande område kan bevaras. Och det är inte heller givet att området på något sätt ur någon synpunkt kommer att spolierras, medan man i andra fall, som sagt, har måst avhysa den bofasta befolkningen i rätt hög grad.

Herr talman! Skillnaden mellan reservationen och utskottets skrivning bör icke överdrivas. Det är klart att det finns en skillnad, men gränsen är ganska flytande, och jag vill från denna talarstol uttala som utskottets förhoppning att all möjlig hänsyn skall kunna iakttas rörande det omstridda området.

Får jag sedan bara i korthet beträffande den andra delen av propositionen och utskottsutlåtandet, den som handlar om A 1:s förflyttning, säga att jag har hyst en viss betänklighet mot detta så länge markfrågorna i Linköping var oklara. Nu har det lämnats fullständiga garantier för att markfrågorna skall kunna ordnas tillfredsställande.

Hade vi möjligheter och resurser här till skulle vi naturligtvis inte låta de

militära förbanden ligga in på städerna som de nu gör. De skulle flyttas ut till helt andra trakter, och därvidlag skulle inte några som helst hänsyn tagas. Men vad skulle det inte i denna stund kosta att flytta ut våra militära förband från städerna, där de lades för 50, 60 år sedan, vilket då ansågs vara det enda riktiga och möjliga. Det skulle kosta alltför stora pengar.

Jag har, som försvarsministern vet, tidigare motsatt mig vissa förflyttningar. Men den här flyttningen ger jag min anslutning till. Jag betraktar den som absolut oundviklig för Stockholms fortsatta utveckling.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Ett par repliker till herr Ståhl.

Jag vill inte alls bestrida, att vapentechniken ökat kraven på utbildningsmöjligheter och att det kan finnas motiv för att skaffa ett nytt skjutfält. Men jag ber kammarens ärade ledamöter att läsa vad som står i utskottsmajoritetens och även i reservanternas skrivning. Nederst på sid. 3 redogör man för att skjutfältsutredningen har ansett att ett artilleriskjutfält, varom här är fråga, »icke bör väsentligt understiga 30 × 10 km», d. v. s. 30 000 hektar. Här konstaterar alltså utskottet på basis av skjutfältsutredningen att ett dylikt fält inte bör väsentligt understiga 30 000 hektar. Även om man, som motionärerna vill göra, undantar ett område på 17 000 hektar, så återstår 37 000 hektar till militärens förfogande, alltså ett område som är tre gånger så stort som Villingsbergsskjutfältet. Motionärerna har också pekat på möjligheten att kompensera dessa 17 000 hektar med området i nordväst.

Jag delar självfallet herr Ståhls uppfattning att man måste ta en viss hänsyn till de militära synpunkterna. Men det skadar väl inte att man också tar hänsyn till befolkningens synpunkter. Det borde

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

ju inte vara något fel! Här har man möjlighet att göra en avvägning som i varje fall enligt min mening tillgodoser både de militära synpunkterna och ortsbefolkningens fullt berättigade intressen. Om man ser t. ex. på naturskyddssynpunkterna, är det ju ändå inte samma sak för dem som skall besöka detta känsliga område — det måste väl ändå herr Ståhl erkänna — att mötas av varningsskyltar som att få passera infartsvägarna utan att störas av sådana saker. I kommunen vill man inte ha detta område enbart för ortsbefolkningens rekreation, utan man vill liksom domänverket satsa ännu mera för att det för en bred allmänhet, inte minst för städernas växande befolkning, skall bli ett semester- och rekreationsområde. Man kan då inte räkna med att — för att ta ett exempel — barnfamiljerna blir särskilt förtjusta i att färdas över en skjutfältsgräns med varningsskyltar, så rädsla som människorna många gånger inte utan skäl är för blindgångare och dylikt. Även om man försäkrar att riskerna för sådana är mycket små, måste vi ändå förstå att detta är en väsentlig olägenhet.

Jag skall här inte ta upp någon debatt med herr Ståhl om Lillhärddalsalternativet; jag har redan framhållit mina synpunkter på den frågan. Jag tror att herr Pålsson i Lit som reservant i skjutfältsutredningen gav ganska goda exempel på de problem som möter i Älvdalsområdet och även påvisade vad som talar för Lillhärddalsområdet. Men jag medger att den frågan är något inaktuell, när nu valet inte står mellan Älvdalen och Lillhärddal utan mellan propositionens Älvdalsområde och den av reservanterna önskade gränsdragningen.

Herr Ståhl säger vidare att motionärerna och reservanterna inte bör undervärdera vad utskottsmajoriteten sagt. Herr Ståhl pekade därvid särskilt på följande uttalande: »Utskottet vill särskilt understryka departementschefens uttalande, att de i områdets östra del belägna, ur naturskyddssynpunkt särskilt värdefulla

reservaten icke skola utnyttjas som målområden», o. s. v.

Ja, det beror på vad man menar. Vilka områden är de särskilt värdefulla? Herr Ståhl får ursäktas mig om jag menar att det är något annorlunda att ha en klar gränsdragning än att ha ett uttalande som dock är ganska tånjbart.

Herr Ståhl sade att om man ginge motionärerna till mötes, så skulle basen för fältet bli för smal. Får jag lov att peka på att dessa minimigränser som man talat om — 30×10 km — mycket väl uppfylls, även om man tar bort området öster om Rotälven. Herr Ståhl sade, att om man går längre norrut blir terrängen ensartad. Ja, det är mindre värdefull terräng, och jag förstår att den inte duger. I första kammaren anförde man som argument mot motionärernas yrkande att dessa berg, som är belägna i östra delen av området, behövs som utkikspunkt, som observationsplats. Man frågar sig, om inte en och annan militär kan gå upp på ett berg och titta i en kikare utan att det ingår i ett skjutfältsområde. Det finns ju inget förbud mot att vandra på kronans mark.

Jag konstaterar att herr Ståhl som utskottsmajoritetens talesman inte sade ett ord om Klittens utskog. Om riksdagen följer utskottsmajoriteten betyder det att staten får lägga ut åtskilligt med pengar på att lösa in enskild mark i utkanten av området åt öster för att ge Dalregementet möjligheter till stridsskjutningsövningar. Förlåt mig om jag som värnpliktig, som råkat tillhöra Dalregementet, säger att jag inte tror på detta resonemang, att man måste ta detta bergiga område som stridsskjutfält när man ändå har 50 000 hektar att hålla sig på. Nog skall det väl finnas möjligheter för Dalregementet att öva på detta stridsskjutfält utan att man skall behöva göra några ingrepp på enskilda skogsägares mark? Jag förstår att herr Ståhl ville förbigå detta. Jag måste som lekman — jag gör inte anspråk på att vara någon artillerist — fråga mig om det möjligen

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

är så att någon har funnit att detta fält ser jämnt och fint ut om man ritar upp det med linjal på kartan. Området ligger inte heller närmare Falun. Det ligger längre bort än det område vid Trängslet där skjutfältets södra del är belägen.

Jag vill understryka, herr talman, att denna diskussion inte bör influeras av att vi alltid annars vid bedömningen av sådana här skjutfältsfrågor kommer in på så oändligt besvärliga avvägningsproblem. Beträffande Gullberg röstade jag för att vi inte skulle gå för långt därför att det skulle tvinga massor av människor att flytta. Man kan som herr Ståhl säga att detta skäl inte föreligger här. Men det betyder ju inte att man inte anlägger betydelsefulla synpunkter även då man kräver en sådan här ändring. De militära och de civila intressena kan åtminstone något så när förenas. Det borde vara en hygglig kompromiss att gå motionärerna tillmötes.

Det har också anförts som ett skäl att det inte bor några människor här. Om jag bortser från att människor vistas här i skogsarbete, i fäbodan o. s. v. och från att området enligt planerna skall utnyttjas som semesterområde, så kan jag ändå tillägga en synpunkt. Vi är lyckliga nog att leva i ett land där levnadsstandarden har stigit kraftigt. Även om vi kanske kan säga att den inte är så rättvist fördelad som vi skulle önska, så är det ett faktum att vi har denna höga standard. Den tar sig uttryck i en ökad fritid, en växande bilism o. s. v. Om man följer utskottsmajoriteten i denna fråga har man vidtagit en åtgärd som är ägnad att omöjliggöra för människor att komma till landets sydligaste vildmarksområde.

Det finns en risk för att kommande generationer inte utan fog kommer att rikta kritik mot vår generation för att vi hänsynslöst exploaterat naturen och lämnat i arv för litet av skönhetsvärden till dem som kommer efter oss. Inte minst detta, herr talman, talar för ett bifall till reservationen.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande Klittenområdet har det varit rationellt att försöka lösa frågan om Dalregementets strids-skjutfält så som försvarsministern gjort. Att lägga ett infanteriskjutfält inne i det stora artilleriskjutfältet tror jag är omöjligt, i synnerhet om det skulle ligga mellan Trängslet och det egentliga skjutfältet.

Herr Eliasson säger att vi skall behålla turistområdena här i landet. Vi skall därvidlag inte klaga, vi som bor i detta vidsträckta land med en glesare befolkning än alla nationer på kontinenten. Därför behöver vi inte avstå från att ge vårt försvar erforderliga markområden.

Jag vill vidare understryka för kammarledamöterna att området kommer att stå öppet för turister från hela Sveriges land vid alla tillfällen då skjutning inte pågår. Hur lustigt det än kan låta så är skjutfälten ganska fina områden både botaniskt och zoologiskt. Viltet lider underligt nog inte av skott-rädsla och vet tydligen på vilka områden det är fredat. Och i varje fall i södra Sverige är dessa områden ofta små guldgruvor för botanister. Området kommer att ligga öppet — man skall inte fördölja detta — vid alla de tillfällen när skjutning inte pågår.

Sedan vill jag säga till herr Eliasson som citerar vad skjutfältsutredningen har sagt, nämligen att området inte bör väsentligt understiga 30 000 hektar, att han förtiger nästa mening där det heter: »Ett nytt artilleriskjutfält bör dock enligt utredningen, särskilt om det kan förläggas till av kronan ägd mark, ges ett sådant yttinnehåll, att det motsvarar de anspråk, som kunna beräknas komma att ställas på ett skjutfält under överskådlig tid.»

Som jag sade nyss måste man räkna med att kraven på större områden kommer att öka med den allt snabbare tekniska utvecklingen.

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är kanske nödvändigt att jag tar kammarens tid i anspråk några minuter för att i varje fall klara ut bakgrunden till att vi nu behandlar denna fråga om ett stort skjutfält. De flesta av kammarens ärade ledamöter minns 1959 års strid i kammaren om ett annat skjutfält, Gullbergsskjutfältet i Östergötland.

Bakgrunden är den förändring som i första hand sker här i stockholmstrakten. 1959 ersatte vi rosersbergsområdet, som inte längre kan användas för infanteriskjutskola med hänsyn till att Arlanda hade förlagts i närheten. Vi ersatte detta med ett annat skjutfält för infanteristridsskolan utanför Linköping, dit vi nu förlägger denna skola.

I dag behandlar vi frågan om att flytta Svea artilleriregemente, som har ett skjutfält utanför Stockholm, det s. k. Järvafältet, där man faktiskt har en skjutbana för artilleri. Detta regemente skall nu flytta till Linköping och vi går miste om ett av våra artilleriskjutfält. Detta skall vi ersätta med ett väsentligt större skjutfält uppe i Älvdalen.

Ursprungligen var ju tanken att man skulle ha löst skjutfältfrågan både för infanteristridsskolan och Svea artilleriregemente genom att förlägga dem till en plats, nämligen i Östergötland. Det ursprungliga förslaget om Gullbergsskjutfältet gällde ett ganska stort skjutfält, men det mötte mycken kritik. Det var fråga om att ungefär 600 personer skulle flytta, och jag för min del böjde mig för den opinion som kom till uttryck i länet och i landet. Det förslag som ändå framkallade strid här i riksdagen gällde ett betydligt blygsammare skjutfält än det som ursprungligen föreslagits av försvarets fastighetsnämnd. Då sade man i diskussionen här i kammaren — om ni minns det — att skall det vara ett artilleriskjutfält får ni söka det någon annanstans än här i Mellansverige och i södra Sverige. Det finns

så stora områden i vårt land med stora vidder och vildmark eller ödemark, i varje fall med glesbygd. Sök skjutfältet norrut!

Jag tillsatte då en parlamentarisk utredning som sökte en ny plats och som fastnade för denna del av Dalarna som är glesbygd. Inte en bofast person finns inom det område vi här diskuterar och som kan vara lämpligt för ett skjutfält. Jag måste säga att när jag först kom i kontakt med detta förslag var jag för min del mycket tveksam och undersökte mycket noga, om man inte genom andra dispositioner eller vissa förändringar av de nuvarande skjutfälten, Villingsberg, Gullbergsfältet och det lilla fält vi har nere i Västergötland kunde klara det hela. Jag måste medge, att de undersökningar som vi och den Lingsmanska utredningen gjorde visade att detta inte var möjligt. Varför var det inte möjligt? Det var inte möjligt därför att t. ex. Villingsberg och Marma, som A 1 nu använder, antingen är fullt belagda med övningar eller är alldeles otillräckliga för det moderna artilleriet. Fälten är tillkomna vid en tidpunkt när det svenska artilleriets skjutförmåga uppgick till 1 till 1,5 mil.

Det artilleri, som vi nu varje år satsar pengar på i Sverige, skjuter betydligt längre. Våra nya pjäser kommer att kunna skjuta upp till 2,5 mil, och det är därför omöjligt att kunna utnyttja de nuvarande skjutfälten. Redan i dag måste man ställa upp pjäserna utanför skjutfälten. Vi skjuter över allmänna landsvägar där trafiken pågår, därför att fälten är för små. Detta gäller Villingsberg och flera andra platser. När man nu söker sig till en del av landet som är glesbygd, är det klart att man skall ta till fältet så stort att man slipper ställa batterierna utanför skjutfältsområdet. Det är bäst att ta till ordentliga riskområden från början. Det har den parlamentariska utredningen gjort, vilket jag anser vara alldeles riktigt med hänsyn till att vi — det må herr

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

Johansson ursäktar — ändå satsar en hel del pengar på det svenska artilleriet.

Jag vill erinra kammarens ledamöter om att vi under 1950-talet investerat ungefär 400 miljoner i ny artillerimateriel, och den sjuårsplan för arméns utbyggnad, som redovisats för riksdagen, skulle innebära att vi skulle satsa ytterligare 500 miljoner kronor. Denna moderna artillerimateriel har vi ingen möjlighet att utnyttja på eget skjutfält i dag — om vi skulle utnyttja den fullt ut.

Den strid om Älvdalsfältet som nu pågår är i och för sig beklaglig. Här har staten marker som kan utnyttjas och som är föreslagna.

Den strid om Älvdalsfältet som pågår är i och för sig beklaglig. Jag har haft flera samtal med representanter för bygden och lyssnat på deras synpunkter. Innan propositionen skrevs hade jag inte bara samtal utan jag skulle vilja kalla det för överläggningar med representanter för bygden. Vi var naturligtvis inte överens på alla punkter, men i allt väsentligt fick bygdens representanter redan genom propositionen tillgodosett flera praktiska förslag som de hade kämpat för. Det gällde fisket — man var ängslig för att man skulle bli berövad möjlighet till fiske. Om riksdagen här antar statsutskottets utlåtande, beslutar riksdagen också i dag att fisket skall få bedrivas som tidigare. Svårigheter uppstår vissa vardagar, när skjutning pågår, men lördagar och söndagar och när man eljest brukar fiska, såsom om kvällar och nätter, skall det vara möjligt att göra det. Beträffande jakten sker inga förändringar i de förhållanden, som nu råder — och sker det någon förändring, blir det en förändring till det bättre.

Genom gränsjusteringar tog vi undan vissa områden, som var särskilt ömtåliga ur kultursynpunkt. Beträffande flottningen, som man också ängslades för, är vi helt överens med Stora Kopparbergs Bergslags AB, som har flottningen om hand. I sitt remissyttrande

ger detta företag klart till känna, att samordning mellan flottningen och verksamheten på skjutfältet är möjlig. Det går att flotta på detta skjutfält, och bolaget har inget att erinra utan vi är överens. Skogsavverkningen skall skötas av domänstyrelsen i, som vi räknar med, betydande omfattning, därför att målområdena för artilleriet i huvudsak är belägna på de väldiga kalområden, där det inte växer träd.

Dessutom har det både i propositionen och kanske ännu starkare i utskottsutlåtandet understrukits att bygdens befolkning skall få ett visst medinflytande över användningen av vissa delar av fältet. Det är ett nytt arrangemang. Jag har varit litet rädd för det, men jag kan acceptera utskottets skrivning.

Vi kommer så till det som kanske här har väckt mest diskussion, nämligen frågan om att en tredjedel av detta fält skall undantas för annat ändamål, vilket är innebörden av dalabänkens reservation. Visserligen säger herr Eliasson i Sundborn — och det är jag glad för — att han kan vara med om att man kompenserar denna tredjedel norrut eller nordvästut. Men med det skulle, såvitt jag förstår, följa nytt bråk med befolkningen och nya svårigheter. Området är också redan undersökt. Ursprungligen ville de militära myndigheterna ha detta område förlagt söderut. Den parlamentariska utredningen flyttade det norrut. Det framgår också, som kammarens ledamöter finner på sidan 37 i propositionen — tyvärr inte i utskottsutlåtandet — där det finns en karta över området.

Frågan om att helt ta undan denna tredjedel av fältet har varit föremål för mycken diskussion under hela den tid detta projekt varit aktuellt. Det gäller här en något mera kuperad terräng, fördelaktig för vissa övningar och med utmärkta batteriplatser, som man skall använda sig av. Att splittra detta område är inte meningen, och vissa re-

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

servat, som finns inom området, är skyddade från början i sin egenskap av reservat och är uttryckligen undantagna från själva skjutfältet, även om de befinner sig innanför gränsen till detta. I detta stora område är, som jag sade, de s. k. nedslagsområdena begränsade till centrum av fältet.

Men det som gör att man tyvärr inte kan göra en ändring åt det önskade hållet och få ett riktigt artilleriskjutfält för de pjäser som nu håller på att komma fram — Sverige är på artilleriområdet ett föregångsland, beroende på att vi har en egen krigsindustri, som exporterar artilleripjäser och som ofta fortare än andra kan framställa moderna pjäser — är att fältet då ånyo skulle få en sträckning i öst—väst, som skulle vara betydligt längre men samtidigt medföra att den form på fältet, som medger skjutningar från alla håll, skulle försvinna. Därmed skulle vi vara i samma situation som gäller för Villingsberg och Marma, d. v. s. att vi skulle få ett långsträckt fält, som man i och för sig kunde skjuta över men som man ändå inte kunde utnyttja riktigt för de moderna pjäser, som nu framställs och som inte ens ser ut som dagens artilleripjäser utan har ett annat utseende och annan konstruktion. Man kan inte utnyttja fältet riktigt. Det är orsaken till att man inte har kunnat hålla sig till ett långsträckt område. Det är beklagligt att man därför inte kunnat tillmötesgå denna del av dalaopinionen.

Jag vädjar till kammaren att inte ge sig in på äventyret att tvinga oss att börja bråka på nytt med andra kommuner, att inte kasta åt sidan de militära utredningarna, den parlamentariska utredningen och det långvariga arbete som vi inom departementet har haft ett par år med dessa frågor samt utskottets nära nog enhälliga tillstyrkan av fältet i det föreslagna utseendet.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det område, som jag tänker mig för Dalregementets strids-skjutövning, skulle inte ligga mitt på vägen — det skulle ligga innanför vägen. Om det området inte passar, finns det dessutom 50 000 hektar att välja på. Nog tycker jag att Dalregementets skjutande några dagar om året skulle kunna samordnas med den övriga delen av verksamheten på fältet.

Det har vidare sagts, att man ändå får vara på detta fält lördagar och söndagar, när skjutning inte pågår. Kammarens ledamöter förstår väl ändå, att det är en kolossal skillnad, om man vill göra detta till ett fritids- och rekreationsområde, mellan att ha området tillgängligt när som helst och utan varningsskyltar om att skjutning pågår i stället för att det är öppet för allmänheten endast ett par dagar i veckan.

Till försvarsministern skulle jag vilja säga, att jag förmodar, att han inte menade det alltför bokstavligt, när han sade att opinionen i allt väsentligt fått sina synpunkter tillgodosedda. Jag känner också till opinionen i Älvdalen. Den har gått ut på att man inte velat ha skjutfältet där. Men i den nuvarande situationen har man böjt sig för faktum och i stället begärt, att det ur naturskydds- och andra synpunkter känsligaste området skulle undantagas. Den opinionsbildningen tycker jag är ganska klar.

Här har vidare frågats, vilken mark som kommer att tas i anspråk, om fältet sträcker ut i nordväst för att kompensera de 17 000 hektar som skulle undantagas österut. Jag vill understryka att det främst är fråga om att fortsätta på kronans mark, som redan delvis tagits i anspråk på andra sidan Särnagränsen. Det finns visserligen även på den sidan av gränsen mark som ägs av enskilda jordägare, men såvitt jag vet är det inte något som är mera förekommande där än på annan kronomark däruppe.

Vad beträffar synpunkten att man behöver uppställningsplatser för artilleripjäser vill jag säga, att jag har tittat

Förflyttning av Svea artilleriregemente m. m.

på detta fält två gånger. Jag har farit båda vägarna, efter Rällån och efter Rotälven. Det är uppenbart att det är mycket få uppställningsplatser för artilleripjäser där. Jag beklagar att inte hela statsutskottet har haft tillfälle att se på detta.

Jag vidhåller yrkandet om bifall till reservationen. Det är inte något äventyrligt att bifalla den. Utskottets ställningstagande är mera äventyrligt.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Militärbefälet i detta land har blivit ett slags orientaliska furs-
tar som är vana att få allt vad de pekar på. I varje fall har varken regeringen eller riksdagsmajoriteten kunnat visa dem någon motståndskraft.

Alltid hänvisar man till den ökade tekniken. Nu säger försvarsministern att vi redan har kanoner som skjuter 2,5 mil och att de måste skjuta i alla riktningar. Därför kommer inte ens hela Älvdalens skjutfält att räcka. För övrigt vet vi att det är robottekniken som nu går framåt, hur mycket vi än satsar på artilleriet. Jag är tämligen övertygad om att när det mesta av marken i Älvdalen är sönderskjuten, duger den inte längre. Då skall man ha något annat, om vi inte i tid vänder ifrån denna vanvettets väg som vi nu är inne på.

Jag beklagar att debatten uteslutande har rört sig om Älvdalen. Jag tycker att en annan sida av saken, särskilt för Stockholm med omnejd, är lika viktig, nämligen att man inte bara flyttar bort en förläggning och tar hit en annan i stället. Vi bör ta som riktpunkt, icke som försvarsministern sade i första kam-
maren att i varje fall Svea garde skall stanna kvar inom oöverskådlig tid, utan vi skall inrikta oss på att flytta bort förband efter förband från en växande storstad.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. I och II

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. III

Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den vid utlå-
tandet fogade reservationen; samt 3:o) bifall till det av herr Johansson i Stock-
holm under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr förste vice tal-
mannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eliasson i Sundborn begärde likväl vo-
tering, i anledning varav herr förste vice talmannen för bestämmande av kontrapropo-
sitionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr förste vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava fler-
talets mening för sig. Beträffande kon-
trapropositionen begärde dock herr Jo-
hansson i Stockholm votering, i anled-
ning varav efter given varsel följande
voteringsproposition upplästes och god-
kändes:

Den, som vill, att kammaren till kontrapropo-
sition i huvudvoteringen
angående mom. III) i statsutskottets ut-
låtande nr 113 antager det förslag, som
innefattas i den av herr Einar Persson
m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kon-
traproposition i nämnda votering an-
tagit det av herr Johansson i Stockholm
under överläggningen framställda yr-
kandet om avslag å Kungl. Maj:ts pro-
position i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter här efter
intagit sina platser och voteringspro-
positionen blivit ännu en gång uppläst,
verkställdes omröstning genom uppres-
ning. Därvid befanns, att flertalet av
kammarens ledamöter röstat för ja-pro-
positionen.

Kammaren hade alltså till kontrapro-
position i huvudvoteringen antagit den
under 2:o) angivna propositionen.

Iakttagelser vid ungdomsanstalten Røxtuna m. m.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. III i utskottets utlåtande nr 113, röstar

Ja;

Den, det, ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Einar Persson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 131 ja och 59 nej, varjämte 18 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. IV

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. V

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 776; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 2

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av Kongl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnader för svenska FN-styrkor m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3**Granskning av statsverket m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 116, i anledning av riksdagens år 1960 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1**Iakttagelser vid ungdomsanstalten Røxtuna m. m.**

Sedan punkten föredragits anförde

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! När riksdagens revisorer förra sommaren besökte ungdomsanstalten Røxtuna gjorde de vissa iakttagelser beträffande anstaltsbyggnadernas beskaffenhet. Bl. a. kunde de konstatera svåra fuktskador. Jag skall inte fördjupa mig vidare i detta ämne, men jag ber att i kammarens protokoll få läsa in en del av utskottets yttrande. Jag citerar:

»Utskottet kan för sin del icke finna annat än att de bristfälligheter som byggnaderna uppvisar är att tillskriva den omständigheten att tillräckliga markundersökningar icke verkstälts, innan byggnadsarbetena igångsatts. Med hänsyn till de extra kostnader, som härigenom åsamkas statsverket, är detta givetvis att beklaga. Utskottet förutsätter att bristerna nu snarast avhjälpes på ett varaktigt sätt. Utskottet vill emellertid också med utgångspunkt från vad som förekommit understryka vikten av att innan markförvärv framdeles sker noggranna undersökningar utföres för att utröna om områdena är lämpliga för bebyggelse med hänsyn till markbeskaffenheten, grundvattensytans läge samt dränerings- och avloppsförhållandena.»

Herr talman! Jag vill helt och fullt instämma i vad utskottet här har anført. Jag hoppas att dess yttrande verkligen blir uppmärksammat av dem det vederbör, så att man för framtiden slipper

Statliga myndigheters anlitande av bankinrättningar m. m.

göra erfarenheter av detta mindre tillfredsställande slag.

Vidare yttrades ej.

Punkten lades till handlingarna.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Punkterna 2—4, 6—11, 13—18, 20—22, 25, 28—30

Lades till handlingarna.

Punkterna 5, 12, 19, 23, 24, 26 och 27

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 31

Statliga myndigheters anlitande av bankinrättningar m. m.

Under finansdepartementet, § 31, hade revisorerna uttalat sig i fråga om statliga myndigheters anlitande av bankinrättningar m. m. och föreslagit, att vissa förtydligande föreskrifter utfärdades (Del I, s. 233—236).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder i det av revisorerna under förevarande paragraf angivna syftet.

Reservation hade avgivits av fröken *Andersson*, herrar *Per Jacobsson*, *Anders Johansson*, *Edström*, *Kaijser*, *Staxäng* och *Malmborg*, fröken *Elmén* samt herrar *Wedén* och *Bohman*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att åtgärder i det av revisorerna under förevarande paragraf angivna syftet icke skulle vidtagas.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! I frågan under denna punkt skall jag inte ta upp någon principdebatt. I och för sig hade det dock

varit rätt intressant att här diskutera innebörden av det uttalande som vederbörande departementschef gjorde år 1950 om att Sveriges kreditbank skall ha företrädesrätt som bankförbindelse för statliga myndigheter och företag. En sådan företrädesrätt rimmar nämligen dåligt med den strävan efter fri konkurrens inom det enskilda näringslivet som gör sig gällande från statsmakternas sida i andra sammanhang. På detta område är tydligen intresset för den fria konkurrensen inte lika stort.

Nu har vi emellertid, herr talman, en särskild kungörelse från år 1951 som innehåller uttryckliga bestämmelser om sådan företrädesrätt för Sveriges kreditbank. Och även om den till sin innebörd är oklar på vissa punkter skall den naturligtvis efterföljas; därom behöver väl ingen tvekan råda. Statsrevisorerna anser nu att kungörelsen inte har följts och vill därför att förtydligande föreskrifter skall utfärdas bl. a. beträffande inköp av resevalutor. Det vill också statsutskottets majoritet och föreslår därför en skrivelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Några reservanter i statsutskottet tycker att en sådan skrivelse är — milt uttryckt — onödig. Motiven härför är följande: Kungörelsen föreskriver bl. a. att Kreditbanken skall, »därest det utan väsentlig olägenhet låter sig göra, anlitas vid övriga transaktioner, där förmedling av bankinrättning påkallas.» Det förekommer emellertid i stor utsträckning att valuta vid utlandsresor i tjänsten hos olika myndigheter i regel anskaffas av vederbörande tjänsteman själv. Han vänder sig då — får man förmoda — till den bank som ligger lämpligt till för honom eller som han tidigare har förbindelse med. Sådant förfarande är naturligtvis både enkelt och fritt från onödigt krångel. Statsrevisorerna anser emellertid nu att man skall söka förhindra detta förfaringssätt. Inköp av resevaluta bör enligt deras mening nu ske hos Kreditbanken och lämpligen äga rum på det sätt som tillämpas inom

Statliga myndigheters anlitande av bankinrättningar m. m.

armétygförvaltningen. Jag skall återkomma till detta om några minuter.

Enligt min mening, herr talman, är det tvivelaktigt, om kungörelsen verkligen kan tolkas så att tjänstemän, som tidigare själva fick inköpa resevaluta, nu inte skulle kunna göra det. Föreligger det tvivel om tolkningen på den punkten, är i varje fall det nuvarande förfarings sättet så smidigt och praktiskt att man inte bör införa nya bestämmelser som omöjliggör det.

Den metod som tillämpas av armétygförvaltningen är måhända lämplig för detta verk som har ett mycket stort antal utlandsresenärer varje år, men den passar säkert inte på alla håll. Förfarandet innebär att armétygförvaltningens kassa tar på sig besväret med det anskaffande av resevaluta som den enskilde tjänstemannen eljest själv svarar för. En sådan metod är, säger statskontoret i sitt remissyttrande, bra i ett verk som har en fast organiserad personalavdelning av tillräcklig storlek. En generell tillämpning av armétygförvaltningens metod bör däremot inte anbefallas, framhåller statskontoret.

Jag tycker att statskontoret har rätt. Armétygförvaltningens metod, som betyder att även statens järnvägars resebyrå blir inkopplad, medför dessutom att inte bara Kreditbanken utan också statens järnvägars resebyrå kommer att få en förmånsställning och att alltså den fria konkurrensen sättes ur kraft även på resebyråsidan.

Som en sammanfattning vill jag, herr talman, säga att om det föreligger bestämmelser som till sin principiella innebörd är så diskutabla som den här ifrågasvarande bestämmelsen, då bör man tolka dem med mycket stor försiktighet så att inte tillämpningsområdet utvidgas. Det finns stor risk för att statsrevisorernas och statsutskottets rekommendation kan leda till en utvidgning som måste anses olycklig och otillfredsställande både ur principiell synvinkel och med hänsyn till de praktiska konsekvenserna.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av fröken Andersson m. fl.

Herr PETTERSON i Degerfors (s):

Herr talman! I den här omdiskuterade kungörelsen, nr 453 av år 1951, som står att läsa på s. 233 i statsrevisorernas berättelse, återfinns en hel del som är oklart — jag håller med herr Bohman därom. Men utskottet säger ju: »I detta avseende synes oklarhet föreligga om kungörelsens tillämpning, varför ett förtydligande måhända bör ske, innan åtgärder vidtas i det av revisorerna angivna syftet.»

Jag vill också erinra om att statsrevisorerna har till uppgift att se till att fattade beslut och gällande bestämmelser efterföljes. Här är det fråga om inte mindre än 27,5 miljoner kronor, som man bort låta gå genom de statliga penninginrättningarna, något som man emellertid uraktlåtit att göra utan att det finns bärande skäl därför. Det är detta som statsrevisorerna har påpekat och som statsutskottet i sitt utlåtande understrukit. Samtidigt gör både revisorerna och utskottsmajoriteten detta på ett mycket försynt sätt; man talar om att saken bör i lämplig form tillkännagives för vederbörande.

I den reservation, som på denna punkt är fogad till utskottets utlåtande, framhålls att det föreligger oklarhet rörande kungörelsens innebörd i skilda avseenden. Det är måhända riktigt, och vid utskottsbehandlingen har även vi från majoritetens sida sagt att det bör undersökas, om det verkligen föreligger behov av ett klarläggande.

Jag vill återknyta till vad jag sade att det här gäller att tillse att bestämmelserna efterleves. Skulle det vara fråga om någonting som är oklart, må det ankomma på riksdagen att i annat sammanhang påyrka en ändring av kungörelsen, men så länge detta inte har skett måste kungörelsen efterlevas.

Handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg**§ 4**

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Bohman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 31:o i utskottets utlåtande nr 116, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av fröken Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Bohman begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 134 ja och 72 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 32—37 samt 39

Lades till handlingarna.

Punkten 38

Utskottets hemställan bifölls.

Anslag till vissa högskolor

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1961/62 till vissa högskolor jämte i ämnet väckt motion.

Avsnitt I**Handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg**

Sedan detta avsnitt av utskottets utlåtande föredragits anförde

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Trots att det står ett enigt statsutskott bakom yttrandet i denna fråga vill jag gärna säga några ord till förebyggande av senare missförstånd.

Jag syftar på utskottets yttrande rörande motionen II:750 av herr von Friesen m. fl. I denna motion föreslås att vid handelshögskolan i Göteborg »vid lämplig senare tidpunkt» ytterligare en professur i nationalekonomi inrättas med inriktning på bland annat internationella ekonomiska problem och det svenska näringslivets internationella aspekter. I motionen föreslås ett uttalande att Kungl. Maj:t skall komma tillbaka nästa år med förslag härom. Om detta säger utskottet att statsrådet har pekat på de för närvarande begränsade personella resurserna vad beträffar lärare och forskare i ämnet nationalekonomi, och »med hänsyn till denna brist-situation» vill man inte nu föreslå något uttalande från riksdagen.

Enligt min mening döljer sig bakom detta uttalande oriktiga informationer om det faktiska läget vad beträffar arbetskraft inom ämnena företagsekonomi och nationalekonomi.

Låt mig först påpeka att det ju inte kan råda mer än en mening om att styrelsen för handelshögskolan i Göteborg har mycket goda skäl när den fö-

Handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg

reslår att det vid högskolan bör finnas åtminstone två professurer i nationalekonomi vid sidan av fyra i företagsekonomi och att den ena professuren i nationalekonomi bör ha viss inriktning på internationella ekonomiska frågor och det svenska näringslivets internationella problem.

Sådan utvecklingen är i vår tid med de nya stormarknaderna och de allt livligare internationella ekonomiska förbindelserna skulle man väl kunna säga att det är självklart att ingen handelshögskola kan fylla sin uppgift om den inte har till förfogande kvalificerade lärare av nämnda slag.

Statsrådet har i och för sig inte bestritt detta men hänvisar till en bristsituation i fråga om arbetskraft. Däremot föreslår statsrådet två nya professurer i företagsekonomi. Nu förhåller det sig säkerligen så, att bristsituationen är mycket mera utpräglad vad beträffar kvalificerade krafter i företagsekonomi än i nationalekonomi. Men där bristen är större föreslår statsrådet två nya professurer och där det dock finns viss tillgång på kvalificerad arbetskraft hänvisas till en bristsituation. Här måste både statsrådet och utskottet ha erhållit alldeles otillräckliga informationer.

Såvitt jag vet finns det här i landet för närvarande inte mer än en docent i företagsekonomi, utöver den som för några dagar sedan blivit förklarad kompetent och satt i första rummet av alla de sakkunniga till en ledig professur i Stockholm.

Vi har alltså en kraft som sannolikt kan besätta den ena av Göteborgsprofessorerna. Jag går naturligtvis inte närmare in på personliga frågor. Vad beträffar den lediga professuren i Lund i företagsekonomi föreligger en ytterst besvärande situation — som jag av uppenbara skäl inte heller vill närmare ingå på. Men den kraft som ansetts mest meriterad kommer såvitt jag förstår att erhålla en annan ledig professur.

I företagsekonomi föreligger alltså verkligen en utpräglad bristsituation. I nationalekonomi däremot finns åtminstone två docenter, och om man gör en undersökning visar det sig att man har anledning att räkna med att det kommer fram flera docenter under de närmaste åren.

Jag kan därför för min del inte förstå annat än att både statsrådets och utskottets ställningstaganden grundar sig på oriktiga förutsättningar. Om statsrådet och regeringen vill utgå från de faktiska förhållandena, kan man omöjligen med hänvisning till en bristsituation säga nej till den nationalekonomiska professuren samtidigt som man föreslår två professurer i företagsekonomi.

Jag har, herr talman, vara velat framföra min bedömning av läget i denna fråga, så att inte en tystnad från min sida skulle kunna användas mot mig vid kommande års diskussion och anföras som ett godkännande av det här föreliggande utskottsyttandet. Jag nöjer mig nu med att uppmana statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet att under den kommande hösten verkligen pröva situationen och dra de slutsatser av tillgången på kvalificerade sökande, som därav naturligen kan dras. Jag uppmanar honom inte att uppskjuta beslutet beträffande professorerna i företagsekonomi, utan jag uppmanar honom endast att dra de slutsatser rörande en kvalificerad lärarbefattning i Göteborg på det internationella ekonomiska området, som det inte skulle erbjuda några oöverstigliga svårigheter att realisera på det sätt som motionen angivit.

Jag hoppas, herr talman, att få fortsätta denna debatt nästa år och då få tillfälle att komplimentera statsrådet för att han tagit konsekvenserna av det faktiska läget.

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avsnitten II och III

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 5

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521) jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 23 mars 1961 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 135, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

För att kunna effektivare bekämpa langning av rusdrycker, bl. a. till ungdom, föreslås straff för den som innehar rusdrycker i uppenbart syfte att sälja dem olovligen. Dryckerna skall kunna tagas i beslag och förklaras förverkade.

I samband härmed förordas vissa ändringar i rusdrycksförsäljningsförordningen, sammanhängande med annan lagstiftning.

De nya bestämmelserna avses skola träda i kraft den 1 juli 1961.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet upptagit de vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 477 av herr *Lundström m. fl.* och II: 567 av herr *Ohlin m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle att Kungl. Maj:t måtte utreda frågan om en inköpsregistrering utan inköpsbegränsning av alkoholhaltiga drycker i syfte att inskränka och motarbeta de grova missbrukarnas och langarnas spritinköp och för riksdagen framlägga de förslag en sådan utredning kunde föranleda.

I motionerna hade även framställts vissa andra yrkanden, vilka utskottet behandlat i sitt betänkande nr 48.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, nr 135, antaga i utskottets betänkande intagna förslag till förordning om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen den 26 maj 1954 (nr 521); samt

B) att de likalydande motionerna I: 477 av herr *Lundström m. fl.* och II: 567 av herr *Ohlin m. fl.*, i vad motionerna avsåge frågan om en inköpsregistrering utan inköpsbegränsning av alkoholhaltiga drycker, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Spetz, Söderquist, Gustafson* i Göteborg och *Christenson* i Malmö, vilka ansett att utskottet under punkten B) bort hemställa, att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 477 av herr *Lundström m. fl.* och II: 567 av herr *Ohlin m. fl.*, i vad motionerna behandlades i detta betänkande, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t

1) begära utredning av frågan om åtgärder — som utan att innebära någon begränsning av rätten till inköp — skulle möjliggöra registrering av inköpen av alkoholhaltiga drycker i syfte att inskränka och motarbeta grovt missbruk och langning; samt

2) i övrigt giva till känna vad reservationerna anförde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Med hänsyn till bl. a. den långt framskridna tiden och kammarrens arbetsbelastning vill jag inskränka mig till ett par kortfattade reflexioner kring utskottsutlåtandet om ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen. Här föreligger utöver utskottets uttalande en reservation, som ansluter sig till den stora folkpartimotionen i nykterhetsfrågan. Denna motion omfattade som

Andring i rusdrycksförsäljningsförordningen

bekant hela fältet av de nuvarande nykterhetsproblemen. En del av kraven är redan tillgodosedda genom riksdagens beslut, främst det betydelsefulla beslutet om åtgärder mot alkoholreklamen. Reservanternas förslag innebär icke — låt mig, herr talman, understryka det — ett ställningstagandet till en allmän inköpsregistrering. Ännu mindre tror någon av oss på välsignelsen av något slags nytt motbokssystem. Det heter också uttryckligen i reservanternas förslag till utskottets utlåtande: »Utskottet vill för sin del inte ta ställning till frågan om en sådan registrerings lämplighet».

Däremot har reservanterna inom bevillningsutskottet anslutit sig till motionsyrkandet om att frågan bör utredas. Om detta utredningsyrkande bifalles, betyder det att Kungl. Maj:t får tillfälle att överväga vissa former av registrering eller legitimering, främst med tanke på alkoholmissbrukare och »återförsäljare». Detta bör göras i samband med att man prövar en rad andra nykterhetsfrämjande åtgärder. Man bör, skriver reservanterna, »överväga olika åtgärder som syftar mera direkt till en begränsning av alkoholkonsumtionen». Det heter vidare i reservanternas förslag: »Med nykterhetsfrämjande åtgärder avser utskottet därvid inte bara de kommunala och statliga nykterhetsorganens arbete utan även den klinisk-medicinska behandlingen, forskningen på alkoholområdet, länkrörelsens verksamhet och dessutom det ytterst väsentliga förebyggande arbete som utföres av de frivilliga nykterhetsorganisationerna.» I likhet med motionärerna har man också tangerat frågan om möjligheterna att med beskattningens hjälp medverka till en nedskärning av den individuella konsumtionen.

Man kan, herr talman, ha olika meningar om dessa olika åtgärder, och jag räknar inte denna detalj om vissa former av registrering som den viktigaste i svensk nykterhetspolitik i dag. Å andra sidan var vi redan i 1954 års

särskilda utskott inne på tanken att föreslå någon form av registrering. Denna synpunkt var heller inte främmande för svensk nykterhetsrörelse. Anledningen till att man till slut stannade för det nuvarande systemet var väl närmast de praktiska svårigheter, som hänger samman med såväl en allmän inköpsregistrering som med frågan om en riksspärrelista.

Däremot förordades lokala spärrelister i samarbete mellan nykterhetsnämnderna och systembolagen, och sådana listor förekommer ju också, även om de i dag är långt ifrån effektiva. Om reservanternas förslag nu bifölles, skulle Kungl. Maj:t enligt min mening i en samlad översyn också kunna överväga möjligheterna att effektivisera systemet med lokala spärrelister.

Naturligtvis känner vi tillfredsställelse över att den totala alkoholkonsumtionen i landet åter är lägre än 1954, ja, att man i själva verket måste gå tillbaka ända till 1947 för att kunna notera en lägre alkoholkonsumtion än i dag. Glädjen grumlas dock som bekant av den skrämmande ökning man kan konstatera när det gäller ungdomens del både i alkoholkonsumtionen och i fylleriförseelsernas antal. Därför måste alla utvägar prövas för att man skall kunna täppa till de möjligheter, som gör spriten alltför lätt tillgänglig för ungdomen och de alkoholskadade. Läget är, ärade kammarkamrater, tillräckligt allvarligt för att motivera en undersökning även av inköpsformerna.

Med denna motivering, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Även om man inte kan säga så mycket nytt — denna fråga har ju diskuterats vid flera tillfällen både under denna vinter och tidigare — vill jag dock säga några ord med anledning av att jag är en av undertecknarna av motion nr II: 567, som har skyttat vid

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen

flera tillfällen tidigare under vintern men som får betraktas som formellt besvarad i detta utskottsutlåtande. Också med hänsyn till att jag deltog i nykterhetskommitténs arbete under några av dess senaste år känner jag ett behov av att få säga ett par ord.

Det är nu drygt sex år sedan den stora reformen genomfördes, då motbokssystemet avskaffades. Som det har erinrats om är ju den totala konsumtionen nu lägre än den var när motboken avskaffades, och det är i och för sig glädjande. Men å andra sidan finns det mycket besvärande inslag i den nuvarande bilden. Det gäller fylleristatistiken, det gäller särskilt ungdomens och även kvinnornas dryckesvanor.

Nu tror jag att det är oriktigt att jämföra det nuvarande tillståndet med tillståndet 1954/55, ty om vi inte hade fattat det beslut som då fattades utan fortsatt med det gamla motbokssystemet, är det väl mycket otroligt att vi hade haft 1954/55 års läge att redovisa. Vi hade nämligen en ogynnsam utveckling före denna reform, och denna ogynnsamma utveckling hade förmodligen fortsatt ifall reformen inte hade genomförts. Vad man skall jämföra är ju det nuvarande läget, med vår nuvarande nykterhetslagstiftning, och det läge vi skulle ha haft för närvarande med den gamla lagstiftningen. Det är nu en jämförelse som tyvärr inte kan göras, men man kan ju alltid framföra allmänna synpunkter. Det må vara hur som helst med den saken, men det finns en del mycket oroande inslag i den nuvarande bilden av vårt nykterhetstillstånd. Därför ansåg vi, som står bakom denna motion, att det efter de sex årens erfarenheter nu borde vara på tiden att göra en allmän översyn av det nykterhetspolitiska läget. Jag vill inte därmed säga att erfarenheterna är så allmängiltiga att vi definitivt kan bedöma den nya lagstiftningen, men jag anser att det finns tillräcklig erfarenhet för att nu försöka överblicka hela fältet.

Som herr Rimmerfors nämnde har förslagen i motionen — som berörts även i andra motioner, även om de har varit mera specialiserade — redovisats i olika sammanhang. Riksdagen har tagit en mycket positiv ställning till frågan om att försöka begränsa alkoholreklamen. I vår motion togs även upp frågan om utskänkningen vid nöjes- och idrottsplatser. § 36 rusdrycksförsäljningsförordningen är inte så klar som man skulle önska. Vi förutsatte att man där skulle kunna precisera formuleringarna och därmed vinna något i förebyggande syfte. Riksdagen har emellertid inte gått motionärerna till mötes, men frågan har fått en viss belysning och man får hoppas att en fortsatt restriktivitet bevaras på det området. Det finns ju knappast någonting som passar sämre ihop än ungdom, alkohol, nöjen och motortrafik, vilket allt så lätt stöter samman i detta avsnitt.

I motionen togs även upp frågan om spritserveringen på båtarna i Öresundstrafiken. Sedan har det kommit en proposition i ärendet, och bevillningsutskottets utlåtande ligger nu på riksdagens bord. Bakom propositionen ligger förhandlingar mellan de danska och svenska regeringarna. Jag konstaterar med tillfredsställelse att bevillningsutskottet förordar fortsatta försök att bemästra problemen, till dess vi kommer därhän att utskänkningen av skattefri sprit på dessa båtar elimineras.

Frågan om stöd åt nykterhetsorganisationerna har också fått en positiv behandling vid årets riksdag. Detsamma gäller vårdfrågorna. Vi konstaterar detta med tillfredsställelse. Det är en av vinsterna med 1954 års lagstiftning att vi har fått ett mera allmänt intresse och en bredare samverkan i vårt samhälle när det gäller att komma till rätta med nykterhetsproblemen. Det är en vinst, som vi har all anledning att ta vara på och slå vakt om.

Som redan nämnts redovisas i dag motionens förslag om en utredning rör-

Andring i rusdrycksförsäljningsförordningen

rande viss inköpsregistrering. I nykterhetskommittén har det lagts ned ett oerhört arbete på att skapa två olika former av inköpsregistrering utan kvantitetsbegränsning. Registreringen innebär att kunden legitimerar sig, att inköpen antecknas och att det sålunda finns en möjlighet att vid uppenbart missbruk av inköpsrätten spärra vidare inköp. När denna del av nykterhetskommitténs förslag försvann i samband med propositionens tillkomst och riksdagsbehandling, väckte den saken troligen inte så stor uppmärksamhet som den hade förtjänat. Det sades då att vi skulle ha förtroende, att vi skulle göra ett experiment och se om inte svenska folket kunde motsvara detta förtroende. Man måste nog säga att erfarenheterna på detta område är sådana att det finns anledning att på nytt överväga om inte någon form av inköpsregistrering är befogad. Det har påpekats av läkare och av andra socialt kännande människor, inte minst under innevarande vinter. Det har kommit till synes i pressen från många olika håll — just kravet på någon form av inköpsregistrering. Och det har gjorts gällande att ungdomsfylleriet och den möjlighet till spritlangning som nu finns till stor del bygger på frånvaron av sådan inköpsregistrering.

Nu föreligger här en proposition, vilken också har behandlats i detta utskottsutlåtande och som innebär ett försök att begränsa den olagliga sprithandlingen. Det är naturligtvis tacknämligt allt vad som föreslås i propositionen och tillstyrkes av utskottet, men jag tror inte att man därmed borde ha avfärdat förslaget om en utredning av frågan rörande inköpsregistrering. Här för talar nykterhetskommitténs tidigare förslag, härför talar de finska erfarenheterna och våra egna erfarenheter under de senaste sex åren. Härför talar det oroliga läget över huvud taget på det nykterhetspolitiska området. Det hade varit en väl befogad beredskapsåtgärd

att begära en sådan utredning. Jag har därmed inte för egen del tagit definitiv ståndpunkt till saken, det är knappast möjligt att göra det före utredningen. Däremot tror jag att det finns alldeles tillräckligt bärande skäl för att göra utredningen; att inte avvisa den. Jag beklagar att bevillningsutskottet, som i så många andra avseenden intagit en positiv ställning i år, inte vill tillmötesgå motionärerna i detta fall. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr Spetz m. fl.

I motionen har resonemangsvis även tagits upp frågan om beskattningen och därmed priset på spritdrycker. Det är alldeles klart att dessa varors pris spelar en betydande roll för den totala konsumtionen. Härtill svarar mången gärna att det inte är den totala konsumtionen som är det väsentliga, utan det är missbruket som är det väsentliga, och missbrukarna väjer inte för de höga priserna. Men ur bruket kommer missbruket — det finns säkerligen en stor kategori som eventuellt kan bli missbrukare men som ännu dock är i den situationen att de tar hänsyn även till priset.

Över huvud taget finns det inte något generalgrepp att lösa denna nykterhetsfrågan. Som ett generalgrepp betraktades ju en gång förbudet, men detta är avfört ur den politiska diskussionen. Det finns alltså inte något generalgrepp, utan det måste bli fråga om en kombination av en rad olika åtgärder, som länkas in i sammanhanget — och därvid är frågan om priset av stor betydelse.

Utvecklingen på det ekonomiska området går mycket snabbt i fråga om standardstegring och penningvärdeförsämring, och därför uppstår lätt det läget att spritdryckernas pris blir relativt lägre genom denna utveckling. Vi är nog på väg att hamna i det läget nu, då det ur nykterhetssynpunkt vore

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen

önskvärt att folk tvärtom intog en stramare hållning på denna punkt.

Det har inte ställts något yrkande i motionen, och det kan knappast ställas konkreta yrkanden i en fråga som denna, utan man får nöja sig med att föra fram synpunkter. Vår skatteglade finansminister som höjer skatterna på all livets nödtorft, bör inte försumma att se till att vi i varje fall inte kommer i ett sämre läge än vi en gång har varit.

Herr talman! Med dessa ord har jag velat kommentera motionen och de reaktioner som den utlöst. Jag ber som sagt att få yrka bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

I detta anförande instämde fröken *Elmén* samt herrar *Nyberg*, *Nelander*, *Berglund*, *Johansson* i Öckerö och *Keijer* (samtliga fp).

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag skall be att få säga ytterligare några ord till motivering för det i reservationen ställda yrkandet om utredning angående registrering av alkoholinköpen.

Som herr Svensson i Ljungskile redan har erinrat om, nedlade 1944 års nykterhetskommitté ett omfattande arbete på att utforma olika sätt för sådan registrering. Det var fråga om två alternativ eller metoder för registrering av alkoholinköpen. De hade emellertid det gemensamt, att man inte ville förena registreringen med företeende av någon särskild identifieringshandling vid alkoholinköpen. Man skulle kunna använda körkort, pass, postens identitetskort e. d.

För min personliga del har jag sedan länge varit mycket tveksam om värdet av en registrering för att bekämpa överlåtelser av alkoholdrycker. Jag tror mera på att man genom t. ex. en särskild folk rörelseaktion söker stärka den allmänna opinionens inställning mot sådana överlåtelser särskilt när det gäller ungdomen. Vi har i kammarken för inte länge sedan

beslutat att ge pengar här till inom ramen för de 600 000 kronor, som riksdagen anslagit till s. k. ungdomsupplysning. Det finns vidare möjligheter att förstärka den polisverksamhet, som särskilt inriktar sig på att bekämpa langningen, och även skärpa lagstiftningen — jag tänker på sådana åtgärder som förverkande av redskap som använts vid langning. I det föreliggande betänkandet från bevillningsutskottet tillstyrkes också vissa skärpningar i rusdrycksförsäljningsförordningen i samma syfte.

Jag tror som sagt mera på sådana åtgärder än på registrering av alkoholinköpen för att bekämpa langningen. Att jag likväl, herr talman, kommer att rösta för reservationen sammanhänger med behovet av statistiskt underlag för social alkoholforskning. Registrering av alkoholinköpen, alltså utan särskilda inköpskort eller inköpsböcker, hade nog varit bra att ha nu, när det också enligt min mening finns behov av att närmare analysera den utveckling, som ägt rum sedan nykterhetsreformens antagande 1954. Då hade man kunnat studera vad som hänt under de gångna åren.

Vi har, herr talman, en medicinsk och psykiatrisk alkoholforskning under uppbyggnad på karolinska sjukhuset. Det är möjligt att den särskilda forskningskliniken där kan träda i verksamhet i slutet av sommaren. Denna forskning är alltså under uppbyggnad. Men vi har inte en organiserad, mera socialt inriktad alkoholforskning, och därför tycker jag att en utredning och ett övervägande från regeringens sida av frågan om registrering av alkoholinköp inte vore ur vägen.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen av herr Spetz m. fl.

Herr ENKVIST (s):

Herr talman! I det utskottsbetänkande vi nu behandlar redovisas två olika frågor, som på sitt sätt hör samman.

Först och främst behandlas de åtgärder som i proposition nr 135 föreslagits

Andring i rusdrycksförsäljningsförordningen

mot den olaga spritförsäljningen och olovligt tillhandagående av rusdrycker. Här föreslås att även medverkan och försök i detta hänseende skall kunna beivras. Därvidlag föreligger inte några olika meningar i utskottet — uppfattningen om den allvarliga situation, som det tilltagande bruket av alkohol i allt yngre åldrar skapar, är helt säkert bara en i denna kammare. Utskottsmajoriteten har liksom reservanterna beaktat det samband som otvivelaktigt finns mellan det tilltagande alkoholbruket bland ungdomen och den olovliga försäljningen av sprit. Även det grova missbruket vet vi har ett bestämt samband med spritlangningen. Utskottet håller emellertid före, att de nu föreslagna straffskärpingarna och strängare bestämmelserna är ägnade att förbättra situationen.

Jag tror det är att vänta för mycket om man hoppas, att de nu föreslagna åtgärderna skulle leda till en i alla avseenden gynnsam situation. Liksom herr Wiklund i Stockholm vill jag påpeka, att i detta sammanhang bör naturligtvis också beaktas riksdagens beslut om en större upplysningskampanj i syfte att mobilisera folkopinionen mot anskaffande av rusdrycker till ungdomen. Utskottet har också gjort detta påpekande och menat att effekten av dessa åtgärder bör avvaktas, innan ytterligare åtgärder vidtas.

I motionerna I:477 och II:567 har bland andra frågor även framlagts förslag om utredning angående inköpsregistrering utan inköpsbegränsning såsom ett medel att komma till rätta med spritlangningen.

Detta har utskottsmajoriteten avstyrkt med motiveringen att man måste väga de begränsade fördelar som en sådan åtgärd kan komma att medföra, mot de nackdelar som otvivelaktigt är förbundna med systemet. De föregående talarna har tillagt att man inte har bundit sig för en registrering utan endast vill utreda frågan för att se vad det kan bli av det hela. Herr Wiklund i Stockholm kom

med en alldeles ny motivering, när han i sitt anförande pekade på behovet av material för den sociala forskning som måste till för att vi skall komma till rätta med svårigheter som uppkommer på grund av alkoholmissbruket.

Herr Svensson i Ljungskile framhöll att 1944 års nykterhetskommitté vid införandet av den fria spritförsäljningen hade föreslagit denna registrering och även hade lagt fram olika alternativ till hur den skulle utformas. Om man vid det tillfälle då man beslöt att avskaffa motboken, hade tagit detta beslut, så hade det enligt min mening varit bättre än att göra det nu. Det blir en mycket begränsad åtgärd, i synnerhet som reservanterna är relativt tveksamma om lämpligheten av att införa en registrering.

En sådan utredning som här förordas kommer antingen att få gå en rätt enkel väg och föreslå mycket begränsade åtgärder, eller också måste det bli en mycket stor sak. Då måste hela fältet bearbetas. En allmän översyn av konsumtionsutvecklingen med inriktning på åtgärder, som utan att frångå den fria spritförsäljningen syftar till att pressa tillbaka den ökande konsumtionen bland ungdomen, är enligt min mening helt säkert något att ta fasta på. Vi måste ganska snart få till stånd en undersökning som kan anvisa lämpliga vägar för den upplysning och uppfostran som ändå måste vara det bästa vapnet när det gäller att komma till rätta med ungdomens ökande alkoholbruk. Såvitt jag förstår kan man inte av reservationens kläm läsa ut detta. Det har inte heller diskuterats tidigare. Därför anser jag inte att det finns anledning att biträda reservationen, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Det finns väl inte så mycket att tillägga. Herr Engkvist medger ju att det troligtvis hade varit bättre om vi 1954 hade fått en registrering. Nu beslöt man sig i stället för att göra ett

Ändring i rusdrycksförsäljningsförordningen

experiment utan registrering för att så att säga pröva om svenska folket skulle motsvara detta förtroende. Vi kan väl konstatera att i varje fall mycket betydande grupper inte har gjort det. I detta läge tycker jag att utskottsmajoritetens motivering för att avvisa motionärernas förslag är svag. Herr Engkvist skulle med sin motivering lika väl ha kunnat komma till det resultatet att vi bör göra en utredning och allvarligt diskutera igenom hela problemet. Blir det sedan fråga om en allmän översyn av både detta och annat så skulle det ha varit bra att ha en aktuell utredning beträffande de tekniska förutsättningarna och kostnaderna. Jag beklagar att vi inte fick det.

Herr ENGKVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för herr Svensson i Ljungskile beträffande mitt yttrande, att det hade varit bättre om man vid 1954 års beslut hade gått på registrering, påpeka att det då förelåg en helt annan situation än nu. Då var man i färd med att införa ett helt nytt system i nykterhetslagstiftningen som man sedan successivt kunde ändra. Att först ge den stora friheten och sedan ta tillbaka en del tycker jag är mindre välbetänkt ur folkpsykologisk synpunkt, så länge man inte har någon egentlig garanti för att en sådan åtgärd skulle medföra några väsentliga fördelar. Det är ju inte ens reserverna alldeles övertygade om.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det innebär ju att herr Engkvist och jag är helt överens om att vi begick ett misstag 1954 när vi inte tog med en registrering i den nya lagstiftningen. Jag håller fullständigt med herr Engkvist att det hade varit bättre att göra det då. Men om man gjort ett misstag är det gjort! Nu är frågan hur vi skall kunna rätta till det, och då tycker jag att vi borde göra denna undersökning för att få frågan klarlagd.

Herr BENGTTSSON i Göteborg (h):

Herr talman! Jag tillhör dem som vid antagandet av den nya nykterhetslagstiftningen livligt beklagade, att nykterhetskommitténs intentioner inte följdes därutinnan att registrering av inköpen förutsattes. Då hade vi apparaturen; den gamla systembolagsorganisationen hade kunnat bibehållas och ge möjligheter till inköpsregistrering vid fri försäljning. I så fall hade vi haft underlag för det statistiska studium av köpvanorna som herr Wiklund i Stockholm efterlyste. Men när vi då försatt dessa möjligheter tycker jag nog att det är ganska världsfrämmande att nu försöka gå tillbaka till en inköpsregistrering. Det skulle bli en komplicerad och dyrbar apparat, som vore förvillande lik det gamla motbokssystemet, som vi väl alla är ganska överens om att vi inte vill ha tillbaka.

Herr Wiklund säger visserligen att det skulle vara en registrering utan inköpskort och utan motbok. Jag förstår emellertid inte hur en sådan registrering skulle vara möjlig utan rekvisitioner som på något sätt följdes upp och noterades. Vi skulle helt enkelt få lov att bygga upp en ny organisation ganska lik den gamla. För min del tror jag att vi valde väg, när vi tog den nya nykterhetslagstiftningen, och att vi med den som utgångspunkt får arbeta vidare för att förbättra förhållandena på detta område. Jag tror inte att vi kan gå tillbaka till en registrering. Vi kan sörja över att vi missade en chans den gången, och några av oss kanske kan yvas över att vi kämpade för möjligheter till registrering. Men nu är vi nog tyvärr för sent ute för att gå tillbaka på den vägen; vi har lämnat den och skall nog inte försöka att gå den om igen.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Motionens yrkande går ju endast ut på en utredning av frågan om registrering och innehåller alltså inte något förslag om att vi skall införa en registrering. Jag tycker inte att det skulle

Handräckning vid taxeringsrevision

kunna skada att få reda på hur en registrering i dag borde läggas upp och vad den skulle komma att kosta.

Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. B) i utskottets betänkande nr 56, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Spetz m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 153 ja och 46 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets betänkande nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 15 november 1912 (nr 298) om provianteringsfrilager, m. m.; samt

första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av väckta motioner angående tillhörigheten till de s. k. nationella församlingarna.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtande hemställt.

§ 7

Handräckning vid taxeringsrevision

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om handräckning vid taxeringsrevision, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 3 mars 1961 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 62, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om handräckning vid taxeringsrevision.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat sex i anledning av densamma väckta motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 575 av herrar *Ewerlöf* och *Kaijser* samt II: 683 av herr *Cassel m. fl.*,

de likalydande motionerna I: 576 av herr *Spetz m. fl.* samt II: 684 av herr *Svensson* i Ljungskile m. fl. ävensom

de likalydande motionerna I: 577 av herr *Sundin m. fl.* samt II: 685 av herr *Hansson* i Önnarp m. fl.

I propositionen föreslogs att beskattningsmyndigheterna skulle äga påkalla handräckning av utmätningsmannen för

att utfå räkenskaper och andra handlingar, som inte frivilligt ställdes till förfogande för taxeringsrevision eller viss därmed jämförlig granskning.

I motionerna I: 575 och II: 683 hemställdes,

att riksdagen måtte

1) avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 62 med förslag till lag om handräckning vid taxeringsrevision,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillkallande av särskilda sakkunniga med uppdrag att med särskilt beaktande av nödvändigheten att den enskilde garanteras full rättssäkerhet utreda de i propositionen behandlade spörsmålen och utarbeta därav betingat förslag.

Motionerna I: 576 och II: 684 utmynade i hemställan,

att riksdagen ville — med avslag å förevarande proposition nr 62 — hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om utformningen av de åtgärder som kunde erfordras för verkställande av beslut om taxeringsrevision med bevarande av fullgoda rättssäkerhetsgarantier.

(Kungl. Maj:ts förslag)

1 §.

Har enligt — — — — — hos honom.

Handräckning må beslutas allenast om granskning av handlingarna kan antagas vara av väsentlig betydelse för taxering eller för fastställande av skatt och först sedan det visat sig, om vitesföreläggande efterkommes, därest ej sådant föreläggande uppenbarligen skulle vara utan gagn eller fara är i dröjsmål.

Förekommer grundad anledning antaga att handling som ovan avses finnes hos annan, må handräckning beslutas för handlingens eftersökande och omhändertagande hos honom, därest med hänsyn till handlingens betydelse och

Handräckning vid taxeringsrevision

I motionerna I: 577 och II: 685 anhöles,

att riksdagen vid sin behandling av proposition nr 62 måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts proposition icke kunnat av riksdagen bifallas, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om nytt förslag i ärendet, som innefattade bästa garantier för privatlivets helgd och rättssäkerheten.

Utskottet hemställde,

att riksdagen,

med förklaring att propositionen nr 62 icke kunnat oförändrad bifallas,

dels måtte för sin del antaga det genom propositionen framlagda förslaget till lag om handräckning vid taxeringsrevision med den ändringen beträffande 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12 och 13 §§ som framginge av nedan angivna, såsom *utskottets förslag* betecknade lydelse,

dels, i den mån syftet med de i ärendet väckta motionerna icke tillgodosetts genom vad utskottet sålunda föreslagit, måtte avslå motionerna

1. I: 575 och II: 683,
2. I: 576 och II: 684 ävensom
3. I: 577 och II: 685.

(Utskottets förslag)

Handräckning må beslutas allenast om grundad anledning finnes antaga att den, hos vilken revisionen skall ske, innehar men ej tillhandahåller handling som är av väsentlig betydelse för taxering eller för fastställande av skatt och först sedan det visat sig, att vitesföreläggande icke efterkommes; sådant föreläggande erfordras dock ej, där det uppenbarligen skulle vara utan gagn eller fara är i dröjsmål.

Förekommer grundad anledning antaga att viss angiven handling som ovan avses finnes hos annan, och tillhandahåller denne icke på begäran handlingen, må handräckning beslutas för handlingens eftersökande och omhändertagande

Handräckning vid taxeringsrevision*(Kungl. Maj:ts förslag)*

övriga omständigheter synnerliga skäl därtill föreligga.

(Utskottets förslag)

gande hos honom, därest med hänsyn till handlingens betydelse och övriga omständigheter synnerliga skäl därtill föreligga.

2 §.

Beslut om handräckning meddelas av länsstyrelsen eller av den myndighet som förordnat om taxeringsrevisionen. Skall handräckning ske enligt 1 § tredje stycket eller uppkommer fråga om handräckning för utfående av handling som avses i 7 §, må dock beslut om handräckning i sådant hänseende meddelas endast av länsstyrelsen.

Länsstyrelsen må, om skäl därtill äro, upphäva beslut om handräckning som meddelats av annan myndighet.

Beslut om handräckning verkställs av utmätningsmannen. Denne skall skriftligen underrättas om beslutets innehåll.

Beslut om handräckning meddelas av länsstyrelsen och verkställs av utmätningsmannen. Denne skall skriftligen underrättas om beslutets innehåll.

4 §.

Förrättningen skall övervaras av den, åt vilken taxeringsrevisionen uppdragits, eller av tjänsteman som därtill förordnats av myndighet, som beslutat revisionen. Vid förrättningen omhändertagen handling skall genast utan närmare granskning överlämnas till denne, där ej annat följer av 7 eller 9 §.

Vid förrättningen — — — — — eller annan.

Förrättningen skall övervaras av den, åt vilken taxeringsrevisionen uppdragits, eller av tjänsteman som därtill förordnats av myndighet, som beslutat revisionen. Vid förrättningen omhändertagen handling skall genast utan närmare granskning överlämnas till denne, där ej annat följer av 7 §.

5 §.

Den hos — — — — — härigenom uppehålls.

Vid förrättningen skall underrättelse lämnas om innehållet i 8 och 9 §§ samt 10 § första stycket.

Vid förrättningen skall underrättelse lämnas om innehållet i 7 § och 8 § första stycket.

7 §.

Förrättningen må, efter beslut av länsstyrelsen enligt bestämmelserna i 2 §, företagas utan hinder av att, enligt vad därom är stadgat, den, hos vilken taxeringsrevision skall verkställas, gjort framställning om att med förrättningen avsedd handling skall undantagas från revisionen. Sådant handling skall genast av utmätningsmannen förseglas och överlämnas till länsstyrelsen. Innan

7 §.

Vill den hos vilken taxeringsrevisionen skall verkställas eller hos vilken förrättningen eljest företages att handling skall undantagas från revisionen, har han att göra framställning därom vid förrättningen eller hos länsstyrelsen.

Därest sådan framställning göres vid förrättningen eller enligt vad särskilt är stadgat, tidigare gjorts hos länsstyrelsen, skall handlingen, om den likväl omhän-

Handräckning vid taxeringsrevision*(Kungl. Maj:ts förslag)*

framställningen prövats av länsstyrelsen, må annan än den, å vilken prövningen ankommer, icke taga del av handlingen.

8 §.

Förmenar den, hos vilken taxeringsrevision skall verkställas eller hos vilken förrättningen eljest företages, att därvid omhändertagits handling, som icke rör den verksamhet som skall granskas, äger han hos länsstyrelsen göra framställning om handlingens återställande. Ärendet skall prövas så snart ske kan.

9 §.

Har den, hos vilken taxeringsrevision skall verkställas eller hos vilken förrättningen eljest företages, vid förrättningen tillkännagivit att framställning, som omförmäles i 7 eller 8 §, skall göras, skall handlingen genast av utmätningsmannen förseglas och överlämnas till länsstyrelsen. Inkommer framställningen inom fjorton dagar, må, innan den prövats av länsstyrelsen, annan än den å vilken prövningen ankommer icke taga del av handlingen.

Har den hos vilken förrättningen företagits icke närvarit, skola samtliga omhändertagna handlingar av utmätningsmannen förseglas och överlämnas till länsstyrelsen. Inkommer inom fjorton dagar efter förrättningen framställning som omförmäles i 7 eller 8 §, gäller om inskränkning i rätten att taga del av därmed avsedd handling vad i första stycket stadgas.

Inkommer framställning som ovan i denna paragraf avses senare än fjorton dagar efter förrättningen, utgör den icke hinder mot handlingens granskning vid revisionen, därest ej länsstyrelsen annorlunda förordnar.

10 §.

Är någon missnöjd med utmätningsmannens förfarande vid förrättningen i

(Utskottets förslag)

dertages, av utmätningsmannen förseglas och överlämnas till länsstyrelsen. Innan framställningen prövats av länsstyrelsen må annan än den, å vilken prövningen ankommer, icke taga del av handlingen.

Har den hos vilken förrättningen företagits icke närvarit, skola samtliga omhändertagna handlingar av utmätningsmannen förseglas och överlämnas till länsstyrelsen. Inkommer inom fjorton dagar efter förrättningen framställning som ovan sägs, gäller om inskränkning i rätten att taga del av därmed avsedd handling vad i andra stycket stadgas.

Inkommer framställning som här avses senare än i andra eller tredje stycket sägs, utgör den icke hinder mot handlingens granskning vid revisionen, därest ej länsstyrelsen annorlunda förordnar.

8 §.

Är någon missnöjd med utmätningsmannens förfarande vid förrättningen i

Handräckning vid taxeringsrevision*(Kungl. Maj:ts förslag)*

annat hänseende än i fråga om handlings omhändertagande för taxeringsrevision, gäller om klagan däröver vad i utskökningslagen är stadgat.

Talan mot länsstyrelsens beslut i fråga, som avses i 2 § samt över framställning, som omförmäles i 7—9 §§, må utan hinder av vad eljest är stadgat föras hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till finansdepartementet.

Länsstyrelsens beslut — — — — —

11 §.

Vad som inhämtats vid förrättningen av utmätningsmannen eller annan, som omförmäles i 4 §, och vid prövning, som avses i 7—9 §§, av den som verkställer prövningen, må ej obehörigen yppas.

Den som — — — — — i strafflagen.

12 §.

Kostnaderna för — — — — — åvila statsverket.

13 §.

Vad i denna lag stadgas om taxeringsrevision skall även äga tillämpning i fråga om granskning enligt 9—11 §§ förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning samt kontroll enligt 78 § 1 mom. uppbördsförordningen och 7 § tredje stycket förordningen angående uppbörd av avgifter enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m. Härvid skall iakttagas, att vad i 2 § andra stycket stadgas icke skall gälla beslut av kontrollstyrelsen, att besvär över kontrollstyrelsens beslut i fråga, som avses i 2 §, må föras med motsvarande tillämpning av bestämmelserna i 10 § andra stycket samt att beslut om handräckning för kontroll enligt sistnämnda båda förordningar må meddelas allenast av länsstyrelsen.

Reservation hade avgivits av herrar Gezelius och Fröding, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen,

(Utskottets förslag)

annat hänseende än i fråga om handlings undantagnade från taxeringsrevision, gäller om klagan däröver vad i utskökningslagen är stadgat.

Talan mot länsstyrelsens beslut om handräckning samt om undantagande från taxeringsrevision av handling, som omhändertages vid förrättningen, må utan hinder av vad eljest är stadgat föras hos Konungen genom besvär, vilka skola ingivas till finansdepartementet. annorlunda förordnas.

9 §.

Vad som inhämtats vid förrättningen av utmätningsmannen eller annan, som omförmäles i 4 §, och vid prövning, som avses i 7 §, av den som verkställer prövningen, må ej obehörigen yppas.

10 §.

11 §.

Vad i denna lag stadgas om taxeringsrevision skall även äga tillämpning i fråga om granskning enligt 9—11 §§ förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning samt kontroll enligt 78 § 1 mom. uppbördsförordningen och 7 § tredje stycket förordningen angående uppbörd av avgifter enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m.

med bifall till de likalydande motionerna I: 575 av herrar Ewerlöf och Kaijser och II: 683 av herr Cassel m. fl., I: 576

Handräckning vid taxeringsrevision

av herr Spetz m. fl. och II: 684 av herr Svensson i Ljungskile m. fl. samt I: 577 av herr Sundin m. fl. och II: 685 av herr Hansson i Önnarp m. fl., måtte

1) avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 62 med förslag till lag om handräckning vid taxeringsrevision,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillkallande av särskilda sakkunniga med uppdrag att med särskilt beaktande av den enskildes rättssäkerhet utreda de i propositionen behandlade spörsmålen och utarbeta därav beformat förslag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Det ärende, som kammarerna nu har att behandla, har i första lagutskottet på intet sätt föranlett den hårda och affektionsmättade slagväxling, som frågan givit upphov till i presspolemiken. Varje tal om å ena sidan skattenazism samt å den andra skyddspatronat för skattefuskare har sålunda stått utskottet helt främmande. Vi har nämligen alla varit på det klara med att vi i denna fråga stått inför en både svår och ömtålig avvägning mellan å ena sidan effektiviteten vid taxeringen och å andra sidan den enskildes rättstrygghet. Att delade meningar kan föreligga om hur denna avvägning bör företas framgår klart av remissinstansernas skiftande uppfattning härom. Att det förevarande utskottsutlåtandet ej kunnat bli enhälligt, bör därför inte vara ägnat att förvåna.

Redan på ett mycket tidigt stadium i utskottsdebatten blev det från socialdemokraternas sida antytt att man möjligen kunde tänka sig vissa avvikningar från Kungl. Maj:ts förslag, om man därigenom kunde ernå största möjliga enhällighet inom utskottet. Man kunde sålunda i vart fall tänka sig att efterkomma lagrådets önskemål om att den s. k. handräckning, varom i förslaget talas — men som innehållsmässigt sett enligt

min mening bort benämnas husrannsakan och beslag — alltid skulle beslutas av länsstyrelsen. Även från mellanpartiernas sida uttalades på ett mycket tidigt stadium intresse för en samförståndslösning.

Inte heller högerledamöterna inom utskottet ställde sig a priori helt avvisande till möjligheten av en kompromisslösning. Vi förklarade oss sålunda — även om vi ansåg rättegångsbalkens regler om beslag och husrannsakan i brottmål i och för sig tillräckliga — beredda att trots detta diskutera en särskild lagstiftning om handräckning vid taxeringsrevision, om densamma till sitt innehåll vilade på i huvudsak samma grundförutsättning som rättegångsbalkens regler. För att handräckning skulle få företas mot den som själv är föremål för taxeringsrevision borde sålunda enligt vår mening fordras som grundförutsättning antingen att anledning förekom till antagande att han själv förövat brott mot skattestrafflagen — i sådana fall skulle även enligt rättegångsbalkens regler husrannsakan kunna företas — eller att han icke efterkommit vitesföreläggande om handlingarnas utgivande och detta uppenbarligen finge antagas hava skett av tredska. Det senare fallet skulle innebära en viss utvidgning av rättegångsbalkens grundförutsättning. För att handräckning skulle få företas mot tredje man borde enligt vår mening alltid — i överensstämmelse med vad som gäller vid husrannsakan enligt rättegångsbalken — fordras att huvudmannen skäligen kunde misstänkas för brott mot skattestrafflagen eller alltså för brott, varå frihetsstraff kan följa. För att gå med på en eventuell kompromiss fordrade vi emellertid därjämte åtminstone att beslutanderätten skulle tilläggas länsstyrelsens överexekutorsida, d. v. s. dess landssekreteraresida.

Sedan det av oss framlagda kompromissförslaget omedelbart avvisats av regeringspartiets representanter samt dessa även förkastat en från folkpartihåll

Handräckning vid taxeringsrevision

framförd, i och för sig intressant kompromisslösning av innebörd att frågan om handräckning hos tredje man helt skulle utbrytas ur lagen för att bli föremål för ytterligare utredning, kom det fortsatta kompromissresonemanget helt att föras mellan socialdemokraterna och mittpartierna samt därvid att gälla i huvudsak de regler i lagförslaget, som nu blivit föremål för vissa jämkningar.

Jag vill nu, herr talman, med några ord belysa hur jag ser på den träffade kompromissens närmare innebörd samt därefter försöka klargöra, varför högerpartiets representanter inte anslutit sig till kompromissen.

Vid en flyktig jämförelse mellan propositionens och utskottets förslag till lagtext skulle man möjligen kunna få den föreställningen, att utskottet gjort även i sak mycket omfattande förändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Så är emellertid ingalunda fallet. De ändringar, som av utskottet föreslagits i 4 § och därefter följande paragrafer, är nämligen alla av rent formell natur och föranledda av ändringen i 2 §, varigenom föreskrivits att det är länsstyrelsen som i alla fall skall besluta om handräckningen. Jag skall här redogöra för de i lagförslagets två första paragrafer föreslagna ändringarna och kommer därvid att upptaga de olika ändringsförslagen i den »turordning» som jag skulle vilja ge dem såsom innebärande förändringar till det bättre.

Den enligt min mening mest värdefulla är den av mig redan omnämnda ändringen av 2 §, varigenom beslutanderätten alltid lagts hos länsstyrelsen. Denna ändrings värde anser jag emellertid förringad därigenom att det i propositionen förutsatts, att det skall vara landskamreraren, som här skall utöva länsstyrelsens beslutanderätt. Departementschefen har motiverat detta med att landskamreraren i sin egenskap av ordförande i provningsnämnden är väl insatt i taxeringsfrågor. Genom detta sitt ordförandeskap har han emel-

lertid enligt min mening kommit att inför allmänheten i alltför hög grad framstå såsom en företrädare för skatteintressena. Han borde därför enligt min mening inte ha fått sig tillagd ifrågasvarande beslutanderätt. Inte heller kan det väl anses lämpligt, att ordföranden i provningsnämnden skall ha att granska de handlingar, som vederbörande kanske har velat undantaga från handräckning. Han kan ju härigenom komma att ha tagit befattning med sedermera till provningsnämnden överklagade taxeringsärenden redan i första instans, något som väl borde konstituera jäv. Enligt min mening borde, om man nu inte vill lägga beslutanderätten hos domstol — jag delar för min del helt den i centerpartimotionen uttalade uppfattningen att så bort ske — beslutanderätten i vart fall ha tillagts länsstyrelsens överexekutorsida. Detta vore också ganska naturligt, då förfarandet skall verkställas genom överexekutors underorgan, utmätningssman. Oavsett vad jag nu anfört, vill jag dock sätta ändringen av 2 § främst av de jämkningar som kompromissen innebär. Det måste nämligen ur rättssäkerhetssynpunkt vara av värde, att beslutanderätten lagts hos annan än den som förordnat om taxeringsrevision. Utskottets ändringsförslag beträffande 1 § 3 stycket, att det vid handräckning hos tredje man alltid skall vara fråga om viss angiven handling, är den förbättring av propositionen som jag ur värdesynpunkt skulle vilja sätta som nummer 2. Denna ändring innebär den fördelen, att »bökandet» hos tredje man måste avbrytas, så snart ifrågasvarande handling påträffats.

Nummer 3 ur värdesynpunkt vill jag åsätta att man i 1 § tredje stycket ut sagt att handräckning mot tredje man må beslutas först om denne inte på begäran tillhandahåller handling. Visserligen hade departementschefen här uttalat, att det låge i sakens natur att man före ett beslut om handräckning gentemot tredje man borde tillse att andra

Handräckning vid taxeringsrevision

åtgärder först vidtoges för att erhålla handlingarna. Att detta emellertid nu direkt föreskrives i lagtexten är givetvis en förbättring. Den i 1 § andra stycket företagna ändringen att grundad anledning skall finnas att antaga, att den hos vilken revisionen sker innehar men ej tillhandahåller handling, anser jag däremot endast innebära ett utsägande av en i och för sig självklar sak. Att ordet »om» i samma stycke ersatts med orden »att icke» är väl slutligen en ändring av mera formell natur.

Av det anförda torde framgå att jag inte vill bestrida att den träffade kompromissen inneburet i vart fall vissa förändringar till det bättre. Jag anser mig inte heller befogad att framställa något klander mot mellanpartierna för att de godtagit kompromissen. Var och en får svara för sina egna handlingar. Jag var dock å andra sidan nog en smula förvånad över den påtagliga beredvillighet, varmed mellanpartiernas representanter i utskottet avstod från de från dessa partiers sida framförda karska motionsyrkandena om avslag på propositionen respektive ytterligare utredning.

Det är såvitt jag kan finna regeringspartiet som här gjort den bästa affären. Genom relativt blygsamma eftergifter har man undgått att ensamt behöva ta ansvaret för en sådan lagstiftning som den förevarande, vilken nog upprört folkmeningen i ganska vida kretsar, bl. a. i regeringen i allmänhet ganska närstående sådana. Jag tillåter mig att i detta sammanhang hänvisa till det avstyrkande remissyttrande som avgivits av Kooperativa förbundet och vari det heter: »Kooperativa förbundet ifrågasätter om det är nödvändigt att införa ett system med så vittgående och svåröverskådliga konsekvenser, som måste följa av det framlagda förslaget. Det handräckningsförfarande, som skall införas enligt lagförslaget, kan komma att drabba medborgarna på betydligt lösare grunder och i långt större omfattning än som gäller för tvångsmedlen beslag

och husrannsakan.» Förbundet yttrar vidare: »Förbundet anser därför, att detta lagförslag — om det över huvud taget skall accepteras — icke bör fastställas i befintligt skick utan bör bli föremål för ytterligare omarbetning, varvid särskild hänsyn bör tagas till de allmänna rättssäkerhetssynpunkter, som ligger till grund för instituten beslag och husrannsakan i rättegångsbalken. Dessa institut har befunnits tillfyllest för åklagare och domstolar vid rättsskipningens genomförande ifråga om även mycket grova brott enligt strafflagen. Man bör då icke för genomförande av taxeringsrevision utrusta taxeringsmyndigheterna med tvångsmedel, som är betydligt mer ingripande och långtgående än de här ovan nämnda.»

Herr talman! Även om det brukar sägas att »det är bättre med en mager förlikning än med en fet process», har vi från högerpartiets sida inte velat tillämpa den regeln i ett fall som det förevarande, där det onekligen gällt ett ytterligare intrång på en så väsentlig mänsklig rättighet som privatlivets helgd.

Att, som enligt detta lagförslag, enbart den omständigheten att taxeringsrevision beslutats, och icke, som enligt rättegångsbalken misstanke om brott varå frihetsstraff kan följa, kan utgöra grundförutsättning för en för den enskilde så ingripande och kränkande åtgärd som en husrannsakan innebär, måste utgöra en betänklig ytterligare inskränkning i den personliga rättstrygghet som innefattas i privatlivets helgd. Hur högt den personliga rättstryggheten i detta avseende tidigare varit skattad i detta land framgår av den mycket stora försiktighet, med vilken man på sin tid närmade sig frågan om husrannsakan i brottmål. Jag skall dock ej gå ytterligare in på den saken, då jag vet att densamma kommer att utvecklas närmare av herr Cassel.

Vår omsorg om privatlivets helgd har

Handräckning vid taxeringsrevision

även tagit sig uttryck i vår anslutning till 1950 års konvention om de mänskliga rättigheterna — en konvention som för övrigt inte ens ansetts behöva omnämnas i propositionen. I konventionens artikel 8 utsäges följande:

»1. Envar har rätt till skydd för sitt privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens.

2. Offentlig myndighet må icke störa åtnjutandet av denna rättighet med undantag för vad som är stadgat i lag och i ett demokratiskt samhälle är nödvändigt med hänsyn till landets yttre säkerhet, den allmänna säkerheten, landets ekonomiska välbefinnande, förebyggandet av oordning eller brott, hälsovården, skyddandet av sedligheten eller av andra personers fri- och rättigheter.»

Vill då högerpartiet inte medverka i kampen mot skattefusk? Jo, förvisso. Vi har ju tidigare under denna riksdag gått med på att höja minimistraffen för deklaraionsbrott liksom att öka preskriptionstiden för grov oaktsamhet vid deklaration. I utskottet förklarade jag också för min del att jag, om så ansåges erforderligt, även kunde vara beredd att medverka till att i skattestrafflagen införa särskilt straff för den som obehörigen förstör eller undanhåller handling, varigenom annan skulle kunna undgå ansvar för brott mot skattestrafflagen.

Vi är vidare från högerpartiets sida, som av reservationen framgår, fullt beredda att medverka till en utredning om vad som med effektiva garantier för den enskilda rättssäkerheten kan göras för att ernå en effektivare taxeringskontroll. Vi menar härvid att frågan bör utredas på ett allsidigare sätt än genom enbart en departementspromemoria.

När jag nu yrkar bifall till reservationen, d. v. s. avslag på propositionen, samt bifall till samtliga de i ärendet väckta motionerna, alltså även till centerparti- och folkpartimotionerna, vågar jag uttala den förhoppningen, att detta inte skall medföra några beskill-

ningar för att vara extremistisk, i varje fall inte från dessa partiets sida. Jag skulle också vara tacksam för att slippa bli utropad till något skattefuskarnas skyddshelgon. En sådan kanonisering skulle för övrigt knappast gillas av de åtskilliga hundratals skattesyndare som jag i min domargärning under årens lopp haft att tilldela stundom mycket kännbara straff för deklaraionsbrott. Jag slutar med att yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Herr Fröding har nyss givit oss sin och högerpartiets syn på detta ärende och jag skall nu försöka ge något av utskottsmajoritetens synpunkter på frågan.

Den nuvarande skattekontrollen här i landet bygger på taxeringsrevision som det i sista hand effektiva medlet för att kontrollera att skattskyldigas och uppgiftsskyldigas deklarationer och upplysningar är riktiga. Om vederbörande inte godvilligt tillhandahåller räkenskaper eller andra handlingar för granskning, kan för närvarande vitesföreläggande utfärdas. Detta tvångsmedel har dock visat sig otillräckligt, och taxeringsmyndigheterna kommer ofta till korta då det gäller att få fram ett tillfredsställande underlag för taxeringen.

Flertalet remissmyndigheter har bekräftat att det är nödvändigt att ställa andra tvångsmedel än vitesföreläggande till myndigheternas förfogande. Sedan har man i vissa fall haft olika åsikter om hur en sådan handräckning skall utformas, men samtliga är eniga om att det behövs åtgärder av något slag i detta fall.

Det område man här beträder är ytterligt känsligt och det gäller att göra en riktig avvägning mellan å ena sidan myndigheternas intresse att få till stånd en riktig taxering och å andra sidan den enskildes intresse och rätt till skydd för sitt privatliv. Därvid måste tillses

Handräckning vid taxeringsrevision

att taxeringsarbetet kan bedrivas så, att kravet på en likformig och rättvis beskattning uppfylles. Kontrollåtgärderna måste vara utformade så, att inte några skattskyldiga får möjlighet att övervältira sin del av skattebördan på andra skattebetalare, men de måste också avvägas så, att den enskilde inte blir kränkt i sitt krav på rättssäkerhet och andra elementära medborgerliga rättigheter. Vad som gör denna avvägning särskilt ömtålig är, att handräckning för att vara effektiv måste kunna ske inte bara mot den skattskyldige utan även mot tredje man, som kan mistänkas inneha handlingar av betydelse för annans taxering.

Jag tror inte att vi i det sammanhanget behöver åberopa konventionen om de mänskliga rättigheterna. Uppfattningen om privatlivets helgd är säkerligen så djupt grundad i det svenska rättsmedvetandet, att det är tillräckligt att hänvisa till de bestämmelser som finnes.

Utskottet har vid sin behandling av propositionen försökt att stärka garantierna för den enskildes rättssäkerhet och har vidtagit vissa förändringar i det genom propositionen framlagda förslaget. Detta har delvis skett med anledning av de i ärendet väckta motionerna.

Herr Fröding har gjort en resumé över vilka förändringar som skett i propositionens text och har delvis värderat ändringarna helt annorlunda än jag och övriga utskottsledamöter.

I propositionen hade föreslagits att förutom länsstyrelsen taxeringsintendenten skulle ha rätt att besluta om handräckning mot en skattskyldig, som var föremål för taxeringsrevision. På denna punkt hade lagrådet föreslagit, att länsstyrelsen skulle bli ensam beslutande myndighet, och liknande tankegångar har förekommit i motionerna i ärendet. Även utskottet har funnit att det är mindre lämpligt att ge taxeringsintendenten en sådan befogenhet. Inten-

denten är part i målet, och det är han som har begärt taxeringsrevisionen. Att då ge honom möjlighet att använda ett sådant tvångsmedel som handräckning har inte syntts utskottet förenligt med ett rimligt rättssäkerhetskrav. Utskottet har därför föreslagit, att beslut om handräckning alltid skall fattas av länsstyrelsen.

Däremot har utskottet ansett det riktigt att landskamreraren bör få fatta ett sådant beslut på länsstyrelsens vägnar, och utskottet har inte velat lägga över detta på landssekreteraren. Landskamreraren är nämligen ordförande i prövningsnämnden som är en domstol, andra instansen i skattemål, och som man inte får förväxla med taxeringsmyndigheterna. Enligt min uppfattning är prövningsnämndens ordförande mycket väl skickad att avgöra dessa frågor om handräckning, och jag tycker att han ur många synpunkter är lämpligare än både landssekreteraren och allmän domstol.

Vad angår spörsmålet om vilka förutsättningar som skall föreligga för ett handräckningsbeslut mot den skattskyldige har utskottet ansett att grundad anledning bör finnas att antaga, att den, hos vilken revisionen skall ske, innehar men ej tillhandahåller handling, som är av väsentlig betydelse för taxeringen eller för fastställande av skatt. Framställningen från taxeringsmyndigheten bör tydligt angiva, vilken eller vilka handlingar som åsyftas med handräckningsförfarandet.

Då det gäller tredje man har utskottet önskat förstärka dennes ställning genom att i lagtexten tydligt uttala, att det skall vara fråga om en viss angiven handling och dessutom att tredje man alltid skall beredas tillfälle att frivilligt tillmötesgå taxeringsmyndighetens önskemål att få taga del av handlingen. Först då han icke efterkommer en dylik begäran bör handräckning få beslutas. Normalt kommer det att tillgå på så sätt, att tredje man, som har en rörelse — det är t. ex.

Handräckning vid taxeringsrevision

en bank eller en advokat — kommer att tillhandahålla den begärda handlingen, och det blir aldrig fråga om någon verkställighet av handräckningsbeslutet. Det måste såvitt jag förstår föreligga alldeles speciella förhållanden, om man verkligen skall behöva gå till handräckningsförfarande.

De ändringar, som utskottet har vidtagit i propositionen, är enligt min uppfattning inte enbart av formell natur, som herr Fröding sade, utan de innehåller väsentliga förbättringar i sak. Vi har syftat till att förbättra den enskildes rättssäkerhetsintresse, och det tycker jag att vi i mycket hög grad har lyckats med.

I den reservation som herrar Gezelius och Fröding fogat till utskottsutlåtandet säges, att handräckning kan beslutas utan att några som helst misstankar om brott föreligger. Det ligger i sakens natur i fråga om taxeringsärenden, att det inte är möjligt att fastställa, om ett deklaraionsbrott blivit begånget, förrän erforderliga handlingar blir tillgängliga. Att fördenskull framställa saken som om allt är i sin ordning är väl knappast riktigt. Anledningen till att handräckning begäres är att vederbörande nekar att tillhandahålla sådant material, som är nödvändigt för att bedöma hans taxering och avgöra om deklaraionsbrott föreligger. Det har också visat sig, att anledningen till att vederbörande skattskyldige visat tredska många gånger är, att han inte har rent mjöl i påsen. Det sägs vidare i reservationen, att de brott det här är fråga om i jämförelse med t. ex. i strafflagen upptagna brott inte är av sådan allvarlig beskaffenhet, att det kan föreligga skäl för en särbehandling. Detta kan jag inte hålla med om. I dessa tider får man nog anse, att ett deklaraionsbrott, som består i att genom falska uppgifter undandra sig skatt som andra i stället får betala, är minst lika grovt som många mindre brott enligt strafflagen.

Jag kan inte heller riktigt förstå re-

servanternas tankegång, då de å ena sidan säger, att det är fullt klart, att skattefusk och oriktiga uppgifter i deklaraionsavseende i stor utsträckning förekommer och att behov finnes av lagstiftningsåtgärder och organisatoriska föranstaltningar för motarbetande härav samt att det är önskvärt att taxeringsmyndigheterna på effektivast möjliga sätt tillser att taxeringen blir rättvis och likformig, men å andra sidan avstyrker förslaget utan att närmare ange, vilka krav de ställer på en ny lagstiftning. Reservanterna begär endast en ny utredning och säger, att utgångspunkten för utredningen bör vara, att tillräckligt effektiva garantier skapas för den enskildes rättssäkerhet. Nu senast har herr Fröding sagt, att man kräver samma grundförutsättning för tillämpningen av en sådan lag som den som fordras enligt rättegångsbalkens regler om husrannsakan. Även från folkpartihåll hade vi i våra motioner yrkat på en ny utredning, men frågan var då i ett helt annat läge än den är i dag. Med de ändringar, som utskottet vidtagit i förslaget, har våra väsentligaste önskemål om förbättringar tillgodosetts, och jag tror inte att en ny utredning skulle ge mycket mera.

Herr Fröding klagar på vår beredvilighet att kompromissa. Men varför skall man inte kompromissa, om man på det sättet kan få till stånd förbättringar? Såvitt jag förstår har nästan alla de önskemål, som framförts såväl i folkpartimotionen som i centerpartimotionen — och jag skulle vilja säga även i högerpartimotionen — tillgodosetts genom de vidtagna förändringarna i lagen.

Därför är det också fel att åberopa de remissutlåtanden som avgivits på grundval av den promemoria som ursprungligen skickades ut. Denna avviker väsentligt både från det förslag som förelagts riksdagen genom propositionen och från det som utskottet presenterar i dag.

Handräckning vid taxeringsrevision

Om man vill dra ut konsekvenserna av reservanternas resonemang vore det kanske lämpligast att slopa hela denna lag och säga ifrån att vi inte har behov av någon särskild lag om handräckning vid taxeringsrevision utan att det räcker med rättegångsbalkens regler om husrannsakan. Åklagaren kan förordna om sådan så snart det finns skälig misstanke om brott.

För min del tror jag inte att man kan nöja sig med dessa regler i rättegångsbalken, eftersom förfarandet i taxeringsärenden är ett helt annat än vid de allmänna domstolarna. Det kan sägas vara parallellt med domstolsförfarandet men är dock ett särskilt förfarande. Det fordras därför helt andra tvångsåtgärder och ett helt annat tillvägagångssätt än vid de allmänna domstolarna, om man skall uppnå syftet att få till stånd en riktig och rättvis taxering.

Jag har ännu inte riktigt förstått hur en lag om handräckning vid taxeringsrevision enligt herr Frödings mening borde se ut. Herr Fröding säger att då det gäller ett ingripande mot tredje man, måste huvudmannen, alltså den skattskyldige, vara föremål för misstanke om brott. Men det kan ju hända att det enda beviset för att vederbörande gjort sig skyldig till falskdeklaration ligger just i en handling som finns hos tredje man. Taxeringsintendenten måste få fram denna handling och därför begär han handräckning.

Jag tror att om man verkligen vill bekämpa skattefusket, måste man ordna det så att taxeringsmyndigheterna får tvångsmedel till sitt förfogande. Enligt min åsikt befinner sig lagförslaget nu i ett sådant skick att det inte längre finns anledning att hysa farhågor för den enskildes berättigade intressen.

Slutligen ber jag att få tillägga att vi får väl se tiden an och iakttä hur lagen kommer att tillämpas. Om lagen inte motsvarar de krav som vi ställer på den och om den tillämpas på ett annat sätt än vi väntat oss, finns det ju möjlighet att återkomma till riksdagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Vid sin pressmottagning i Los Angeles för en tid sedan yttrade statsminister Tage Erlander enligt tidningsreferat att grundvalen för vår socialism här i Sverige är den enskilde medborgarens frihet. Huruvida denna beskrivning på den svenska socialismen i dag är till alla delar exakt vill jag för ögonblicket lämna därhän. Även för oss som står utanför det stora partiet är det emellertid naturligt att, om vi av en främling blir tillfrågade angående de karakteristiska dragen i vårt svenska samhälle, svara att det utmärkande för vår demokrati är att den enskilda människan skall stå i centrum. Människorna är inte till för statens skull utan staten för människornas. Den enskilde får icke trädas för nära. Han måste vara bibehållen vid vissa naturliga fri- och rättigheter, som åt honom inrymmer största möjliga mått av personlig frihet. Han måste få tala och tänka fritt, fritt välja sitt arbete och fritt färdas inom och utom landet. Till dessa grundläggande friheter hör också friheten att råda över sitt privatliv och över sitt eget hem. Redan i 1500-talets England var satsen »mitt hus är min borg» allmänt känd och erkänd. Samma betraktelsesätt finns av ålder som ett väsentligt inslag i vårt eget rättssystem.

Det är emellertid uppenbart att den enskildes rätt till husfrid inte kan vara absolut och utan varje inskränkning. Mot den enskildes berättigade intresse står statens lika berättigade att brott skall kunna beivras. Avvägningen mellan dessa båda mot varandra stridande intressen måste naturligen ske med den allra största omsorg och försiktighet. Så har också skett, ehuru det märkligt nog dröjde ända fram till år 1933 innan vi fick lagregler som klart och exakt drog upp gränserna. Det kan, herr talman, i dag ha ett visst intresse att se

Handräckning vid taxeringsrevision

litet på förhistorien till dessa lagreglernas tillkomst.

1931 års riksdag förelades grundritningen till den stora rättegångsreformen. I propositionen som är signerad av dåvarande justitieminister Gärde — ett namn som är bekant även i denna kammare — uttalades, att de straffprocessuella tvångsmedlen, bland dem husrannsakan, var ytterst knapphändigt reglerade i svensk lag. Man ville emellertid inte bryta ut dem till särskild lagstiftning utan ansåg sig böra vänta på rättegångsbalken i dess helhet. Mot detta förslag från departementschefen, som togs av särskilda utskottets majoritet, anmälades en reservation av herrar Eliel Löfgren och Verner Hedlund i Östersund. De äldre i denna kammare minns väl vilket starkt intresse Verner Hedlund lade ned på rättegångsbalkens utformning. Reservanterna menade att även om en fullständig lagstiftning om de straffprocessuella tvångsmedlen inte kunde föregå en allmän processreform, borde man i alla fall vidta vissa åtgärder i detta avseende, särskilt med hänsyn till behovet av garantier för en välordnad polisundersökning.

Det var år 1931. Till 1932 års riksdag skrev justitieombudsmanen i sin berättelse att några då nyligen inträffade rättsfall ytterligare riktat uppmärksamheten på de vådor för den enskilde individens skydd till personlig frihet som bristen på klara och fullständiga bestämmelser rörande de straffprocessuella tvångsmedlen skapade. Enligt JO:s mening förelåg ett trängande behov av lagstiftning i ämnet. JO fick stöd av två motionärer, herrar Eliel Löfgren och Georg Branting, den sistnämnde fortfarande medlem av första lagutskottet. Denna gång följde utskottet motionärerna. Karl Schlyter — ett icke obekant socialdemokratiskt juristnamn — lät till kammarens protokoll anteckna att enligt hans mening saken var så angelägen att ett lagstiftningsförslag borde föreläggas redan påföljande års

riksdag. Så skedde också. Den propositionen är signerad av Karl Schlyter, då justitieminister i Per Albin Hanssons ministär. Schlyter yttrade bl. a.: »Med hänsyn till arten av det intrång i den enskildes rätt som en husrannsakan innebär lär det vara angeläget förebygga att husrannsakan sker i anledning av alltför löst grundad misstanke.» Förutsättningen borde vara att misstanken skulle vara grundad på sannolika skäl.

Excellensen Östen Undén, vilken då som nu var medlem av regeringen, har icke till statsrådsprotokollet antecknat någon avvikande mening. Schlyter nöjde sig emellertid efter kritik från lagrådet med uttrycket »hos den som är med skäl misstänkt för brott». 1933 års regel finns intagen i rättegångsbalkens 28 kap., där förutsättningen för husrannsakan formulerats på följande sätt: »Förekommer anledning att brott förövats vara frihetsstraff kan följa etc.»

Vad man nu, herr talman, är i färd med att göra är att bryta sönder rättegångsbalkens regler till skydd för den enskildes privatliv — regler som tillkommit under så helhjärtad medverkan från framstående socialdemokratiska politikernas sida. Formellt — jag betonar formellt — gäller det i dag bara att skapa en särlagstiftning för att komma åt deklaraionsbrott, men i verkligheten blir det inte möjligt att upprätthålla en gräns mellan dessa brott och annan brottslig verksamhet. Förr eller senare kommer man att ta de avsteg från rättegångsbalkens regler, som nu sker, till intäkt för att yrka på lättnader i förutsättningarna för husrannsakan även vid de vanliga brotten.

Vad finns det, ärade kammarledamöter, för trängande skäl till en särlagstiftning när det gäller deklaraionsbrott? Dessa brott är talrika, säger man. Ja, men det är förmögenhets- och våldsbrotten också. Deklaraionsbrotten är svåra, invänder man. Ja, men de är inte svårare än stöld, mord, våldtäkt och misshandel.

Handräckning vid taxeringsrevision

Om nu denna nya lag inte blir effektiv — och jag är fullständigt övertygad om att så blir förhållandet — vad tänker ni då göra? Herr Sträng har den här gången avböjt bestämmelser om kroppsvisitation, men hur länge kan den positionen hållas? När får vi brevkontroll och telefonavlyssning? Är gränsen redan nådd eller har vi att vänta nya framstötter?

Det som nu sker står enligt min bestämmda mening i rak motsats till den humanistiskt demokratiska kultur med den enskilda människans integritet såsom ledande princip som vi alla bekänner oss till. En sund demokrati måste bygga på en frivillig samverkan mellan stat och enskilda. Sådan samverkan förutsätter att den enskilde behandlas som gentleman intill dess motsatsen bevisas eller i vart fall gjorts trolig.

Det sägs från tillskyndarnas sida att denna lag är nödvändig och att vi står inför en ofrånkomlig utveckling. Det har, ärade kammarledamöter, polisstatens företrädare alltid sagt. William Pitt den yngre bemötte i det brittiska underhuset den 18 november 1782 denna argumentering med orden: »Nödvändigheten är försvaret för varje inskränkning av människofriheten, det är tyrannens argument, det är slavars trosbekännelse.»

Lämna dessa allmänna spekulationer ett ögonblick och tänk er mera konkret in i vad som här kommer att inträffa! Förutsättningen för att man skall kunna företa handräckning av den här modellen eller — kalla det gärna vid dess rätta namn! — husrannsakan är inte att vi har gjort oss skyldiga till ett brott, inte ens att vi med skäl kan misstänkas för att ha begått något brott alls. En sådan begäran om husrannsakan förutsätter endast att man har beslutat en taxeringsrevision, och ett sådant beslut innebär inte i och för sig att man hyser misstanke om brott. Låt mig ta ett drastiskt exempel och säga att taxeringsmyndigheterna — i detta fall länsstyrelserna i respektive län — skulle finna det lämpligt att beträffande samt-

liga riksdagsledamöter föranstalta om taxeringsrevision. Jag medger att det är en djärv tanke, men vi riksdagsmän är ju inte märkvärdigare än andra människor, och låt mig anta att man skulle göra en sådan undersökning.

Denna kontrollmöjlighet gäller företagarna, det gäller löntagarna — det riktar sig inte alls som man har gjort gällande bara mot företagarna, det riktar sig också mot löntagarna. Om en taxeringsmyndighet säger till en löntagare bland riksdagsledamöterna: »Ni är ju en flink människa, ni gör rätt mycket på er fritid. Vi vet att Ni sysslar med många olika uppdrag och väl utnyttjar tiden. Ni måste ha allehanda inkomster. Det är klart, ordentlig som Ni är, att Ni fört en förteckning över de där inkomsterna. Var snäll plocka fram den.» Men vår vän, som blir utsatt för detta, han säger: »Nej, jag skulle nog ha fört den där förteckningen men det har jag verkligen inte gjort.» Den uppgiften är sann — det kan låta egendomligt, men den är faktisk sann. Hur skall han då kunna presterar en förteckning? Han har den ju inte.

Taxeringsmyndigheten tror honom inte; lika fullt är hans uppgift riktig. Vad inträffar då? Då kan det inträffa att man utan att på förhand vitesförelägga honom — ty det har departementschefen sagt, att det är ingen mening att vitesförelägga en människa att plocka fram ett paper som han säger sig inte ha — skickar hem folk till honom, som bryter upp hans dörr om han inte är hemma eller inte vill öppna, bryter upp hans skrivbordslådor, går igenom hans privata korrespondens för att leta efter detta paper — utan något som helst resultat. Jo, ett resultat: Förutsatt att vår vän råkar leva i ett flerfamiljshus där det bor många människor, då har grannarna säkert lagt märke till att det har kommit en utmätningsman och en taxeringsinspektör eller vad det kan vara med ett vittne som brutit upp vår väns ytterdörr och gått igenom hans korrespondens. Tror ni att den människan *någon-*

Handräckning vid taxeringsrevision

sin bland sina grannar, även om man inte hittar något papper alls, kan undgå misstanke för att vara en falskdeklarant? Han är för alltid stämplad!

Nu säger man att det är nödvändigt att vidta skarpa åtgärder mot skattefusk. Jag tror visst att man måste göra det. Jag vill inte ett ögonblick försvara människor som fifflar med sin skatt. Men det finns också andra viktiga hänsyn att ta. Det är centrala ting vi här rör vid. Det är oerhört betydelsefullt, att man inte för att vinna en sådan här fördel i taxeringsarbetet träder enskilda människors rätt till sitt privatliv förnär. Gör man det, har man gjort något som får betydande räddvidd och som blir till utomordentligt stor skada.

Herr DARLIN (h):

Herr talman! Vi företagare, oavsett partitillhörighet, har konstaterat att Kungl. Maj:ts proposition nr 62 utpekar en viss kategori skattskyldiga, nämligen rörelseidkare, fria yrkesutövere, jordbrukare etc., som de verkliga skattesmitarna. Jag ber att få fråga: Vilka bevis har departementschefen och regeringspartiet för dessa påståenden? Kanske det i verkligheten är så, att stora obeskattade miljardbelopp finns på helt andra håll än hos de nu utpekade. Är det meningen, att denna andra kategori även i framtiden skall när det gäller skattefusk sitta i orubbat bo?

I första lagutskottets utlåtande nr 36, s. 11 och 12, pekas på att vissa skattskyldiga har vägrat att ställa sin bokföring till kontrollmyndigheternas förfogande. Ävenså uppges, att i en del fall räkenskapsmaterial har oskadliggjorts. Att så har förekommit betvivlar jag inte. Men ingen vill väl påstå, att så alltid är fallet. I hur många fall har bokföring undanhållits granskningsmännen? Är det på denna grund den föreslagna lagskärpningen att införa husrannsakan, trots att misstanke om skattefusk ej föreligger, byggts upp? Jag förmodar att departementschefen har tillgänglig sta-

tistik över hur många skattskyldiga som medvetet undanhåller bokföringen för granskningsmännen. Jag hoppas också livligt att herr statsrådet ej lägger enstaka brottingars handlande till grund för så vittgående ingripanden, som här är fallet. Jag förmodar att lagförslaget ej är framlagt enbart på indicier, ty i så fall skulle detta vara ett allvarligt slag mot vår demokrati.

I en stockholms tidning från gårdagen har en viss stadsfogde avfyrat en salva emot högerpartiet med påståendet, att vi vill skydda skattesmitare. Denne mans ovederhäftighet är alltför välkänd, varför hans utläggningar inte tarvar vidare kommentar. På en punkt kanske jag dock bör tillägga, att ifrågasättande stadsfogde i första hand bör sköta sitt eget fögderi. Ingen i högerpartiet har vare sig försvarat eller vill försvara skattefusk. Lagen är till för att efterlevas. Personligen ifrågasätter jag dock, om inte dels en ökad upplysningsverksamhet, dels ock ett fullföljande av utav riksdagen redan beslutade kontrollåtgärder borde räcka ett bra tag och borde vara ett effektivt instrument till förebyggande och upptäckande av skattefuskare. Om ett par, tre år bör resultaten av en sådan verksamhet enligt min åsikt vara tillfredsställande även för de mest »fiskaliska» i vårt samhälle.

Det har sagts i den allmänna debatten, att länsstyrelsens beslutanderätt skulle vara en hundra procentig garanti för rättssäkerhetens bevarande. Jag betvivlar att så alltid blir fallet, då det tyvärr även på länsstyrelserna kan finnas alltför nitiska och fiskaliskt inställda tjänstemän. Därför är det, herr talman, bäst att vänta ett tag innan en så långtgående åtgärd som husrannsakan beslutas av riksdagen.

Till slut, herr talman, vill jag endast tillägga, att jag protesterar mot att en viss grupp människor utpekas som skattefuskare på sätt som här har skett. Jag protesterar, emedan jag anser att ett antagande av första lagutskottets utlåtande

nr 36 skulle betyda, att vi är på väg mot ett samhällssystem fjärran från den demokrati, som vi säger oss tillhöra.

Jag ber därför få yrka bifall till reservationen av herrar Gezelius och Fröding.

Herr SVENSSON i Vä (cp):

Herr talman! Det föreliggande utskottsutlåtandet utgör, som tidigare sagts här, en kompromiss mellan företrädare för dels regeringspartiet, dels två av oppositionspartierna. Från oppositionssidan har utgångspunkten därvid varit, att ett sådant medel som handräckning kan godtas i vissa fall, men vi har ansett att det måste skapas bättre garantier för att rättssäkerheten blir så stor som möjligt. Vi har för vår del inte kunnat godtaga att handräckningen skulle användas mer eller mindre rutinmässigt. Det är uppenbart, att det måste föreligga vissa allvarliga omständigheter för att man skall kunna tillgripa ett så pass långt gående förfarande som handräckningen onekligen är.

Från dessa utgångspunkter har vi för vår del inte kunnat godtaga propositionen vare sig i fråga om beslutsrätten eller i fråga om förutsättningarna för beslut om och verkställande av handräckningen. Det är i dessa avseenden som utskottsutlåtandet innebär ändringar i propositionen. Det kanske inte tillkommer mig, som personligen direkt har medverkat i kompromissarbetet, att bedöma värdet av dessa förändringar — jag är ju part i målet — men jag vågar dock påstå, att kompromissen, sedd från vår synpunkt, innebär väsentliga förbättringar av propositionen. För min del anser jag dessa förbättringar vara så pass påtagliga, att det skulle varit felaktigt att avvisa möjligheterna att uppnå dem.

När herr Fröding säger att det är bättre med en mager förlikning än med en fet process, vill jag säga att jag tror att en process i detta fall också skulle ha blivit skäligen mager.

Handräckning vid taxeringsrevision

Enligt propositionen skulle rätten att besluta om handräckningen tillkomma taxeringsintendent och i vissa fall länsstyrelsen. Enligt utskottsutlåtandet skall den nu tillkomma länsstyrelsen. Det inger onekligen betänkligheter att överlåta beslutsrätten till taxeringsintendent. Denne är ju part vid taxeringsförfarandet. Genom att beslutsrätten nu skall tillkomma utomstående myndighet skapas förutsättningar för en mera objektiv bedömning. Taxeringsmyndighet, som vill ha en handräckning till stånd, måste göra framställning härom och i varje särskilt fall redovisa de grunder och omständigheter, som motiverar att handräckning genomföres. Lagförslaget i propositionen hade en sådan utformning, att det inte gav garanti för en sådan mera grundlig penetrering av fallet och motivering av beslutet om handräckning. Genom ändringen i beslutsrätten har skapats en bättre ordning ur rättssäkerhetssynpunkt och en större stadga i fråga om handräckningsmedlets användning.

Vad sedan gäller förutsättningarna för att beslut om handräckning skall kunna fattas, vill jag först erinra om att propositionen härvidlag företedde betydande brister. Handräckningen skulle ha kunnat vidtagas inte för att komma åt handlingar av väsentlig betydelse för taxeringen utan för att utröna om vederbörande så där mera till äventyrs kunde ha sådana handlingar. Utskottets lagtext innebär i detta avseende, att det skall vara styrkt att vederbörande innehar en sådan handling och ej tillhandahåller den. Taxeringsintendenten t. ex. måste alltså styrka detta inför länsstyrelsen; annars blir det inte något beslut om handräckning. Förutsättningarna för att en enda befattningshavare på mer eller mindre lösa grunder skall kunna beordra handräckning för att gå igenom ett kontor eller ett hem för att utröna om det finns någon handling av betydelse för taxeringen har alltså eliminerats. Det mås-

Handräckning vid taxeringsrevision

te finnas grundad anledning att tro, att sådana handlingar finns hos vederbörande — och det är en opartisk myndighet, länsstyrelsen, som skall fatta beslutet. Jag vill särskilt peka på att det är *kombinationen* av dessa ändringar, ändringen i fråga om beslutsrätten och ändringen i fråga om förutsättningar för beslut, som ger bättre rättssäkerhet.

På ett liknande sätt förhåller det sig i fråga om vitesföreläggandet. Ett vitesföreläggande skall ju i normalfallen föregå beslutet om handräckning men skall inte vara erforderligt, om det uppenbarligen skulle vara utan gagn eller vara fara i dröjsmål. Enligt propositionens förslag till lagtext skulle detta ha kunnat bli en administrativ genväg att genomföra handräckningen utan att först genomföra vitesföreläggandet. Det fanns i propositionen inga garantier mot ett sådant förfarande. På denna punkt innebär utskottets förslag, att taxeringsintendenten inför länsstyrelsen måste styrka endera att fara är i dröjsmål eller att vitesföreläggandet skulle vara utan effekt. Det får sålunda förutsättas att den skattskyldige tidigare tredska, förstört handlingar inför taxeringsrevision, inte efterkommit tidigare vitesföreläggande eller förfarit på liknande sätt. Kan inte detta styrkas, måste alltså handräckningen föregås av vitesföreläggande.

I fråga om handräckning hos tredje man riktades kanske de allvarligaste invändningarna mot propositionen. Man skulle kunna genomföra handräckning hos en person bara det fanns grundad anledning antaga, att denne hade handling av betydelse för annans taxering. Med hänsyn till den mångfald ekonomiska förbindelser och mellanhavanden, som i nutiden finns mellan medborgarna, skulle därigenom även de mest oförvitliga ha kunnat utsättas för handräckningen. Det fanns inga betryggande garantier häremot.

Utskottets förslag innebär, att endast *viss angiven handling* får eftersökas hos

tredje man. Det skall finnas grundad anledning anta, att han innehar denna handling, och han skall ha vägrat tillhandahålla den godvilligt. Om dessa omständigheter styrkts, kan länsstyrelsen efter framställning fatta beslut om handräckning hos tredje man. Det är alltså uteslutet att tillgripa handräckning hos tredje man för att mera urskillningslöst söka handlingar av betydelse för annans taxering. Det måste specificeras vilken handling det gäller, och det måste styrkas att handlingen verkligen finns. Handräckningen skall också ha föregåtts av en tidigare vägran. Inte minst det sistnämnda är av betydelse mot bakgrunden av propositionen, vilken på denna punkt hade en enda konkret inskränkning, nämligen att handräckningen inte fick företas mellan klockan 21 och 9.

Enligt min mening har man i utskottet åstadkommit sådana ändringar, att handräckningsförfarandet endast kan användas mot dem som visar tredska och vägrar efterkomma sina lagliga skyldigheter i syfte att undandra sig skatt — och vi har ju kommit överens om att ingen av oss tycker om sådana figurer.

Genom kombinationen av ändringar dels av beslutanderätten och dels i förutsättningarna för att beslut skall kunna fattas har bättre rättssäkerhetsbetingelser uppnåtts. Härav följer också förenklingar i fråga om sekretessbestämmelserna, vilket också är av betydelse.

Herr talman! Som jag inledningsvis sade bär utskottsutlåtandet kompromissens prägel. Ingendera parten har ensam fått diktera utskottsutlåtandet. Jag vill redovisa att det har funnits en påtaglig vilja till samförstånd inom utskottet. Denna vilja har varit så pass stark, att man kan förutsätta att vi också är ense om att det fordras stort omdöme och stor försiktighet vid tillämpningen av denna lag. Lagen och dess tillämpning bör hållas under noggrann

uppsikt. Jag hoppas också, att vi skall kunna vara ense om ändringar, om sådana skulle visa sig erforderliga.

Med dessa ord, ber jag, herr talman, att få yrka bifall för utskottets förslag.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Enligt herr Fröding har regeringspartiet gjort den bästa affären i denna mycket omtalade kompromiss, och det skulle därför kanske inte vara stor anledning för oss socialdemokratiska utskottsledamöter att säga någonting.

Hela denna diskussion är litet sorglig. Både inom folkpartiet och centerpartiet berömmar man sig av de förändringar man lyckats genomdriva i propositionen medan man i högerpartiet, och särskilt herr Fröding, betonar att regeringspartiet praktiskt taget inte har behövt göra några väsentliga ändringar alls i tidigare ståndpunkter. För min del anser jag det vara tillfredsställande att man lyckats utforma ett förslag i vilket effektivitetssynpunkterna har kunnat förenas med mycket högt ställda krav på rättssäkerhet. Detta är dock en stor fråga, och behovet av ökade möjligheter att komma åt skattefusket har omvitnats från många håll. Även från högerpartiet har vid vissa tillfällen framkommit synpunkter som tytt på att enligt partiets mening här föreligger ett behov.

Om man försöker utreda vari skillnaderna i ståndpunkter mellan utskottet och högerreservanterna består och försöker kläda av alla utanverken, så kommer man till att högerpartiet fortfarande anser att misstanke om brott skall föreligga, innan några åtgärder vidtages. Men som bekant kan det vara ganska komplicerat att säga, när sådan misstanke om brott föreligger. Taxeringsintendenten, tjänstemännen i länsstyrelsen och de underordnade taxeringstjänstemän, som har med saken att skaffa, kan på ett tidigt stadium ha starka misstankar om brott. Men innan man

kommit över de handlingar, man behöver, finns det inga möjligheter att redovisa en så tillfredsställande utredning, att det för en distriktsåklagare står klart, att han kan misstänka vårdslös deklARATION eller uppsåtlig falskdeklARATION. Detta har gjort den nu föreliggande lagstiftningen nödvändig.

I sitt ur speciellt historiska och litterära synpunkter mycket förnämliga anförande uppehöll sig herr Cassel vid bestämmelserna i rättegångsbalken 27:1 och 28:1 och betraktade dessa bestämmelser som vår speciella Magna charta på familjelivets område. Om det skulle vara på det sättet, så är väl denna Magna charta ändå bra bräcklig! I normala fall ligger det i en distriktsåklagares eller landsfiskals hand att avgöra, när det finns anledning göra beslag och husrannsakan. Dessa åtgärder kan också tillgripas av polisman i brådslande fall. Det behöver heller inte föreligga brott, på vilket frihetsstraff vanligen följer. Det räcker med att fängelsestraff ingår i strafflatituden för att nämnda tvångsåtgärder skall få tillgripas av vederbörande åklagare. Jag tror att man konstruerar upp alltför stora skillnader, om man vill se de av mig här anförda bestämmelserna som någonting helt och hållet avskilt från vad som nu föreslås.

Det står i reservationen: »Utskottet kan dock knappast finna, att de brott det här är fråga om i jämförelse med t. ex. i strafflagen upptagna brott är av så allvarlig beskaffenhet att det kan föreligga skäl för en särbehandling av deklARATIONSbrodden.»

Ja, hur skall man se på detta? Man får väl ändå säga, att denna brottslighet är mera svårbemästrad än annan brottslighet. Vi kan väl också vara överens om att denna brottslighet är lika allvarlig som andra egendomsbrott. Den som gör sig skyldig till sjukkassebdräeri, exempelvis genom att tillskansa sig sjukpenning med några hundra kronor, bör väl i varje fall inte anses vara en värre

Handräckning vid taxeringsrevision

förbrytare än den som skojar staten på skatt med stora belopp.

Man blir litet misstänksam mot högerpartiets inställning på denna punkt och blir det kanske desto mer om man tar del av ett organ som heter Svensk Tidskrift, där det i nr 3 står följande i en ledande artikel:

»Falskdeklarationen är ett politiskt brott. Gentemot dylika brott har i alla tider de, som kunnat utnyttja den statliga maktapparaten för sina politiska syften, använt straffrättskipningen som vapen. Falskdeklarationen är ett politiskt brott genom att det riktar sig mot den socialistiska regimens nivelleringspolitik. Blev brottet allmänt skulle progressivskattesystemet inte kunna fylla sin inkomstutjämnande funktion. Därför måste brottet hållas nere, och därför tillgripes regimen och den för ändamålet skapade funktionärskåren metoder, som ur idéhistorisk synpunkt ter sig ovärdiga ett kultursamhälle, och försöker utbreda dessa metoders verkningar genom att bryta ner hävdvunna rättssäkerhetsgarantier i straffprocessen.»

Man hör ju riktigt, hur de socialdemokratiska nivellerarna jagar den underjordiska frihetsrörelse, som högerpartiet uppenbarligen utgör enligt denna beskrivning. I varje fall får man inte något riktigt förtroende för högern som bekämpare av skattefusket, när man läser denna artikel. Det är riktigt att det i fortsättningen sägs som en sammanfattning, att man ändå får lov att finna sig i dessa lagar, hur olyckliga de än är, och att man får angripa dem med politiska medel. Men jag tror nog ändå, att det citerade visar en mentalitet, som inte riktigt visar samma förståelse som inom andra partier för att skattefusket är en samhällsfara och att det måste bemötas med metoder, som blir effektiva. Samtidigt som de bör ta vederbörlig hänsyn till de rättssäkerhetskrav, man har anledning att ställa.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till utskottets förslag.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Bara en kort deklaration. Den grupp jag tillhör har många gånger i motioner och debattinlägg med skärpa vänt sig mot den skattesvindeln, som bedrivs i detta land. Enligt vad jag tror vara mycket försiktiga siffror från regeringspartiet rör det sig om minst 5—6 miljarder kronor som undandragas från beskattning. Alla vet att de nuvarande bestämmelserna ger mycket ringa möjligheter att hålla efter dessa svindlare. Jag har förut här i kammaren anfört, att bara en undersökning beträffande 2,5 procent av de fall man fann misstänkta gav åtminstone miljonbelopp. Om man då skulle ha undersökt de andra 97,5 procenten, hade siffran givetvis blivit avsevärt mycket större.

Det är inte bara det att lagen har så många kryphål, utan man har också stora möjligheter att gömma undan bevismaterial. När regeringen nu verkligen har gjort något litet för att komma åt detta, bör den ha vårt stöd.

Fru Gärde Widemar talade om att dessa brott åtminstone skulle kunna jämföras med mindre förbrytelser. Varför mindre förbrytelser? Herr Martinsson gjorde nyss en jämförelse med socialvårdsbedrägerier, som kanske gäller några hundralappar och som bestraffas hårt. Men om man bedrar staten, lägger över sina skatter på mindre hemdlade människor, kanske hundratusen kronor och mer i enskilda fall, skall det räknas som ett mindre brott — om det uppdagas; helst skall det väl gömmas undan? Denna mimosakänslighet, framför allt hos högern men också hos de andra borgerliga partierna när det gäller skattebedragare, tycker jag är avslöjande; de vet var de har sina pappenheimare. Till den beryktade Lassemajas försvar brukade anföras, att han stal från de rika och delade med sig till de fattiga. Då bör det väl lika väl betraktas som en försvärande omständighet när de rika stjälar från de fattiga.

Herr Cassel har talat mycket vackert

Handräckning vid taxeringsrevision

och historiskt om den enskilde medborgarens frihet, och han har skrämt de svenska riksdagsmännen: Tänk om de nu kommer och gör husundersökning hos er — hur upprörande skulle inte det vara! Tänk om de t. o. m. tillgriper telefonavlyssning! Herr Cassel, det har förekommit husundersökning — bland folk som varit eller är riksdagsmän. Jag tillhör dem som utsattes för husundersökning den 11 februari 1941, och herr Cassels parti hörde till dem som ropade mest högljutt. Denna husundersökning var verkligen obefogad, ty ingen av de hundratals familjer som berördes av den hade begått något brott. Beträffande telefonavlyssning förekommer det sådan avlyssning i vårt land. Den har beslutats av denna kammare, och den är i hög grad okontrollerad. Herr Cassels parti hörde också då till dem som ropade mest. Det förekommer också tjuvläsning av andras brev. Men när det gäller skatteskolkarna är blotta tanken på att något sådant skulle förekomma fullständigt upprörande för herr Cassel. Här har dock inte föreslagits något dylikt utan endast några mycket blygsamma åtgärder för att de grövsta formerna av skattebedrägeri skall kunna upp-
dagas.

Jag tycker att man här borde ha följt regeringen, men utskottet har vattnat ur regeringens förslag, lagt det i bomull och gjort det i varje fall mindre verksamt än det ursprungligen var avsett att bli. Jag säger än en gång: När herr Sträng börjar göra något i dessa frågor, då bör han ha stöd även mot sina egna partivänner. Därför, herr talman, yrkar jag avslag på utskottets hemställan och bifall till regeringens ursprungliga förslag.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga debatten.

Låt mig bara till herr Cassel säga, att jag har haft stor anledning att ta del av historiken rörande tillkomsten av be-

stämmelserna om husrannsakan, och jag är starkt medveten om riskerna för ingrepp i den enskildes liv, då man har en lagstiftning om husrannsakan. Men vi har alla accepterat den avvägning som skett i rättegångsbalken och funnit oss i att man i vissa fall måste gå till husrannsakan då brott begåtts eller då misstanke om brott föreligger.

Ätminstone enligt min uppfattning har vi i utskottet gjort samma omsorgsfulla avvägning mellan rättssäkerhetsintresset hos den enskilde och samhällets krav när det här gäller bestämmelserna om handräckning vid taxeringsrevision, och jag tror inte att någon berättigad kritik kan framföras mot avvägningen.

Jag vill dock understryka, att det är en väsentlig skillnad mellan husrannsakan enligt rättegångsbalkens regler och det handräckningsförfarande, som här föreslås. Enligt rättegångsbalkens bestämmelser kan husrannsakan ske omedelbart utan något som helst varsel vare sig till den misstänkte eller till tredje man. Då det gäller tredje man fordras att brott begåtts och att det misstänks att tredje man innehar handling eller bevis som är av betydelse för brottets uppdragande. Vid handräckningsförfarandet skall såväl skattskyldig som tredje man alltid anmodas att frivilligt tillhandahålla handlingen, bokföringen eller det material som taxeringsmyndigheterna eljest anser sig behöva för att kunna fastställa taxeringen. Först om vederbörande inte godvilligt tillhandahåller materialet kan myndigheterna gå till husrannsakan.

Då det gäller skattskyldig skall han först anmodas förete handlingen. Vagrar han kan han få vitesföreläggande, men om detta anses utan gagn kan handräckning beslutas direkt. Han har dock i allmänhet fått långt varsel och haft tid att fundera över om han skall lämna ut handlingen.

Detsamma gäller för tredje man. Han skall alltid anmodas förete handlingen,

Handräckning vid taxeringsrevision

och det skall gälla viss angiven handling. Det går inte att komma och rota i alla lådor, utan viss handling skall eftersökas. Först om vederbörande vägrar att lämna ut handlingen skall man skrida till verkställighet av handräckningen.

Herr Cassel menar att man skall behandla de enskilda som gentlemän. Jag är säker om att är de gentlemän lämnar de ut handlingen och låter det inte gå till handräckning.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag är naturligtvis glatt överraskad över att en ledamot av denna kammare ställer sig upp och förklarar sig beredd att stödja finansministerns förslag i denna fråga. Jag måste emellertid deklarera, att de ändringar som föreslås av utskottet är, som jag ser det, inte av den karaktären, att man kan tala om någon egentlig divergens mellan propositionen och utskottsutlåtandet. Enligt propositionen var det taxeringsintendenten i länet — den högste företrädaren för det allmännas intresse i skattemål — som hade att påbjuda handräckningsförfarande. I utskottsutlåtandet föreslås i stället, att landskamreraren skall göra detta. Jag har för min del sagt mig, att det inte är så stor skillnad, att regeringen behöver reagera på något kraftigare sätt, om taxeringsintendenten går en bit i korridoren och knackar på hos landskamreraren samt säger: Här är det nödvändigt att tilllämpa handräckningsförfarande.

Den andra punkt, där avvikelse gjorts, gäller ingripande rörande tredje man. Här anges nu uttryckligen i lagtexten, att ett sådant ingripande skall föregås av varsel. Jag hade inte i själva lagen utan mera i motiveringen, i departementschefsanförandet, givit uttryck för samma uppfattning.

När man emellertid med dessa eftergifter kunde vinna en så pass bastant majoritet i utskottet sade jag mig — och

där delade jag uppfattningen hos mina partivänner i utskottet — att det är väl ändå en fördel att en sådan här fråga kan avgöras med en bastant majoritet också i kamrarna. Jag hoppas nu att majoriteten i andra kammaren blir lika stor som i första kammaren, när frågan nyss avgjordes där.

Då propositionen lades på bordet var attackerna mot förslaget mycket onyanserade och starkt överdrivna, inte bara från högerhåll. Efter några veckor kom emellertid sansen och lugnet tillbaka, i varje fall hos två av de tre oppositionspartierna, och slutet blev en kompromiss, som jag tror att vi alla kan vara relativt nöjda med.

Jag vill emellertid omvittna, herr talman, att behovet av denna lagstiftning har dokumenterats av praktiskt taget alla länsstyrelser med ett enda undantag, och i det undantagsfallet föreligger reservation från den avdelning inom länsstyrelsen, som kan dessa frågor och närmast sysslar med dem.

Om jag sedan ett ögonblick uppehåller mig vid hur de juridiskt sakkunniga instanserna reagerat mot ett ingripande av denna art, tycker jag inte det finns något som helst underlag för de utomordentligt överdrivna farhågor, som i ett par inlägg har yppats från talarstolen beträffande rättsgarantierna i lagförslaget och utskottsutlåtandet. Regeringsförslaget har i princip accepterats av remissinstanserna och tillstyrkts av de båda hovrätter som har hörts, nämligen Västra Sveriges hovrätt och Nedre Norrlands hovrätt. Här har justitiekanslersämbetet tillstyrkt det. Här har besvärssakkunniga och rättegångssakkunniga tillstyrkt departementspromemorian som låg till grund för propositionen, och här har lagrådet också tillstyrkt det hela — visserligen med en ändring av Kungl. Maj:ts förslag — en ändring som nu utskottet har gjort till sin, varför lagrådet i den form som frågan nu behandlas inte skulle ha någon egentlig invändning att göra.

Det är ganska frestande att uppehålla sig vid den situationen, att jur. kand. Leif Cassel ställer sig som rättssamhällets försvarare gentemot de tre justitieråd och det regeringsråd, som konstituerar lagrådet och som inte gör gällande att det är fråga om några angrepp mot rättssamhället.

Man har accepterat husrannsakan i civilmål — även från högerpartiets sida. Utskottets ordförande fru Gärde Widemar anförde nu senast ett par jämförande redovisningar om civilmål och skattemål, om husrannsakan och om handräckning. Jag har roat mig med att försöka skaffa fram en mer utförlig analys av dessa båda instrument i rättsförfarandet. Och utan att, herr talman, vilja alltför mycket förlänga debatten vid denna sena timme vill jag på några punkter bara redovisa en utförligare framställning.

Om man tar den första frågan om när åtgärderna får tillgripas, så gäller i civilmål när husrannsakan förekommer, att misstanke skall föreligga att brott förövats, varå frihetsstraff kan följa. Husrannsakan får utan särskild begränsning ske för att efterforska föremål som underkastats beslag. Här anförde bl. a. herr Martinsson, när han talade för utskottet, att detta är ett i civilmål väsentligt längre gående ingripande. Det är inte enbart i sådana fall, där man har misstanke om brott och brottet sedermera utlöses, som husrannsakan kan verkställas, utan sådan kan verkställas även i alla de fall där det visserligen, för att använda herr Martinssons ord, finns frihetsstraff i själva strafflatituden, men där det kanske i 95 fall av 100 aldrig blir något frihetsstraff utan enkel dagsbot eller liknande.

Dessutom gäller för den civila rättskipningen, att man i tvistemål av ganska oskyldig karaktär kan tillgripa husrannsakan. Det kan vara fråga om relativt oskyldiga förseelser. Det kan vara snatteri, det kan vara småbedrägerier och småförskingringar och det kan vara

trafikförseelser för att ta ett ytterlighetsexempel. Husrannsakan kan dessutom tillämpas i tvistemål, där det inte förekommit något som man i allmänhet vill rubricera som brottskvalifikation. Jag ber att få erinra om att våra tulltjänstemän har rättighet att göra en husrannsakan när de misstänker varusmuggling. De har t. o. m. rättighet att göra en kroppsvisitation om de tror att smuggling förekommer. Jag skulle kunna anföra många andra exempel, men det skulle, herr talman, ta litet för mycket av tiden.

För handräckning däremot skall först ett förordnande om taxeringsrevision ha meddelats. Begäran att få tillgång till handlingarna skall ha framställts, men vederbörande skall ha tredskats och vägrat att släppa dem ifrån sig. Efter detta utdöms ett vitesföreläggande, men vederbörande bryr sig inte heller om det. Jag kan inom parentes tillägga, att vem som helst väl kan dra den slutsatsen, att man här har anledning misstänka falskdeklaration och skattefusk. Då finns ju även den kvalifikationen för handräckning på samma sätt som när det gäller husrannsakan.

Jag kan ställa en andra fråga: Vem äger att besluta åtgärden? I civilprocessen är det rätten, åklagaren, undersökningsledaren, d. v. s. vederbörande polisbefäl, samt i brådskande lägen enskild polisman. I regel beslutas husrannsakan av åklagare. Varje åklagare är behörig, således inte bara landsfogden utan även stadsfiskal och landsfiskal. Handräckning däremot skall påbjudas av länsstyrelsen, här representerad av landskamreraren, som är prövningsnämndens ordförande. En sådan jämförelse utfaller icke till skatteprocessens nackdel.

Beträffande klagomöjligheterna gäller i civilprocessen i fråga om husrannsakan, att verkställt beslag (men inte husrannsakan) som beslutas av åklagare, undersökningsledare eller polisman kan underställas rättens prövning.

Handräckning vid taxeringsrevision

Rättens beslut kan överklagas i hovrätt. Vid handräckning däremot gäller att länsstyrelsens beslut kan överklagas i den högsta domstolsinstans vi har i förvaltningsmål, d. v. s. regeringsrätten. Även där utfaller ju en jämförelse till handräckningsalternativets favör.

Ser man på frågan om omhändertagande av handlingar hos utomstående, så gäller att husrannsakan får ske hos annan än den misstänkte, om synnerlig anledning förekommer att genom rannsakingen föremål som är underkastat beslag skall anträffas eller annan utredning om brottet vinnes. I skatteprocessen gäller att handräckning endast får företas, om det förekommer grundad anledning anta att en eftersökt handling finns hos den utomstående och denne icke på begäran tillhandahåller den. Vidare skall det med hänsyn till handlingens betydelse och övriga omständigheter föreligga synnerliga skäl för åtgärden. En jämförelse utfaller också här ur rättssäkerhetssynpunkt till handräckningens förmån.

Vem har att utföra själva förrättningen? Vid husrannsakan är det polisen, vid handräckning är det utmätningssmannen, d. v. s. stadsfogde eller landsfiskal. Även vid den jämförelsen kan ingen göra gällande, att rättssäkerheten är sämre i skatteprocessen.

Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk ytterligare med detta. Man kan finna flera punkter med ungefär samma utfall, om man sätter sig ned och analyserar det hela i punkt efter punkt. Jag vill också understryka, att när handräckningsförfarandet skall användas så är det som sagt landskamreren, d. v. s. prövningsnämndens, skattemästarens ordförande, som har att påbjuda det. Det är ju folk med förstånd och förnuft. Kammarens ledamöter kan vara livligt övertygade om att om något övertramp skulle ske, så finns det sannerligen tillräckligt många som är intresserade av att tala om det för allmänheten. Det finns tidningar och and-

ra publikationer som kommer att vara mycket uppmärksamma på hur detta förfarande används. Ett missbruk av det kommer inte att passera opåttalt. Det är jag alldeles övertygad om.

Att vi emellertid behöver detta förfarande har väl som jag nyss sade de allra flesta omvittnat. Jag har med mig en promemoria på fem tätskrivna sidor, som tiden inte medger att jag läser upp, över dokumenterade fall från olika län av det mest ogenerade skattebedrägeri som man kan tänka sig. Det finns exempel på försvar från vederbörande som inte kan tillmätas tilltro i något avseende, därför att de är så genomskinliga i all sin skröplighet. Man säger t. ex.: »Jag har tappat handlingarna när jag åkte båt till min sommarstuga.» En annan säger: »Jag har överlämnat handlingarna till en bokföreläsare, och han glömde dem i en sovvagn och SJ har inte kunnat återställa dem.» Man kan inte göra något åt alla dessa uppdiktade fall därför att man saknar den sista möjligheten: att gå till den klart misstänkte och ta ifrån honom handlingarna. I vissa fall har dessa undanflykter preskriberats. När preskriptionstiden varit över har anställda blivit osams med företagsledningen och kommit till taxeringsmyndigheterna och talat om att handlingarna fanns men att de gömde dem och inte ville släppa till dem. Preskriptionstiden hade passerat, och det fanns ingen chans att få rättelse.

Allt detta vet de myndigheter som i praktiken sysslar med detta, nämligen länsstyrelserna. Det är detta som är anledningen till att man fått en så ensartad opinion från länsstyrelsernas sida när det gäller önskvärdheten av att skaffa samhället detta instrument, som är nödvändigt i skatterättvisans intresse.

Jag förstår inte hur herr Cassel, som kammaren ändå har vissa anspråk på när han äntrar talarstolen, kan prestera ett sådant anförande som han nu sist höll. Möjligen var det introduktionen

Handräckning vid taxeringsrevision

till något som han tror sig ha användning för i den valpolitiska debatten vid vissa specifika tillfällen, då han kan tala utan att bli vederlagd med vad som är sak och sanning i ärendet. Det var en mycket vänlig beskrivning som herr Martinsson gav av herr Cassels anförande — en intressant eller elegant retrospektiv utblick över rättsväsendets utvecklingshistoria med associationer till det gamla England och William Pitt d. y. Skulle jag vara vänlig, så skulle jag kanske säga, herr talman, att det var ett anförande präglad av våldsamma överdrifter med vissa speciella avsikter i botten som jag inte vill ge mycket för. Skulle jag säga min ärliga mening, så var det den värsta rappakalja som jag tror att kammarens ledamöter bevittnat i en så här allvarlig fråga.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Det brukar alltid vara roligt att tala med herr Sträng, men i kväll är han inte riktigt på sitt goda humör. På en punkt har jag dock glädjen att vara helt överens med honom, och det är när han säger att det egentligen inte finns någon vidare skillnad mellan den kungl. propositionen och det slutliga utskottsutlåtandet. De små krusiduller som gjorts ändrar icke mitt ursprungliga omdöme om propositionen, och det ändrar icke min uppfattning om den lagstiftning som vi nu står i begrepp att antaga.

Sedan frågar jag mig, om inte herr Sträng i sitt nit att bevisa bevisar för mycket. I sin exposé av jämförelser mellan handräckning i skattemål och husrannsakan enligt rättegångsbalken håller han på och bevisar och bevisar. Rätt vad det är blir det väl så, att den lagstiftning vi nu skall ta är mildare än den som finns i rättegångsbalken. Det är väl ändå inte herr Strängs mening, att vi skall tro honom på den punkten.

Om Verner Hedlund och Karl Schlyter hade varit närvarande i denna kam-

mare i dag och hört herr Sträng, tror jag icke att de hade blivit övertygade av den sortens resonemang.

Det är tråkigt att behöva säga det, men ett 30-årigt maktinnehav är riskabelt. Den frihetslidelse, som det socialdemokratiska partiets företrädare gjorde sig till tolk för på 30-talet, ser vi inte mycket av i kväll.

Jag skulle vilja säga till var och en som kommer i betryck för denna lagstiftning eller som har en vän som kommer i betryck, att ni först bör klaga så långt det går hos de inhemska myndigheterna. Skulle ni inte få rätt, har ni rättighet att klaga hos den europeiska kommissionen för de mänskliga rättigheterna. Vi har anslutit oss till den konventionen, och kommissionen har enligt vårt eget medgivande rätt att pröva hur intern svensk lagstiftning överensstämmer med konventionen om de mänskliga rättigheterna.

Herr Sträng ironiserar över att en enkel juris kandidat har ett omdöme, som går stick i stäv mot vissa justitieråds uppfattning. Till det vill jag säga, att vi här i kammaren icke talar i kraft av den ena eller andra avlagda akademiska examen. Vi talar i kraft av det förtroende, som lämnats av de människor som valt oss och som litar på oss.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag hade inte tänkt bemöta finansministerns påstående om att det inte skulle vara någon egentlig skillnad mellan propositionen och det förslag som utskottet kommit fram till, men då jag hörde att även herr Cassel har samma åsikt som finansministern, anser jag mig tvungen att bemöta påståendet. Finansministern hade eljest gärna fått ta den prestigevinsten, men jag tycker inte det bör stå oemotsagt då även herr Cassel använder denna argumentering.

Ur mina synpunkter innebär det nuvarande förslaget väsentliga förbättringar i förhållande till propositionens

Inrättande av ungdomsdomstolar

förslag. Jag har tidigare redogjort för min uppfattning härvidlag på varje punkt, och jag är glad över att vi kunde komma fram till en ståndpunkt som alla utom högerledamöterna kunde enas om. Jag tror att det var litet överdrift — eller det kanske var skämtsamt avsett — av finansministern att säga, att centerpartiet och folkpartiet efter någon vecka kom till sans och förstånd. Det var väl snarare så, att finansministern, då han såg att vi på allvar ville gå in för denna lagstiftning, tog skeden i vaccher hand, lugnade sig och gick med på vårt förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner på bifall till 1:o) utskottets hemställan; 2:o) den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) det av herr Johansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet om bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 62 oförändrad; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Fröding begärde likväl voting, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herrar Gezelius och Fröding.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kamma-

rens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Fröding begärde emellertid rösträkning, vadan voting medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 173 ja och 35 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Inrättande av ungdomsdomstolar

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckta motioner om inrättande av ungdomsdomstolar.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta motioner, nr 157 i första kammaren av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Birke* samt nr 185 i andra kammaren av herr *Munk-tell* och fröken *Elmén*. I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära tillsättande av en utredning rörande överflyttandet av vissa av barnavårdsnämndernas uppgifter i fråga om bekämpandet av ungdomsbrottsligheten till särskilt inrättade ungdomsdomstolar.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 157 och II: 185, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av fru *Gärde Widemar* samt herrar *Gezelius*, *Nyman*, *Hilding*, *Fröding* och *Källstad*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 157 och II: 185, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om en utredning av frågan om inrättande av särskilda ungdomsdomstolar.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! En av anledningarna till att vi år efter år återkommer med

Inrättande av ungdomsdomstolar

motioner om inrättande av ungdomsdomstolar är att barnavårdsnämnderna även i sin sammansättning enligt nya barnavårdslagen knappast har kompetens att avgöra dessa svåra frågor om frihetsberövanden eller inskränkningar av friheten för barn och ungdom, som gjort sig skyldig till lagöverträdelser.

Alla frågor om tvångsingripanden mot detta klientel borde avgöras under medverkan av juridisk sakkunskap, framför allt för att inge större förtroende och skapa garanti för att rättssäkerhetsintresset tillgodoses vid dessa avgöranden.

Flera av de remissinstanser, som denna gång har yttrat sig, har också starkt ifrågasatt om barnavårdslagens bestämmelser är tillräckliga för att trygga den enskildes berättigade intresse i frågor av så djupt ingripande natur som frihetsberövanden enligt barnavårdslagen. Barnavårdsnämndernas kompetens är så varierande, att det kan ifrågasättas, om det inte borde tillskapas ett mera kvalificerat organ för tvångsingripanden mot kriminellt belastad ungdom.

Vi reservanter anser att det skulle uppnås avsevärda fördelar, om det kunde inrättas särskilda ungdomsdomstolar, som skulle handlägga samtliga frågor rörande åtgärder mot de yngsta lagöverträdarna. Så har skett på flera håll i utlandet, och såvitt jag vet har det givit ett gott resultat.

Justitiekanslern har bl. a. avgivit ett utförligt utlåtande i detta ärende, varihän understryker vikten av att en utredning om tillskapande av sådana ungdomsdomstolar kommer till stånd. Dylika domstolar skulle inrymma såväl juridisk som social, medicinsk och allmän sakkunskap och borde i högre grad än barnavårdsnämnderna kunna se till, att de barnavårdande åtgärder i de fall, då kriminalitet är för handen, kunde kompletteras med åtgärder, avsedda att förebygga en fortsatt ungdomsbrottslighet. Till sådana ungdomsdomstolar, som vi reservanter har tänkt oss, skulle kun-

na överföras dels en del sådana uppgifter, som nu ankommer på barnavårdsnämnderna, dels från de allmänna domstolarna en del av rättskipningen i brottmål mot unga lagöverträdare. Därigenom skulle man kunna undvika den kompetenskonflikt, som nu ibland uppkommer mellan barnavårdsnämnderna och domstolarna. Vi har i år aktualiserat detta spörsmål ånyo särskilt med tanke på att saken skulle kunna utredas och föreläggas riksdagen i samband med förslaget rörande brottsbalk.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Jag skall inte ta många minuter av kammarens tid i anspråk utan vill helt kort hänvisa till vad som tidigare har anförts i detta ärende. Vi har mött dessa frågor vid flera tillfällen, och senast i fjol behandlades samma motioner, som då avslogs av riksdagen.

Det gäller här handläggningen av de frihetsberövande åtgärder mot den kriminella ungdomen under 18 år, vilken handläggning skulle överföras från de organ, alltså i första hand barnavårdsnämnderna och de allmänna domstolarna, som enligt gällande ordning handlägger dessa ärenden, till speciellt inrättade ungdomsdomstolar med såväl juridisk som socialvårdsexpertis.

De skäl som har åberopats för inrättande av dessa speciella ungdomsdomstolar har främst varit två, dels den ökade rättssäkerhet som därmed förutsättes skola ifrågakomma vid handläggningen av ärendena angående omhändertagande för skyddsuppfostran, dels syftet att undanröja de konflikt-situationer, som enligt gällande ordning uppkommer mellan de allmänna domstolarna och socialvårdsorganen med hänsyn till deras i viss utsträckning sammanhängande kompetensområden. Men det måste väl ändå medges, att de skäl som närmast skulle kunna moti-

Inrättande av ungdomsdomstolar

vera inrättandet av ungdomsdomstolar numera i viss mån har förlorat i styrka. Särskilt gäller detta rättssäkerhetssynpunkterna. Genom den nya barnavårdslag, som trädde i kraft den 1 januari i år, har ökade garantier tillskapats för förefintligheten av juridisk sakkunskap inom barnavårdsnämnderna.

Även i fråga om förfarandet inför barnavårdsnämnderna har genom de vidgade möjligheterna till muntliga förhör inför nämnderna och anlitande av biträden i barnavårdsärenden åtgärder vidtagits som får anses ägnade att främja den enskildes rättssäkerhet. I den mån förslaget om inrättande av socialdomstolar — som visserligen i princip endast berör förfarandet på länsstyrelsestadiet men som ur nu ifrågavarande synpunkter även torde komma att återverka på barnavårdsnämndernas verksamhet — genomföres, kan det påräknas, att rättssäkerhetssynpunkterna blir ytterligare tillgodosedda.

Det torde finnas ytterligare omständigheter som vi bör beakta i sammanhanget. Ungdomsbrottsligheten och därmed sammanhängande problem har väckt ett stort intresse och debatten har förts i vida kretsar. Åtskilliga förslag för att komma till rätta med problemen har väckts. Av dessa förslag har en del realiserats, medan andra fortfarande står på dagordningen. Genom den nya barnavårdslagen har bland annat möjligheter öppnats för omhändertagande av ungdom i utredningshem. Såvitt angår kriminalvården har bland annat med tanke på behandlingen av de unga lagöverträdarna genomförts ett system med kombination av villkorlig dom och böter.

Verkningarna av de nya lagbestämmelserna kan vi ännu inte helt bedöma. Barnavårdsnämnderna har knappast haft möjlighet att känna på vad det betyder att ha fått de nya möjligheterna och att ha ett utvidgat ansvar. När nämnderna hunnit att pröva ärendena, och när ärendena som sådana har

hunnit att få en annan och bättre stabilitet, har vi säkerligen också betydligt större möjligheter att bedöma situationen. Jag är heller inte lika säker på, som många andra tycks vara, att det inte inom barnavårdsnämnderna i dag skulle finnas kvalificerad arbetskraft, som kan ta hand om och syssla med dessa mycket känsliga problem. Jag är för min del betydligt mer övertygad om att man den vägen skulle ha möjlighet att tillrättaföra den vilsekomna och »brottsliga» ungdomen än via domstolsförfarande.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid utlåtan- det fogade reservationen av fru Gärde Widemar m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9

Föredrogs första lagutskottets utlåtan- de nr 38, i anledning av väckt motion angående rätt till resning vid konflikt mellan svensk och internationell domstols avgöranden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Föredrogs och lades till handlingarna första lagutskottets memorial nr 39, för- anlett av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande första lagutskottets utlåtan- de nr 34 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag ur kyrkofonden m. m., dels en i ämnet väckt motion.

§ 11

Till bordläggning anmäldes bevillningsutskottets betänkande nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med särskilda bestämmelser om utförsel av obeskat-

tade varor i fartygstrafiken över Öresund jämte i ämnet väckta motioner.

§ 12

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1961/62 till försäkringsdomstolen m. m.;

från bevillningsutskottet:

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av vissa postavgifter m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser om rätt till avdrag vid 1961 års taxering för avsättning till pensionsstiftelse; samt

från andra lagutskottet:

nr 293, i anledning av väckta motioner om utredning angående införande av högertrafik i Sverige; och

nr 294, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

§ 13

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 168, angående ny huvudorganisation för statens vattenfallsverk, och

nr 169, angående upphävande av avtal om breddning av järnvägslinjen Harmånger—Bergsjö.

Dessa propositioner bordlades.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.47 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson
